

Guy de Cars

Bruta

CAPITOLUL I

ACUZATUL

Străbătea de trei ori pe săptămână, după cum obișnuia de aproape jumătate de veac. Galeria Tocmelilor, după ce dădea mai întâi o raită prin Sala Pașilor Pierduți. Pretindea că această plimbare de care nu s-ar fi putut dispensa îi îngăduie să "respire aerul binefăcător al Palatului". Totul — începînd cu umbletul său tîrșit și pînă la felul aparte în care-și ținea roba spre a saluta cu două degete vreun confrate întîlnit întîmplător, sau prin schițarea unei ușoare înclinări clin cap — totul dovedea la el îndelungată obișnuință. În zilele de luni, miercuri și vineri, la orele unu după-amiază precis, îl puteai zări urcînd treptele mari ale scării exterioare ce răspundea în bulevardul Palatului, după care se îndrepta către garderoba avocaților, fără să acorde vreo atenție celor ce se petreceau în jur.

Lăsa acolo, aproape cu părere de rău, pălăria melon pe timp de iarnă și canotiera din pai îngălbenit în zilele călduroase, acoperindu-și apoi capul cu o tocă uzată pe care o trăgea mult spre spate, ca să-și camufleze ceafa văduvită de păr. Cu toca pe cap, se înfășura într-o robă roasă, pe care nu se zărea nici legiunea de onoare, nici bareta vreunei alte decorații, fără a se osteni măcar să-și scoată jacheta verzuie. Acest veștmînt dublu îi împrumuta o corpolență cu lotul opusă taliei pe care o avea în realitate la cei șaiszeci de ani binișor trecuți. În momentul în care părăsea garderoba spre a porni în obișnuita sa raită, își întregea ținuta strecurîndu-și sub brațul sting o servietă de piele în care nu se afla alt act juridic în afara *Gazetei Palatului*.

Abia după ce se vedea echipat cu aceste atribute ale profesiei începea să-și salute confrății, considerînd că n-o putea face decît după ce-și părăsea incognitoul civil și-l înlocuia cu splendoarea ținutei judiciare. Cunoștea din vedere pe toată lumea din Palat, începînd cu cei mai iluștrii președinți de Curte și sfîrșind cu cei mai umili grefieri, inclusiv bineînțelese interminabila cohortă de procurori, apărători, avocați și avocăței cu care se întîlnise de atîtea ori, din întîmplare, fie în sălile de ședință supraîncălzite, fie pe culoarele prăfuite sau pe nesfîrșitele scări interioare. Îi cunoștea pe toți. În schimb, nimeni nu știa exact cine e el... Cei mai tineri dintre tinerii confrăți se întrebau chiar cine o fi arătarea asta atît de caraghios împopoțonată, cu mustața pleoștită și cu ochelarii ce-i tremurau pe șaua nasului precum și ce anume l-o fi îmboldind să gonească neconținut prin imensa clădire, în care pleda de altfel foarte rar.

Se sinchisea destul de puțin de părerile baroului asupra persoanei sale. Umbla din grefă în grefă, de la o instanță la cealaltă spre a consulta avizierul cu "lista proceselor". De patru sau de cinci ori pe an putea fi văzut pledînd la bara vreunei instanțe corecționale, unde se străduia să smulgă clemența judecătorilor pentru vreun vagabond înrăit. Activitatea

profesională, talentul oratoric și ambițiile sale păreau să se limiteze aici. Așa se înfățișa Victor Deliot, înscris în baroul parizian cu patruzeci și cinci de ani în urmă...

Îl vedeai mereu singur... Puțini dintre vechii colegi îi făceau în treacăt un semn amical dar fără să se oprească, preferînd să evite un confrate atît de puțin ancorat în profesiune și, neîndoios, incapabil să le procure cîndva vreun proces interesant. Iată de ce Victor Deliot rămase surprins și alarmat totodată cînd fu ajuns din urmă de un aprod:

— Ah, maestru Deliot.. Vă caut peste tot de vreo douăzeci de minute... Domnul decan Musnier vă invită de urgență în cabinetul dumisale.

— Decanul? bîigui bătrînul avocat. Ce vrea cu mine?

— Nu știu, răspunse aprodul. Dar pare să fie ceva grabnic! Sînteți așteptat...

— Bine, bine, mă duc...

Nu se grăbea prea tare, întrucît îl cunoștea pe Musnier de foarte multă vreme. Urmaseră împreună cursurile Facultății de drept și se înscriuseră în același an ca stagiați în baroul din Paris, după ce în prealabil își ajutase colegul la teza de licență. Acest Musnier se dovedise un student nu tocmai strălucit, pe cînd Deliot aproape că uluise juriul examinator.

Dar, de la acele vremuri îndepărtate, lucrurile se schimbaseră. Musnier avusese deosebitul noroc să fie numit la începutul carierii ca apărător din oficiu într-un răsunător proces de moravuri și izbutise să obțină achitarea unei cliente condamnata cu anticipație de opinia publică. Tînarului avocat nu-i mai rămînea decît să se lase purtat pe valurile unui renume crescînd; renume mult prea exagerat după opinia lui Deliot, care-și considera colegul drept un pledant execrabil. Totuși, după patruzeci și cinci de ani de mediocritate și cu cariera ratată, se resemna să vegeteze, mulțumindu-se doar cu acele "cazuri" pe care confrății săi le refuzau. Victor Deliot trăia de azi pe mîine din micile trebușoare ale Palatului de justiție...

De fapt îl detesta cordial pe Musnier, care, aidoma tuturor ariviștilor, nu ținea să întîlnească în calea-i triumfală colegi din tinerețe care-l cunoscuseră sub aspecte mult mai puțin strălucitoare. I se întîmpla lui Deliot să se încrucișeze uneori cu Musnier pe sălile Palatului, după ce acesta fusese numit în invidiatul său post: dar decanul, pătruns de importanța persoanei sale și a înaltului rang ce-l deținea, abia catadicsea să-i răspundă la salut. Deliot nu era surprins peste măsură, deoarece își dădea seama că în ochii unora ca Musnier el trecea drept o rușine a Corpului de avocați, întrucît ei nu admiteau un ghinion persistent. În această stare de spirit, bătrînul avocat ratat ciocăni cu timiditate la ușa domnului decan.

— Bună ziua, Deliot! rosti acesta cu o amabilitate ce nu-i stătea în obicei. Îmi pare c-a trecut multă vreme de cînd n-am mai stat de vorbă! De ce naiba nu vii niciodată să mă vezi?

Deliot era uluit: fostul său coleg de facultate i se înfățișa aproape surîzător:

— Ei, ce mai întrebi? se bîlbîi avocatul. Nu vroiam să te deranjez: ești doar atît de ocupat...

— Nicidecum, dragă prietene! Și în nici un caz pentru un amic. O țigară de foi?

Deliot ezită un pic înainte de a întinde mîna către minunata cutie ce i se oferea și spuse după ce luă una:

— Mulțumesc! O voi savura diseară...

— Mai ia, te rog! Ia mai multe...

Și decanul îi întinse un pumn de trabucuri pe care Deliot, jenat, se grăbi să le îndese prin deschizătura robei, într-un buzunar al vestei.

— Dar bine, amice, de ce nu stai jos?

Deliot se execută. Musnier rămase în picioare și începu să se plimbe de-a lungul și de-a latul cabinetului, în spatele vastului său birou, fără să înceteze a vorbi:

— Spune-mi, te rog, ai auzit despre cazul Vauthier?

— Nu.

— După cum te cunosc, nu-i de mirare! Nu te vei schimba oare niciodată? În definitiv ce tot învîrtești prin Palat cît e ziua de lungă?

— Hoinăresc...

— Vezi? Asta mă-ntristează... De aceea m-am și gîndit la tine.

Deliot holbă ochii și clipi repede în spatele ochelarilor.

— Acest caz Vauthier, de care tu n-ai habar, a făcut totuși destulă vîlvă acum șase luni... Vauthier ăsta a ucis un american pe bordul pachetului *De Grasse*, în timpul unei călătorii de la New York la le Havre... O crimă stupidă, al cărei mobil real nu a putut fi descoperit încă. Vauthier a ucis un om pe care nu-l văzuse niciodată în viața lui, nu-l cunoștea și nici măcar nu l-a jefuit. Comandantul lui *De Grasse*, cum e și lesne de înțeles, l-a arestat pe loc și l-a predat ulterior poliției care a venit la debarcaderul din le Havre să-l preia. Actualmente e deținut la Santé și peste trei săptămîni va fi judecat de Curtea cu juri. Cam asta ar fi totul...

— Și numai spre a-mi relata acest fapt divers ai fost atît de grăbit să mă vezi?

— Da. Fiindcă am intenția să-ți încredințez procesul.

— Mie?

— Întocmai.

— Dar știi foarte bine că eu nu-s pledant la Curtea cu juri!

— Un motiv în plus ca să devii! Încă nu te-ai săturat de corecțional?

Ascultă-mă, amice: mă mîhnește să văd că un om de valoare, la vîrsta ta, își irosește timpul și talentul în procese cu cîini striviți, de contravenții sau de mici proxeneți. Trezește-te odată, Deliot! Corecționalul mă face să rîd în timp ce Curtea de juri e ceva foarte serios... Gîndește-te că de îndată ce un individ e în primejdie să-și piardă capul, întreaga opinie publică se pasionează. Și numai ea contează în cariera noastră! Fii sigur că dacă izbutești să te descurci onorabil cu acest caz Vauthier, ai șanse să capeți și altele, poate și mai frumoase!

— Evident... recunosc Deliot. Poate că ai dreptate și îți mulțumesc că te-ai gîndit la mine...

— Țin însă să te avertizez de la început că nu trebuie să te aștepți la cine știe ce onorariu: din punct de vedere financiar, cazul Vauthier nu-i o afacere interesantă. Bani nu prea sînt... Dar ca reclamă, e cît se poate de bun... A, da, am uitat să-ți comunic un detaliu important. S-au mai ocupat de acest caz doi confrăți de-ai noștri: Charmaux și de Silves. Îi cunoști?

— După nume...

— Nici asta nu mă miră! Dar bine, dragul meu prieten, ești chiar hotărât să nu cunoști pe nimeni? De fapt, acesta e și motivul pentru care nu lucrezi! Între confrăți, se mai sprijină unul pe altul, mai trece unul altuia câte un proces și, astfel, acționează solidaritatea profesională... În sfârșit! Realitatea e că Charmaux ne-a înapoiat dosarul după ce l-a studiat un timp, fără să-mi comunice de ce... Am stat apoi de vorbă cu de Silves, care e un tînăr eminent. Mi-a dat să înțeleg că, eventual, cazul Vauthier ar putea să-l intereseze. Peste câteva zile Charmaux i-a încredințat dosarul. Am bănuț că a fost tare bucuros că s-a descotorosit de el... Totul mergea deci cum nu se poate mai bine, cînd, deodată, mă pomenesc cu de Silves al meu săptămîna trecută, care-mi spune că în mod categoric nu se mai poate ocupa de această afacere. Și asta cu trei săptămîni înainte de începerea procesului! Am fost nevoit să caut de urgență alt apărător... Și, vrei să mă crezi sau nu, dar n-am găsit nici unul! S-au eschivat cu toții... M-am văzut deci silit, de acord cu președintele Legris care va conduce dezbaterile, să numesc un apărător din oficiu. Și m-am gîndit la tine...

Pe cînd pronunța ultimele cuvinte, privirile decanului Musnier îl ocoliseră pe Deliot, care înțelegea în sfârșit motivul excesivei amabilități cu care fusese primit.

— Iată dosarul, continuă Musnier zorit, arătîndu-i o mapă voluminoasă, înțesată cu hîrtii, care ocupa mijlocul mesei sale de lucru.

După ce s-a ridicat din fotoliu, bătrînul avocat a cîntărit dosarul din ochi și a spus:

— Înțeleg... Înțeleg foarte bine... Oricum, nu pot nega că iluștrii mei confrăți au adunat un număr impresionant de piese... Să nădăjduim că toate vor fi convingătoare!

Fără să mai adauge ceva a îndesat dosarul în servieta de piele, unde cazul Vauthier urma să stea în vecinătatea *Gazetei Palatului*. Se îndreptă apoi spre ușă.

— Deliot! strigă decanul în urma lui, oarecum jenat. Ești foarte supărat pe mine?

— Nu, de ce? Ți-ai făcut meseria... Atîta tot! Voi încerca să mi-o fac și eu pe a mea...

— A, nu, greșești dacă iei lucrurile astfel. Ieri, înainte de a mă hotărî să trimit după tine, am răsfoit dosarul cu un singur scop: să mă lămuresc pentru ce s-au lepădat confrății noștri de acest caz. Cred că-s edificat. Speța în sine pare destul de banală: crima poartă chiar semnătura autorului... de altminteri el n-a încercat nici un moment să nege fapta... Posibilitatea victimei îmi pare anodină, în schimb, cea a criminalului — Jacques Vauthier — e dintre cele mai ciudate. S-ar putea ca tocmai acesta să fi fost motivul care i-a îndepărtat pe cei doi apărători succesivi.

— Aha... Vrei să mă anunți, desigur, că individul e un monstru?

— Nu vreau să te influențez... Citește dosarul: îți vei da seama singur... Vei avea poate nevoie de un termen suplimentar ca să-ți pregătești apărarea? Dacă întîmpini vreo dificultate, nu ezita: vino, spune-mi și vom amîna procesul.

— Voi face tot ce-mi va sta în puteri să evit acest lucru. O dată scos din butoi, vinul trebuie băut; tot așa și o crimă, o dată ce a fost săvîrșită, trebuie judecată imediat. Sau prevenitul e vinovat și trebuie condamnat

cît mai curînd, sau e nevinovat și atunci e nedrept să i se prelungească detențiunea.

— În cazul de față, dragul meu, s-ar părea că vinovăția noului tău client nu poate fi pusă la îndoială. De altfel, din toată atitudinea lui de după săvîrșirea crimei, putem trage concluzia că-și va recunoaște vinovăția.

— Dă-mi voie să-ți atrag atenția, scumpul meu decan, că această chestiune nu ne privește decît pe el și pe mine...

— Bineînțeles. Un lucru e însă cert: a ucis! Și atunci, Dumnezeu să mă ierte, șase sau opt luni de închisoare preventivă nu reprezintă cine știe ce față de numărul anilor pe care îi va primi, presupunînd cu reușești să-i salvezi capul!

— Trec să-ți comunic impresiile mele peste opt zile, îi spuse Deliot în loc de "la revedere!"

I se părea inutil să mai dea mîna cu acest "decan al nenorocirii", care îi aruncase în cîrcă un proces imposibil.

De data aceasta străbătu în grabă Galeria Tocmelilor. O dată ajuns în Sala Pașilor Pierduți, se pomeni nas în nas cu Berthet — unul dintre nenumărații săi confrăți care, de obicei, se prefăceau că nu-l cunosc.

— Ia te uită, dar e chiar bunul meu amic Deliot! strigă Berthet. Ce mai faci, dragă?

De emoție, lui Deliot era cît p-aci să-i alunece servieta de sub braț. Hotărît lucru: era ziua surprizelor...

— Ei, să fie într-un ceas bun! continuă interlocutorul, arătînd spre servieta umflată cu dosarul Vauthier. Ai de lucru, nu glumă! E barem ceva interesant?

— Am aici un caz extrem de greu, răspunse bătrînul avocat cu un aer confidențial.

— Nu mai spune! Corecțional?

— Curtea cu juri! spuse Deliot cu nepăsare îndepărtîndu-se și lăsîndu-l pe Berthet încremenit de uimire.

Cînd ajunse din nou la vestiar spre a înlocui toca diformă cu pălăria melon ponosită, proaspătul apărător al lui Vauthier se gîndi că pentru prima dată în viață avusese o izbîndă. Doar faptul că a putut pronunța cuvintele magice și în același timp teribile: "Curtea cu juri", îi săltase pe loc acțiunile. Acum rămînea să cîștige cu orice preț... Dar ce putea fi oare în acest dosar de care toți se descotoroseau?

A aflat aceasta cîteva ore mai tîrziu, după ce a citit și răsцитit piesele adunate de cei doi predecesori. Unele erau pline de adnotații personale. Deliot începu prin a șterge cu radiera toate aprecierile confrăților. El nu făcea niciodată adnotări, mulțumindu-se numai cu piesele din dosar ale căror relatări aride îi ajungeau și bizuindu-se pe memorie...

Afară se lăsase o noapte de iarnă, deși era abia ceasul cinci... Cabinetul de lucru ce-i slujea drept birou și totodată de unică sală de primire din modestul apartament pe care Victor Deliot îl ocupa de mulți ani, la al cincilea etaj al unui imobil de pe strada Saints-Pères, nu era luminat în acea seară decît de o lampă cu abajur verde, așezată pe birou.

Avocatul se îndreptă cu pași tărăgănați către o nișă disimulată în fundul vestiarului: luă de pe cuier un halat de casă decolorat, pe care și-l trase peste haină cum făcea și cu roba. Intră apoi în mica bucătărie și puse la încălzit cafeaua ce-i fusese preparată de menajeră. Se înapoie în cabinet cu ibricul și o ceașcă ciobită: primul își găsi locul obișnuit pe sobiță — unica sursă de căldură a apartamentului; ceașca știrbă eșuă pe covorul jerpelit, la picioarele unui fotoliu străvechi în care se înfundă avocatul, după ce se hotărîse să-și aprindă una dintre țigările de foi pe care i le oferise decanul. Puțin după aceea, acest confort aproximativ îi păru bătrânului singuratic o adevărată fericire.

Victor Deliot, cu ochii abia întredeschiși, se gîndea. Nu se trezi din această toropeală aparentă decît de două ori, ca să întindă mîna către masa pe care se afla telefonul.

— Alo! Maestrul Charmaux? Aici Deliot... N-am avut plăcerea să ne cunoaștem personal, deoarece n-am avut încă ocazia să ne întîlnim în interes profesional... Și vă rog să fiți convins, scumpul meu coleg, regretele sînt de partea mea... Îmi iau îngăduința să vă telefonez privitor la cazul Vauthier pe care, dacă mă pot exprima astfel, l-am moștenit... Nu, nu-l mai are maestrul de Silves... L-am preluat eu... Iată motivul principal pentru care vă întreb în calitate de confrate și cu titlu strict confidențial: ce v-a determinat să renunțați la acest caz?

Răspunsul fu lung și încurcat. Victor Deliot asculta clătînînd din cap și puncta la răstimpuri frazele confratelui cu cîte un "Uite! Uite!" sau "Ce curios!"... După ce domnul Charmaux își termină în sfîrșit explicațiile, bătrînul avocat îi răspunse cu o politețe strict profesională:

— Vă rog din nou să mă scuzați, scumpe confrate, că v-am deranjat. Înțeleg perfect motivele imperioase care v-au determinat, fără voia dumneavoastră, să renunțați la apărarea acestui proces... Țin să vă mulțumesc pentru extrema dumneavoastră amabilitate și nutresc speranța că voi avea plăcerea să vă cunosc și mai bine într-una din zilele viitoare... închise telefonul spunînd: "Ciudat! Foarte ciudat..." Imediat după aceea formă alt număr pe cadranul automat:

— Alo! Aș dori să vorbesc cu maestrul de Silves, din partea confratelui său Deliot... "De" ca "Denys" și "Liot" oarecum ca "liotă"... S-a putut convinge cu acel prilej că numele său nu fusese rostit prea des în casa ilustrului său confrate, ceea ce de altfel îi era perfect egal

— Alo! Maestrul de Silves? Aici Deliot...

Reînnoi scuzele pentru deranj, puse aceeași întrebare; ascultă, clătînă din nou din cap, mulțumi și închise telefonul murmurînd: "Bizar! Foarte bizar!"...

Tăcerea se așternu clin nou în odăița îmbîcsită de mirosul pătrunzător al nesfîrșitei sale țigări de foi. Afară era din ce în ce mai întuneric. Lampa cu abajur verde rămase aprinsă pînă la ivirea zorilor... Cînd menajera intră în apartament a doua zi, devreme, fu foarte surprinsă văzîndu-l pe stăpînul casei dormind în fotoliu. Pe cînd dădea o raită prin dormitor spre a se convinge că avocatul nu-și folosea patul, auzi și glasul lui Deliot cam îngălat, somnoros:

— Dumneata ești, Luiza? Cît e ceasul?

— Opt, domnule.

— Deja! mormăi avocatul.

După care adăugă:

— Să-ți repet în fiecare zi că muritorii de rînd ne spun "maestre"? De ce? N-aș putea să spun. Mă depășește... Dar așa se obișnuiește... Fă-mi repede te rog o cafea!

— Ați băut-o pe toată?

— După cum vezi...

— Îmi pare că nici n-ați prea dormit în noaptea aceasta?

— Într-adevăr, nu prea...

În timpul acelei nopți de insomnie Victor Deliot primi o vizită, îndată după convorbirea telefonică ce o avusese cu maestrul de Silves:

— Bună seara, maestre! Am fost tare îngrijorată: v-am căutat în tot Palatul...

— M-am înapoiat mai devreme ca de obicei.

— Sper că nu sînteți bolnav?

— Nu, fetita mea...

Daniela nu era fetita lui, nici măcar rudă, dar luase obiceiul să-i spună așa tinerei studente care își termina doctoratul la Facultatea de drept. Ca multe dintre colegele sale, Daniela se dedica baroului. Printr-o întîmplare cu totul neprevăzută se întîlnise cu cîteva luni în urmă cu Victor Deliot, pe terasa unei cafenele de pe bulevardul Saint-Michel. Foarte curînd vechiul hoinar din Palatul justiției și avocata în perspectivă se simpatizară. Cu tradiționalul lui spirit de contrazicere, Victor Deliot o sfătui în primul rînd să nu se înscrie — după ce-și va termina studiile — într-un barou oarecare, fără să omită a-i aminti că dreptul te poate duce oriunde, cu condiția să-l părăsești. Daniela, care sosise la Paris cu cinci ani în urmă plină de ambiții juvenile și de speranțe, rămăsese consternată. Cu o sinceritate emoționantă, noul său prieten îi descrie mizeria ce o așteaptă dacă n-ar izbuti să se afirme de la primele pledoarii. O făcu să priceapă că după cîte a pătimit, e cel mai îndreptățit să-i dea asemenea sfaturi.

Această modestie de băiețel cuminte sfîrși prin a statornici între ei un curent de simpatie. Tînăra fată considera că nu e chiar obligatoriu să ia butadele avocatului drept literă de evanghelie și se încapățîină. Puțin cîte puțin, Victor Deliot sfîrși prin a se interesa de studiile ei. Daniela, deopotrivă cu Luiza erau singurele femei care puteau să pătrundă la orice oră în intimitatea oarecum boemă a apartamentului bătrînului burlac. La un moment dat, Daniela se și întreba chiar dacă noul ei prieten nu s-o fi îndrăgostit cumva de ea? Dar a înțelese curînd că Victor Deliot nu va iubi nicicînd pe cineva. Nu fiindcă era egoist, dar detesta femeile din principiu: poate și fiindcă ele nu-i dăduseră niciodată prea multă atenție...? Iar dintre acestea le disprețuia îndeosebi pe colegele sale, despre care emisese această judecată lapidară:

— Sau reușesc să adoarmă completele de judecată, sau le exasperează: și într-un caz și în celălalt, rezultatul e dezastruos!

Tînăra Daniela voia totuși să pledeze într-o zi, și acesta era principalul motiv care o împinse să se agațe de acest solitar morocănos, care a învățat-o sumedenie de lucruri și nenumărate sforării ale meseriei. Se

mira întotdeauna că Victor Deliot nu făcuse carieră.

Îi dactilografia la străvechea mașină de scris din cabinetul de lucru rarele scrisori pe care se vedea nevoit să le expedieze din necesități profesionale, cu toată oroarea lui instinctivă pentru orice soi de corespondență.

— Scripta manent! obișnuia el să spună... În timp ce prin memorie nimeni nu-mi poate scotoci! Fetițo, reluă visătorul cu țigară de foi, de îndată ce studenta își făcu apariția în cabinetul lui de lucru, deoarece ai avut gentilețea să-mi faci o vizită astă-seară, înseamnă că pregătirea tezei dumitale mai poate să aștepte... Îmi vei putea deci face un mare serviciu instalându-te la mașina asta de scris, ca să-mi bați o scrisoare în cinci exemplare. După ce o vei termina, îți va rămâne doar să completezi cu mîna "Doamnă" sau "Domnule" după destinatarul a cărui adresă ți-o voi dicta.

— E pentru un nou proces corecțional? Întrebă tînăra fată așezîndu-se în fața clapelor de scris.

— Nu tocmai... Am luat o hotărîre gravă... Renunț la procese corecționale spre a mă consacra Curții cu juri. Vezi dosarul acesta impresionant de pe biroul meu? Este cel al primului om căruia voi încerca să-i salvez capul. Afacerea se prezintă destul de prost... Și nici nu-i un client oarecare. Pot să afirm că în practica avocațială nu s-a ivit niciodată pînă acum prilejul unei pledoarii de genul acesta. În primul rînd, refuză să fie apărut. E foarte supărător: înseamnă că-și va recunoaște vinovăția și cum intenționez să-l apăr, — la nevoie chiar în pofida voinței sale — mă tem să nu se iște unele altercații între noi. Ești gata? Trece data de azi... Lasă și un spațiu alb pentru "Domnule" sau "Doamnă"; îți dictez:

"Fiind însărcinat să asum apărarea lui Jacques Vauthier al cărui proces va începe la 20 noiembrie în fața Curții cu juri a Departamentului Sena, fiind acuzat de asasinarea lui John Bell la 5 mai, pe bordul pachebotului *De Grasse*, v-aș fi foarte recunoscător fie să-mi acordați o întrevvedere în caz că vă e cu neputință să vă deplasați, sau să treceți pe la cabinetul meu cît mai curînd posibil, timpul pînă la primul termen de judecată fiind foarte scurt. În așteptarea unui răspuns grabnic din partea dumneavoastră, vă rog să primiți etc."

Bun! Notează acum și cele cinci adrese pe care le vei scrie pe plicurile ce le vei expedia de urgență, prin oficiul poștal din strada Louvre, după ce voi fi iscălit scrisorile. Ar putea să plece chiar astă-noapte: destinatarii le-ar primi mîine și mai cîștigăm o zi... Dictez: "Doamnei Jacques Vauthier, Hotel Regina, strada Accacias nr. 12 bis, Paris". E ultima ei adresă cunoscută din dosar. Nu uita să menționezi: "A se reexpedia". A doua adresă: "Doamnei Simona Vauthier, strada general Leclerc, nr. 15, Asnieres..." A treia: "Domnului doctor Dervaux, strada Paris nr. 13, Limoges..." Ultimele două scrisori merg pe aceeași adresă: "Institutul Sfîntul Iosif, Sanac Haute-Vienne", cu numele respectivilor: "Domnului Yvon Rodelec" și Domnului Dominic Tirmont". Asta e totul... Ai și mîine cursuri la facultate?

— Unul singur, de la care aș putea absentă...

— Așa să și faci! Mi-ar place să revii mîine pe la opt și jumătate ca să asiguri o permanență. Eu voi lipsi toată ziua și s-ar putea să nu mă întorc

Înainte de nouă seara. Să mă aștepti și să răspunzi la telefon. Dacă vreuna dintre persoanele cărora le-am scris va da un semn de viață, fixează-i o întâlnire pentru poimîine la orice oră: mă voi aranja... Va trebui, firește, să nu lipsești nici în timpul dejunului: voi da dispoziție menajerei să-ți pregătească masa de prînz.

— Și dac-o să vină vreo comunicare urgentă pentru dumneavoastră, maestre, unde vă pot găsi la telefon?

— Habar n-am! Așteaptă pînă mă întorc. Poftim: am semnat scrisorile și trage o fugă pînă în strada Louvre!

— Ar fi indiscret, maestre, să vă întreb cine sînt persoanele cărora le-ați scris?

— Foarte indiscret, fetițo, dar îți voi spune totuși fiindcă îmi devii colaboratoare în această afacere: cei cinci necunoscuți îmi par susceptibili să devină excelenți martori în apărare. Asta nu înseamnă că vor accepta cu toții să se înfățișeze la bară! Va trebui să găsesc eu argumentele care să-i hotărască...

Tînăra fată plecă fără să ceară și alte explicații, știind dinainte că avocatul nu i le-ar mai fi dat.

Ultima parte a nopții Victor Deliot și-a petrecut-o într-o lungă reverie, chibzuind, în timp ce savura țigările de foi ale decanului, că devenise indispensabil acum să facă cunoștință cu noul său client. N-a mințit a doua zi dimineața cînd i-a mărturisit Luizei că nu prea dormise.

După ce luă frugalul mic dejun pregătit de menajeră și se descotorosi de vechiul halat de casă ponosit, își făcu toaleta matinală în grabă, neavînd măcar timp să se bărbierească. După care ieși spunînd:

— Luiza... Domnișoara Gény trebuie să sosească din-tr-o clipă în alta și va rămîne la noi toată ziua, pînă ce mă voi înapoia. Să-i prepari dejunul... Să nu uiți însă că, la vîrsta ei, ai o poftă zdravănă de mîncare... Pe mîine, dragă...

Peste un ceas, prevăzut cu toate autorizațiile necesare, străbătea un coridor al Îmchisorii Santé. Gardianul care-i servea drept ghid, îl întrebă:

— Mergeți să vedeți pe numărul 622?

— Da.

— Vă doresc succes! Dacă veți izbuti să scoateți ceva de la păcătosul ăsta, va fi un miracol! E încăpățînat ca o poartă de închisoare!

— Gluma dumitale, prietene, nu-mi pare prea de bun-gust.

— Ei, dacă am spus așa, maestre, a fost doar ca să vă pun în gardă... Toți avocații care au venit să-l vadă pînă acum, au renunțat să-l mai apere... E un ins nefericit pe care ar fi mai potrivit să-l interneze într-un ospiciu... Se și vorbește că nu i se va găsi un avocat...

— Ai fost înșelat de două ori: clientul meu nu-i un "ins nefericit" și are un apărător... pe mine!

— Am ajuns! bodogăni gardianul care-și spunea în gînd: "Avocatul ăsta trebuie să fie ori nebun, ori sadic!"

Cheile scîrțîiră și ușa grea, zăbreilită, se deschise. Victor Deliot pătrunse în celulă, însoțit de gardianul care reîncuie grijuliu ușa de două ori, apoi își potrive ochelarii spre a putea contempla pe noul său client...

Ședea chincit la pământ în colțul cel mai întunecat al celulei strâmte dar în pofida acelei poziții ciudate, părea un colas... Obrazul dreptunghiular, sfârșit cu fălci enorme și acoperit cu o chică țepoasă, nu avea nimic din înfățișarea unui chip omenesc. Avocatul se dădu, fără voie, înapoi și se întrebă o clipită dacă se afla în prezența unui monstru scăpat dintr-o îndepărtată pădure virgină? Nu era cu puțință să vezi o faptură mai impresionantă... Avea bustul enorm cu brațe ce-i spînzurau de- lungul trupului și se terminau cu două mâini păroase de ucigaș... mâini care pîndeau prada... Ceea ce te izbea în mod deosebit la acest chip era lipsa lui de viață: avea ochii deschiși dar stinși, buze bestiale, pomeții ieșiți înafară, sprîncene proeminente și stufoase, tenul livid era în penumbră cadaveric... Singura mărturie de viață i-o dădea respirația: avea răsuflarea puternică. Niciînd în decursul existenței sale destul de îndelungate, Victor Deliot nu se aflate în prezența unui individ asemănător. A trebuit să facă un adevărat efort ca să-l poată întreba pe gardian:

— Întotdeauna șade în poziția asta?

— Mai întotdeauna...

— E de-a dreptul înfiorător!

Și Victor Deliot se gîndi la acei monștri ciudați născociți de cîțiva ani încoace de industria cinematografică din lipsă de imaginație în numeroase pelicule mergînd de la Frankenstein la King-Kong și trecînd prin doctorul Jekyll și domnul Hyde.

— Ai impresia că știe că sîntem aici? Întrebă din nou pe gardian.

— El? Ghicește totul! E chiar uluitor să vezi în ce măsură înțelege fără să vadă, să audă sau să vorbească...

— Asta nu mă miră, răspunse avocatul. Din primele informații pe care le dețin despre el, flăcăul pare instruit și foarte inteligent... Ți s-a spus cumva că bruta asta a scris și o carte?

— Unul dintre predecesorii dumneavoastră, domnul de Silves, mi-a spus, dar nu mi-a venit să cred...

— N-ai avut dreptate! Îți voi aduce cartea: și aici nu duci lipsă de timp spre a citi un roman.

— Cum o fi izbutit să-l scrie?

— Substituind cele trei simțuri ce i-au rămas — pipăitul, gustul și mirosul — celorlalte care-i lipsesc din naștere. Dar ar dura prea mult să-ți explic...

— Cît privește simțul mirosului, colegii mei și cu mine am remarcat că ne recunoaște de cum intrăm în celulă. Sînt convinși că și acum, de exemplu, știe cît se poate de bine că eu fac azi de gardă.

— Are poftă de mîncare?

— Nu. Trebuie să recunoaștem însă că nici hrana nu-i grozavă.

— Știe să se slujească corect de lingură și de furculiță?

— Mai bine ca dumneavoastră și ca mine cînd are la ce! De cele mai multe ori nici nu se atinge de gamelă. Vedeți: ceea ce-i lipsește sînt vizitele... Viața în închisoare e mai rea pentru el decît viața unui animal în grădina zoologică. Vi se va părea o glumă, dar se plictisește: n-are ce să facă! Să citească nu poate, nici să scrie sau barem să stea cu noi de vorbă

cînd intrăm să-l vedem...

— Pesemne că ai dreptate, ar trebui totuși ca el să-și manifeste dorința să primească vizitatori, iar aceștia să cunoască diferitele modalități ce trebuie folosite pentru a putea sta de vorbă cu el. Crezi că-i întreg la minte?

— Toți medicii care l-au examinat — și numai Dumnezeu știe câți or fi fost! — afirmă că este...

— Cum naiba și-or fi putut da seama?

— Veneau însoțiți de interpreți care încercau să vorbească cu el... Îi atingeau degetele ca să-i comunice cuvintele, după cîte s-ar părea...

— Și... au izbutit?

— Nu. Pretindeau cu toții că nu le răspunde dintr-adins. Individul asta nu vrea să fie apărât!

Clientul lui Victor Deliot se ridică brusc și se rezemă cu spatele de perete stînd într-o poziție de apărare; temîndu-se să nu fie atacat, era gata pregătit să riposteze... Își domina vizitatorii cu un cap.

— Dar e un gigant! murmură avocatul. Are o croială de atlet. Nu mă miră că a făcut victima zob. Dar de ce se tot bălăbănește în felul ăsta pe picioare?

— Nu știu, un nărav... Asta-l face să semene cu un urs în cușcă... Atenție, maestre! Ne-a reperat... Iată-l cum adulmecă... Nu vă apropiați prea tare. Nu se știe niciodată!

Avocatul nu ținu seamă de avertisment ci, dimpotrivă, se apropie. Cînd s-a aflat la o distanță foarte mică de clientul său, își lipi mîinile de cele ale infirmului care și le retrase repede, de parc-ar fi resimțit un dezgust la acest contact. Victor Deliot nu se dădu bătut și-i atinse apoi obrazul; infirmul se ghemui și scoase un răcnet ca de fiară.

— V-am spus maestre, să fiți cu băgare de seamă! strigă gardianul.

Dar era prea tîrziu...

Brațele colosului înșfăcaseră umerii avocatului și îi zgîlțîiau printre mîrîieli. Mîinile enorme se apropiau acum amenințătoare de gît. Gardianul se repezi, îl lovi în ceafă cu vîna de bou, și-l sili astfel pe gigant să-și lepede prada și, urlînd de durere, să se retragă spre perete.

— Ufff! exclamă numai bătrînul avocat, aplecîndu-se să-și ridice ochelarii.

— V-am prevenit, maestre! E într-adevăr o brută...

— Ești chiar atît de sigur? răspunse Victor Deliot sceptic, potrivindu-și ochelarii pe nas.

După care se apropie din nou de clientul său și rămase în contemplare o vreme îndelungată înainte de a spune:

— S-ar părea că cele ce mi-au mărturisit confrății la telefon, este exact... Acum înțeleg de ce au preferat să renunțe la proces! Evident că-i întrucîtva primejdios să-l aperi pe flăcăul ăsta... Dar cazul devine cu atît mai interesant... Mi-ar place să știu de ce atacă în felul acesta pe toți care încearcă să-l salveze? Nu i-am făcut nici un rău și mă urăște totuși la fel ca pe Charmaux și de Silves... Straniu! Dac-aș izbuti să-l fac să priceapă că nu-i vreau decît binele... Dar cum?

— Au încercat cu toții înaintea dumneavoastră, maestre. El însă nici nu s-a sinchisit.

— Cred că au procedat greșit! Eu voi găsi însă un mijloc... Știi că de n-ar fi avut această întreită infirmitate ar fi aproape frumos? Există urîțenii sublime... Privește: trăsăturile feței sînt energice deși aspre, statura e impresionantă dar bine proporționată... De fapt îmi dau seama că poate place unei femei... Nu tuturora, ci uneia căreia îi plac brutele... Încă nu i-am văzut soția dar mi-o închipui firavă, micuță, aproape diafană... Eterna lege a contrastelor cere ca acest gen de femeie să iubească asemenea tip de oameni; poate că ne aflăm chiar în fața reîncarnării Frumoasei și Bestiei?

— Vă gîndiți serios la cele ce spuneți? Întrebă gardianul uimit.

— Dacă gîndesc...? Dar am chiar convingerea că văd just! Haide, să-l lăsăm. Pentru azi e de ajuns. Voi reveni mîine dimineața cu cineva care va fi în stare să vorbească cu el. Așteaptă! Înainte de plecare trebuie să mă mai apropiu o dată de el, ca să poată aspira mai bine mirosul meu. În felul acesta mă va recunoaște mîine... Dacă i-ar veni barem ideea să mă atingă el la rîndul lui!

Obrazul apărătorului se afla doar la cîțiva centimetri de cel al ciudatului său client. Dar acesta nu se mișcă de data asta și își ascunde cu îndărătnicie mîinile la spate, sprijinite de perete.

— Hotărît lucru, azi nu vrea să știe de nimic! Mai știi? Poate că se va trezi mîine într-o dispoziție mai bună? Să mergem...

Se regăsiră pe culoar după ce cheia scîrțîi a doua oară. Victor Deliot pășea tăcut alături de gardian, care-l întrebă în clipa cînd urma să-și ia rămas bun:

— Așadar, sînteți încă decis? Îl veți apăra?

— Cred că da...

— Veți fi demn de laudă. O asemenea brută...

— Nu m-am convins că flăcăul nu-i decît o brută. Desigur, pînă acum aparențele îi sînt potrivnice dar, în definitiv, nu-s decît aparențe! Cum l-am putea cunoaște cu adevărat dacă nu ne vede, nu ne poate răspunde și nici nu ne aude? Pentru el, dumneata și cu mine facem parte dintr-o altă lume, pe care abia dac-o atinge în treacăt... Trebuie cu orice preț să pătrund eu în "lumea" lui. Și voi descoperi fără-ndoială că mă aflu în prezența unui nefericit care suferă și pe care nimeni nu încearcă să-l înțeleagă. Și nu cu lovituri de măciucă vom izbuti! Nu te-ai gîndit niciodată că dacă a ucis, a făcut-o poate fiindcă avea un motiv extrem de puternic? Află că singurii criminali interesanți sînt cei care nu vor să fie apărați... Înainte de a pleca de aici, mi-ar plăcea să fac o scurtă vizită protocolară directorului vostru... Vezi, mă poate primi?

Domnul Mesnard, om amabil, îl primi binevoitor:

— Așadar, scumpe maestre, ați făcut cunoștință cu noul dumneavoastră client? Pot să vă întreb care vă sînt primele impresii?

— Destul de bune, răspunse Victor Deliot spre marea surprindere a interlocutorului său... Asta nu denotă, firește, că primul nostru contact a fost deosebit de cordial! Nutresc însă o speranță vagă că raporturile dintre noi se vor îmbunătăți pe viitor. Dar n-am venit să vă plictisesc, domnule director, povestindu-vă toate acestea... Sînt aici doar ca solicitant: n-ar fi

cu putință, dacă v-aș înmîna o sumă oarecare de bani, să fie ameliorată rația clientului meu și să nu i se mai dea, chiar din seara asta, doar ciorba reglementară și un colț de pîine?

— Știți bine, seumpe maestre, că regulamentul nu permite ca suplimente decît pachetele venite dinafară...

— Clientul meu le primește?

— Niciodată.

— Dar vizite?

— După cîte știu — nu.

— E oarecum surprinzător! Omul acesta are familie și cei mai mulți dintre membrii ei locuiesc la Paris.

— Știu. N-au fost însă văzuți niciodată.

— Este și o mamă... Nu și-a manifestat măcar o singură dată dorința să-și vadă fiul?

— Nu cred.

— Dar sora lui? Dar cumnatul său? În fond, nimeni nu se interesează de el fiindcă îi jenează încă de la naștere și acum îi dă de rușine... S-ar putea crede că n-au decît o singură grabă: să-l vadă condamnat la pedeapsa capitală spre a nu se mai pomeni despre el. Dar soția?

— Pesemne că știți la fel de bine ca mine, scumpe maestre, că a dispărut îndată după crimă.

— Dispariție perfect inexplicabilă, după ce s-a dovedit că nu a luat parte la asasinarea acelui american... Mă miră însă că s-a interesat atît de puțin de soarta soțului său, acuzat de omucidere și întemnițat, după ce s-a ocupat de el timp de atîția ani înaintea dramei.

— Se poate presupune orice...

— Ați găsit cea mai potrivită expresie, domnule director. Deoarece nu puteți înfrînge regulamentul, mă voi duce la cîrciuma de peste drum unde sînt binecunoscuți prietenii și rudele pensionarilor dumneavoastră, să i se pregătească ceva de-ale gurii și să vă fie aduse neîntirziat. Mă pot bizui pe amabilitatea dumneavoastră ca ele să fie predate clientului meu chiar astă-seară? Voi avea grijă să i se trimită doar alimente obișnuite: puțină șuncă, chifle, cîteva ouă tari, tablete de ciocolată... Am impresia că dacă ar cina diseară mai puțin prost, va dormi apoi mult mai bine... Iar după ce se va fi odihnit cum trebuie, poate că mîine dimineața va fi dispus să stea de vorbă cu mine...

— Cunoașteți oare vreun limbaj care se poate folosi cu surdo-mușii-orbi din naștere?

— Nu. Există însă din fericire, pe lumea asta, alți inși care le cunosc... cel puțin cei care l-au educat pe clientul meu în timpul copilăriei! La revedere, domnule director și vă mulțumesc anticipat pentru tot ce veți face pentru dînsul... A, da, un punct esențial asupra căruia nu știu cum să stărui îndeajuns: încercați să obțineți de la gardieni să renunțe la obiceiul de a-l considera pe 622 doar ca o brută. Pînă la proba contrarie și, mai ales, pînă ce va fi judecat, persist să-l consider nevinovat. Cine poate garanta că acest Jacques Vauthier nu-i decît un mare timid sau o făptură înfricoșată? Adineauri am încercat cu el o experiență care mi-a părut cît se poate de concludentă: după ce m-am apropiat de el i-am apucat mîna și l-am mîngîiat apoi pe obraz. Reacția a venit imediat: vroia să mă sugrume

și, pe Dumnezeuul meu, dacă ar fi izbutit, s-ar mai fi întâmplat încă un fapt divers... Dar ceea ce m-a impresionat în timpul tentativei sale eșuate, a fost strigătul inuman pe care l-a scos. S-ar fi putut crede că e răcnetul unei fiare încolțite, al unei jivine prinsă la strâmtoare și care dă glas întregii sale uri împotriva veșnicului dușman: omul. A fost cutremurător... V-ar fi răscolit ca și pe mine, domnule director, fiindcă sînt convins că sînteți un om cu o inimă bună. Acel urlet era expresia unei suferințe morale înspăimîntătoare... Omul acesta suferă... Suferă fiindcă se simte înjosit... suferă poate și de o boală necunoscută nouă, dar care a fost adevărata cauză a actului ucigaș... Suferă îngrozitor: aici e toată problema. La revedere pe curînd, domnule director...

Peste două ore, Victor Deliot intra într-o librărie vecină cu Odeonul.

— Dragă maestre! exclamă librarul, ce vînt prielnic vă aduce la noi?

— Vă veți îndoi poate, dragul meu Beauchet, dar aveți în față un om epuizat după o alergătură prin paisprezece librării la rînd, fără să fi putut găsi ce căuta... Cum de nu m-am gîndit încă de la început la excelentul meu amic Beauchet, care izbutește întotdeauna să descopere în fundul prăvăliei cărțile pe care confrății lui nu le au? Cunoașteți cumva un roman care se numește *Izolatul*?

— Da... O lucrare destul de stranie, al cărei autor este, după cîte se pare, surdo-mut și orb din naștere. De fapt, cred că ați auzit vorbindu-se despre dînsul acum cîteva luni. Ziarele i-au consacrat coloane întregi, ca urmare a unei crime pe care ar fi săvîrșit-o pe bordul unui pachebot...

— Adevărat? A, știți... cu excepția *Gazetei Palatului*, citesc arareori alte ziare... Dar spuneți-mi: n-ar trebui să sporească vînzarea împrejurarea că autorul e și asasin?

— Nu atunci cînd volumul e epuizat. Ar fi trebuit ca editorul să scoată un tiraj nou în primele douăzeci și patru de ore, pe cînd crima era încă proaspătă în memoria cititorilor.

— Cînd a apărut romanul?

— Vă voi spune îndată...

Librarul deschise un voluminos indice alfabetic. Degetul i se opri:

— A apărut acum cinci ani.

Victor Deliot calculă în gînd că autorul nu avea pe atunci decît douăzeci și doi de ani și declară:

— Drace! Era destul de tînăr! Autor-minune? A avut succes?

— De curiozitate, pe moment, și puțintel de critică... Nu un succes de public. Marele public nu se mai interesează de acel gen de roman psihologic răscolitor — poate chiar prea răscolitor! — în care autorul își diseacă cele mai neînsemnate sentimente. El cere acțiune, mișcare, mister și, mai ales — viață! Cu toate acestea, dacă lucrarea vă interesează, cred că mai am una în rezervă: o să v-o caute vînzătorul... Îmi amintesc perfect că acest *Izolatul* a obținut un răsunet mult mai mare în străinătate decît în Franța și că, după apariția lui, autorul a plecat în America pentru un turneu de conferințe despre problema surdomușilor orbi. Nu s-a mai auzit nimic despre dînsul aici și nici n-a publicat altă lucrare.

— O conferință ținută de un surdo-mut-orb nu-mi pare să fie ușor de

înțeles pentru marele public, chiar dacă ar fi plin de bunăvoință, cum este în general publicul american?

— Conferențiarul a fost, cred, însoțit de un interpret, care traducea în cuvinte ceea ce el spunea în alfabetul dactilologic. A, dar iată și volumul pe care îl cereți: e nițel cam prăfuit, banderola a lăsat urme...

— Nu rupeți banderola! strigă avocatul. Să vedem întâi ce spune: "*Izolatul*, sau omul care a știut să-și creeze o lume pentru sine". Nu-i rău... *Izolatul* e un titlu frumos! Despre ce e vorba în povestea asta?

— Parcă-mi aduc aminte că eroul principal e surdo-mut și orb din naștere aidoma autorului, că s-a îndrăgostit de o femeie; la un moment dat ea l-a părăsit și nefericitul a rămas pentru o vreme cu totul descumpănit. Apoi, încetul cu încetul, s-a închis în carapacea lui, refuzînd, în această însingurare, să aibă cel mai neînsemnat contact cu persoanele din jurul său...

— Hotărît lucru, scumpul meu Beauchet, sînteți indiscutabil col mai iscusit librar pe care l-am cunoscut. Cumpăr volumul!

— Nu-i plicticos: veți vedea...

— Am chiar impresia că mă va pasiona!

Zece minute mai târziu, un autobus lăasă pe apărătorul lui Jacques Vauthier în fața Bibliotecii Naționale.

Ca vechi obișnuit al acestor locuri venerabile și îndrăgostit al arhivelor, știa precis unde să găsească documentul de care are nevoie. Se rezumă doar la diferite ziare din 6 mai și zilele următoare, în care unele relatau cu numeroase detalii macabre, iar altele cu o mare sobrietate, evenimentul tragic care a dus la arestarea clientului său. Un articol i-a atras atenția în mod deosebit. Titlul, etalat pe trei coloane "în rînd" rezuma singur faptul divers: *Crimă stranie și monstruoasă pe bordul lui De Grasse*. Rîndurile care urmau dădeau cîteva detalii esențiale:

Prin radio, 6 mai. Ieri după amiază, în timp ce pachetbotul De Grasse plutea pe linia New York — Le Havre, după trei zile de la plecare, o crimă de o violență aproape înimaginabilă o fost comisă într-o cabină de lux ocupată de un bogat american, domnul John Bell. Acest tînăr de douăzeci și cinci ani, unicul fiu al unui membru influent al Congresului din Washington, venea pentru prima oară în Europa. Pe bordul lui De Grasse se mai aflau domnul și doamna Jacques Vauthier, care ocupau o cabină de clasa 1. Jacques Vauthier este acel surdo-mut-orb din naștere care a publicat, cu cîțiva ani în urmă, un roman foarte ciudat, Izolatul care i-a adus în acea epocă oarecare notorietate. Lucrarea a fost tradusă în mai multe limbi și a obținut un mare succes în Statele Unite. Invitat de guvernul american să întreprindă un turneu de conferințe despre progresele obținute în Franța în delicata operă de educare a surdo-muților-orbi din naștere, Jacques Vauthier a locuit timp de cinci ani în Statele Unite și Canada. El a fost întovărășit de soția lui care i-a fost cea mai prețioasă colaboratoare. Aceasta, care avea obiceiul să se plimbe pe covetă după dejun, în timp ce soțul își făcea siesta în cabină, a rămas destul de surprinsă cînd a constatat, la înapoierea din promenadă, că soțul ei infirm

nu se afla lungit pe pat și că, la rîndul său, părăsise cabina. Cum absența lui Jacques Vauthier se prelungea, soția lui porni să-l caute pe pachebot. Negăsindu-l, și-a exprimat îngrijorarea față de comisarul de bord Bertin, încredințându-l că se pot aștepta la tot ce-i mai rău deoarece Vauthier era surdo-mut-orb. S-a dat imediat alarma: n-a căzut oare infirmul în mare? Pe De Grasse s-au pornit cercetări amănunțite. Trecînd prin fața cabinei ocupate de domnul John Bell un steward, afectat special serviciului pe lîngă cabinele de lux, a constatat că ușa ce dădea spre culoar era deschisă. După ce o împins-o nu fără oarecare dificultate, stewardul Henri Téral s-a trezit în fața unui spectacol înfiorător: tînărul american, ingenuncheat, avea degetele crispate pe clanța ușii. Era mort, asasinat. O dîră de sînge i se prelingea din gît și îi năclăise pijamaua; sîngele se împrăștiase și pe covor... Pe cușeta din cabină, infirmul Jacques Vauthier stătea imobil, în prostrație, cu chipul impasibil. Deși orb, ochii săi lipsiți de expresie păreau să fixeze propriile sale mîini pline de sînge... Stewardul anunță de îndată pe comisarul Bertin, care veni la rîndul său în cabina crimei. Jacques Vauthier, fără să opună cea mai slabă rezistență, se lăsă arestat și condus la închisoarea de pe bord. Nefericita lui soție consimți, la rugămintea comandantului navei De Grasse, să slujească de interpretă, provizorie pentru un prim interogatoriu. Era, de altfel, singura persoană de pe bord care cunoștea modalitățile de comunicare cu soțul său surdo-mut și orb.

El i-a dat soției să-nțeleagă cu nu va da nici o explicație asupra crimei al cărei autor se recunoaște în mod formal și pe care o consideră justificată. A păstrat această atitudine în tot restul călătoriei, în pofida repetatelor întrebări ale soției sale.

Motivul crimei apărea cu atît mai straniu cu cît doamna Vauthier a afirmat că ea și cu atît mai puțin soțul ei, n-au avut vreodată cel mai mic contact cu victima pe care nu o cunoșteau. Un prim examen făcut de medicul de pe bordul lui De Grasse lăsa să se înțeleagă că Jacques Vauthier s-ar afla în deplinătatea facultăților sale mintale.

De îndată ce pachebotul De Grasse va intra în portul Le Havre, asasinul va fi predat poliției criminale.

Un exemplar al aceluiași cotidian, datat 12 mai, relatea într-un alt articol detaliile acestei ultime operații:

Inspectorul principal Mervel asistat de un interpret specializat în limbajul surdo-mușilor-orbi și de un medic legist desemnat în acest scop s-a străduit să ia un nou interogatoriu lui Jacques Vauthier, îndată după sosirea lui De Grasse în Le Havre. Asasinul lui John Bell a reînnoit, prin mijlocirea interpretului, același răspuns pe care-l dăduse propriei sale soții cîteva clipe după crimă. Înainte de a fi întemnițat, ciudatul criminal va fi supus unui aprofundat examen medical care va decide dacă ne aflăm în prezența unui individ normal sau, dimpotrivă, a unui nefericit cuprins de un acces subit de nebunie, datorită întreitiei sale infirmități.

După cum avea obiceiul, Victor Deliot nu luă nici o notiță și părăsi în graba sala de lectură a Bibliotecii Naționale, spre a se urca în autobusul ce

mergea în direcția Cartierului Latin. În timpul traseului, avocatul era dus pe gânduri: nu exista nici un dubiu cu privire la starea sănătății clientului său. Numeroase rapoarte medicale atașate la dosarul ce-l aștepta pe masă, în cabinetul de lucru, demonstau că Jacques Vauthier — cu excepția celor trei infirmități ale sale — era perfect normal. Oare nu răspunsese singur, în câteva rînduri, în decursul numeroaselor interogatorii pe care i le-a luat judecătorul de instrucție însărcinat cu acest caz, timp de șase luni, că pe bordul lui *De Grasse* a acționat conștient, nu-și regretă gestul și că, dacă ar fi nevoit să o ia de la început, l-ar ucide din nou pe John Bell? A refuzat însă mereu să dezvăluie adevăratul motiv al acestei atitudini.

Toate acestea erau stranii și îi dovedeau lui Victor Deliot că prima lui impresie trebuie să fi fost și cea adevărată: sub un chip halucinant de brută, Jacques Vauthier ascundea probabil un suflet cu totul diferit... Un suflet era poate prea mult spus, dar în mod cert o voință de oțel pusă în slujba unei inteligențe rare, aproape insondabilă pentru oamenii normali... O inteligență capabilă să inducă în eroare pe toată lumea sau, mai bine zis, pe cei care săvârșeau greșeala de a se crede isteți fiindcă văd, aud și vorbesc... Avocatul ajunsese chiar să se întrebe dacă vreodată, cineva a izbutit să-l ghicească sau să-l cunoască pe adevăratul Jacques Vauthier? Asta o va afla după ce va fi luat contact cu rudele infirmului și, îndeosebi, cu mama lui. O mamă, în general, își cunoaște bine copilul. Mai erau și cei care l-au educat spre a-l smulge din noaptea lui aparentă... În sfîrșit, era mai cu seamă soția: aceasta Solange Vauthier care părea să se ascundă... Și tocmai ea trebuia să fie cel mai prețios auxiliar al apărătorului. Va fi deci nevoie să o regăsească negreșit.

Și, pe cînd cobora din autobus la colțul străzii Gay-Lussac cu cea a Sfîntului Jacques, Victor Deliot se gîndea că într-adevăr clientul său era greu de apărut...

Se opri în fața unui portal la numărul 254, al străzii Sfîntului Jacques, deasupra căruia erau înscrise cu litere majuscule aceste cuvinte:
INSTITUTUL NAȚIONAL AL SURDOMUȚILOR.

Victor Deliot, care transmisese directorului cartea sa de vizită, nu așteptă prea mult înainte de a fi primit. După ce expuse rapid înaltului funcționar scopul vizitei sale, apărătorul lui Jacques Vauthier întrebă:

— Nu aveți întîmplător și un surdo-mut-orb din naștere printre pensionarii dumneavoastră?

— Nu, maestre. Aici noi nu tratăm și nu educăm decît surdo-muți. Fundația Valentin Huy s-a specializat și pentru orbi. Asta e absolut normal, întrucît metodele sînt diametral opuse: pentru surdo-muții noștri auxiliarul cel mai prețios este văzul... Pentru orbi, dimpotrivă, sînt cuvîntul și auzul...

— Ce se întîmplă atunci cu cei care vin pe lume cu toate cele trei infirmități?

— Nu există decît o singură metodă de educare: folosirea combinată a celor trei simțuri ce le rămîn... pipăitul, gustul și mirosul.

— Și se ajunge la rezultate demne de luat în seamă?

— Dacă se ajunge? Dar aflați că unii surdo-muți-orbi din naștere au atins un nivel de educație și de cultură pe care le-ar putea invidia multe persoane normale!

— Și unde se petrec asemenea minuni?

— Nu există decât cinci sau șase institute specialitate pe glob. Franța posedă Institutul Sanac din departamentul Haute-Vienne, unde călugării ordinului Sfântul Gabriel ajung, prin răbdare și tenacitate, la rezultate cu adevărat surprinzătoare... N-aș găsi destule cuvinte, maestre, spre a vă ndemna să vă duceți acolo... De altfel, cred că-mi amintesc bine că acest Jacques Vauthier, pe care va trebui să-l apărați, a ieșit din Institutul Sanac unde s-a numărat printre cei mai străluciți elevi... Văd că aveți romanul său, *Izolatul*. L-ați citit?

— Încă nu.

— Cartea e cea mai strălucită dovadă despre rezultatele pe care ajung să le obțină educatorii inteligenți, în cazuri de felul acesta.

— Mi-ați putea trasa la repezeală liniile mari ale acestei educații?

— Cu multă plăcere... Am avut prilejul să mă abat de mai multe ori pe la Sanac, unde se află un om remarcabil, domnul Rodelec: s-ar putea spune că el a pus definitiv la punct metoda. Dacă nu ar aparține unui ordin religios, cel al Fraților Sfântului Gabriel, guvernul i-ar fi acordat de mult panglica roșie a Legiunii de Onoare. Yvon Rodelec, pentru care am o admirație profundă, consideră că trebuie să-i dai copilului surdo-mut-orb din naștere în primul rînd noțiunea *semnului* ca să poată sesiza raportul existent între *semn* și obiect sau, dacă preferați, între obiectul pipăit și semnul mimetic ce-l reprezintă. Spre a se atinge acest prim rezultat, sînt folosite metode ingenioase pe care le veți vedea la Sanac.

— Dacă înțeleg bine, spuse avocatul, vreți să spuneți că elevul este ajutat să se descurce printr-o mimică ce pornește întotdeauna de la cunoscut la necunoscut?

— Întocmai. Abia după aceea îl poți învăța alfabetul dactilologic. Dar el nu își poate însuși noțiunea literei fără a învăța în prealabil cele douăzeci și șase de poziții ale degetelor, exclusiv prin supunere și încredere față de profesorul său și, poate, printr-o vagă aspirație instinctivă către noi cunoașteri. Va ajunge astfel, puțin cîte puțin, să arate un obiect în două feluri: printr-un semn mimetic și prin litere dactilologice.

— Așadar, spuse Victor Deliot arătînd *Izolatul*, dacă aș fi educator și aș voi să dau ciudatului meu elev noțiunea de *carte*, n-aș avea decât să-i pun volumul în mîini făcîndu-l să înțeleagă că poate descrie o carte fie printr-un semn mimetic, fie reproducînd cu degetele cele cinci litere: c-a-r-t-e?

— Ați înțeles perfect, scumpe maestre. Apropierea celor cinci litere alcătuiește foarte repede o figură în imaginația elevului, care capătă conștiința echivalenței celor două descrieri: una sumară și sintetică, a doua descompusă și analitică. Repetarea acestei lecții, cu diferitele obiecte de care se folosește zilnic, imprimă în creierul său cele două modalități de exprimare: limbajul mimetic înțeles repede și cel alfabetic, al cărui sens i se dezvoltă progresiv.

— Pînă aici e foarte bine, totuși, pînă la urmă, cum poate fi învățat copilul să și vorbească?

— Educatorul "pronunță" fiecare literă dactilologică pe mîna elevului

său. Îl face apoi să-i pipăie concomitent pentru fiecare literă poziția respectivă a limbii, dinților și colțurilor buzelor, gradul de vibrație a pieptului, a părții interioare a gâtului și a rezonanțelor aripilor nărilor, pînă ce elevul e în stare, prin propriile-i puteri, să reproducă acest "sunet" pe care nu-l aude și al cărui mod de a se produce nu-l poate vedea. Pieptul profesorului devine un fel de diapazon pe care surdo-mutul-orb vine să-l consulte, spre a da sunet propriilor sale vibrații.... Fiți atît de amabil, scumpe maestre, și pronunțați o labială. Indiferent care!

— "B", spuse Victor Deliot.

— V-ați gîndit la toată munca ce v-a fost necesară ca să pronunțați această literă unică și simplă? Muncă pe care o îndeplinim mecanic și fără eforturi datorită practicii îndelungate pe care o căpătăm încă din anii copilăriei. Spre a emite acest modest "b" limba trebuie să ne fie întinsă liber și moale pe partea de jos a cavității bucale, cu buzele puțin strînse, colțurile gurii date ușor înapoi și respirația oprită. În această poziție expulzăm, întredeschizînd buzele, o mică parte din aerul afon pe care îl avem în gură: explozia ce se produce constituie elementul "b"...

— Dumnezeu! spuse avocatul surizînd, mărturisesc că nu am reflectat niciodată la toate astea... din fericire! Dacă ar trebui să mă gîndesc dinainte la felul în care vorbesc, asta m-ar paraliza în timpul pledoariei!

— Copilul va trebui, continuă directorul, să descopere în profunzime acest mecanism fizic pentru fiecare literă a alfabetului. Cînd îl va cunoaște, se va putea exprima în limbajul oral... Limbaj imperfect, dar puțînd fi totuși înțeles de cei inițiați. Educatorul îl va face să-nțeleagă pe loc echivalența între litera-semn a dactilologiei, litera vorbită și litera scriiturii engleze, reprodusă în relief: el va învăța astfel să citească, prin pipăit, scriitura văzătorilor, în sfîrșit, spre a-i înlesni să posede toate mijloacele de exprimare, la îndemîină, educatorul îl va face să descopere o ultimă echivalență între litera dactilologică și litera punctată a scriiturii Braille: ceea ce îi va da posibilitatea, scriind, să se facă înțeles de toată lumea și, în special de dumneavoastră, care aveți ingrata misiune de a-i asigura apărarea...

— Vă mulțumesc, scumpul meu director... Încep să văd limpede — dacă mă pot exprima astfel! Iar concluzia mea confirmă primele impresii pe care le-am căpătat de pe urma studierii dosarului și a vizitei pe care am făcut-o clientului meu: deoarece a scris și un roman, înseamnă deci că educația lui a fost împinsă la limita maximă în Sanac și că posedă la perfecție toate modalități de exprimare?

— Fără îndoială!

— Poate să se exprime, deci, și oral... mai mult sau mai puțin bine — evident — dar poate! Iar dacă tace, înseamnă că vrea să tacă?

— Știți la fel de bine ca mine că nu există surd mai desăvîrșit decît cel care nu vrea să audă și nici mut mai perfect decît cel care vrea să tacă!... Țin totodată să vă atrag atenția asupra faptului că în cazul clientului dumneavoastră, acesta fiind nevăzător, nu vă poate citi cuvintele de pe buze, cum fac toți surdo-muții noștri. Va trebui deci să-i vorbiți "cu mîna", folosind alfabetul dac-tilologic. Dacă se va decide în sfîrșit să vă răspundă altfel decît prin scris, veți mai avea dificultăți infinite spre a-l înțelege. Ar fi

preferabil ca răspunsurile lui să vă parvină prin intermediul împunsătorului și al grătarului scriiturii Braille.

— Și cum nu am habar de ambele metode, declară Victor Deliot, mi-ar trebui un interpret... Iată ce mă silește să vă solicit încă un mic serviciu: m-ați putea însoți mâine-dimineața la Santé, unde aș vrea să-l determin pe clientul meu să vorbească?

— Nici n-aș dori altceva, scumpe maestre, dar nu credeți că ar fi preferabil să vă folosiți pentru această "conversație" de unul dintre acei frați ai ordinului Sfântului Gabriel care, de fapt, l-au educat pe Jacques Vauthier?

— M-am gândit de la început și am și scris la Sanac. Am convingerea că unul din acești domni ar accepta să facă bunele oficii pe care ți le dictează mila, și cu atât mai virtuos mila creștină. Dar timpul ne împinge din urmă! Îmi pare indispensabil să iau chiar mâine acest prim contact indirect cu clientul meu... Numai dumneavoastră mă puteți scoate din încurcătură! În cazul când grelele sarcini pe care le aveți v-ar împiedica să mă însoțiți mâine-dimineața, îmi veți recomanda poate pe unul dintre profesorii institutului dumneavoastră? Nu-l voi deranja decât o singură dată...

După ce reflectă puțin, directorul răspunse:

— Voi veni chiar eu! Asta spre a vă dovedi că vă admir curajul. Nici unul dintre confrății dumneavoastră, despre care mi-ați vorbit la începutul întrevederii noastre, nu și-a dat osteneala să se deranjeze spre a-mi cere măcar cîteva informații elementare!

— Au greșit! spuse avocatul. Am asistat la un curs extrem de folositor. Vă părăsesc, scumpul meu director, dîndu-vă întâlnire pe mînc-dimineața la orele nouă, în lata intrării de la Sante. Plec cu senzația că nu-s decât o vita bătrînă care mai are totul de învățat...

Cînd Victor Deliot se întoarse în sfîrșit acasă fu întîmpinat de tinăra Daniela care-i spuse încă din vestibul:

— Păcat că nu ați venit cu o oră mai devreme! Ați avut un vizitator...

— Unul dintre martori? Deja? Să fie într-un ceas bun... Cine?

— Doamna Simona Vauthier...

— Ia te uită: maică-sa! Asta mă bucură, fetițo! Ce ți-a spus?

— Că a primit azi-dimineață scrisoarea dumneavoastră și a venit de îndată...

— Să profităm fără întîrziere de această bună dispoziție: plec din nou...

— Unde vă duceți?

— La respectiva doamnă, în Asnières... Îmi închipui c-o fi ajuns acasă și, de nu, am s-o aștept... Am cu ce să-mi trec vremea... arată spre volumul pe care-l ținea în mînă.

După ce-și aruncă ochii pe copertă, studenta îl întrebă uimită:

— Ați început să citiți romane, maestre?

— De ce nu? Nici o dată nu-i prea tîrziu... Nu te frapează nimic la copertă?

— Nu. Titlul? *Izolatul* are o rezonanță cam tristă...

Ochii Danielei se măriseră dintr-odată:

— Ba da: numele autorului: Este...?

— Chiar el! Vezi, fetiço, am convingerea că în aceste trei sute de pagini se află cheia procesului... Pe curînd! Și, mai cu seamă, rămîi aici... Nu se știe niciodată: dacă vreunul din ceilalți martori ipotetici s-ar decide să vină?

Închisese deja ușa vestibulului, dar fata mai stătea perplexă, întrebîndu-se dacă perspectiva unei pledoarii la Curtea cu juri nu tulburase mințile bătrînului ei prieten?

Nu reveni decît la miezul nopții, declarînd:

— Sînt frînt de oboseală, dar satisfăcut. A mai rămas cafea?

— V-am preparat, maestre.

— Ești îngerul meu păzitor, micuță Daniela. Și acum, pleacă degrabă la pensiunea dumitale: trebuie să dormi...

— Dar, maestre, îngerii nu dorm!

— Nu-s chiar atît de sigur ca dumneata. Îngerul meu păzitor trebuie să pice de somn!

— Ați văzut-o pe doamna?

— Am văzut-o... răspunse laconic Victor Deliot. Noapte bună, feliço! Revino mîine-dimineață la opt și jumătate, să faci de gardă...

De îndată ce rămase singur, își trase pe spate vechiul halat ponosit, încălță papucii și se instala în fotoliu spre a savura a treia țigară de foi a decanului. Se adinea apoi în lectura romanului... Reciti cîteva pagini în care autorul descria starea în care se afla eroul său, surdo-mut-orb ca și dînsul, în ajunul luării, în sfîrșit, a contactului direct cu lumea dimprejur:

"Era — spuneau aceste pagini — cel care n-a văzut, n-a vorbit și nici n-a auzit vreodată, care nu cunoaște nimic, nu-și poate explica nimic, care trăiește fără să-și dea măcar seama ce este «viața», într-o totală opacitate, a beznei și a tăcerii; care nu are legături cu lumea dinafară — despre care nici nu încearcă să-și facă o idee din fundul prăpastiei în care se zbate — decît prin miros, gust și pipăit. Nu era decît un rebut și ultima treaptă a deznădejdiei umane. Sta la o fereastră deschisă ce lăsa să intre, prin răbufniri, una dintre rarele senzații pe care le percepea: cea de *cald* și de *rece*; sta acolo, posesor al unei forțe inutile care se întoarce împotriva-i spre a-i strivi în fiecare clipă sentimentul, confuz la început dar din ce în ce mai lămurit, al neputinței sale...

...Se afla acolo lipsit de voință sau plin de mii de dorințe neexprimate, care se izbesc de nesfîrșite obstacole. Se afla acolo, prizonier veșnic înlănțuit, deși cu mîinile și cu picioarele libere, în contrast cu osîndiții la moarte, deoarece el era nevoit să trăiască. Se afla acolo nemișcat, chincit în el, stîngaci, pasiv, gata la orice, fără să aștepte nimic, zidit în bezna groasă ce-l înconjura, beznă pe care o pipăia și o respira, beznă pe care o bea și o mîncă, beznă care era pentru el în același timp culoare, aer, cerul, marea, apăsarea gîndurilor, a toropelii, a existenței sale împietrite, a somnului și deșteptării sale, în sfîrșit, bezna de care avea o oroare instinctivă fără să știe totuși ce este și pe care era nevoit s-o îndure.

...În felul acesta, el e cînd năucit, cînd înspăimîntat, fără să știe încotro e dus atunci cînd e călăuzit, crezînd, de fiecare dată cînd însoțitorul se îndepărtează, că l-a uitat și că niciodată nu se va mai întoarce. Puțin importă că e fiul unui burghez înstărit! Va fi deapururi sărac și drept unic bagaj, va avea acest trup, pe care-l tîrîie după el — și pe care un altul îl

împinge, îl oprește, îl așază, îl îmbracă și-l dezbracă, îl scoală și-l culcă... Dar cine e acel altul? Un altul asemănător cu el, dar mai puțin încet și mai hotărât? Sau poate o ființă de o specie superioară? Sau profesorii pe care-i pipăie și-i ghicește în jur și mai presus de el?

Gîndirea în germen, deja surmenată în cele două emisfere ale creierului prin acest efort gigantic, nu poate progresa la acest surdo-mut-orb, care se lasă de îndată cufundat în abisurile nopții sale, aidoma acelor pești de pe fundul mării, osîndiți să viețuiască și să vagabondeze doar în regiunile cele mai întunecate, între pereți de mîl, în hățișurile pădurilor de alge și care, după ce au încercat printr-o supremă dar slabă lovitură de aripioare să evadeze zadarnic spre zone mai înalte, renunță la nepuțincioasa lor încercare și, resemnați, triști și greoi, accep să recadă ca bolovanii în mohorîțul și pustiul lor labirint.

Dar iată că-ntr-o zi, într-un minut oarecare, ce va rămîne amintirea lui cea mai frumoasă, el, jumătate mort și jumătate viu, își dă seama pipăind una din acele ființe misterioase care-l mișcă în clipa aceea, că acest contact capătă o însemnătate particulară și ordonată, pare să dezlănțuie o voință dinafară, să manifeste un gînd, o intenție, o veleitate de a exprima, de a sprijini ceva... se străduie să desprindă un semn, încetează, în sfîrșit să fie un simplu contact întîmplător spre a deveni cel al unei înțelegeri care să acționeze cu răbdare și fermitate!

Iată-l apoi un captiv la pîndă, înnebunit, intrigat, tremurînd, suferind și transpirînd, cuprins de o neliniște inexprimabilă. Își încordează instinctiv toate facultățile amorțite, toate dorințele sale de a nu pierde nimic din semnul cel nou pe care-l face acest «cineva» care ciocănește la ușa închisorii sale. Nu știe încă ce vor de la dînsul, dar a intuit din adîncul singurătății sale că i se cere totuși ceva... E cineva care vine cu ajutorul pipăitului să deschidă o ușă în existența sa aproape minerală, să pătrundă în el. De aici încolo s-a stabilit o comunicație între aceste două fapte: prizonierul toropelii care nu vrea altceva decît să scape de ea și eliberatorul său, care a și început să-i năruie zidurile închisorii..."

Asemenea pagini îl lăsau nedumerit pe avocat: doar o ființă excepțională putea atinge această ascuțime de gîndire. Și întrucît Vauthier descrisese cu atîta sensibilitate primul contact dintre un surdo-mut-orb cu persoana care a izbutit să-l smulgă din beznă, neîndoios că dînsul, personal, a trăit această clipă patetică". Dar cine era celălalt? Bărbat sau femeie? Victor Deliot își spuse că trebuie să fie acest educator genial despre care i-a vorbit chiar în după-amiaza cea directorul institutului din strada Sfîntul Jacques — acel frate al ordinului Sfîntul Gabriel, care l-a avut sub ocrotire pe Vauthier de-a lungul anilor, într-un institut specializat din Sanac. Avocatul făcuse deci bine că i-a scris fratelui Yvon Rodolec. Și aștepta răspunsul cu nerăbdare.

Cînd menajera veni la serviciu, a doua zi dimineața, îl găsi din nou pe Deliot așipit în fotoliu. Se întreba și ea ce schimbare s-a putut produce în viața lui de patruzeci și opt de ore încoace? Pe cînd își punea această întrebare, auzi vocea încă adormită a avocatului:

— Cît e ceasul, madam Luiza?

— Opt, domnule...

— Renunț să te rog să-mi spui "maestre", madam Luiza. N-ai să reușești... Să ne mulțumim deci cu activitatea dumitale casnică; pregătește-mi micul meu dejun.

— Poftim o scrisoare pe care mi-a dat-o portăreasa pentru dumneavoastră.

Avocatul schiță un surîs în timp ce lua cunoștință de conținutul scrisorii. "Acest doctor Dervaux pare a fi un om amabil și, în tot cazul, politicos... Mi-a răspuns imediat... Singurul necaz e că va trebui să plec la Limoges, să stau cu el de vorbă. În sfârșit! Sînt micile neajunsuri ale meseriei..."

La ora nouă, Deliot pătrundea în ceea ce el numea "domiciliul provizoriu" al clientului său, însoțit de directorul institutului din strada Sfîntul Jacques. Același gardian îi conduse la celula 622, dar se abținu de data asta să mai pună vreo întrebare. Cînd era gata să descuie ușa celulei, avocatul îi spuse:

— Am citit romanul ciudatului vostru pensionar. E curios și bine scris, ceea ce-i dă o notă bună. Apropo! A primit aseară vreun pachet?

— Da, maestre.

— Vezi că se poate orice? L-a apreciat cel puțin?

— A devorat ouăle fierte și ciocolata.

Deliot se întoarse către directorul institutului, spunînd:

— Facem progrese... Poate că am găsit mijlocul de împlînzire? Era copilăresc de simplu. De ce nu l-or fi folosit predecesorii mei? Acum va mai fi nevoie de o nimica toată spre a se statornici între el și mine, apărătorul său, curentul de simpatie indispensabil. De aceea aveam nevoie de un interpret abil. Să știți că nu voi ieși azi din celula asta decît după ce voi fi cîștigat! Și acum — între noi doi, Vauthier flăcăule!

De îndată ce ușa grea se deschise, prizonierul, care ședea pe pat, se retrase către perete.

— Hotărît lucru! exclamă Deliot, îmi pare și mai mare decît ieri! Și se leagănă mereu pe picioare ca un urs... A putut auzi că am intrat?

— Vă repet, maestre, spuse gardianul, că el ghicește orice prezență: o miroase...

— Ai rostit, amice, declară avocatul, cea mai inteligentă frază pe care ai spus-o de cînd ne cunoaștem... Constatarea e exactă: ne miroase! El miroase pe toată lumea... Așadar, ce gîndește scumpul meu interpret despre clientul meu?

Directorul institutului rămăsese nemișcat pe prag, parcă ținut de groază. Răspunse după un mic răgaz:

— E un personaj neliniștitor...

— Altă constatare exactă, spuse Victor Deliot. Aș întregi, chiar, scumpe prietene, cele spuse de dumneata: întreb dacă e cu puțință ca sub asemenea fizionomie să se ascundă un creier organizat? Și, totuși, i-ai citit volumul... Straniu autor, într-adevăr!

Avocatul se apropie de colos și spuse gardianului fără măcar să se întoarcă spre el:

— Vezi ce bine că ieri, înainte de a părăsi celula, l-am făcut să-mi simtă mirosul? Acum nu se mai agită: mă cunoaște... E chiar ciudat și destul de

tulburător să te gîndești că i-a fost suficient să mă "miroasă" o singură dată ca apoi să mă recunoască! Asta nu înseamnă că am și devenit prieteni! Deocamdată ne supraveghem reciproc... Se află totuși cineva, aici, care-l stingherește... Vedeți? Dumneavoastră, scumpul meu interpret! Simte un al treilea miros. Al meu și al gardianului i-au devenit familiare... Va trebui să se deprindă și cu al dumneavoastră dar, pe moment, cum mă tem puțin de reacțiile pe care le-ar putea avea față de dumneavoastră și nu aș vrea pentru nimic în lume să vă facă aceeași primire, cam bruscă, pe care mi-a făcut-o ieri, mă voi strădui să sparg gheața printr-o foarte mică gentilețe...

Tot vorbind, Victor Deliot strecură în mîna dreaptă a lui Vauthier un pachet cu țigări. Infirmitul scoase de îndată, cu mîna stîngă, o țigară din pachet și o duse spre buze fără cea mai mică ezitare. Avocatul îi apropie o aprinzătoare veche, cu iască. Un vălătuc puternic de fum ieși din nările largi ale lui Vauthier, dovedind astfel că apreciază atenția.

— Fumează! spuse liniștit avocatul. Asta înseamnă că ne aflăm în prezența unui animal civilizat. Și individul are aerul că-i și place. Așadar, nimeni nu i-a oferit țigări pînă acum?

— Nici nu i-a trecut cuiva prin minte! răspunse gardianul. Ce vreți? Nu se poate afla ce-i place: mîrîie tot timpul...

— Fii atent, dragul meu, că-n clipa de față fumează fără să mîrîie! Să profităm neîntîrziat de starea euforică în care pare să se găsească, spre a-i pune niște întrebări... Uite, parcă azi e și ras proaspăt?

— S-a bărbierit de cu ziuă, spuse gardianul.

— Singur?

— Da. Are mîinile tare îndemînatice...

— Am băgat de seamă ieri! răspunse avocatul cu o strîmbătură. Scumpe interpret, cred că acum vă puteți apropia de el fără teamă: a avut destul răgaz să vă adulmece...

Interpretul nu se liniștise decît pe jumătate.

— Să nu vă înfricoșați! În fond, flăcăul ăsta cît o namilă e foarte gentil... Devine aproape sociabil: ras proaspăt, fumîndu-și tacticos țigara... În curînd îl vom preface în mieluşel! Aveți cuvîntul, dacă se poate folosi această metaforă... Mi-ar plăcea să-i dați a înțelege, ca introducere, că eu sînt noul său apărător și dumneavoastră doar un interpret... Explicați-i că sînt cel mai bun prieten al său, fără să bănuiască și voi continua să am grijă de hrana și de țigările lui.

Degetele interpretului începură să atingă prudent fa-langele infirmului. Acesta se lăsa în voie, dar expresia feții îi rămînea de nepătruns.

— Ce răspunde? întrebă avocatul neliniștit.

— N-a răspuns.

— Nu-i nimic! Important e că a înțelege cine sînt... și acum vă rog să-i spuneți că mi-a plăcut mult romanul său, *Izolatul*...

Degetele alergară din nou peste falange. Chipul lui Jacques Vauthier păru să se lumineze.

— Ei, ei! strigă Deliot. Iată că i-am descoperit o coardă sensibilă: orgoliul de autor... Spuneți-i degrabă că voi obține autorizația să i se dea un împunsător, un grătar și hîrtie cartonată, încît să poată profita de singurătatea lui forțată spre a pune bazele unui nou roman... Faceți-l să

înțeleagă că impresiile din celulă ar interesa multă lume...

Interpretul își relua misiunea. Când degetele sale agile își recăpătară imobilitatea, cele ale infirmului atinseră la rîndul lor, falangele tăcutului său interlocutor.

— În sfîrșit, răspunde! exclamă avocatul. Ce spune?

— Că vă mulțumește, dar că e inutil: nu va mai scrie niciodată...

— Detest afirmațiile gratuite! Spuneți-i că, după părerea mea, a făcut bine că l-a ucis pe american...

— Considerați că-i pot spune asta? întrebă interpretul destul de uimit.

— Trebuie! Desigur, ceea ce afirm nu e chiar după canoane, dar e indispensabil. Numai astfel clientul meu va căpăta convingerea absolută că apărătorul îl aprobă, altminteri nu se va statornici încrederea între noi.

Interpretul transmise cele cerute de apărător și Deliot crezu că discerne pe chipul nepătruns reflectarea unei surprize.

— Mai adăogați, spuse avocatul în grabă, că din moment ce a procedat bine rezultă că nu e vinovat și puneți-i cinci întrebări... Prima: de ce se învinovățește?

— Nu răspunde, spuse interpretul.

— A doua întrebare: de ce a refuzat pînă azi să fie apărat?

— Nu răspunde...

— A treia întrebare: i-ar plăcea să-și îmbrățișeze mama?

— Nu.

— Iată un răspuns categoric! A patra întrebare: ar dori să-și revadă soția?

— Nu.

— Foarte interesant... murmură avocatul înainte de a adăoga: A cincea și ultima întrebare... Dorește să-i prilejuiesc o întrevvedere, aici, cu Yyon Rodelec?

— Nu răspunde.

— Nu răspunde clar n-a spus; nu! Dragul meu director, ne oprim aici. Știu destule acum. Îmi cer încă o dată scuze că v-am răpit un timp atît de prețios. Înainte de plecare, aș dori să-i explicați clientului meu că țin în mod deosebit să-i strîng mîna: va fi singurul meu mijloc de a-l face să priceapă că-i port mai mult decît o reală simpatie, toată afecțiunea mea...

Deliot făcu gestul, pe cînd interpretul traducea infirmului sensul. Dar mîinile lui Vauthier rămaseră înghețate.

Cînd cei doi vizitatori se găsiră pe strada Santé, avocatul întrebă:

— Spuneți-mi sincer ce gîndiți despre clientul meu?

— Același lucru ca și dumneavoastră, scumpe maestre: e un băiat inteligent și viclean, care nu spune decît ceea ce pofteste și știe să profite de aspectul său exterior spre a păcăli pe cei care-l văd.

— E și părerea mea... A, domnule dragă, m-am convins că ființele inteligente sînt uneori mai greu de apărat decît imbecili!

Victor Deliot se întoarse de-a dreptul acasă, unde îl aștepta Daniela, cu nerăbdare, să-i înmîneze o scrisoare venită cu cea de a doua cursă și care purta ștampila din Sanac. După ce o parcurse de la un cap la celălalt, avocatul spuse:

— Plec! Nu-mi rămîne timp decît spre a mă urca în expresul de amiază care mă va lăsa la Limoges pe la orele șapte... Am de făcut o scurtă vizită în acest orășel. După care sper să prind o legătură pe la cinci pentru răsăritul soarelui... dacă va răsări! Și chiar dacă n-ar mai răsări, voi merge pînă la capătul acestei afaceri tenebroase... Bineînțeles că vei locui aici pe timpul absenței mele, spre a face de gardă în continuare.

— Cînd vă veți înapoia, maestre?

— Habar n-am! Să recapitulăm: dintre cele cinci persoane cărora le-am scris, am și izbutit să vedem una — pe mama lui. Astă-seară voi întîlni a doua în Limoges — pe doctor. Mîine voi vedea încă două persoane. Rămîne, așadar, a cincea: soția. Cel mai greu va fi să ajung la ea. Îi va parveni oare scrisoarea mea? Și dacă da, îmi va răspunde? Mister!... Cu toate acestea îmi păstrez nădejtile. Cu un pic de bun simț se limpezesc și cele mai încîlcite situații... E păcat că teza dumată de doctorat e atît de avansată, căci ți-aș fi oferit un subiect frumos: "Poate apărătorul, în conștiința lui, să aprobe un omor?" Totuși, gîndește-te... Și dacă ți-ar surîde, nu vei pregeta să iei totul de la început! Nu vei fi singura: chiar și eu, în clipa de față, la șizeci și opt de ani, am impresia că reîncep cariera. La revedere, fetițo!

Absența a durat patrii zile. Daniela era îngrijorată cînd deodată auzi zbîrniitul soneriei, după care-l recunoscă pe avocat. Era două noaptea...

— În sfîrșit, maestre, ați venit!

— Bună seara, fetițo... A mai rămas ceva de mîncare? Că-s hămesit ca un lup... bătrînul meu stomac nu se mai poate acomoda cu minunățiile dubioase ale unui vagon-restaurant.

— Avem tot ce ne trebuie, maestre... Pesemne că sînteți și obosit?

— Mai puțin decît aș fi crezut... Te autorizez să trîncănești cu mine cît vrei în timpul cinei, iar după aceea va trebui să-ți reintegrezi domiciliul...

Avocatul se servi copios la masă. Fata nu îndrăznea să-l întrebă ceva. El a fost cel care a sfîrșit prin a vorbi, în timp ce despica o pară:

— Văd că mori de curiozitate să știi ce am făcut. Și cum nu m-ai întreat nimic, îți voi spune eu: am asistat la cîteva experiențe...

— Experiențe?

— Pe ființe omenești care s-au născut fără auz, fără vîz și fără grai.

— Și... trăiesc?

— Mai puțin prost decît îți închipui...

Continuă să despice para tot scrutînd pe tînăra sa colaboratoare, care-i părea îngrijorată:

— Ce-i? o întrebă el. Te frămîntă ceva?

— N-aș fi vrut să vă spun nimic, maestre, fiindcă vă știu pentru moment atît de ocupat. Dar după plecarea dumneavoastră, noapte de noapte, pe la orele unsprezece, primeam un telefon ciudat... O voce de femeie, întotdeauna aceeași, întreba dacă sînteți aici. De îndată ce răspundeam că lipșiți, telefonul se închidea.

— Asta e totul?

— Da, maestre.

— E un fleac. Dacă aș ști că am o iubită zurlie, aș putea nădăjdui că ca

a fost, dar din păcate n-am nici una. Și acum, fetițo, du-te acasă... Mîine ai concediu! Pentru orice eventualitate treci poimîine pe aici. Noapte bună!

De cum a rămas singur, Deliot își puse halatul de casă și, renunțînd de data asta la fotoliu, se instală la birou și începu să citească o serie de broșuri aduse din călătorie și care purtau pe coperte mențiunea: Institutul regional de surdo-muți-orbi, Sanac. Fu smuls din lectura în care se adîncise, de țîrîitul telefonului:

— Allo... Chiar el, doamnă... Cu cine am onoarea? Da? Perfect! V-a parvenit pînă la urmă scrisoarea mea? Asta dovedește, stimată doamnă, că nu sînteți de negăsit cum pretindeau predecesorii mei!... Aș fi tare bucuros să vă întîlnesc, doamnă Vauthier... Sînteți singura care m-ar putea lumina în sfîrșit asupra acestei afaceri dureroase... Vă implor, doamnă! E în cauză soțul dumneavoastră... omul al cărui nume îl purtați! Mai este în joc și propriul dumneavoastră interes... E greu de explicat motivele dispariției și tăcerii dumneavoastră. Știu, n-aveți cu drama nici în clin nici în mîneacă... și tocmai de aceea am nevoie de sprijinul dumneavoastră: iar depozitia ce o veți face va avea deci o greutate cu atît mai mare... Sînt la ordinele dumneavoastră. În ziua și la ora pe care veți binevoi să mi le fixați... Nu țineți să veniți la mine? Înțeleg perfect... N-ați dori să vin eu la dumneavoastră? Nici așa? Preferați să vă păstrați incognitoul? Sînt de acord și cu asta... Unde ne vom întîlni deci? La Bagatelle? E un parc încîntător, făcut mai curînd pentru întîlniri amoroase... Ideea nu e totuși rea: în această perioadă a anului va fi puțină lume acolo... Vă promit că voi fi singur: secret profesional... Mîine-dimineață!? Vă convine ora zece? Pe alea trandafirilor? Veți purta un taior bleumarin și o eșarfă gri? Mă veți recunoaște lesne: sînt un omuleț bătrîn și foarte miop și mă îmbrac totdeauna în negru! Omagiile mele, doamnă!...

Victor Deliot s-a readîncit în lectură: chipul său nu reflecta nici un sentiment de satisfacție.

Sosi punctual la întîlnire. Doamna în taior bleumarin garnisit cu eșarfa gri îl aștepta, plimbîndu-se în sus și în jos pe alea trandafirilor. La această oră încă matinală, aleile din Bagatelle erau pustii. Avocatul se îndreptă spre necunoscută potrivindu-și ochelarii, încît să aibă o primă viziune de ansamblu; ea era așa cum prevăzuse. Solange Vauthier oferea un contrast izbitor cu soțul ei: blondă, pe cînd el era brunet, fină, cu o înfățișare aproape firavă, dar de o frumusețe desăvîrșită. Pielea ei părea străvezie, carnația diafană: o făptură de vis răsărită din vreo legendă de pe malurile Rinului. Era micuță și în același timp bine proporțională, în genul miniatural, după cum soțul ei făcea parte din specia gigantilor. Această făptură încîntătoare părea într-adevăr *Frumoasa Bestie*...

— Iertați-mă că v-am făcut să așteptați, doamnă, spuse bătrînul avocat, scoțîndu-și pălăria.

— N-are nici o importanță, răspunse tînăra doamnă schițînd un surîs a cărui stranie tristețe îl izbi pe interlocutorul ei. Vă ascult...

— Voi încerca să fiu scurt, doamnă. În două cuvinte: am nevoie de dumneavoastră! Și cînd spun "am" vă rog să înțelegeți "avem" nevoie: soțul dumneavoastră și cu mine...

— Sînteți chiar atît de sigur, maestre? răspunse ea cu un ton sceptic. Jacques, dimpotrivă, a făcut totul ca să nu mă vadă din clipa dramei. Am insistat să mă primească la închisoare: a refuzat mereu. Părea că fuge de mine. De ce?

— Încă nu vă pot explica nimic, doamnă. Și eu caut... ezit... Singurul lucru pe care îl știu, fiindcă-l simt, e că puteți, că trebuie să mă ajutați!

— Dar nici nu cer altceva, scumpe maestre!

— Atunci, doamnă, de ce ați refuzat să faceți același serviciu predecesorilor mei?

— N-aveam încredere în ei. Nu vedeau în bietul meu soț decît un "caz" bun de exploatat pentru publicitatea personală. Dacă v-aș spune că acești așa-zisi apărători erau convinși de vinovăția lui, pe cînd eu știu sigur că Jacques n-a ucis!...

— Ce vă face să vorbiți astfel, doamnă?

— Un sentiment lăuntric și strict personal. Jacques e incapabil să ucidă! Și sînt mai îndreptățită s-o spun decît oricine, căci nimeni pe lume nu-l cunoaște mai bine ca mine.

— Nu mă îndoiesc, doamnă. Și tocmai de aceea îmi veți fi de mare ajutor.

— Nu, maestre! V-aș fi putut fi întrucîtva de folos, dacă Jacques ar fi vrut să fie apărat. Dar nu vrea. Caută să fie condamnat: o simt! Nici dumneavoastră și nici altcineva de pe lume nu veți izbuti să-i smulgeți taina, dacă n-am putut-o face eu, pe vapor, în timpul interogatoriilor la care am slujit ca unic interpret, după crimă.

— Oricît de contradictorii vă vor părea primele mele concluzii, trebuie să vă mărturisesc, doamnă, că aidoma predecesorilor mei, am convingerea fermă că soțul dumneavoastră este ucigașul tînărului american! Toate probele duc spre această concluzie: amprente sale digitale, propriile lui mărturisiri...

— De ce vreți oare cu toții ca soțul meu să-l fi ucis pe acest om pe care nu-l cunoștea și de a cărui existență nu avea habar?

— Numai dumneavoastră, doamnă, mă puteți ajuta să descopăr acest "de ce?" Am toate motivele să cred că rațiunea crimei e atît de valabilă — ceea ce i-am și comunicat ieri soțului dumneavoastră prin mijlocirea unui interpret — încît nu-mi va fi prea greu să-i obțin achitarea.

Tînăra se uită lung la avocat, înainte de a-i răspunde, cu o voce aproape șoptită, de parcă s-ar fi temut ca vîntul să nu-i împrăstie cuvintele pe aleele pustii:

— Jacques n-avea nici un motiv întemeiat spre a săvîrși această crimă...

— E o fericire, doamnă, că aceste cuvinte le-ați pronunțat în fața mea, apărătorul soțului și, deci, prietenul dumneavoastră! Dacă veți persista să le repetați și în fața Curții, unde sînt decis să vă cer citarea ca martor al apărării, am avea motive să ne temem că ele ar putea atrage condamnarea lui Vauthier. Cred c-ar fi nevoie, doamnă, să ne revedem chiar mîine, la mine, spre a discuta toate mai pe larg. Să spunem deci că această întîlnire în aer liber n-a fost decît o primă luare de contact. Ora pe care o veți decide va fi și a mea... timpul ne alungă din urmă!

— Lăsați-mă să mai reflectez. Vă voi telefona diseară, pe la orele

unsprezece...

— Cum doriți. A, da... Înainte de a vă părăsi mi-aș îngădui, doamnă, să vă pun o ultimă întrebare.

— Vă ascult.

— Mi-ați spus chiar adineauri, stimată doamnă, că soțul dumneavoastră a refuzat cu îndărătnicie să vă revadă din clipa crimei: aceasta confirmă punct cu punct informațiile pe care le aveam dinainte... Ați afirmat totodată că ați făcut tot ce v-a stat în puteri spre a-l revedea, deși s-a opus: vreau să cred, cu toate că cercetările mele afirmă contrariul. Unii merg chiar pînă acolo încît pretind că vă ascundeți... Trebuie să recunoașteți că atitudinea dumneavoastră de pînă acum față de apărătorii soțului, confirmă această părere... Ceea ce îmi conferă dreptul să vă întreb: vreți sau nu, doamnă Vauthier, să mă ajutați a-l apăra pe soțul dumneavoastră acuzat de crimă?

Privirea din ochii albaștri ai tinerei femei rătăci din nou pe obrazul interlocutorului său. Buzele începură să-l tremure dar nu scoase nici un sunet. Apoi, brusc, întoarse capul și o luă la fugă pe aleea trandafirilor, cu ochii scăldați în lacrimi...

Bătrînul avocat, înmărmurit, privea cum se îndepărtează în grabă silueta firavă, fără a încerca s-o ajungă din urmă. Nu alergă după un adevăr care fuge! Își scoase ochelarii și se apucă să-i ștergă cu batista în carouri, în timp ce se îndrepta la rindul lui către ieșirea din grădină. "Iată — își spuse el — cea mai extraordinară pereche pe care ți-ai putea-o imagina: Frumoasa și Bestia... Frumoasa trebuie să fie răutăcioasă, Bestia e bună fără doar și poate... Dar ce taină poate exista între aceste două ființe, pentru ca nici una nici cealaltă să nu aibă dorința reală de a-și revedea tovarășul de viață?"

În clipa în care a trecut de poarta Bagatellei, apărătorul lui Vauthier bombăni cu voce tare: "Hai, Deliot, trezește-te! Din vrerea aceluia decan al ghinionului, iată-te atras într-una dintre cele mai stranii afaceri criminale ale timpurilor noastre!"

Trecuse o săptămînă de cînd decanul încredințase lui Victor Deliot apărarea acuzatului Jacques Vauthier, cînd avocatul reapăru la Palatul de Justiție.

— Așadar... îl privi întrebător Musnier primindu-l în cabinetul său de lucru, în ce stadiu te afli cu cazul încredințat?

— Aproape de sfîrșit, răspunse Deliot cu dezinvoltură, ceea ce avu darul să uluiască pe fostul său coleg de facultate.

— Bravo! Ai venit totuși să-mi ceri o amîinare?

— Nu. Sînt pregătit și aștept începerea dezbaterilor, la 20 noiembrie.

— Ei da, așa mai zic și eu! Ai izbutit să te descurci atît de repede? Și ce părere ți-ai format despre clientul tău?

— Îngăduie-mi să nu-ți răspund...

— Cum dorești... Dar așa, în general, ești mulțumit? Nu mai ești supărat pe mine că te-am numit din oficiu?

— Am să-ți mulțumesc altă dată... Acum, însă, aș vrea să iau contact cu adversarul meu.

— Voirin? Îl cunoști?

— Din renume...

— Să știi că vei avea de înfruntat un adversar puternic! E avocatul ambasadei. El asigură îndeobște apărarea cetățenilor americani, mai ales dacă sînt asasinați la noi! Cred că în clipa de față trebuie să se afle în Palat: o să-l chem...

Pe cînd decanul dădea dispoziții aprodului, Deliot îi spuse:

— În fond mi-ai făcut un serviciu! Mă întrebam dacă un confrate atît de ilustru se va înjosi pînă-ntr-atîta încît să facă cunoștință, înainte de proces, cu un avocațel de teapa mea?

— Voirin e totuși un băiat amabil, sub o aparență puțin distantă... Cu toate că nu te-a văzut niciodată, sînt convins că stimează un confrate care și-a asumat greaua sarcină de a-l apăra pe Vauthier. Raporturile voastre profesionale nu pot fi decît excelente. De altminteri a și sosit: iată-l! Intrați, vă rog, scumpul meu amic și dați-mi voie să vă prezint pe noul dumneavoastră adversar în procesul Vauthier, bunul și vechiul meu coleg Deliot...

Strîngcea de mîină schimbată de cei doi avocați fu rece. Domnii Voirin și Deliot nu semănau de loc. Din punct de vedere fizic primul era frumos, avea vreo douăzeci de ani mai puțin decît adversarul său, se exprima cu o anumită prețiozitate și părea foarte satisfăcut să se asculte vorbind. Moralmente, diferența dintre ei era și mai sensibilă: Victor Deliot se gîndea numai la clienții săi, iar André Voirin se gîndea în primul rînd la el. Chiar de la primul contact, avocatul părții civile ținu să precizeze distanțele:

— Este, cred, pentru prima oară scumpe confrate, cînd pledați în fața Curții cu juii?

— Într-adevăr! Și nu sînt mai mîndru din pricina asta!

— Cît de bine vă-nțeleg! E întotdeauna greu să te adaptezi... Personal, prefer să las colaboratorilor mei procesele corecționale.

Bătrînul nici nu clipi și spuse amabil:

— Deoarece am norocul să vă-ntîlnesc în biroul decanului, scumpe confrate, pot să vă întreb cîți martori veți cita?

— O duzină și mai bine. Dar dumneavoastră?

— Abia jumătate...

— Nu mă miră. Predecesorii dumneavoastră mi-au dat să-nțeleg dificultățile de care s-au izbit în această privință.

— N-au căutat prea departe! spuse Deliot, surîzînd. Așadar, scumpe confrate, ne vom revedea la primul termen...

De cum Deliot părăsi cabinetul, elegantul Voirin spuse decanului:

— Caraghios moșneguț! De unde e? Nu-i cumva din provincie?

— Eroare, dragul meu... Deliot va fi curînd președintele asociației avocaților din baroul parizian.

— Nu-mi vine să cred! Pot afla, scumpul meu decan, de ce i-ați încredințat acest caz?

— Din trei motive întemeiate: primul că nici un avocat din barou n-a vrut să-și asume apărarea... al doilea că am considerat echitabil să ofer unui om ca Deliot un proces care să-l poată face în sfîrșit cunoscut, fie și numai confrăților săi care-l ignorează intenționat... al treilea, deoarece consider că adversarul dumneavoastră are talent...

— Într-adevăr? Întrebă Voirin sceptic.

— Aparent nu-i un om strălucitor. Dar, după mine, posedă o calitate din ce în ce mai rară în profesiunea noastră: își iubește meseria...

Viitoarea avocată Daniela Gény n-avusese pînă atunci norocul să asiste la un proces al Curții cu juri, întrucît locurile rezervate avocaților din barou erau totdeauna distribuite confrăților "bine cotați" la Curte. Dar în acea zi de 20 noiembrie cînd au început dezbaterile procesului Vauthier, tînăra stagiară n-avu de ce să se plîngă. Instalată pe banca apărării de Victor Deliot, care o prezentase în tot Palatul drept "cea mai prețioasă colaboratoare", se uita cu curiozitate în sală și la publicul care se înghesuia. Faptul că îmbrăcase roba de avocat și își pusese cu îndrăzneală toca tradițională peste zulfii blonzi, o făcea pe Daniela să se simtă în elementul ei.

Prima persoană care căzu sub privirile ațîțate de curiozitate ale fetei, fu bineînțele vecinul cel mai apropiat: bunul, admirabilul Deliot. Se părea că aceste mărețe împrejurări n-avură darul să modifice în vreun fel aspectul său neglijent: aceeași robă înverzită dintotdeauna și aceeași ochelari care continuau să i se clatine pe nasul mare, de deasupra mustăților sale stufoase. Bătrînul avocat nici nu se sinchisea de cele cinci sute de perechi de ochi pironiți asupra lui cu un straniu amestec de uimire și compătimire. Fiecare se întreba de unde o fi răsărit aiuritul ăsta din alte vremuri și cum naiba va izbuti să iasă cu fața curată dintr-o luptă în jurul unui caz atît de delicat? Pentru moment, Victor Deliot își concentrase atenția ca să asculte ce spunea cu glasul scăzut vecinul său din stînga, directorul institutului din strada Sfîntul Jacques. Pînă la urmă se pasionase și el pentru această "afacere". Solicitase și obținuse numirea sa ca prim-translation între Curte și acuzat, pe toată durata dezbaterilor. De nenumărate ori în cursul celor trei săptămîni ce au precedat începerea procesului, acest om de bine îl însoțise pe Victor Deliot la închisoarea Santé și izbutise, cu multă abilitate, să smulgă infirmului cîteva răspunsuri esențiale. Jacques Vauthier sfîrșise chiar prin a se deprinde cu interpretul, a cărui alegere se arăta judicioasă pentru buna desfășurare a procesului.

După ce trecu rapid în revistă asistența alcătuită îndeosebi din femei elegante, fără nici o ocupație, privirea Danielei se fixă asupra adversarului din proces, maestrul Voirin. Acesta — de ce să n-o recunoaștem? — avea o ținută impresionantă, cu totul alta decît a umilului și obscurului Deliot. Era asistat de un important stat-major de colaboratori subalterni, pe lîngă care își atașase și un avocat cu faimă. Contrariu lui Victor Deliot, Voirin privea asistența binevoitor și își flutura de pe acum mînele robei cu gesturi largi, atrăgînd asupra lui destule priviri languroase din partea obișnuitelor sale admiratoare. Se simțea că, o dată în plus, marele avocat se pregătea să triumfe. Această siguranță de sine o stingherea pe Daniela, care vedea și mai adîncă prăpastia în care avea să se prăbușească bătrînul ei prieten. Hotărît, Voirin era tot ce vrei, numai simpatic nu!

Cînd, în sfîrșit, acuzatul fu introdus în boxă, ochii cercetători ai Danielei se imobilizară pe chipul lui. Nu-l mai văzuse pînă atunci, iar Deliot i-l descrisese destul de vag. Apariția lui a constituit pentru gingașa și

sensibila Daniela un adevărat șoc nervos: i se tăia se și respirația... Nu-și putuse închipui vreodată că există undeva pe lume o făptură asemănătoare care să aparțină totuși speciei umane... Părul zbîrlit, obrazul bestial, fălcile de bulldog, capul monstruos înțepenit greoi pe trupul athletic — această apariție de coșmar răsărea din boxa acuzaților între doi gardieni, care păreau plâpînzî în comparație cu un asemenea gigant. Fata se dădu înapoi cu spaimă: clientul lui Victor Deliot nu putea fi nefericitul despre care avocatul îi vorbea cu atîta căldură. Era destul să-l observi cu atenție ca să descoperi în el Bruta, bruta integrală pe care ai rareori prilejul s-o întâlnești. Daniela era îngrozită. Suferea la gîndul că bătrînul său prieten și-a asumat ingrata misiune să apere un asemenea urs. Și-a oprit apoi privirea asupra corpului de jurați, care așteptau tăcuți și cântăreau din ochi straniul acuzat al cărui chip împietrit nu lăsa să răzbată nici un sentiment. Jacques Vauthier, închistat în el de tripla-i infirmitate, își dădea oare seama de tragedia ce se va juca peste cîteva clipe și a cărei victimă va fi? Prezența acestui surdo-mut-orb, nemișcat, făcu să planeze asupra sălii o indispoziție greu de descris.

Curtea își făcu apariția și o smulse pe tînăra avocată, pentru cîteva clipe, din tristețile ei constatări. Publicul se ridică în picioare, în timp ce președintele Legris și asesorii lui luau loc. Ministerul Public era prezent prin procurorul Berthier, un om de care Deliot se temea infinit mai mult decît de confratele său Voirin. Recent promovat în această funcție înaltă, procurorul părea să-și fi făcut un punct de onoare din obținerea capetelor tuturor acuzaților ce-i treceau prin gheare. Pentru Deliot, Berthier nu era decît un monstru însetat după ceea ce denumea pompos "Justiție". Apărarea urma să se ciocnească de un adversar subtil și viclean, al cărui talent oratoric impresiona întotdeauna jurații.

Grefierul dădu citire actului de acuzare cu glas egal și monoton. Capetele de acuzare nu aduceau nici un element nou: nu făceau decît să rezume, în termeni juridici, ceea ce aflate toată lumea din citirea detaliată a ziarelor, cu privire la circumstanțele crimei. După ce s-a terminat lectura, s-a trecut la stabilirea identității acuzatului, prin intermediul interpretului care traducea infirmului în alfabet dactilologic, pe falange, întrebările președintelui Legris. Ca să nu se strecoare vreo greșeală, Curtea îngăduise acuzatului să folosească împunsătorul și grila pentru scriitura Braille. De îndată ce literele apăsau pe hîrtia perforată, al doilea interpret traducea în limbaj oral răspunsul dat Curții și juraților. Deși necesita timp îndelungat, această metodă fusese considerată ca cea mai sigură și singura care putea să evite denaturarea întrebărilor și răspunsurilor. Interogatoriul ar fi părut plicticos asistenței, dacă nu s-ar fi pasionat pentru munca interpreților.

- Numele dumneavoastră?
- Jacques Vauthier.
- Data și locul nașterii?
- 5 martie 1923, la Paris, strada Cardinet.
- Numele tatălui?
- Paul Vauthier, decedat la 23 septembrie 1941.
- Al mamei?
- Simona Vauthier, născută Arnould.

— Aveți frați și surori?

— O soră: Regina.

Jurații au aflat în felul acesta că Jacques Vauthier, născut cu o triplă infirmitate la Paris, în strada Cardinet 16, în locuința părinților săi, și-a petrecut primii ani de existență înconjurat de ai săi, îngrijit îndeosebi de o slujnică tânără, doar cu trei ani mai în vîrstă ca dînsul, mica Solange Duval, a cărei mamă, Melania, era de asemenea în serviciul familiei Vauthier. Ocupația exclusivă a micuței Solange în casa aceea era îngrijirea infirmului care necesita o prezență permanentă. Neavînd posibilitatea să-i dea educație acasă, părinții lui Vauthier — negustori înstăriți — s-au adresat mai multor institute de specialitate, informîndu-se dacă ar consimți să-l primească pe nefericitul copil. Pînă-n cele din urmă, Institutul Sanac din departamentul Haute-Vienne, condus de frații ordinului Sfîntul Gabriel, institut în care mai multe cazuri asemănătoare fuseseră educate cu rezultate excelente, consimți să-l primească și pe ultimul născut al familiei Vauthier. Chiar superiorul acestui institut, fratele Yvon Rodelec venise la Paris să ia băiatul din strada Cardinet. Jacques Vauthier trăise astfel cei doisprezece ani ce au urmat la Sanac, unde a făcut progrese rapide datorita inteligenței sale vii.

După ce a trecut cu strălucire două examene de bacalaureat, unul la optsprezece și altul la nouăsprezece ani, după sfatul lui Yvon Rodelec, care i-a intuit înclinațiile spre literatură, Jacques Vauthier se apucă să scrie romanul intitulat *Izolatul*, publicat abia după trei ani, când a stîrnit senzație. Tînărul și proaspătul scriitor a fost ajutat să-și desăvîrșească lucrarea de către micuța servitoare Solange Duval, pe care Yvon Rodelec o instruisese temeinic. Solange Duval a învățat acolo și cele șase sisteme ale semnelor ce-i erau necesare spre a comunica cu infirmul: limbajul mimic, dactilologic, scriitura Braille, scriitura tipografică Ballu, scriitura engleză și limbajul vocal propriu surdomuților, a cărui folosire era destul de limitată.

După șase luni de la apariția *Izolatului*, Solange Duval se căsătorii cu Jacques Vauthier, la Sanac. Acuzatul avea pe vremea aceea douăzeci și trei de ani, iar soția lui douăzeci și șase. Cîteva săptămîni mai tîrziu, tînăra pereche se îmbarca pentru Statele Unite; Jacques Vauthier, invitat de un grup american, făcuse timp de cinci ani turnee triumfale de conferințe în Statele Unite, destinate să aducă la cunoștința marelui public american progresele remarcabile obținute în Franța în educarea surdo-muților-orbi din naștere... În tot acest răstimp, Solange Vauthier a fost colaboratoarea și interpreta soțului său. Drama s-a produs pe pachebotul *De Grasse*, la înapoierea din această călătorie.

Președintele rosti fraza sacramentală:

— Introduceți primul martor citat de acuzare...

Martorul era un tînăr înalt și blond, cu talia sveltă, îmbrăcat sobru și al cărui obraz deschis degaja simpatie: asistența, care privise chipul hîd al acuzatului, se odihnea contemplîndu-l. Daniela nu prea vroia să și-o mărturisească, dar noul venit, despre care nu știa nimic, îi plăcea... Iar dacă îi plăcea ei — care ascundea sub roba austeră o adevărată inimă de midinetă gata să se topească la prima rază de soare — fără îndoială, că

putea place la fel de bine și multor alte femei.

— Numele dumneavoastră?

— Henri Téral, se auzi o voce puțin intimidată.

— Data și locul nașterii?

— 10 iulie 1915, Paris.

— Naționalitatea?

— Franceză.

— Profesia?

— Steward pe pachebotul *De Grasse*, proprietatea Companiei generale transatlantice.

— Jurați că veți spune adevărul, tot adevărul și numai adevărul...

Ridicați mina dreaptă și repetați după mine; "Jur!"

— Jur!

— Domnule Téral, între cabinele de lux undo v-ați făcut serviciul pe bordul lui *De Grasse*, se afla și una ocupată de domnul John Bell. Vă rugăm să-i relatați Curții în ce împrejurări ați descoperit primul crima, în după-amiaza zilei de 5 mai?

— Domnule președinte, când am început să inspectez cabinele aflate în grija mea, în după-amiaza zilei de 5 mai, la orele unu când, în mod obișnuit pasagerii nu sînt deranjați niciodată deoarece mai toți se odihnesc atunci, am făcut-o în urma ordinului formal primit de la comisarul Bertin. Comisarul însărcinase întregul personal să caute un pasager rare dispăruse — domnul Vauthier. Cunoșteam cu toții, cel puțin din vedere, pe acest domn Vauthier surdo-mut și orb, care se plimba cîteodată pe punte la brațul soției sale și nu putea trece neobservat pe pachebot, cu întreita lui infirmitate. Căutarea urma deci să fie ușoară. După ce am intrat în diferite cabine de lux cu ajutorul unui șperaclu ce-l port în permanență asupra mea în interes de serviciu și am fost nevoit să mă scuz față de mai toți pasagerii pe care îi deranjam din somn, am rămas foarte surprins când am observat că ușa apartamentului de lux ocupat de pasagerul american domnul John Bell încă de la plecarea noastră din New York, era întredeschisă... Am împins-o cu oarecare dificultate: părea că cineva dinăuntru se sprijină de ușă. De îndată ce am intrat în cabină, am înțeles motivul acelei rezistențe: mîinile domnului John Bell, care stătea îngenunchiat, erau crispate pe clanța interioară... N-a fost nevoie să-l examinez prea mult ca să-mi dau seama că mă găsesc în fața unui cadavru care încă nu se răcise...

CAPITOLUL II

MARTORII ACUZĂRII

— ...Domnul John Bell, continuă stewardul, fusese asasinat. Era imposibil să ai cea mai mică îndoială în privința aceasta: o dîră de sînge, prelinsă din gît, se împrăștiase pe covor după ce îi năclăise pijamaua.

— Domnule președinte, spuse avocatul Deliot de pe banca sa, aş dori să pun martorului o întrebare. Vă rog să ne spuneți cu exactitate, domnule

Téral, unde se găsea Jacques Vauthier când ați pătruns în cabină?

— Domnul Vauthier ședea pe patul-cușetă. Părea năucit și indiferent... Ce m-a frapat îndeosebi au fost mâinile sale, pe care le ținea întinse înaintea lui, cu degetele rășchirate; și părea să le contemple cu dezgust, deși nu le putea vedea... mâini mînjite cu sînge.

— ...Și ați dedus, continuă Victor Deliot, că el era asasinul?

— N-am dedus nimic! răspunse calm stewardul. Aveam în față doi oameni, dintre care unul era mort iar celălalt viu... Amîndoi erau plini de sînge... De altfel, era sînge peste tot: pe covor, pe somieră și chiar pe pernă... Dezordinea de nedescris din cabină dovedea că se purtase o luptă înverșunată. Victima se apăraseră, nu încăpea îndoială, dar adversarul părea să fi fost mult mai puternic. Toată lumea prezentă poate s-o constate aici: domnul Vauthier are o talie de atlet...

— Și ce ați făcut atunci? întrebă președintele.

— Am părăsit în grabă cabina și am chemat în ajutor un coleg. L-am rugat să rămîna de pază în fața cabinei ca, eventual, să-l împiedice pe domnul Vauthier să iasă și am alergat să-l caut pe comisarul Bertin. De îndată ce m-am întors în fața ușii întredeschise, am intrat în cabină, de data asta toți trei. Vauthier nu se clintise; ședea tot pe cușetă, abătut... Colegului meu și mie nu ne rămînea decît să executăm ordinele domnului Bertin...

— Ce fel de ordine?

— După ce ne-am apropiat cu precauție de Vauthier, am putut constata că nu avea nici o armă. Nici în apropierea cadavrului nu se zărea vreuna; domnul comisar Bertin a remarcat acest lucru. Îmi amintesc perfect ce a spus atunci: "Ciudat! După felul cum se prezintă rana, nu poate fi vorba decît de un pumnal... Unde ar putea fi? Nici vorbă că nu-l putem întreba pe Vauthier, singurul care ar trebui să știe, pentru motivul că nu aude și nici nu are glas! În fine, asta vom vedea mai târziu... Cel mai grabnic, pentru moment, este să ne asigurăm că nu ne va scăpa zdrahonul ăsta care-mi face impresia că ar fi criminalul. Ca măsură de prevedere trebuie să-l băgăm imediat în închisoarea de pe bord... Se va lăsa oare dus?"

Contrariu temerilor noastre, Vauthier nu opuse nici o rezistență. S-ar fi putut spune că, îndată după crimă, se împăcase cu soarta și se așezase intenționat pe patul victimei, încît să nu mai existe nici un dubiu asupra vinovăției sale. S-a lăsat dus de mine și de domnul Bertin la închisoare, ca un copil, în timp ce colegul meu continua să facă de gardă în fața cabinei. Eu am rămas să păzesc ușa blindată a celulei pînă m-a înlocuit un membru din echipaj, trimis de comandant jumătate de oră mai târziu.

— V-ați întors apoi la cabina crimei?

— Da. Cînd am ajuns însă în fața ușii, am văzut cum o sigilează domnul Chardot, comandantul lui *De Grasse*. În același timp, comisarul Bertin mi-a ordonat să nu mai fac uz de șperaclu ca să intru în cabina aceea, unde nimic nu trebuia să fie mișcat din loc pînă vom acosta la Le Havre. În sfîrșit, comandantul Chardot spuse micului grup de stewarzi și oamenilor din echipaj din jurul său, că ar fi bine să nu se facă zarvă printre pasageri despre cele petrecute, fiindcă oricum se va afla totul prea curînd.

— Curtea vă mulțumește, domnule Téral. Vă puteți retrage...

introduceți martorul următor!

Acesta se prezintă în uniformă:

— Andre Bertin, prim-comisar de bord pe pachebotul *De Grasse*.

Istorisirea comisarului corespundea punct cu punct cu a stewardului.

— Domnule comisar, întrebă președintele: martorul precedent, domnul Henri Téral, ne-a declarat că atît el cît și dumneavoastră ați rămas foarte surprinși că nu ați găsit în cabină arma crimei?

— Da, domnule președinte. Dar cel mai straniu în această afacere este că, în pofida cercetărilor făcute ulterior, această armă n-a mai fost găsită...

— Nu-i nimic surprinzător, hotărî procurorul general Berthier.

Continuarea dezbaterilor va arăta Curții și domnilor jurați natura acestei arme precum și modul foarte simplu în care criminalul, după propriile sale explicații, a făcut-o să dispară!

— Domnule comisar, mai întrebă președintele Legris, spuneți-ne cît mai exact ce ați făcut după ce l-ați încarcerat pe Jacques Vauthier în închisoarea de pe bord!

— Îmi permit să atrag atenția Curții, spuse Victor Deliot, că apărarea este îndreptățită să fie surprinsă că domnul comisar Bertin a luat imediat inițiativa, cel puțin îndrăzneată, de a încarcera și, în consecință, de a aresta pe clientul meu atunci cînd nimic nu dovedea că el ar fi asasinul lui John Bell.

— Cum... nimic? întrebă comisarul sufocîndu-se. Ei, asta-i prea din cale-afară! Oricare om cu bun simț ar fi făcut la fel în locul meu! Nu puteam îngădui totuși să se plimbe liber, pe bordul lui *De Grasse*, omul pe care-l găsisem șezînd cu mîinile însîngerate, alături de un cadavru încă nerăcit!

— Protestez împotriva acestei întreruperi a apărării, strigă domnul Voirin. Comportarea comisarului Bertin a fost a unui om care-și făcea datoria cu strictețe... De altfel, această atitudine a fost justificată după numai un ceas, prin propriile mărturisiri ale lui Vauthier care a recunoscut formal, în fața mai multor martori, că este autorul crimei.

— Incidentul e închis! spuse președintele calm; să revenim la întrebarea mea la care încă nu mi-ați răspuns, domnule comisar.

— Domnule președinte, îndată după încarcerarea lui Vauthier, m-am dus la comandantul nostru căruia i-am făcut cunoscută descoperirea macabră. Comandantul a coborît numaidecît în cabina crimei în care nimic nu fusese mișcat, în afară de Vauthier, pe care am fost nevoiți să-l luăm cu noi. Corpul victimei rămăsese în aceeași poziție, cu ambele mîini încleștate pe clanța ușii. Comandantul Chardot luase cu dînsul și pe medicul navei, doctorul Langlois, care a făcut primele constatări medicale. Totodată, după ce m-am consultat cu comandantul și în prezența acestuia, care mă însoțise în biroul meu de comisariat, am pus-o în cunoștință pe doamna Vauthier despre cele întîmplate. În timpul relatării, doamna Vauthier a leșinat... Cînd și-a revenit — în sfîrșit! — doamna Vauthier a consimțit să ne însoțească — pe comandantul Chardot și pe mine — la închisoare, să slujească de interpret la primul interogatoriu al soțului său. Trebuie să precizez, pentru bunul renume al Companiei generale transatlantice, că totul s-a petrecut în modul cel mai discret cu putință.

Din păcate am fost nevoiți să telegrafiem poliției franceze despre crimă, cerându-i să vină pe bord de cum vom acosta în Le Havre. Transmisia acestei telegrame — cu toate că era cifrată — a permis însă unele indiscreții. A doua seară toți pasagerii știau că fusese comisă o crimă pe bord...

— Cum s-a comportat Jacques Vauthier la primul interogatoriu din închisoarea de pe bord, în prezența soției sale? întrebă președintele.

— Părea calm. Singurul răspuns pe care i l-am putut smulge prin mijlocirea doamnei Vauthier, a fost "Eu l-am ucis pe acest om. O recunosc formal și nu regret nimic!" Răspunsul l-a scris Jacques Vauthier singur, cu împunsătorul și grila pentru scriitura Braille, iar comandantul Chardot l-a înmînat comisarului însărcinat cu ancheta, de îndată ce am acostat în Le Havre.

— Piesa în chestiune, preciza procurorul general Berthier, stă la dispoziția Curții...

— Atrag atenția domnilor jurați încă de pe acum, spuse avocatul Voirin, asupra importanței capitale a acestei declarații scrise chiar de mîna acuzatului și în care acesta recunoaște că l-a ucis pe John Bell...

— Ne-ar putea spune martorul, ceru Victor Deliot, ce atitudine a avut doamna Vauthier cînd a aflat, chiar de la soțul ei, că a ucis?

— Doamna Vauthier, răspunse comisarul, a fost foarte curajoasă. Îmi amintesc că ne-a spus — comandantului Chardot și mie — după ce tradusesem răspunsul soțului său, scris în Braille: "Jacques poate să pretindă și să scrie mult și bine că el ar fi ucis pe acest om; eu afirm că e imposibil! Jacques nu este și nici nu poate fi un criminal! De ce să fi ucis un om pe care nu-l văzuse niciodată, pe care nu îl cunoșteam nici eu nici el și cu care n-am avut nici cea mai neînsemnată legătură de la plecarea din New York?"

— Sînteți sigur că redați cu exactitate cuvintele ei? întrebă președintele pe martor.

— Sînt propriile cuvinte ale doamnei Vauthier...

— Atrag și eu, la rîndul meu, atențiunea domnilor jurați, spuse Victor Deliot, asupra faptului capital că doamna Vauthier refuză să admită culpabilitatea soțului ei...

— Surprinzător ar fi fost contrariul! i-o întoarse procurorul general Berthier.

— S-au văzut și s-au auzit în această incintă lucruri mult mai surprinzătoare, domnule procuror general, răspunse Victor Deliot.

— Apărarea mai are de pus martorului întrebări? se adresă președintele.

— Nici o întrebare.

— Curtea vă mulțumește, domnule comisar. Vă puteți retrage. Introduceți al treilea martor, pe domnul comandant Chardot...

— Domnule președinte, spuse comandantul lui *De Grasse*, am fost informat despre crimă de primul comisar Bertin, care izolase pe criminalul prezumptiv în închisoarea de pe bord ca măsură de prevedere. Îmi cerea de asemenea și instrucțiuni. Deși nici un pasager sau membru din echipaj

nu poate fi încarcerat decât la ordinul meu formal am aprobat hotărîrea comisarului Bertin care n-a procedat astfel decât spre a evita răspîndirea știrilor în legătură cu aceste regretabile întîmplări. Însoțit de domnul Bertin și de medicul de pe bord, doctorul Langlois, m-am dus în cabina de lux ocupată de domnul John Bell și unde în fața ușii, un steward asigura paza. I-am atașat un marinar. După ce am constatat că nu fusese modificat nimic din dezordinea cabinei, am pus să fie sigilată ușa. Pentru mine se punea o singură problemă; ajungeam la Le Havre pesle șapte zile... Era deci cu neputință să lăsăm corpul victimei în această cabină, fără riscul de a-l vedea descompunîndu-se. După un examen minuțios al doctorului Langlois, am decis să se transporte trupul neînsuflețit într-o cameră frigorifică a navei, în timpul nopții, pe cînd pasagerii dormeau: ceea ce va permite anchetatorilor și medicului legist să-l găsească într-o stare de perfectă conservare la sosirea în Le Havre. L-am reîntîlnit pe domnul Bertin în biroul comisarului, unde doamna Vauthier aștepta, îngrijorată, vești despre soțul ei dispărut. I-am vorbit cu toate menajamentele posibile despre drama în care se găsea grav compromis domnul Vauthier.

— Ce atitudine a avut atunci doamna Vauthier? întrebă Victor Deliot.

— Doamna Vauthier a leșinat. Abia după un ceas am putut-o decide să ne însoțească la închisoare, unde se afla soțul ei.

— Care a fost atitudinea celor doi soți în prima clipă cînd s-au regăsit? mai întrebă avocatul lui Jacques Vauthier.

— Scena a fost sfîșietoare. Doamna Vauthier a alergat către soțul ei, care a strîns-o la piept. Doamna Vauthier repeta în gura mare în criza ei de disperare: "N-ai făcut una ca asta, Jacques! Nu-i posibil, dragostea mea! De ce?"

— Țin să atrag atenția domnilor jurați, spuse Victor Deliot, că Jacques Vauthier nu putea nici auzi, nici înțelege cuvintele pronunțate de soția lui... Îmi permit să pun o ultimă întrebare martorului: doamna Vauthier ținea atunci mîinile soțului său?

— Mîinile...? se miră comandantul lui De *Grasse*, nu mai știu... Îmi pare că da...

— Amintiți-vă, domnule comandant! E foarte important, insistă Victor Deliot.

— Curtea îmi va îngădui să-mi exprim mirarea, spuse acru domnul Voirin, cu privire la înverșunarea pe care o depune apărarea în încercările ei de a arunca îndoieli asupra depoziției unui martor a cărui bună-credință nu poate fi pusă în cauză...

— Aici nu-i vorbă de bună-credință, ci de un om al cărui cap este în joc! Orice amănunt are importanță: chiar și cel mai neînsemnat! Insist asupra acestui punct particular pur și simplu fiindcă cei doi soți, dacă s-ar fi ținut de mîini, aveau posibilitatea să se înțeleagă între ei folosind falangele degetelor, fără ca domnii comandant Chardot și comisar Bertin să poată măcar observa.

— Și dacă? remarcă procurorul general Berthier. Presupunînd că soții Vauthier ar fi comunicat între ei fără știrea altora, cu ce ar putea schimba acest amănunt fondul procesului?

— Ar putea foarte simplu să schimbe totul, domnule procuror general!

Mă voi strădui să o demonstrez în cursul dezbaterilor... Dar am vrut să atrag atenția domnilor jurați asupra acestui punct precis.

Victor Deliot se așază.

— Ce s-a mai petrecut la închisoare după ce s-au sfârșit primele efuziuni între soți? Întrebă președintele.

— Am supus de îndată pe Jacques Vauthier unui interogatoriu, pe care comisarul Bertin l-a consemnat în scris. Doamna Vauthier ne-a servit de interpret spre a-i pune întrebările. Jacques Vauthier răspundea folosind împunsătorul, grila și hirtia cartonată pe care soția le purta întotdeauna asupra ei, în poșetă. Aceste răspunsuri, scrise chiar de mîna lui Vauthier, au fost păstrate cu grijă de comisarul Bertin.

— Toate aceste piese sînt la dispoziția Curții, declară procurorul general Berthier.

— Care sînt întrebările ce le-ați pus lui Jacques Vauthier? Întrebă președintele.

— Prima mea întrebare a fost: "Recunoașteți că ați ucis pe John Bell?"

Răspuns: "Eu am ucis pe acest om. O recunosc formal și nu regret nimic!"... A doua întrebare: "Cu ce l-ați ucis?" Răspuns: "Cu un cuțit de tăiat hîrtie". A treia întrebare: "Ce fel de cuțit de tăiat hîrtie?" Răspuns: "Dintr-acelea care se găsesc pe noptiere și pe care Compania generală transatlantică îl pune la dispoziția pasagerilor în fiecare cabină. Am și eu unul la fel în cabina mea..." A patra întrebare: "Ce ați făcut cu acest cuțit care nu se mai afla în cabină?" Răspuns: "Am scăpat de el zvîrlindu-l în apă, prin hublou". A cincea întrebare: "De ce l-ați zvîrlit în apă, dacă nu faceți nici o dificultate în a vă recunoaște crima? Gestul era inutil!" Răspuns: "Cuțitul îmi făcea oroare"... A șasea întrebare: "Ați cunoscut victima înainte de a o ucide?" Răspuns: "Nu!"... A șaptea întrebare: "Atunci de ce l-ați ucis?" Jacques Vauthier n-a răspuns. "Ați vrut să-l jefuiți?" Răspuns: "Nu!" A opta întrebare: "John Bell v-a cauzat un neajuns sau v-a adus un prejudiciu grav?" Din nou Jacques Vauthier n-a răspuns... Din acea clipă n-a mai răspuns la nici una din întrebările mele. Comisarului Bertin și mie nu ne-a rămas decît să ne retragem, rugînd-o pe doamna Vauthier să ne însoțească. Ceea ce a și făcut cu mare resemnare, după ce și-a îmbrățișat soțul.

— Ați autorizat-o pe doamna Vauthier să-și revadă soțul în timpul cît a mai durat călătoria? Întrebă președintele.

— L-a văzut în fiecare zi, în prezența mea și a comisarului Bertin. Aveam nevoie de dînsa ca interpret, deoarece era singura persoană de pe bord care cunoștea alfabetul surdo-mușilor și scriitura Braille pentru orbi... Dar am găsit că-i mai prudent, după sugestiile doctorului Langlois, să n-o lăsăm pe doamna Vauthier singură cu soțul ei. Deși medicul opina că Jacques Vauthier nu dădea semne de tulburări mintale, persistau totuși temeri că a comis crima într-un acces de nebunie trecătoare și că i-ar putea veni pofta s-o ucidă și pe soția sa.

— Ce se petrecea în timpul acelor întrevederi?

— Doamna Vauthier era din ce în ce mai disperată. Încercam să pun soțului ei și alte întrebări, dar acesta nu-mi răspundea. Zadarnic l-a implorat soția și s-a tîrît în genunchi înaintea lui spre a-l face să înțeleagă că era în interesul lui să răspundă, că noi nu sîntem judecători ci aproape

prietenii lui... N-a folosit la nimic! Ultima lor întrevvedere a avut loc cu trei ore înainte de sosirea la Le Havre. Mai aud și acum cuvintele pe care doamna Vauthier le-a adresat soțului ei: "Dar bine, Jacques, te vor condamna! Tu n-ai ucis, sînt sigură!" În acea zi am remarcat foarte bine că mîinile doamnei Vauthier alergau febril peste falangele degetelor soțului ei. Acesta își păstră mutismul, își eliberă mîinile din miinile soției și le vîrî în buzunare, spre a arăta lămurit că spusese tot ce vroise și că-l interesau prea puțin consecințele actului său. După trei ore l-am predat eu însumi pe prizonier în mîinile inspectorului Mervel și a jandarmilor care se urcaseră pe punte o dată cu pilotul...

— Curtea vă mulțumește, domnule comandant. Vă puteți retrage. Introduceți al patrulea martor...

Era doctorul Langlois, medic-șef pe bordul lui *De Grasse*.

— Apărarea v-a citat, domnule doctor, spuse președintele Legris, pentru a cunoaște rezultatele cercetărilor dumneavoastră medicale cînd ați examinat, în cabină, cadavrul lui John Bell.

— Cînd comandantul Chardot și comisarul Bertin m-au pus în prezența corpului neînsuflețit, am văzut numaidecît că arma crimei secționase artera carotidă. Moartea urmase după cîteva secunde. Rana nu lăsa nici un dubiu cu privire la arma întrebuițată; un cuțit de tăiat hîrtie foarte ascuțit, în formă de stilet. Cînd comisarul Bertin mi-a prezentat unul dintre cuțitele de tăiat hîrtie puse la diposiția pasagerilor de Compania generală transatlantică, în toate cabinele, am putut afirma fără riscul de a mă înșela, că asasinul a folosit unul din ele.

— Nu credeți, domnule doctor, c-ar fi putut exista o altă cauză a decesului?

— Nu. Decesul a survenit aproape instantaneu prin oprirea circulației sanguine, ca urmare a secționării carotidei care transportă sîngele de la inimă la cap. De altfel, defunctul era un om încă tînăr, care se bucura de o sănătate perfectă.

— V-a cerut comandantul Chardot să-l examinați pe Vauthier în închisoarea de pe bord, după ce i se luase un prim interogatoriu? Întrebă procurorul general Berthier.

— Exact. Acest prim examen medical a fost destul de sumar, recunosc martorul, dar am revenit zilnic să-l văd pe prizonier, care n-a prezentat nici un simptom de stare febrilă în ultima parte a călătoriei. Am împărtășit observațiile mele și doctorului Boulet, medicul legist care a urcat pe bord cu inspectorul Mervel, la Le Havre; După ce l-am condus pe doctorul Boulet în camera frigorifică unde corpul fusese perfect conservat, l-am regăsit pe inspectorul Mervel în celula lui Jacques Vauthier. Acolo, un examen amănunțit, în timpul căruia am recurs la serviciile interpretului adus de inspectorul Mervel ca să pună infirmului diferite întrebări de ordin strict medical, a confirmat observațiile mele anterioare: Jacques Vauthier este un om sănătos la minte și la trup, copleșit din nefericire de tripla sa infirmitate din naștere. Dar organismul său funcționează normal.

— Atrag atențiunea domnilor jurați, spuse procurorul general, asupra depoziției esențiale a martorului, care a fost de altfel consemnată cuvînt

cu cuvînt într-un raport medical pe care martorul l-a redactat împreună cu eminentul medic legist, doctorul Boulet... Așadar, nu numai că Jacques Vauthier și-a recunoscut formal vina, dar această mărturie nu este efectul imaginației unui detractat care se acuză prin nu știu ce soi de masochism de o crimă pe care nu ar fi săvîrșit-o... Este expresia purului adevăr, spus de un om în deplinătatea facultăților sale mintale. Curtea va aprecia...

Victor Deliot nu se mișcase și părea să nu acorde decît o atenție destul de slabă depoziției doctorului Langlois.

— Curtea vă mulțumește, domnule doctor, spuse președintele Legris. Vă puteți retrage. Înaintea audierii martorului următor, citiți, domnule grefier, raportul medical, redactat și semnat de doctorii Boulet și Langlois...

Grefierul făcu lectura cu vocea lui monotonă: raportul confirma în toate punctele depoziția doctorului Langlois. După ce lectura luă sfîrșit, președintele spuse:

— Introduceți pe inspectorul principal Mervel!

— Vreți să ne împărtășiți, domnule inspector, constatările dumneavoastră după ce v-ați urcat la Le Havre pe bordul lui *De Grasse*?

— După ce am asistat la examinarea corpului defunctului, în camera frigorifică de pe *De Grasse*, m-am dus în cabina în care se săvîrșise crima. Am dispus să fie luate amprente cam de peste tot, îndeosebi de pe somieră, cearceaf și pernă — toate pătate cu sînge. Asasinul întrebuițase chiar un colț din cearceaf spre a-și șterge miinile după crimă: amprente găsite pe acest cearceaf ne-au fost prețioase. După ce s-a terminat această primă operație, am hotărît să fac o primă reconstituire a crimei după informațiile pe care mi le dăduseră succesiv stewardul Henri Téral, domnul comisar Bertin, domnul comandant Chardot și doctorul Langlois.

Pentru această reconstituire am dispus să fie adus Jacques Vauthier din închisoarea de pe bord, în cabină. Cînd se găsi la intrarea cabinei, scoase un răcnet straniu și vru s-o ia la fugă. Jandarmii l-au reținut cu forța și l-au constrîns să intre în cabină, unde instalasem pe pat pe unul din subalternii mei, îmbrăcat într-o pijama identică cu cea a victimei. L-am împins binișor pe Vauthier înspre pat și noptiera pe care pusesem un cuțit de tăiat hîrtie al Companiei transatlantice. Cînd mîinile sale au atins corpul colaboratorului meu, Vauthier a scos un strigăt răgușit și s-a dat înapoi, l-am apucat atunci mîna dreaptă și l-am silit să pipăie cuțitul de tăiat hîrtie aflat pe noptieră. Vauthier a tresărit și cîteva secunde a fost scuturat de un tremur nervos. După aceea părea să-și fi regăsit calmul: cu mîna dreaptă a apucat liniștit cuțitul de tăiat hîrtie și-l ridică în aer în timp ce se apleca asupra trupului inspectorului — care juca rolul lui John Bell, dormind — și cu stîngă se proptea pe pieptul omului lungit, spre a-l împiedica să facă vreo mișcare. Abia, abia am avut timpul să dau la o parte brațul său gata să se abată ca un trăsnet pe gîtul colaboratorului meu, și să-l împiedic pe Vauthier să comită o nouă crimă!

Ceea ce mi s-a părut cel mai straniu la această reconstituire, a fost precizia gesturilor orbului, care fără să-și vadă victima, acționa ca un automat. Căpătase, s-ar fi putut spune, o mare dexteritate în acest gen de

crimă... Cu toate acestea un lucru mă frământa: cum a avut John Bell — căruia i s-a tăiat carotida în timp ce dormea în patul său — atîta forță să se tîrască pîaă la ușa cabinei, ca să se prăbușească definitiv, cu mîinile crispate pe clanță? Medicul legist, pe care l-am consultat, spunea că această ultimă tresărire a unui muribund era posibilă. Pe de altă parte, mobilele răsturnate în cabină și dîra de sînge de la pat la ușa păreau să dovedească că fusese o luptă între cei doi. Cea mai bună explicație părea să fie că ucigașul a vrut să-și împiedice victima să ajungă pînă la ușa. Totuși lucrul acesta a rămas destul de obscur, deoarece Vauthier a refuzat cu energie să dea cea mai mică explicație.

Am încercat o a doua experiență: l-am așezat pe colaboratorul meu îmbrăcat tot în pijama, îngenunchat în poziția exactă în care a fost găsit cadavrul, rezemat de ușa, cu ambele mîini încleștate pe clanță. L-am constrins din nou pe Vauthier să se apropie de ușa, cu mîinile întinse îna-înte. De îndată ce degetele sale atinseră gîtul pseudo-cadavrului, Jacques Vauthier scoase un nou urlat și se retrase în fundul cabinei, tîrîndu-și gardienii după el. Aceștia voră să-l readucă la ușa, dar el se trînti pe jos, trăgîndu-i și pe gardieni în cădere: are o forță considerabilă... Socotind că-i declanșasem, prin surpriză, un șoc psihologic destul de puternic lui Jacques Vauthier, am profitat numaidecît pentru a-l hărțui cu întrebări precise, prin intermediul interpretului. Jandarmii trebuiră să-i țină cu forța mîinile pentru ca interpretul să-i poată forma pe falangele degetelor semnele alfabetului dactilologic. Zadarnică strădanie! Jacques Vauthier nu răspundea la nici o întrebare. Am pus să i se ia amprente digitale, care sînt identice cu cele găsite pe diferitele mobile din cabină, pe somieră și pe pata de sînge de pe cearceaf. Cînd Vauthier mi-a părut mai calm, am reluat interogatoriul. N-a consimțit să răspundă decît la o singură întrebare: "Recunoașteți că ați ucis aici pe omul acela?" Răspunsul a fost: "Recunosc categoric că sînt autorul acestei crime: nu regret nimic, dac-ar fi s-o iau de la început, aș face la fel." Dar cînd l-am întrebat: "L-ați ucis într-adevăr cu un cuțit de tăiat hîrtie identic cu cel pe care vi l-am pus în mîină?" se mulțumi să ridice din umeri, arătînd, prin acest gest interpretului că singurul lucru care conta după părerea lui era că l-a suprimat pe american, iar felul în care l-a ucis avea o importanță cu totul secundară. În sfîrșit, a treia întrebare pe care i-am pus-o: "Dată gestul pe care-l făcuse în prezența noastră față de colaboratorul meu, întins pe pat în locul victimei, era repetarea exactă a celui făcut în realitate asupra lui John Bell?" rămase fără răspuns. După care n-am mai putut să-i smulg nici un cuvînt: nici în Braille, nici altfel...

Minuțioase verificări ulterioare ne-au dovedit că mobilul crimei nu a fost furtul: într-adevăr, nu dispăruse nimic din cele aparținînd victimei. Este de asemenea sigur că Vauthier nu-și cunoscuse victima și nu avusese nici un fel de contact cu ea înaintea crimei. Astfel că i-a fost cu neputință poliției criminale să stabilească cu certitudine veritabilul motiv al crimei. Personal rămîn convins că actul criminal trebuie atribuit unui gest necugetat și subit al unui dement sau al unui sadic... Nemaiputînd obține nimic de la el, nu a mai rămas altceva de făcut decît să fie debarcat. A fost dus la Paris cu mașina și încarcerat la Santé. Din acea clipă nu m-am mai ocupat de acest caz, rolul meu fiind terminat.

— Domnule profesor Delmont, spuse președintele re-nunțând la obişnuitul interogatoriu de identificare din considerație pentru al șaselea martor, puteți să ne spuneți rezultatul observațiilor făcute asupra stării mintale și fizice a lui Jacques Vauthier, de comisia medicală pe care ați prezidat-o?

— Am examinat minuțios subiectul în șase reprize. Constatările făcute de eminenții mei confrăți profesorii Sereski, Hermite și de mine însumi, în urma fiecăruia din aceste examene, au fost consemnate în raportul detaliat pe care l-am înaintat domnului judecător de instrucție Belin... Concluzia e că Jacques Vauthier, deși afectat de tripla sa infirmitate din naștere: a văzului, a auzului și a vorbirii, este un ins cu totul normal. Inteligența sa este mult mai dezvoltată decât a indivizilor mijlocii. Cunoaște temeinic toate mijloacele de exprimare care permit unui surdo-mut nevăzător să comunice cu lumea dinafară. Dacă nu răspunde la anumite întrebări ce i se pun, o face deci voit și conștient... În rest, Curtea se poate referi cu toată încrederea la raportul medical detaliat despre care v-am vorbit. Nu mai am nimic de adăugat...

— Curtea vă mulțumește, domnule profesor...

Daniela, care ascultase cu cea mai mare atenție diferitele depoziții, profită de plecarea martorului ca să arunce o privire furișă bătrînului său prieten, Deliot... Acesta, cu ochii pe jumătate închiși, părea absorbit în meditații profunde. Tînăra n-a putut rezista curiozității și-l întrebă cu voce scăzută:

— Maestre, ce gîndiți despre toate astea?

— Nimic, fetițo! Aștept... mormăi Victor Deliot, printre dinți. Fără îndoială, nu vroia să-i destăinuie: "Un singur punct mă sîcîie într-adevăr în toată această poveste și asta de la prima citire a dosarului pe care mi l-a încredințat decanul: amprente... acele blestемate amprente digitale pe care clientul meu parcă s-a înverșunat să le răspîndească din belșug peste tot locul crimei... Cu asemenea probe se expediază ușor la eșafod un om de treabă..."

Daniela observa asistența, care era gravă: primele depoziții erau de ajuns s-o facă a înțelege că acest Jacques Vauthier, încăpățînat într-o muțenie voită — care nu era cea mai bună tactică — se angaja într-un joc foarte primejdios, în care risca să-și piardă capul. Va putea măcar să beneficieze de circumstanțe atenuante? Nici asistența, nici fata nu mai erau prea siguri. Unica speranță era că tripla infirmitate va pleda în favoarea acuzatului. În tot cazul, sarcina apărării se anunța dificilă... Și, instinctiv, toate privirile se îndreptau către acest avocat bătrîn și obscur pe care nimeni nu-l văzuse și nici nu-l auzise pînă atunci și care părea să aștepte, posomorit și solitar, pe banca sa, sfîrșitul coșmarului.

Prin contrast, banca părții civile era foarte animată: elegantul avocat Voirin, înconjurat de colaboratorii săi, părea a fi în formă. Știa că această primă zi de audieri nu se va termina fără ca el să înscrie cîteva puncte decisive. Se simțea de asemenea puternic susținut în sarcina sa, care acum îi părea lesnicioasă, de către temutul procuror general Berthier, al cărui calm aparent de pînă atunci ora cu alît mai neliniștitor.

Daniela înțelegea toate astea ca orice persoană din asistență. Și, fără să vrea, împotrivindu-se chiar din toate fibrele ei, privirile i se îndreptau mereu spre faciesul bestial al infirmului. Cu cât cerceta mai amănunțit pe Vauthier, cu atât mai mult găsea că încarnează un tip de asasin care n-ar fi dat de rușine o galerie de ucigași celebri, într-un muzeu al crimei. Cum a putut o femeie — oricare să fi fost ea — accepta să devină tovarășa de viață a acestui individ? Asta depășea limitele înțelegerii...

Vocea monotonă a președintelui, care chemase al șaptelea martor ce înainta spre bară, smulse fata din senzația de dezgust ce o cuprinsese.

— Thomas Bell! proclamă noul venit, a cărui naționalitate se vadea printr-un accent pronunțat, prin ochelarii cu ramele aurite și haina sa largă; născut la 9 aprilie 1897, în Cleveland, Statele Unite. De naționalitate american...

— Profesia dumneavoastră?

— Senator de Ohio, membru al Congresului din Washington.

— Domnule senator, în calitatea mea de președinte al acestei Curți, țin să aduc aici, chiar de la început, omagii publice Statelor Unite ale Americii, unul dintre cei mai buni prieteni pe care se bizuie actualmente țara noastră... Misiunea mea este cu atât mai dureroasă. Știm, domnule senator, că ați ținut să veniți special în Franța spre a depune personal mărturie la bară. Ar fi prea mult să vă cerem să ne vorbiți despre fiul dumneavoastră?

— John era singurul meu copil, începu senatorul într-o atmosferă de intensă emoție. A avut parte de toată dragostea mea de la nașterea lui, în ziua de 16 februarie 1925, deoarece mama lui și-a pierdut viața aducându-l pe lume. După ce a fost cel mai bun băiețel, John și-a făcut studiile la Colegiul din Harvard. Țineam să învețe franceza, pe care o vorbea curgător și, pentru a-i întreține interesul pentru frumoasa dumneavoastră limbă, i-am dat să citească pe cei mai buni autori francezi. Mă străduiam de asemenea să-i transmit dragostea mea pentru Franța și i-am promis că-l voi trimite la Paris să-și completeze studiile, de îndată ce va fi obținut diploma universitară. Din nefericire, a izbucnit al doilea război mondial. John n-avea decât optsprezece ani când aflarăm dezastrul de la Pearl Harbour. În pofida tinereții sale, chiar de a doua zi, având asentimentul meu, s-a înrolat în marina Statelor Unite. Repartizat la o unitate de pușcași marini, s-a îmbarcat un an mai târziu pentru Pacific, unde a făcut tot războiul și a fost citat de patru ori pentru fapte de arme; demobilizat după capitularea Japoniei, a revenit la Cleveland. Războiul l-a maturizat mult și a hotărât să se ocupe de aprovizionarea cu alimente a Europei. Sarcina sa îl obliga să se deplaseze adesea la Washington, Chicago, San Francisco și New York. Eram și eu foarte absorbit de atribuțiile mele la Congres și n-am putut să-l văd pe John decât la intervale neregulate în timpul acestor ultimi ani. De câte ori ne întâlneam era pentru noi o adevărată sărbătoare: ieșeam împreună în oraș, John și cu mine eram ca doi prieteni. Eram mândru că am un fiu mare și cred că și el era mândru de tatăl său. Îmi istorisea tot ce făcea. Cea mai mare plăcere pe care i-o procura misiunea ce și-o asumase, era contactul permanent cu toate cercurile franceze din New York. L-am făcut să-nțeleagă că nu va putea cunoaște cu adevărat mentalitatea și cultura franceză, decât vizitând admirabila dumneavoastră

țară regiune cu regiune, oraș cu oraș. În acea zi s-a hotărât voiajul...

Cu toată dorința lui reală de a veni în Franța, John ezita puțin. Trebuie să mărturisesc aici una dintre slăbiciunile sale: se îndrăgostise de o dansatoare de pe Broadway, ceea ce nu-mi plăcea de fel... Cel mai bun mijloc de a întrerupe această idilă era să grăbesc plecarea lui John în Franța. După o lună l-am condus personal pe bordul pachetului *De Grasse*; atunci mi s-a părut foarte fericit... Cu câteva clipe înainte de a se fi ridicat pasarela, l-am întrebat dacă nu regretă prea mult despărțirea lui de *girl friend* de pe Broadway. Mi-a răspuns rîzînd: "O nu, tată! Am înțeles foarte bine de ce erai atît de grăbit să mă vezi plecat. Aveai dreptate! Fata asta nu era făcută pentru mine..." l-am spus atunci îmbrățișîndu-l pentru ultima oară: "Poate că nu vei aduce curînd o franțuzoaică... Nu se știe nici o dată și ți-o doresc din toată inima!" Nu l-am mai revăzut pe Johnny! L-am descris așa cum a fost...

Ultimele cuvinte au fost pronunțate cu o simplitate care tulbură asistența.

— Curtea vă mulțumește, domnule senator, că ați venit să o lămuriți asupra personalității atît de atrăgătoare a unicului dumneavoastră fiu.

— Ceea ce domnul senator Bell nu vă spune, domnilor jurați, sublinie domnul Voirin, e starea de spirit în care a venit să depună mărturie la această bară: să nu vedeți în domnia sa un tată care strigă să fie răzbunat, ci mai degrabă un prieten al Franței care a venit să ceară unei Curți cu juri franceze să facă dreptate, pentru ca să nu se repete pe viitor o tragedie asemănătoare. Prezența domnului senator Bell în această incintă înseamnă că poporul american pune poporului francez întrebarea, prin glasul unuia dintre cei mai autorizați reprezentanți ai săi, dacă valoroșii săi fii pot veni de aici înainte în țara noastră fără riscul de a fi măcelăriți? Problema este gravă, domnilor jurați! Reflectați asupra ei... Și să nu uitați, cînd veți da verdictul, că întreaga Americă are ochii ațintiți asupra dumneavoastră!

Avocatul părții civile se reazează cu un gest teatral. Victor Deliot se ridică încetîșor pentru a spune:

— Luînd parte la durerea părintească a domnului senator Bell, apărarea consideră că ultimele cuvinte pronunțate de avocatul părții civile generalizează poate prea mult aceste dezbateri. Dacă poporul american ne-ar cere socoteala pentru moartea lui John Bell, n-ar exista nici un motiv ca poporul francez să nu-i ceară, la rîndul său, socoteala pentru francezii care au fost asasinați pe teritoriul Statelor Unite! Nu vă lăsați impresionați de asemenea argumente, domnilor jurați, deoarece știți ca și mine că, din nefericire, crima nu este privilegiul exclusiv al unui singur popor...

— E extraordinar! exclamă cu asprime procurorul general, să vezi cum apărarea încearcă într-una, cu îndemînare, de la deschiderea acestui proces, să bagatelizeze nivelul dezbaterilor.

— Apărarea își permite să răspundă domnului procuror general că se judecă pe baza faptelor și nu a virtuozității oratorice!

— Dar vă rog, domnilor!... spuse președintele. Incidentul e închis.

Domnule senator, puteți să ne spuneți ce sentimente aveți față de acuzat?

— De nici un fel, răspunse martorul. Cum aș putea avea? Îl deplîng foarte sincer că a venit pe lume cu tripla sa infirmitate. Dar poate fi asta o

rațiune suficientă care să-i dea dreptul de a ucide o iăpătură minunată ca Johnny, care nu-i făcuse nici un rău și pe care nici măcar nu-l cunoștea? Sînt convins, domnule președinte, că dacă l-ar fi cunoscut pe domnul Vauthier, fiul meu s-ar fi interesat de cazul lui: Johnny avea sufletul generos și nu-i plăcea să simtă că cei din jurul său sînt nefericiți...

— Domnii jurați vor aprecia aceste cuvinte, afirmă domnul Voirin.

Toate privirile îl petrecură respectuos pe tatăl lui John pînă la ușă, priviri care s-au întors apoi muștrătoare spre Jacques Vauthier. Dar cum fiecare înțelegea că el nu putea citi aceste sentimente, pe fețele lor, nici măcar să le ghicească, Victor Deliot trebui să suporte valul ostil care creștea.

Daniela nici nu mai îndrăznea să-l privească pe bătrînul său prieten. Înțelese dintr-o dată măreția și mizeria profesiei de apărător, pe care Victor Deliot i le descrisese de atîtea ori și găsea nedrept ca el să îndure singur această reprobare generală pe care nu o merita. Totuși, de ce acceptase să apere o asemenea cauză?

Și-l imagina acum pe sărmanul Johnny: unul din acei frumoși și magnifici G.I.¹ americani, care stîrniseră admirația lumii prin curajul și nepăsarea lor, prin simpatia lor indolență. Îl mai deplîngea și pe tatăl lui, atît de demn în durerea sa. Și toată această tristețe era urmarea unei crime comisă de un semi-dement! Inspectorul Mervel o spusese foarte bine în depoziția sa: "Această crimă inexplicabilă nu poate fi decît opera unui dement însetat brusc de sînge, sau a unui sadic gelos pe adevărata frumusețe bărbătească..." Ceea ce împingea spre culmea disperării atît pe Daniela cît și asistența, era că Vauthier stătea nemjșcat în boxă, indiferent la ce se petrecea sau se spune în jurul său. Cu toate astea înțelesese totul, deoarece interpretul îi traducea succesiv, pe falange, fiecare cuvînt rostit... Știa foarte bine, de exemplu, că se aflase pentru prima oară în prezența părintelui victimei sale; și nici măcar nu tresărise!

Fusese introdus al optulea martor.

— Numele dumneavoastră?

— Regina Daubray, a răspuns tînăra și eleganta doamnă, care se sprijinise de bară.

— Ce rudă sinteți cu acuzatul?

— Sînt sora lui.

— Ne-ați putea spune, doamnă, ceea ce știți despre fratele dumneavoastră?

Victor Deliot deschisese ochii mari și cerceta curios pe martoră. Tînăra femeie răspunse fără șovăire:

— Nu știu dacă Jacques este vinovat sau nu, dar cînd am aflat despre crima de pe *De Grasse* din citirea ziarelor, am fost surprinsă doar pe jumătate... Am trăit alături de fratele meu mai ales în primii săi zece ani de viață, pe cînd locuia încă în apartamentul părinților noștri, pe strada Cardinet. Pot să vă spun că în această perioadă Jacques a fost pentru noi o sursă de necazuri zilnice. Am făcut imposibilul încercînd să-l educăm și să-i facem existența suportabilă. Dragostea noastră pentru el era dublată de

¹Membru al forțelor armate americane, în cel de al doilea război mondial.

mila ce ne inspira acest copil care nu putea să ne audă, să ne vadă, să ne vorbească. Bietul meu tată angajase pe fetița servitoarei noastre, Melania, pentru ca Jacques să aibă fără întrerupere, alături de el, pe cineva care să-l îngrijească. Tatăl meu luă se această hotărâre abia după ce și-a dat seama că Jacques ne urăște deopotrivă pe toți. La șapte ani, fratele meu era deja o mică brută care ne primea de fiecare dată când ne duceam să-l vedem în camera lui, cu vociferări și crize de furie. Pot afirma că prezența lui Jacques în familia noastră a fost nu numai o încercare grea, ci adevărata cauză a propriei mele nefericiri...

— Explicați-vă, doamnă!

— M-am căsătorit pe când Jacques n-avea decât șapte ani. Logodnicul meu, Georges Daubray, era blînd și înțeleghător cu Jacques, căruia nu uita niciodată să-i aducă dulciuri când venea la părinții mei. Jacques nu-i purta nici o recunoștință ci, dimpotrivă, azvîrlea pe jos toate cadourile pe care i le oferea. De teama ca socrii mei să nu se opună căsătoriei noastre, am hotărît să tăinuim față de viitoarea mea familie existența acestui frate infirm. Socrii mei s-ar fi putut teme să nu avem vreo tară în familie. După scurta vreme, un frate al ordinului Sfîntului Gabriel, domnul Yvon Rodelec, veni să-l ia pe Jacques spre a-l duce la Institutul din Sanac.

Nu l-am mai revăzut niciodată pe fratele meu, dar soțul meu — pe care-l voi iubi pînă-n ultima clipă a vieții — se detașa pe nesimțite de mine. Nu că ar fi încetat să mă iubească, dar se temea ca în cazul că i-aș fi dăruit un copil, acesta să nu semene cumva tânărului său unchi! Această stare de spirit devenise la el aproape bolnăvicioasă.

Torturat de gîndul că ar putea avea un copil infirm, sfîrși prin a destăinui părinților săi existența lui Jacques. A fost îngrozitor! Socrii mei nu ne-au iertat niciodată, părinților mei și mie, că le-am ascuns adevărul. Din ziua aceea au făcut presiuni asupra lui Georges să ceară divorțul înainte de a rămîne gravidă. Soțul meu sfîrși prin a ceda; în ce mă privește, principiile mele religioase mă opreau să divorțez. Ne-am separat numai și trăim în felul acesta de paisprezece ani. Pot spune fără pică: viața mi-a fost zdrobită de acest frate infirm...

— Ne-ați spus mai înainte, doamnă, că nu v-ați revăzut fratele de când a plecat la Sanac. Cum fratele dumneavoastră are acum douăzeci și șapte de ani, să deducem că nu ați încercat niciodată să-l vedeți timp de șaptesprezece ani?

— Nu, domnule președinte! Un an după plecarea sa la Sanac, mama s-a dus să-l viziteze la institutul din departamentul Haute-Vienne. S-a înapoiat bucuroasă de progresele extraordinare pe care le făcuse Jacques, dar disperată de felul în care o primise. Îmi voi aminti întotdeauna de acea frază a mamei mele: "Jacques nu ne mai aparține. N-are nici un chef să ne mai vadă!" A urmat apoi moartea tatei și despărțirea mea... Mama se ducea să-l vadă pe Jacques în fiecare an, dar mărturisesc că n-am avut nici odată tăria s-o însoțesc.

Într-o zi — asta se petrecea cam după zece ani — am rămas stupefiată aflînd prin telefon, de la solul meu, că Jacques scrisese și i se publicase un roman intitulat *Izolatul*. M-am dus imediat la o librărie și ani cumpărat cartea despre care anumiți critici vorbeau cum nu se poate mai bine. Am citit-o chiar în timpul nopții și am fost dezgustată de felul în care fratele

meu descria familia eroului său principal, surdo-mut și orb din naștere, ca și dînsul. Mă recunoșteam în odiosul personaj al surorii...

— Dacă martora era de recunoscut, spuse Victor Deliot suav, aceasta dovedește că descrierea este exactă!

Regina Daubray se întoarse către cel care o întrerupsese:

— Avea unele din trăsăturile mele, dar deformate monstruos. Această carte, în care pe parcursul a trei sute de pagini, un infirm care datorează totul solitudinii alor săi își etalează ura, ar trebui interzisă! De altfel, marele vinovat de publicarea romanului este acest Yvon Rodelec..

— Credeam, continuă Victor Deliot, să fi înțeles mai înainte că venirea domnului Yvon Rodelec în strada Cardinet a însemnat izbăvirea întregii dumneavoastră familii?

— La început aveam cu toții încredere în acest bătrînel, venit să-l smulgă pe Jacques din întunericul său. Dar, eu timpul, am sfîrșit prin a înțelege ce manevra directorul Institutului din Sanac. Pentru domnul Rodelec fratele meu nu era decît un "caz" în plus, pe lîngă celelalte pe care le educase. Cînd domnul Rodelec venise la Paris în locuința părinților mei, o cunoscuse și pe fiica Melaniei, Solange, cu trei ani mai mare decît Jacques și care se ocupa de el. Chiar la treisprezece ani, Solange nu mai era o fetiță: încăpățînată, ambițioasă în pofida tinereții ei, știa bine ce voia. Am fost foarte mirată cînd am aflat că atît ea cît și Melania, plecînd din serviciul mamei mele, s-au dus la Sanac unde domnul Rodelec le oferise amîndurora servicii la institut. În acea epocă Solange, în vîrstă de douăzeci de ani, devenise o fată nerușinată care avea șansa să nu fie prea urîtă. Ambiția ei crescîndă o împingea să învețe, cu sprijinul domnului Rodelec, diferitele sisteme de exprimare intrpbuintate de Jacques la institut pentru a se face înțeles. A reușit foarte repede să capete asemenea influență asupra fratelui meu, încît a luat-o în căsătorie. În felul acesta, fiica fostei noastre servitoare îmi devena cumnată! Dar culmea era că mama și cu mine am fost puse în fața faptului împlinit: n-am fost nici măcar invitate la celebrarea cununiei, după cum nici un alt membru al familiei lui Jacques n-a participat la căsătoria oficiată în capela Institutului din Sanac.

— Apărarea mai are de pus martorului vreo întrebare? se adresă președintele lui Victor Deliot.

— Nici una, răspunse acesta.

— E surprinzător... bombăni-procurorul general.

— Nici o întrebare, supralicită Victor Deliot ridicîndu-se, dar am de făcut o mică remarcă pentru domnii jurați... Consideră dumnealor, în inimă și în cuget, că locul doamnei Daubray la această bară trebuia să fie de partea acuzării? Găsesc ei normal ca o soră mai în vîrstă, care de fapt nu l-a cunoscut cu adevărat pe fratele său decît în timpul cît era un biet copil izolat de lume, să-l strivească cu o întîrziere de șaptesprezece ani? Dacă am admite, prin absurd, că Jacques Vauthier fusese la zece ani "o mică brută", după propria expresie a sorei sale, aceasta nu dovedește de loc că ar fi rămas la fel și acum! Care dintre noi, onorată Curte și domnilor jurați, nu s-a schimbat în decurs de șaptesprezece ani? Pe scurt, atitudinea doamnei Daubray, a cărei inconștiență te cutremură, nu poate fi explicată decît dintr-un singur motiv: interesul... Ne angajăm să o

dovedim ulterior.

— Ce "interes"? întrebă arțăgos procurorul general Berthier.

— Dacă domnul procuror general nu l-a descoperit încă, spuse Victor Deliot, surpriza va fi cu atît mai mare la momentul oportun. În sfîrșit, doamna Daubray ne-a dat de-nțelese că Solange Duval s-ar fi măritat numai din ambiție! Într-adevăr, domnilor jurați, e de neconceput ca o fată tînăra care, chiar după cum a recunoscut însăși martora "avea șansa să nu fie prea urîtă" și, pe deasupra, departe de a fi proastă, să-și fi limitat ambițiile la o căsătorie cu un surdo-mut-orb din naștere!

— Această căsătorie i-a permis, răspunse prompt Regina Daubray, să evadeze din mediul său, să urce în ierarhia socială și să pătrundă în societatea noastră.

— Admițînd că-i o cinste să ieși din mijlocul poporului, ca să te introduci în burghezie! spuse bătrînul avocat clătînd din cap.

— ...și domnul avocat al apărării pare să uite — deveni mai vehementă sora lui Vauthier — că Solange nu s-a căsătorit decît după apariția *Izolatului*, cînd Jacques devenise celebru și bogat! Dacă vînzarea lucrării n-a fost decît foarte limitată în Franța, a fost considerabilă în Statele Unite.

— Martora ar fi preferat, fără îndoială, să beneficieze ea de bunăstarea frățiorului său infim? insinuă Victor Deliot. Afirmînd că doar interesul călăuzește sentimentele doamnei Daubray pentru fratele ei, nu mă înșelam!

— Nu permit... începu maestrul Voirin, dar fu întrerupt de vocea tăioasă a președintelui, care spuse:

— Incidentul e închis! Curtea vă mulțumește, doamnă. Vă puteți retrage...

Ieșirea tinerei femei a avut loc într-un vacarm de glasuri ce se înfruntau. Fu urmată la bară de soțul ei, agentul de schimb Georges Daubray.

— Domnule Daubry, Curtea ar dori să vă cunoască părerea asupra caracterului cumnatului dumneavoastră, Jacques, și a raporturilor pe care le-a avut cu familia sa.

— L-am văzut foarte puțin pe Jacques, domnule președinte. Cînd m-am căsătorit cu sora lui mai mare, Regina, nu era decît un copil de șapte ani. Avea o cameră, în fundul apartamentului, de unde nu era scos decît foarte rar... Trebuie să spun că am protestat în mai multe rînduri împotriva felului în care era ținut acest nefericit copil, departe de lume. Trebuie să recunosc, de asemenea, ca scuză pentru socrii mei, că Jacques, cu tripla sa infirmitate din naștere, reprezenta pentru rudele sale apropiate o grijă permanentă. Pînă la plecarea lui la Sanac, tînărul meu cumnat mi-a părut întotdeauna dificil, cu toate că ne era aproape imposibil să ne dăm seama de ceea ce gîndește sau vrea, deoarece pe atunci nu era decît o adevărată brută mică...

Nu trecea o zi fără să fie apucat de accese de mînie de o violență nemaipomenită la un copil de vîrsta lui! Începea să urle și apuca tot ce-i cădea sub mînă ca să azvîrle cu ele în cei care intrau să-l vadă, în odaia lui. Cu toate astea, păstrînd sentimentul confuz al neputinței sale, sfîrșea

prin a se zvîrcoli pe podea. O spumă abundentă îi ieșea atunci din gură. S-ar fi crezut că a turbat... Ni s-a întâmplat de nenumărate ori, socrului meu și mie, să fim nevoiți a ne uni forțele spre a-l stăpîni; asta dovedește ce putere avea încă de pe atunci!

— Dar, la urma urmei, întrebă președintele, care a fost cauza, după dumneavoastră, acelor crize de furie?

— Nici una. Simpla noastră prezență. Ceea ce m-a mirat cel mai mult la Jacques, copil, era repulsia bolnăvicioasă pe care i-o inspirau toți membrii familiei. Cînd a înțeles, după căsătoria mea, că mă integrasem și eu în familie, m-a urît și pe mine ca pe ceilalți... Nu mi-am explicat nici o dată prin ce fenomen creierul său, pe atunci închis oricărei comunicări cu lumea din afară, a putut să mă identifice ca atare.

— Care erau sentimentele socrilor dumneavoastră pentru el?

— Cred că socrul meu, în prezent decedat, avea pentru fiul său dacă nu un sentiment de dragoste, cel puțin o anumită tandrețe...

— Dar soacra dumneavoastră?

— Aș prefera să nu răspund la acest punct...

— Și soția dumneavoastră?

— Îmi vine la fel de greu să răspund. Regina și cu mine trăim despărțiți de mulți ani...

— Doamna Daubray, în depoziția sa, a atribuit despărțirea dintre dumneavoastră faptului că vă temeți să nu căpătați un copil infim ca tînărul său unchi...

— O elementară pudoare mă obligă să vă răspund, domnule președinte, că motivele pentru care doi soți se despart, nu privesc pe nimeni.

— Ne-ar putea spune martorul, întrebă Victor Deliot, dacă după părerea sa exista în anturajul imediat al lui Jacques Vauthier, copil, cineva în stare să-i calmeze furiile fără să recurgă la constrîngeri corporale?

— Da. O singură persoană reușea prin blîndețe: mica servitoare Solange, abia puțin mai în vîrstă ca dînsul și care, mai tîrziu, a devenit soția lui.

— Cum explicați acest lucru? întrebă președintele.

— Nu explic nimic; n-am făcut decît să constat evidența.

— Și cum proceda tînăra Solange?

— Foarte simplu: se apropia de Jacques și îi mîngîia mîinile sau obrazul. Era de ajuns: își regăsea calmul...

— Toate acestea sînt stranii, murmură președintele Legris înainte de a adăuga: Domnule Daubray, ați revăzut pe cumnatul dumneavoastră Jacques, după plecarea sa la Sanac?

— Nu. Dar i-am citit cartea...

— Considerați că a descris în ea propria sa familie?

— Fără îndoială!

— Curtea vă mulțumește. Vă puteți retrage. Introduceți martorul următor...

— Numele dumneavoastră?

— Melania Duval, răspunse noua venită cu o voce timidă.

Era o femeie de cincizeci de ani, îmbrăcată modest.

— Doamnă Duval, spuse președintele, ați fost timp de opt ani în serviciul familiei Vauthier, în locuința lor din strada Cardinet, în calitate de femeie la toate?

— Da, dom' judecător...

— Numiți-mă "domnule președinte"...

— Bine dom'prezident...

— Spuneți-mi ce gândiți despre Jacques Vauthier?

— Nu gîndesc nimic! E un infirm și nu știi ce să zici despre cineva care nu-i la fel ca toată lumea.

— A făcut-o fericită pe fiica dumneavoastră?

— Micuța mea Solange? Trebuie să fi fost tare nenorocită. Într-un fel e aproape o fericire că el se află-n închisoare; mă simt în sfîrșit liniștită!

— În general, căsătoria fiicei dumneavoastră v-a plăcut?

— N-aș fi vrut s-o văd măritată c-un infirm! Nenorocirea a fost că Solange a mea avea inima prea bună... După ce s-a ocupat de Jacques, copil, s-a lăsat îmbrobodită de Yvon Rodelec ăla, care a izbutit să ne convingă să lucrăm în institutul din Sanac. Eu îngrijeam de rufărie și Solange — pe care domnul Rodelec o învățase limba surdo-muților-orbi — îl ajuta pe Jacques să-și pregătească examenele. Știți ce s-a întîmplat pînă la urmă: s-au căsătorit... I-am spus Solangei de sute de ori că face o nebunie, dar n-a vrut niciodată să mă asculte... Gîndiți-vă: inteligentă și drăguță cum era, putea să se mărite c-un băiat frumos, fără beteșuguri și bogat. Sînt sigură că l-a luat din milă! Nu te măriți din dragoste c-un infirm! După asta, au plecat în călătorie de nuntă... Îmi amintesc întoarcerea lor, cu o lună mai tîrziu. S-o fi văzut pe biata mea micuță! Cînd am întrebat-o dacă-i fericită nu mi-a răspuns: din mîndrie... Dar a izbucnit în hohote de plîns... I-am povestit domnului Rodelec, dar el mi-a spus că trebuie răbdare, că vor face o călătorie frumoasă în America și că toate s-or îndrepta, c-o fi... c-o păți... scorneli, ce mai! Ca de obicei... Sfîrșitul a fost că cinci ani mai tîrziu, cînd m-am dus să-i aștept la Le Havre, mi-am văzut ginerele coborînd pe chei cu mîinile în cătușe... Și biata mea micuță plîngea! Făcea s-o vezi! Am încercat s-o consolez în tren, pe cînd n-ntorceam la Paris... Dar n-a vrut să locuiască în casa în care lucrez și azi la niște stăpîni cumsecade, care-i pregătiseră o cameră... M-a îmbrățișat în holul gării Saint-Lazare și de atunci n-am mai văzut-o! Se ascunde pe undeva... Abia de-mi trimite cînd și cînd o carte poștală ca să-mi scrie că i-e bine: îi e rușine. Are și de ce! Să fii nevastă de ucigaș...

— Apărarea atrage atenția martorului, spuse Victor Deliot, că nu-i este permis să califice acuzatul cu acest epitet infamant atîta timp cît nu s-a pronunțat verdictul...

— Doamnă, ați spus adineaori, observă președintele Legris, că vă era imposibil să aveți o părere despre ginerele dumneavoastră. Această declarație pare să fie în contradicție cu felul în care îl tratați acum!

— Cînd era micuț, domn' prezident, Jacques nu părea să fie un copil rău... Copiii nu-s niciodată foarte răi... Cu toate că a fost întotdeauna grozav de repezit: singura care izbutea să-l liniștească era micuța mea Solange. Doamne, cum se mai pricepea! Era simplu: făcea din el tot ce vroia...

— S-ar putea deduce de aici, remarcă Victor Deliot, că atunci când l-a luat de soț a fost conștientă de ceea ce face?

— Dacă Solange s-a măritat cu acest infirm, v-o spun: toată vina o poartă domnul Rodelec; pretindea că nimeni n-are dreptul să împiedice un infirm să se căsătorească. Ei bine, eu, Melania, susțin contrariul!

Asemenea oameni n-ar trebui să se prăsească...

— N-au avut copii! strică avocatul lui Jacques.

— Din fericire! Ce-ar mai fi ieșit!... exclamă Melania.

— Fiica dumneavoastră v-a vorbit despre relațiile ei cu soțul? Întrebă procurorul general Berthier.

— N-am putut niciodată să-i smulg un cuvîntel asupra acestui subiect. Când mă gîndesc că Solange a mea... mai bine să nu vorbesc: mă seacă la inimă!

— Doamnă Duval, întrebă președintele, considerați că părinții ginerelui dumneavoastră s-au arătat buni cu copilul lor infirm în timpul anilor pe care acesta și i-a petrecut în strada Cardinet?

— Părinți buni... Greu de spus. Copilului nu-i lipsea nimic, trebuie s-o recunosc... Dar în privința dragostei, nu prea se prăpădeau cu firea. Dacă Jacques n-ar fi avut-o pe Solange a mea... Bună fată! O inimă de aur! I s-a devotat!

— Familia Vauthier nu avea mai multă tragere de inimă ca dumneavoastră pentru această căsătorie?

— N-avea, ce-i drept: nu vroia de fel. Trebuia să te pui în locul lor: nu le convenea de fel ca fiica fostei lor servitoare să intre în familie și să le poarte numele! De când servesc la burghezi, am învățat să-i cunosc: n-ai să găsești alții mai egoiști! Numai punga cu bani contează la ei...

— Atunci, insistă președintele, cine dorea căsătoria?

— V-o mai spun încă o dată, dom' prezident: dom' Rodelec ăla!...

— N-o să puteți face Curtea să creadă, doamnă, că un venerabil frate al ordinului Sfîntul Gabriel, superiorul unui așezămînt în care sînt educați surdo-mușii nevăzători din naștere, ar fi transformat institutul în agenție matri monială!

— Nu spun asta, dom' prezident! Da' ce nu-nțelegeți 'mneavoastră, e că nici un surdo-mut și orb din cei pe care domnu' Rodelec i-a educat înaintea lui Jacques, nu s-a însurat. Așa că a vrut să încerce o experiență cu noul său elev: băgase bine de seamă, când a venit în strada Cardinet, că Solange ținea la Jacques... Și cum e șiret, a profitat de această slăbiciune a fetei... Ne-a adus la Sanac sub pretextul că ne dă de lucru, dar numai ca să-și atingă scopul... Solange și cu mine aveam încredere în domnul ăsta bătrîn cu sutană și ne-am zăpăcit.... M-auziți? Sînt sigură că i-a făcut farmece fii-mi!

— Moderați-vă expresiile, doamnă! Frații ordinului Sfîntul Gabriel au dat dovadă de un devotament și de o pregătire științifică demne de toată lauda.

— Ei bine, continuă femeia, fac niște treburi grozave sub pretextul devotamentului. Rezultatul se vede: elevii lor sfîrșesc la Curtea cu juri...

— În rezumat, doamnă, susțineți că mariajul s-a făcut împotriva voinței dumneavoastră și a familiei Vauthier?

— Chiar așa, domn' prezident!

— Și nu admiteți nici o clipă că fiica dumneavoastră Solange putea fi îndrăgostită cu adevărat de cel pe care urma să-l ia în căsătorie?

— Repet că s-a devotat...

— Curtea vă mulțumește, doamnă Duval. Vă puteți retrage... Să vină domnul decan al Facultății de litere din Toulouse...

— Domnule decan, Curtea ar dori să cunoască opinia facultății asupra capacităților intelectuale ale acuzatului...

— Jacques Vauthier a trecut în fața Facultății de litere prima parte a examenelor pentru licență în 28 iunie 1941, la optsprezece ani, cu mențiunea "foarte bine" care se acordă destul de rar. Dizertația lui la franceză a rămas un model al genului. După un an, candidatul a trecut și a doua parte cu aceeași ușurință. La ambele examene a fost supus acelorași probe ca și candidații normali, doar că sub supravegherea unui profesor pe care l-a delegat în mod special Fundația Valentin Huy și care ne servea ca interpret. Când își termina tezele în scriitura Braille, profesorul le transcria în scrisul obișnuit și le remitea diferiților examinatori. Pentru probele orale, la care am ținut să asist personal întrucât experiența mi se părea interesantă, ne-a servit ca legătură între candidat și examinatori un alt interpret, trimis de Institutul Național din strada Sfântul Jacques. Pot să vă spun pe conștiință că Jacques Vauthier, elev al Institutului din Sanac, a fost unul dintre cei mai străluciți bacalaureați din cîți a cunoscut Facultatea din Toulouse: nu i s-a făcut candidatului nici o concesie, la cererea expresă a educatorilor săi — frații ordinului Sfântul Gabriel.

— Facultatea din Toulouse a mai avut probabil și alți candidați surdo-muți-orbi, prezentați de Institutul din Sanac?

— Exact, domnule președinte. Înaintea lui Jacques Vauthier am decernat Diploma pentru partea întâia la șase elevi din Sanac și pentru partea doua — la filozofie și matematici elementare — altor trei candidați, ceea ce făcea cu Jacques Vauthier zece candidați surdo-muți-orbi în douăzeci de ani, din 1921 și pînă în 1941.

— După Jacques Vauthier, Institutul din Sanac a prezentat și alți candidați?

— Nu.

— Cunoașteți pe directorul institutului, domnul Yvon Rodelec?

— După ce am asistat la strălucitele examene ale lui Jacques Vauthier, am ținut să-i trimit domnului Rodelec o scrisoare de felicitare pentru rezultatele excelente — să spunem cuvîntul: *extraordinarele* rezultate obținute. Domnul Rodelec mi-a răspuns, invitîndu-mă să vizitez institutul. M-am dus împreună cu doi confrăți: rectorul Facultății de științe și cel al Facultății de drept. Am petrecut o zi în societatea domnului Rodelec și a colaboratorilor săi. Am fost încîntați de metodele ce le folosesc. Confrății mei și cu mine am părăsit Sanacul cu impresia deosebită că ne-am întîlnit, în sfîrșit, cu un educator genial. Nu se va vorbi niciodată îndeajuns despre răbdarea de care a dat dovadă domnul Rodelec nu numai ca să-și pună la punct metoda care nu putea fi decît experimentală, dar să și izbutească a scoate pe anumiți elevi din bezna lor totală.

— Domnul Rodelec v-a spus părerea lui despre Jacques Vauthier?

— Consideră că Jacques Vauthier, al nouăsprezecelea surdo-mut-orb educat de el cu succes, de cincizeci de ani încoace, este de departe ființa cea mai inteligentă pe care a cunoscut-o. Îi aducea nenumărate elogii, ba chiar m-a întrebat în ziua aceea: "Ce-ar spune facultatea, domnule decan, dacă acest tânăr de nouăsprezece ani ar deveni în curînd un scriitor celebru? Îmi amintesc și ce i-am răspuns: "Ar fi extraordinar! Dar credeți că are stofă?" Domnul Rodelec mi-a spus fără să ezite: "Are!" Apariția *Izolatului*, trei mai tîrziu, dovedea că directorului Institutului din Sanac nu se înșelase.

— S-ar putea cunoaște părerea dumneavoastră asupra curții, domnule decan?

— Din punctul de vedere psihologic al surdo-muților-orbi din naștere, consider că este o lucrare remarcabilă din toate privințele. Are un stil pur. Singurul reproș ce s-ar putea face autorului, este înverșunarea lui de a prezenta ca monștri pe oamenii normali din jurul eroului său. Aceasta nu cadrează cu principiile și, mai ales, cu nenumăratele dovezi de bunătate pe care le-a cunoscut în timpul celor doisprezece ani petrecuți la Sanac.

— Martorul apreciază că romanul este opera unui om inteligent și perfect lucid? Întrebă procurorul general Berthier.

— Mai mult decît atît, afirmă decanul facultății. *Izolatul* e opera unui om superior.

— Mulțuminidu-i domnului decan Marnay care a binevoit să depună aci o mărturie a cărei autoritate nu poate fi pusă la îndoială, declară procurorul general, nu știu cum aș putea atrage îndeajuns luare-aminte a domnilor jurați asupra faptului că acum este dovedit într-un mod absolut convingător că acuzatul e nu numai conștient de cele mai neînsemnate acțiuni ale sale, dar că ele sînt călăuzite de o inteligență care judecă excepțional. Insistăm în mod cu totul deosebit asupra faptului că n-ar trebui să ne biziim prea mult pe aspectul exterior al lui Vauthier. Nu ne în-doim nici o clipă că ar fi o brută — și însăși felul în care a executat crima o dovedește — dar este o brută inteligentă și prefăcută. Sîntem în drept să deducem că asasinatul de pe *De Grasse* a fost îndelung premeditat, voit cu certitudine și executat în deplină cunoștință de cauză.

— Concluziile pe care le trage acum domnul procuror general par premature, spuse Victor Deliot. Desigur, remarcabila inteligență a lui Jacques Vauthier nu poate fi pusă la îndoială. Dar de aici și pînă la concluzia că această inteligență a fost pusă în serviciul crimei, e o distanță ca de la cer la pămînt!

— Curtea vă mulțumește, domnule decan, spuse președintele. Să fie introdus martorul următor.

Acesta înainta spre bară, conclud de un aprod: era orb...

— Numele dumneavoastră?

— Jean Dony.

— Data și locul nașterii?

— 23 noiembrie 1920, la Poitiers.

— Profesia?

— Organist la Catedrala din Albi.

— Pomnule Dony, începu președintele, ați fost timp de unsprezece ani coleg de studii și de tinerețe cu Jacques Vauthier, la Institutul din Sanac. Dumneavoastră ați cerut părții civile să fiți citat la această bară, după ce ați aflat din piesă despre crima de care este învinuit fostul dumneavoastră coleg. Nu v-ați sfiit să afirmați judecătorului de instrucție însărcinat cu ancheta că aveți de făcut destăinuiți grave despre acuzat... Curtea vă ascultă!

— Domnule președinte, pot spune că în primii șase ani petrecuți de Jacques Vauthier la Sanac, i-am fost cel mai bun prieten... Când a sosit la institut cu întreita lui infirmitate, mi-a părut mult mai nefericit decât mine, care nu eram decât orb. Mai aveam și norocul să mă pot exprima, și posed un auz foarte dezvoltat. Noul venit era mai tânăr decât mine cu trei ani. După ce în primul an a fost educat separai, directorul institutului nostru, domnul Yvon Rodelec, m-a chemat într-o zi ca să-mi spună: "Am remarcat că te interesează progresele tânărului tău coleg și că ești foarte drăguț cu el. De aceea, acum, când cunoaște alfabetul dactilologic și scriitura Braille, o să-i servești de însoțitor la plimbări, la jocuri și chiar la studiile propriu-zise pe care le va putea începe, deoarece a învățat diferite mijloace de a înțelege și de a se exprima..." Din acea zi am devenit într-un anume fel colaboratorul direct al domnului Rodelec și asta a durat timp de șase ani, pînă cînd Jacques a împlinit șaptesprezece ani. Atunci am fost înlocuit pe lîngă dînsul cu cea care urma să-i devină soție șase ani mai tîrziu. Trebuie să spun că sosirea și instalarea Solangei Duval și a mamei sale la Institutul Sfîntul Iosif, unde nici o femeie nu apăruse pînă atunci, a avut un efect destul de negativ. De altfel, sînt convins că directorul, domnul Rodelec, n-a adus-o pe Solange Duval la Sanac decât cu cele mai bune intenții din lume...

— Ce impresie v-a făcut pe atunci Solange Duval?

— Personal nici una, domnule președinte. Nu puteam s-o văd... Dar am știut de la colegii mei surdo-muți, care puteau s-o vadă, că era o fată foarte drăguță... Singurul lucru ușor de remarcat pentru noi, nevăzătorii, era dulceața din glasul ei. Se simțea însă în anumite intonații — urechile noastre nu ne mint niciodată — că sub această aparentă dulceață care putea să înșele pe văzătorii seduși de aspectul ei fizic, se ascundea o voință de fier, hotărîtă să meargă pînă la capăt...

— Pînă la care capăt? întrebă Victor Deliot.

— Pînă la căsătoria cu Jacques Vauthier, răspunse martorul.

— Asta ar lăsa să se înțeleagă, remarcă președintele, că sentimentele Solangei Duval pentru colegul dumneavoastră erau sincere cînd s-a căsătorit cu el, din moment ce durau de ani de zile?

— Nu-s chiar atît de sigur ca dumneavoastră, domnule președinte...

— Ce vrea să spună martorul? întrebă din nou avocatul apărării.

— Nimic... Sau, mai exact, prefer să păstrez pentru mine opinia asupra acestui punct delicat.

— Domnule Dony, declară președintele, dacă ați insistat să veniți spre a depune mărturie la această bară, Curtea este îndreptățită să aștepte de la dumneavoastră precizări, nicidecum un limbaj enigmatic! Duceți-vă gîndul pînă la capăt...

— Credeți-mă, domnule președinte, îmi vine greu... Jacques mi-a fost

totuși coleg; aş putea chiar spune "micul meu protejat" ani de zile...

— Ați jurat să spuneți adevărul, tot adevărul! spuse președintele cu severitate.

— Bine, fie... răspunse orbul după o clipă de ezitare. Solange Duval, care la douăzeci de ani era o domnișoară în toată puterea cuvântului pe când Jacques era încă un băiat mai măricel, un imberb de șaptesprezece ani, nu-l putea iubi. Sînt sigur!

— Puteți aduce Curții vreo dovadă?

— Da, domnule președinte. Mi-a mărturisit-o chiar ea, singură, în mai multe rînduri.

— Domnule Dony, vă atrag atenția asupra gravității unei astfel de afirmații!

— Țin seama de toată importanța ei, domnule președinte, și al acelor pe care le voi face îndată... Solange și cu mine aveam exact aceeași vîrstă. Știa că eram, poate, cel mai bun prieten al lui Jacques clin institut. Așa că-mi mărturisea anumite lucruri pe care nu ar fi îndrăznit să le spună nici domnului Rodelec, nici mamei sale... Desigur, nutrea pentru Jacques o tandrețe profundă, dar de aici pînă la dragoste!

— Dar el? Aveați pe atunci impresia că o iubește?

— În privința lui e greu să faci afirmații, domnule președinte... Jacques a fost întotdeauna o fire închisă: nu se putea ști niciodată prea bine ce gîndește. Tripla sa infirmitate îi ușura prefăcătoria. Nu merg pînă acolo încît să spun că Jacques mi s-a părut tot timpul c-ar fi un ticălos... Noiăștia, nevăzătorii, avem din fericire antene care ne permit să ghicim oamenii care ne înconjoară, de a le percepe de asemenea cele mai intime secrete ale inimii, și ei să n-aibă nici habar. Nu sîntem handicapați nici de aspectul lor fizic. Descoperim mai bine rănilor morale decît văzătorii, deoarece creierul nostru se concentrează mai intens în noaptea lui eternă.

— Totuși, spuse Victor Deliot, n-ați auzit niciodată vocea lui Jacques Vauthier, care era și este surdo-mut.

— Uitați pipăitul, domnule avocat! Nu vă puteți da soama de puterea lui evocatoare... După șase ani petrecuți alături, știam pe dinafară tot ce se petrece în sufletul lui Jacques Vauthier. Ne vorbeam "cu mîna"; inima lui era pentru mine o carte deschisă...

— Nu ne-ați spus adineauri că n-ați știut niciodată prea bine ce gîndește? remarcă președintele. Vă contraziceți singur!

— Nu, domnule președinte. Știu ce spun. Tocmai pentru că eram poate singurul în stare să citească în această ființă misterioasă, pot afirma că Jacques Vauthier mi-a ascuns întotdeauna, voit, anumite lucruri... Un băiat atît de tînăr, care poate să se prefacă în asemenea măsură, poate fi capabil mai tîrziu de o sumedenie de lucruri. Mi-a dovedit-o de altfel la Sanac, doar cu cîteva luni după ce încetasem să mă mai ocup de el... Și întîmplarea — pe care mă voi strădui să vi-o povestesc cu toată obiectivitatea — m-a decis să cer audierea mea la bară... Cînd va cunoaște povestea, curtea va înțelege de ce n-am fost de loc surprins cînd am aflat, acum șase luni, din ziare și de la radio, că fostul meu protejat este acuzat de crimă. Am ezitat mult înainte de a lua o hotărîre atît de gravă, care riscă să aibă repercursiuni serioase asupra opiniei juraților. Numai după ce m-am convins că Jacques va persista să se închidă în

muțenia lui, am venit de la Albi la Paris pentru a cere să fiu audiat de domnul judecător de instrucție. Pentru mine era un caz de conștiință: trebuia să continui să las lumea să creadă că Jacques Vauthier e incapabil să comită o crimă sau, dimpotrivă, să arăt că acuzatul nu se afla la prima lui tentativă? Datoria mea, oricît de penibil mi-a fost față de un coleg din tinerețe, pentru care am avut și am păstrat afecțiune, îmi porunca să lămuresc Justiția. Doar pentru asta sînt aici...

— Curtea vă ascultă.

— Faptul s-a petrecut exact în 24 mai 1940, pe la zece seara. Îmi amintesc că fusese o minunată zi de primăvară. Se anunța o seară frumoasă și caldută... Deoarece obținusem la conservator un premiu la un concurs de orgă, urma să părăsesc definitiv institutul peste două luni, spre a începe să-mi cîștig existența ca ajutor de organist la Catedrala din Albi. Tot domnul Rodelec, cu obișnuita sa bunătate, îmi găsise acest post... Mă plimbam singur prin fundul parcului, căruia îi cunoșteam pe dinafară și cel mai ascuns colțisor — compunînd în minte o piesă pentru orgă. Cu capul zumzăind de armonii mă îndreptam către o baracă din scînduri, unde aveam obiceiul să mă izolez pentru a așterne în grabă, pe foi de hîrtie cartonată, cu împunsătorul și mica mea grilă portabilă, primele note ale lucrării proiectate. Baraca, fără ferestre, avea o singură ușă și îi servea lui Valentin, grădinarul institutului, ca magazie pentru depozitat uneltele. Ușa stătea încuiată în permanență, dar Valentin lăsa cheia agățată pe un cui fixat în partea dreaptă. Ca să intru în baracă luam de fiecare dată cheia din cui și o viram în broască. Și cînd plecam, răsuceam cheia de două ori și o atîrnăm iarăși pe locul ei. În afara uneltelor și a unor lădile cu plante, baraca n-avea alt mobilier decît o masă rudimentară din lemn și o bancă; ele îmi serveau foarte bine pentru scris. Cum nu existau ferestre, Valentin era nevoit să aprindă o lampă de petrol (care stătea întotdeauna pe masă, alături de o cutie de chibrituri), ca să poată lumina magazia. În ce mă privește, n-aveam nici un motiv să folosesc lampa...

În seara de 24, cînd am dus mîna spre cui, am constatat cu surprindere că cheia nu era atîrnată, ci se afla în broască... Mi-am zis că Valentin o fi uitat să o pună înapoi la locui obișnuit și am apăsas pe clanță... Abia apucasem să întredeschid ușa, cînd am auzit venind din interior un țipăt slab. Era ca și cum cineva voise să strige după ajutor și altcineva i-ar fi astupat gura cu mîna. Am înaintat și am primit după ceafă o lovitură violentă, care m-a făcut să mă clatin și să-mi pierd cunoștința. Cînd mi-am revenit am simțit un miros acru, înăbușitor și am auzit pîrîitul flăcărilor: ardea baraca... Solange Duval se agățase de mine, mă zgîlția și urla: "Repede, Jean! O să ardem! Jacques a dat foc răsturnînd lampa și a fugit după ce ne-a încuiat cu cheia!" Am sărit în picioare într-o clipă. Instinctul primejdiei iminente mi-a redat puterile și m-am aruncat asupra ușii, izbind în ea ca să-i sară broasca. Solange, îngrozită, plîngea... Simțeam o căldură din ce în ce mai înăbușitoare... nu vedeam flăcările, dar le simțeam aproape... Ușa a cedat în sfîrșit și ne-am văzut afară chiar în clipa cînd fratele Dominic, portarul și fratele Garrik, administratorul general — care observaseră flăcări în fundul parcului — veneau în fugă. Curînd, din baraca de scînduri n-a mai rămas decît un morman de cenușă. Jacques dispăruse...

— Ce s-a întâmplat? ne întrebă fratele Garrik.

— Din neîndemînarea mea, i-a răspuns Solange cu multă grabă.

Curiozitatea m-a îndemnat să intru în baracă și cum era întuneric, am aprins lampa de petrol aflată pe masă. Am făcut din nenorocire o mișcare greșită cu brațul, lampa s-a răsturnat și totul a luat foc. M-am înspăimîntat și am strigat după ajutor. Jean Dony, care se plimba întâmplător prin apropiere, a alergat de îndată și a dat dovadă de mult curaj, ajutîndu-mă să mă salvez la timp.

Am fost atît de uluit de această explicație, că pe moment n-am scos nici un cuvînt. În timp ce reveneam spre clădirea centrală a institutului, am avut putința s-o întreb în șoaptă pe Solange Duval: "De ce ai născocit această istorioara în loc să spui adevărul?" Mi-a răspuns: "De ce să-i pricinuim necazuri lui Jacques? Sărmanul își ieșise din fire..." Nu știam ce să-i răspund și m-am gîndit că, la urma urmei, poate că Solange avea dreptate! Distrugerea barăcii nu era o catastrofă ireparabilă și nimeni nu fusese accidentat... M-am dus direct în camera lui Jacques și am constatat, cu surprindere, că era deja în pat și se prefăcea că doarme. Abia după ce m-am lungit și eu pe pat, am putut să reflectez asupra întâmplărilor ale căror erou involuntar fusesem și care s-ar fi putut termina printr-o tragedie.

Concluziile pe care le-am tras erau simple și limpezi: în pofida vîrstei sale tinere, Jacques ademenise fata în baraca singuratică din fundul parcului și încercase să abuzeze de ea. Sosirea mea inopinată i-a dat planurile peste cap. Cuprins de un acces de furie subită, după ce a încercat să mă doboare, el și nu Solange a trîntit lampa de podea cu bună știință, pentru a da foc. De cum a simțit mirosul focului a ieșit grăbit, încuîndu-ne pe mine și pe Solange ca să ardem de vii. Deci, exact cu zece ani înainte de a săvîrși o crimă pe *De Grasse*, Jacques încercase deja să suprimă două persoane...

Un răcnet răgușit și inuman răsunase, înghețînd asistența de spaimă. Infirmul se ridicase în boxă, agită cîteva clipe brațele în aer scuturîndu-și pumnii care păreau enormi, apoi se lăsă să cadă grămadă pe bancă, între cei doi gardieni, posomorît și resemnat.

— Acuzatul are ceva de spus? întrebă președintele pe interpret.

Acesta, după ce atinse repede falangele lui Jacques Vauthier. răspunse după cîteva clipe:

— Nu, domnule președinte. Nu spune nimic...

— Incidentul e închis! declară președintele înainte de a întreba martorul: "Aveți și alte declarații de făcut?"

Martorul rămase tăcut, cu mîinile încleștate pe bară: părea împietrit de țipătul pe care-l auzise. O tăcere plină de spaime potopise sala. A destrămat-o o întrebare a lui Deliot:

— Martorul, care ne-a afirmat el însuși că nu simțise niciodată nevoia să aprindă lampa de petrol — și pe bună dreptate! — ar putea spune Curții cu precizie, cine aprinsese acea lampă cu ghinion?

— Solange Duval. Mi-a destăinuit cu două zile mai tîrziu, menționîndu-mi că o cuprinsese o teamă subită văzîndu-se în întuneric numai cu Jacques Vauthier.

— Cum poate să afirme martorul cu certitudine, urmă Victor Deliot, că

Jacques Vauthier a trântit lampa de pământ ca să dea foc?

— Deoarece a doua zi, tot Solange Duval mi-a spus și asta. De altfel, ea atribuisese acest gest irațional al lui Jacques unei izbucniri de mînie, neobișnuită la dînsul.

— Și nu v-a dat prin gînd, continuă bătrînul avocat, că Solange Duval, simțind nevoia să-l dezvinovățească pe Jacques Vauthier, o făcea probabil pentru că-l iubea?

— Îmi închipuiam că-i este pur și simplu milă de el și de deprimarea lui morală. De altfel, consider cu am spus tot ce știu; nu mai răspund la nici o întrebare.

— Înaintea plecării martorului, declară procurorul general Berthier, vreau să atrag atenția domnilor jurați asupra importanței capitale a depoziției făcută cu multă pondere pentru care Ministerul Public îi aduce elogii și care dă și mai multă greutate mărturiei sale. Jean Dony ne-a demonstrat că acuzatul era capabil să săvîrșească un dublu asasinat, sub imperiul mîniei, încă cu zece ani în urmă. După depoziția domnului Dony, ne putem explica mai bine furia cu care Jacques Vauthier s-a înverșunat, asupra lui John Bell, în cabina de pe *De Grasse*. În momentul în care se încheie depoziția ullimului martor citat de acuzare, rog încă o dată pe domnii jurați să nu piardă din vedere faptul că nu trebuie să pună temei pe calmul aparent al lui Vauthier, de la începutul dezbaterilor. Totul este voit și calculat în atitudinea lui actuală: și cu cît mai puțin va părea că înțelege ce se petrece, dîndu-ne impresia că nu-i decît o brută amorfă, cu atît va avea mai multe șanse să obțină indulgența juraților!

— Curtea vă mulțumește, spuse președintele martorului. Vă puteți retrage.

Apoi, după ce martorul ieșise, adăugă:

— Ședința se suspendă! Va fi reluată după un sfert de oră, cu audierea primului martor citat de apărare.

După ce Curtea se retrase, zumzetul asistenței reîncepu. Domnul Voirin părea satisfăcut. Deliot vorbea cu interpretul. Mulți oameni ar fi vrut să audă cuvintele pe care bătrînul avocat le pronunța în surdina:

— Cu excepția ultimului incident de adineauri, cînd clientul meu s-a ridicat în picioare și a scos acel răcnet, întrebă el pe directorul institutului de pe strada Sfîntul Jacques, în timpul cît îi traduceați în alfabet dactilologic diferitele depoziții ale martorilor acuzării, ați avut impresia că dădea semne de nerăbdare sau de nemulțumire?

— A rămas perfect calm; mîinile lui nu erau nici măcar febrile...

— V-a pus întrebări?

— Nu. S-a mulțumit să înregistreze ce-i spuneam, fără să facă cel mai mic comentariu.

— Ați avut impresia că depozițiile membrilor familiei sale apropiate l-au mîhnit?

— Nu. Mi-a părut că-l interesează cel mai puțin.

— Știe de mult la ce se poate aștepta din partea familiei! Îmi amintesc că profesorul meu de drept civil, un fin psiholog, spunea: "Singura ură într-adevăr durabilă, este aceea născută cînd erai copil..."

— Ar fi indiscret, scumpe maestre, să vă întreb ce gândiți despre diferiții martori pe care i-am ascultat?

— Foarte indiscret, într-adevăr, domnule director... Dacă v-aș pune aceeași întrebare?

— Aș fi foarte încurcat: anumite mărturii sînt zdrobitoare. Faptele există, probele de asemenea, chiar dac-ar fi să ne referim numai la amprente digitale răspîndite cam peste tot în cabina lui John Bell... Cu toată această acumulare de mărturisiri formale ale lui Jacques Vauthier, persist să cred că nu e vinovat.

— Ce înțelegeți prin "nu e vinovat"?

— Vreau să spun că avea un motiv valabil să ucidă...

— Sînt de aceeași părere, scumpul meu director și interpret. Din nefericire, după justiția pură, crima nu se legitimează!

Pentru prima oară de la începutul procesului, Victor Deliot, care mîzgălise cîteva cuvinte pe un capăt de hîrtie, păru să ia în seamă prezența tinerei sale vecine:

— Vei profita de această scurtă pauză, micuța mei Daniela, ca să alergi pînă la poștă și să expediezi o telegramă cu destinația New York... Poți citi scrisul meu indescifrabil și adresa? Du-te repede! Ai tocmai timpul să fii înapoi la reluarea ședinței.

În clipa în care ieșea din sală, fata mai putu să vadă pe bătrînul ei prieten ghemuindu-se într-un colț, pe banca apărării pe care ea abia o părăsise și dîndu-și puțin capul pe spate, cu ochii pe jumătate închiși îndărătul ochelarilor: era poziția lui preferată cînd reflecta...

Dintr-o dată, Victor Deliot redeschizînd pleoapele, întrebă brusc pe vecinul său care-l observa în tăcere:

— Iubite directoare, ce mi-ați răspunde dacă v-aș afirma că pentru mine "nevinovat" înseamnă "inocent"?

— Nu înțeleg...

— În termeni limpezi: Jacques Vauthier n-a ucis pe acest John Bell!

— Mă tem, scumpe maestre, că o să vă vină greu să faceți juriul să înghită una ca asta... N-ar fi cu puțință decît dacă l-ați descoperi pe veritabilul asasin.

— Mă voi strădui, răspunse cu seninătate avocatul. Totul depinde de răspunsul ce-l voi primi la mica telegramă pe care am expediat-o la New York...

În timpul acesta Daniela alerga spre poștă. Îi păsa prea puțin de conținutul telegramei, de neînțeles pentru ea fiindcă fusese redactată în englezește. Ceea ce avea importanță în mintea ei, era ultima frază pronunțată de procurorul general — frază care-i zvîcnea în urechi: "Totul este calculat în atitudinea lui Vauthier; cu cît mai puțin va părea să înțeleagă ce se petrece, dînd impresia că nu-i decît o brută amorfă, cu atît va avea mai multe șanse să obțină indulgența juriului..." Atunci procurorul general era de aceeași părere cu Victor Deliot? De cîte ori nu i-a spus acesta și i-a tot repetat Danielei că straniul său client ar fi deosebit de inteligent sub o aparență înșelătoare? Singura deosebire dintre punctele de vedere ale acuzării și apărării era că a doua considera — pe drept sau pe nedrept — că această atitudine nu ar fi mijlocul cel mai potrivit de apărare, contrariul celor ce gîndea procurorul general Berthier.

Pentru tînăra fată nu exista nici o îndoială: Victor Deliot va încerca imposibilul pentru a-l smulge pe Vauthier din mutismul său voluntar și să-l oblige să-și arate adevărata față. O să reușească?... Infirmul e fără îndoială foarte inteligent... Dar în cazul acesta nu mai era bruta pe care toată lumea o privea cu oroare. Pentru Daniela, bruta începea să devină interesantă...

Și strigătul inuman pe care infirmul îl lăsase să-i scape cînd unul dintre cei mai buni colegi din Sanac venise să-l acuze că ar mai fi încercat să omoare cu ani în urmă? Nu era numai un strigăt de furie neputincioasă; altminteri n-ar fi înghețat asistența! Nici chiar ea, Daniela, nu s-ar fi cutremurat: în acel strigăt răgușit care exprima o intensă durere morală, se simțea disperarea. Din moment ce bruta suferea, devenea demnă de milă...

Telegrama fu expediată rapid, încît fata își putu relua locul alături de bătrînul ei prieten, chiar în clipa cînd primul martor al apărării se apropia de bara. Era o femeie de vrep cincizeci de ani, cu talia încă sveltă și îmbrăcata într-un taior negru, elegant și sobru.

— Doamnă, spuse președintele, oricît de penibilă vi s-ar părea prezența aici, Curtea vă cere să faceți apel la întreaga dumneavoastră energie pentru a ne spune tot ce știți despre fiul dumneavoastră Jacques. Să nu pierdeți din vedere, doamnă, că depoziția unei mame este capitală mai ales în cazul de față, după ce fiica și ginerele dumneavoastră au considerat de datoria lor să spună ce gîndesc despre fratele și cumnatul lor.

— Știu, domnule președinte, a răspuns Simona Vauthier cu vocea sugrumata de emoție.

— Curtea vă ascultă...

CAPITOLUL III MARTORII APĂRĂRII

— A trebuit să fac, domnule președinte, un mare efort ca să vin pentru a depune mărturie în acest proces al fiului meu, c-are va rămîne totdeauna pentru mine "micuțul meu Jacques"... Trebuie să recunosc, de la început, că acest copil nervos și impresionabil la culme, nu părea de loc fericit în primii lui zece ani de viață petrecuți în casa părintească din strada Cardinet. Deși la acea epocă nu se putea face înțeles decît în foarte mică măsură, inima mea sfîșiată de mamă a intuit imensa lui disperare morală. Bietul meu bărbat, care a fost un model de soț și de părinte, împărțea cu mine durerea. Am făcut tot ce ne era omenește cu putință pentru a îndulci condițiile de existență ale nefericitului nostru copil! Abia după ce am încercat totul spre a-l educa pe Jacques, ne-am decis să-l încredințăm Institutului din Sanac. A fost pentru mine o tragedie să-l văd plecînd dar, în același timp, simțeam o adevărată alinare morală care-mi atenua suferința la gîndul că acest domn Rodelec va izbuti, poate, să-l

facă pe ultimul meu născut să iasă din oribila lui noapte.

— În definitiv, doamnă, domnul Vauthier și dumneavoastră aveți încredere deplină în domnul Rodelec?

— La început, da. Când m-am dus la Sanac, un an mai târziu, să-l văd pe Jacques, am rămas uluită de extraordinarele progrese pe care le făcuse fiul meu, dar m-a înghețat felul în care m-a primit. A fost îngrozitor! Întrevederea a avut loc în vorbitorul institutului, unde mă găseam în compania domnului Rodelec; tocmai îmi spusese câtă încântare îi produce inteligența excepțională a fiului meu. Eram fericită când s-a deschis ușa: venea Jacques... L-am văzut transformat: crescuse mult, i se lărgiseră umerii, se ținea foarte drept, mîndru și cu capul sus... Am fost mirată văzindu-l că se îndreaptă spre mine fără ezitare și fără a se folosi de baston, ca și cum m-ar fi văzut sau mi-ar fi auzit vocea. Mersul lui calm și sigur era aproape ca al unui copil normal. Se putea oare ca acest băiat zvelt să fi fost același cu sărmanul micuț care, numai cu un an în urmă, nu se putea mișca dintr-un loc într-altul fără să se izbească de toate mobilele?

Eram foarte emoționată; abia am avut puterea să deschid brațele când a fost aproape de mine... L-am strîns la piept plîngînd... dar el s-a înțepenit numaidecît și se zbătea de parcă ar fi vrut să se smulgă din îmbrățișarea mea de mamă. Își întorsese fața de la mine... Eram înnebunită! Domnul Rodelec mi-a venit în ajutor luînd în grabă mîinile lui Jacques, pe care făcea niște semne spunînd: "Jacques, nu-i bine ce faci! Ești în sfîrșit în brațele mamei tale pe care o aștepti de atîta vreme și despre care ți-am vorbit adesea..." Chipul fiului meu rămînea de nepătruns. Domnul Rodelec i-a luat mina dreaptă obligîndu-l să-mi atingă obrazul... N-am să uit niciodată această senzație: mîna tremurîndă mîngîindu-mi fruntea fără să fi vrut, urmărind încet sprîncenele, coborînd în josul nasului, desenîndu-mi conturul buzelor, sfîrșind prin a se imobiliza pe obrazul meu pe care se rostogolea o lacrimă... Jacques păru uimit și își duse instinctiv degetul arătător, umed, spre gură, pentru a gusta savoarea lacrimilor de mamă... Chipul i s-a crispat și a scos un urlet înfiorător... Același urlet cu care mă primea de fiecare dată când mergeam să-l îmbrățișez seara, în odaia lui, în strada Cardinet... Am slăbit îmbrățișarea: a profitat ca s-o ia la goană. Cum rămăsesem năucită, incapabilă să articulez un cuvînt, domnul Rodelec s-a apropiat de mine spunîndu-mi: "Nu puteți fi supărată pe micul dumneavoastră Jacques, doamnă! Încă nu știe prea bine ce face..." Îmi aduc aminte că-l întrebasesem atunci: "Acest strigăt îl voi auzi deci mereu, domnule? E tot ce a găsit cu cale să spună mamei sale după ce l-ați educat timp de un an?" Domnul Rodelec mi-a răspuns cu cel mai desăvîrșit calm, ca și cum ar fi găsit răspunsul său ca perfect normal: "Dar cînd era la dumneavoastră nu vă cunoștea de fel, doamnă!"

Am înțeles în acea clipă că fiul meu nu numai că nu mă va iubi niciodată, dar că s-a făcut totul în acest institut spre a-l îndepărta de familia lui. Acest domn Rodelec îmi răpise fiul!

Da, acum sînt sigură că influența acestui educator a fost nefastă pînă la urmă. Dacă la Sanac s-ar fi depus într-adevăr strădanii ca să se dezvolte dragostea firească a acestui sărman copil pentru mama lui, ar fi existat

destule șanse ca el să nu se afle azi pe această bancă a infamiei!

— Nimic nu vă împiedica, doamnă, spuse președintele, să vă retrageți fiul din institut după prima dumneavoastră vizită la Sanac, dacă ați considerat că i se dă o educație dăunătoare!

— Totul mă împiedica s-o fac... Mai întâi progresele intelectuale ale lui Jacques, care erau certe: am recunoscut întotdeauna și voi continua să recunosc că metoda de lucru a Ordinului Sfântul Gabriel cu infirmii e excelentă. Critic numai influența morală și personală a domnului Rodelec, care și-a propus cu multă tragere de inimă să se ocupe singur de Jacques... Trebuia în primul rînd să las pe fiul meu să-și termine studiile gingașe și complicate... După care intenționez să-l iau înapoi! Iată de ce am sacrificat în acea zi dragostea de mamă, în interesul copilului meu. I-am acordat încă o dată încredere domnului Rodelec, care-mi spuse în clipa cînd plecam din nou spre Paris: "Lăsați-mă să-l conving, doamnă... Data viitoare cînd ne veți face plăcerea să reveniți, veți vedea că fiul dumneavoastră vă va iubi. E o inimă sensibilă, tulburată de acest prim contact direct eu mama lui, despre care i-am vorbit atîta și pe care o aștepta cu o emoție amestecată cu un pic de teamă... În strada Cardinet nu vă cunoștea mai mult decît pe celelalte persoane care-l înconjurau: nu cunoștea nici măcar noțiunea de «mamă»... Acum știe... Pesemne că în clipa asta plînge în vreun colțișor. După plecarea dumneavoastră voi încerca să-l consolez. Vă promit să nu adoarmă astă seară de a se fi rugat pentru dumneavoastră..."

M-am încrezut în aceste cuvinte și am plecat mai reconfortată... Anii au trecut... În fiecare an, cu regularitate, reveneam să-l văd pe Jacques și să mă conving de progresele ce le făcuse. Nu mai scotea acel țipăt îngrozitor cînd se afla în prezența mea, în schimb mă primea de fiecare dată cu mai multă răceală. Vizita mea părea să nu-i aducă nici o bucurie, contrariu promisiunilor pe care mi le făcuse domnul Rodelec. Aceste întîlniri în vorbitor deveniseră pentru mine un adevărat supliciu, călătoria la Sanac un calvar. Eram disperată... Jacques învățase totuși, între timp, diferitele mijloace de conversație cu o persoană normală: s-ar fi putut servi de scriitura engleză obișnuită spre a-mi împărtăși gîndurile, să-mi pună întrebările ce i-ar fi venit în minte în mod natural cînd se găsea în prezența mamei sale... În felul acesta aș fi putut citi eu însămi scrisul copilului, fără să mai fi fost nevoie de un interpret între noi... Și i-aș fi răspuns direct, alăturînd pe o masă acele litere groase, în relief, care se aflau împrăștiate cam peste tot în institut: le-ar fi putut pipăi, ca să-mi cunoască răspunsurile. Ar fi fost exprimat cel puțin esențialul... Din nefericire, Jacques n-a vrut să întrebuițeze niciodată această metodă cu mine. Ei prefera să facă uz de scriitura Braille cum face și aici și care necesita întotdeauna prezența unei terțe persoane între el și interlocutorul său. N-am fost niciodată singură cu fiul meu în timpul acelor vizite la Sanac: domnul Rodelec, eternul domn Rodelec, era întotdeauna prezept!

Cu cît Jacques creștea și progresa, cu atît mai mult stăruia în mușenia lui față de mine! Ce puteam să fac? Nimic... Mă simțeam neputincioasă în fața voinței îndărătnice a educatorului său care părea să se ascundă, umil, în spatele reacțiilor spontane ale unui infirm. De fiecare dată cînd fiul meu nu se purta drăguț cu mine, domnul Rodelec intervenea cu ipocrizie,

dojenindu-l cu glasul său dulceag: "Jacques, nu e bine ce faci!" apei se întoarea spre mine, spunându-mi: "Ca toți oamenii foarte inteligenți, Jacques are o personalitate puternică, aproape imposibilă de strunit, și pe care sint nevoit s-o accept. Nu-i chiar atât de ușor!" Bietul meu micuț rămânea întotdeauna singurul răspunzător de această atitudine a domnului Rodelec... Nemaiputînd suporta o asemenea situație, l-am întrebat pe Jacques după ce dăduse a doua parte a bacalaureatului — avea atunci nouăsprezece ani — dacă n-ar fi vrut să vină acasă și să locuim împreună. A refuzat categoric. Domnul Rodelec m-a făcut să-nțeleg că era preferabil pentru Jacques să mai rămînă cîtva timp la Sanac, unde va avea liniștea trebuincioasă pregătirii cărții pe care visează s-o scrie și a cărei publicare i-ar putea deschide o carieră extraordinară. Aveam dreptul să stînjenesc acest început de carieră? Am cedat o ultimă dată așteptînd cu înfrigurare apariția cărții care a avut loc, în sfîrșit, trei ani mai tîziu.

— Ce părere aveți despre aceasta lucrare, doamnă? întrebă președintele,

— *Izolatul* e un roman frumos, care m-a emoționat. Eram mîndră de fiul meu cînd i-am văzut numele în vitrinele librăriilor.

— Faptul că familia eroului principal atins de aceeași infirmitate ca a fiului dumneavoastră, o chestionă la rîndul său procurorul general, este zugrăvită într-o lumină puțin măgulitoare, nu v-a mîhnit?

— Nicidecum! Am considerat această lucrare doar ca un roman...

— Deoarece domnul procuror general a binevoit să readucă în discuție acest *Izolat*, spuse Victor Deliot, nu voi scăpa prilejui de a atrage atenția Curții și domnilor jurați asupra faptului că autorul nu vorbește o singură dată, în roman, de mama personajului principal.

Doamna Vauthier păru descumpănită. Victor Deliot se reaseză, în timp ce președintele întrebă:

— Ne-ați putea spune, doamnă, dacă v-ați revăzut fiul după publicarea cărții sale?

— Nu prea curînd... Eram puțin cam înciudată cu toată mîndria mea de mamă, că nici măcar nu mi-a trimis-o... Cu toate acestea i-am scris, felicitîndu-l: nu mi-a răspuns. Destul de surprinsă, am hotărît să plec încă o dată la Sanac. Am făcut acea călătorie împreună cu un ziarist, unul din prietenii mei, care voia să-l intervieveze pe Jacques pentru a publica un articol despre el într-un cotidian din Paris... Am suferit atunci cel mai mare afront pe care o mamă l-a avut de suportat: Jacques a refuzat să mă vadă în timp ce a acceptat să-l primească pe ziarist, în camera lui! Eram jignită... Natural că domnul Rodelec a venit la vorbitor să-mi aducă la cunoștință decizia copilului meu, în termeni care nu mai puteau lăsa nici o îndoială în spiritul meu. Și a avut toată grija să mă facă să-nțeleg, în cuvinte foarte puțin deghizate că, în mod hotărît, e preferabil ca Jacques să nu mai aibă vreun contact direct cu mine, evitîndu-se astfel scene penibile și inutile. A adăugat că fiul meu era acum major, numele său devenea celebru și că va putea zbura cu aripile sale proprii. El însuși, Yvon Rodelec, a reușit să găsească pentru Jacques o minunată tovarășă de viață în persoana Solangei Duval, care va fi pentru fiul meu un reazim mai sigur decît familia sa. A încheiat spunîndu-mi că rolul său de educator luase sfîrșit și că intenționează să se dea complet la o parte din viața lui

Jacques de îndată ce acesta se va fi căsătorit... A fost prima dată când am auzit vorbindu-se despre acest proiect al unei căsătorii cu fata fostei mele servitoare!

— Știați totuși că Solange Duval și mama ei fuseseră primite la Sanac, de domnul Rodelec, atunci când veniturile nu v-au mai permis să o păstrați în serviciu? Întrebă președintele.

— Da. Și această hotărîre a directorului institutului nu mi-a plăcut.

— Ce răspuns i-ați dat domnului Rodelec cu privire la mariaj?

— I-am răspuns că această căsătorie se va face fără consimțămîntul meu. Din nefericire, părerea mea atîrna foarte puțin în balanță; Jacques era major... Am revenit la Paris și am primit abia după șase luni o scrisoare de la domnul Rodelec, prin care mă informa că data ceremoniei fusese fixată pentru săptămîna următoare. Nici fiul meu nu și-a dat osteneala să-mi scrie pentru a-mi anunța hotărîrea lui... Sînt de altfel convinsă că micuțul Jacques mi-ar fi scris bucuros, dar că fusese împiedicat.

— De cine?

— De domnul Rodelec și de viitoarea sa soție.

— Ne-ar putea spune martorul, întrebă procurorul general, ce părere are despre Solange Vauthier?

— Părerea unei soacre, răspunse cu vioiciune Simone, e întotdeauna luată sub beneficiu de inventar în asemenea caz. De aceea prefer să nu mi-o dau... și n-aș vrea, mai ales, să se creadă că-s pornită împotriva aceleia care mi-a devenit noră — fără vrerea mea — pentru unicul motiv că este de origină modestă... Solange nu e lipsită de calități! E o femeie drăguță, foarte fină, inteligentă, veselă, răbdătoare... Răbdare care a făcut-o să-l aștepte pe Jacques de la vîrsta de treisprezece ani pînă la douăzeci și cinci, întrucît fiul meu era cu trei ani mai tînăr ca dînsa.

— Nu e mai curînd, doamnă, o dovadă de iubire? Întrebă Victor Deliot încetișor.

— O iubire care știe ce vrea: căsătoria! Solange Duval, ajutată de domnul Rodelec, a făcut totul la Sanac pentru ca bietul meu micuț să uite că are și o mamă capabilă să-l ocrotească. Ea a dovedit, în clipa căsătoriei, că era gata s-o renege pe propria ei mamă spre a-și atinge țelurile... Melania e, de fapt, o femeie simplă și cumsecade, care a înțeles atunci — cu bunul simț al omului din popor — ca această unire a ei cu fiul foștilor săi stăpîni e o greșeală. A venit anume la Paris ca să mi-o spună: cu toate acestea Solange triumfă și căsătoria fu oficiată în capela institutului, fără prezența celor două mame.

Este fără îndoială de prisos să adaug, reluă mama infirmului, că n-am primit niciodată vreo știre de la fiul meu, de la nora mea și nici de la domnul Rodelec în timpul celor cinci ani de după această căsătorie. Am aflat printr-o întîmplare cu totul neprevăzută despre plecarea tinerilor căsătoriți în Statele Unite. Inima mea de mamă a suferit crîncen din cauza acestei călătorii fără bun rămas, dar mi-am spus că, poate, la urma urmei, acest domn Rodelec o fi avînd dreptate și că bietul meu băiat își găsise fericirea. Începusem să mă deprind cu această idee cînd, brutal, a venit groaznica veste aflată într-o dimineață din citirea ziarului: fiul meu era acuzat de crimă! Credeam că voi leșina, dar am mai găsit atîta putere în mine ca să mă informez la ce dată va sosi *De Grasse* și să mă duc la Le

Havre, unde nu mi se dădu voie să vorbesc cu fiul meu... El trecu la numai câțiva metri de mine în mijlocul gloatei de pasageri, muți de groază, fără să bănuiască prezența mamei sale pe cheiul debarcaderului, gata să-l ajute cu toate slabele ei puteri în noua nenorocire ce se abătuse peste el... Fiindcă era singur... Soția lui se ascundea pesemne. Mi-am văzut copilul urcând, cu cătușe la mâini, într-o mașină a poliției unde fu așezat între doi jandarmi! Era pentru prima oară că-l revedeam de la penultima mea vizită la Sanac, șase ani înainte...

Vocea Simonei Vauthier tăcuse. Curtea nu mai avea în fața ei decât o biată mamă înlăcrimată, care se încleșta de bară pentru a nu se prăbuși. Victor Deliot se apropie să o susțină pe nefericită.

— Dacă doriți, maestre, spuse președintele compătimitor, putem suspenda ședința pentru câteva clipe și să reluăm mai târziu audierea martorului.

Dar Simona Vauthier se reînălțase pentru a striga printre lacrimi:

— Nu, nu voi pleca! Voi spune totul! Nu am venit aici decât pentru a-mi apăra fiul împotriva tuturor celor care i-au făcut rău și care sînt adevărații răspunzători... El n-a ucis! Nu e cu puțință! E inocent! O mamă nu se poate înșela... Chiar dacă era nervos și puțin cam brusc în timpul copilăriei, nu-i un motiv ca să fi devenit asasin! Știu că toată lumea se unește împotriva lui, fiindcă se încrede în aparențe. Știu că aspectul său fizic poate să vă pară neliniștitor, dar asta nu dovedește nimic! Vă implor, domnilor jurați, lăsați-l! Eliberați-l! Redați-mi-l! Îl voi lua cu mine, îl voi păstra... v-o jur! Îl voi avea în sfîrșit numai pentru mine! Nimeni nu va mai auzi vreodată vorbindu-se despre el...

— Credeți-ne, doamnă, Curtea vă înțelege sentimentele, spuse președintele Legris, dar trebuie să mai găsiți puterea să ne răspundeți la o ultimă întrebare: Ați putut să vă revedeți fiul de cînd este încarcerat? Și v-a făcut unele confidențe?

— Nu l-am revăzut: Jacques nu a vrut... Bietul copil! N-a înțeles că nu voiam decât să-l ajut...

Ultimele cuvinte au fost rostite într-o singură suflare. Simona Vauthier se întorsese către boxa acuzatului, unde interpretul continua să traducă pe falangele inerte ale infirmului, sprijinite de stinghie, fiecare cuvînt al maniei sale:

— Vă implor, domnule interpret, stăruie din nou, spuneți-i că mama lui e aici, foarte aproape de el, spre a-l ajuta... mama lui care-l imploră să se apere la rîndul său pentru viața lui, pentru cîntea numelui nostru, în amintirea tatălui său... Mama lui care îi iartă indiferența ce i-a dovedit-o încă de pe cînd ora micuț... Te conjur, Jacques, fă un gest, indiferent care! Întinde-mi doar brațele...

— Acuzatul răspunde? întrebă președintele pe interpret.

— Nu, domnule președinte.

— Curtea vă mulțumește, doamnă.

Simona Vauthier se prăbuși. Aprozii o ridicară și o scoaseră afara ca pe o zdreanță, sub privirile asistenței împietrite.

Daniela era răscolită: această mamă trebuie efectiv să-și cunoască fiul mai bine ca oricine! Dacă ea afirmă cu atîta convingere că fiul ei e blînd, înseamnă că poate să fie... Și, totuși, a fost el blînd măcar o singură dată

cu această mamă, care a venit să-l apere cu toate slabele ei puteri? Nici un mușchi al feței sale bestiale n-a tresărit când interpretul îi traducea pateticele implorări ale mamei sale! Dacă nici mama lui înlăcrimată n-a izbutit să-l înduioșeze, cine ar putea-o face?

Fata contemplă din nou infirmul, ca fascinată de acest monstru, cu privirea absentă. Ajungea să se întrebe dacă în vreo clipă din strania lui existență — cât de scurtă să fi fost — Vauthier a putut să se arate uman și să pară frumos? În realitate, Daniela nu-și mai dădea bine seama unde ajunseseră sentimentele ei confuze și contradictorii în ce-l privea pe acuzat. Trebui să facă un efort ca să se sustragă din contemplația ei fascinată și să-și întoarcă din nou privirile spre bătrînul său prieten, care își reluasese locul pe banca apărării. Victor Deliot, impasibil ca de obicei și rubicond, își ștergea ochelarii cu batista sa cadrilată. Președintele chemă martorul următor.

Era o apariție stranie. De statură înaltă, puțin gîrbovită, omul era înfășurat într-o sutană ale cărei poale erau date în lături, lăsînd să se vadă niște pantaloni care cădeau peste ghetele negre, grosolane, cu boturi pătrate și cu ținte. Singura garnitură peste veșmîntul acesta întunecat era un jabou albastru dreptunghiular. Părul alb aureola un obraz rumen cu vinișoare trandafirii și ochii strălucitori, cenușii. Prima impresie pe care ți-o făcea era un amestec de bunătate și de timiditate: nu era nevoie să analizezi multă vreme personajul ca să ghicești că aparține acelei categorii de oameni simpli care încă din copilărie văd numai partea bună a ființelor și a lucrurilor, refuzînd să admită că ar avea și părți rele. Stătea în fața barei, stingherit și stîngaci, răsucind în mîinile sale grosolane de țăran o pălărie tricorn din fetru negru:

— Yvon Rodelec, născut în 3 octombrie 1875 la Quimper, director al Institutului Sfîntul Iosif din Sanac.

— Domnule Rodelec vreți să fiți atît de bun și să spuneți Curții tot ce știți și gîndiți despre Jacques Vauthier?

— Cînd am venii la Paris cu șaptesprezece ani în urmă, să-l iau cu mine la Sanac, l-am găsit pe Jacques în fundul locuinței părintești, într-o cameră ce răspundea spre o curte interioară. Cînd am intrat ședea în fața unei mese: singura manifestare de viață se arăta la el prin mișcările febrile ale mîinilor, care suceau și răsuceau neconținut, pe masă, o păpușă de cîrpă. Degetele sale urmăreau conturul jucăriei cu aviditate încît părea că nu se va mai sătura niciodată de ea... În fața lui se afla o fetiță puțin mai în vîrstă ca el, micuța Solange, a cărei privire foarte expresivă era pironită pe chipul de nepătruns al lui Jacques, de parc-ar fi vrut să-i smulgă tainele. Am avut impresia, la acel prim contact, că de pe buzele fremătînde ale micuței Solange se degajă tot felul de întrebări și tot felul de cuvinte pline de tandrețe. Dimpotrivă, gura băiatului rămînea căscată: buzele lui erau lipsite de viață. Aceasta dădea chipului său un aspect bestial. Cînd am intrat fetița s-a ridicat, dar el nu s-a mișcat: nu percepea nici un zgomot, nici un sunet... Camera nu era mare, dar era curată; am înțeles că tînăra Solange o deretica sîrguincios. Chiar și ținuta infirmului era îngrijită: șorțul său de școlar nu avea nici o pată. Era bine spălat pe față și avea miinile

curate. Aceasta a fost, domnule președinte, prima imagine pe care mi-am format-o despre cel de al nouăsprezecelea surdo-mut și nevăzător din naștere căruia urma să-i fac educația, pentru a încerca să scot din el o ființă cât mai aproape de normal.

După o mică pauză, bătrînul continuă cu o nesfîrșită blîndețe:

— M-am așezat la rîndul meu în fața mesei, între cei doi copii, ca să pot observa mai de aproape pe micul infirm... Am încercat întîi să-i deschid pleoapele, dar a tresărit la atingerea manilor mele și și-a retras capul brusc, scoțînd un mormăit. Cum deveneam insistent, contrarietatea lui se transformă într-o mînie aprigă: își agăță mîinile de masă, picioarele îi tropăiau și întreaga lui făptură era scuturată de un tremur, nervos... Fetița mi-a venit în ajutor, punîndu-și la rîndul ei mîinile durdulii pe pleoapele și pe obrazul lui Jacques, pe care îl mîngîia: această atingere păru să-i facă nespus de bine tînărului ei tovarăș, care și-a recăpătat pe dată calmul... Am intrat apoi în vorbă cu fetița, pe care o întrebai cum o cheamă, cîți ani are și de cîtă vreme se ocupă de Jacques? "De trei ani". Îmi răspunse ea... "Începi să-l cunoști bine, nu?" "O, da!" strigă ea într-un avînt spontan. "Ești foarte sigură că nu vede absolut nimic, că nu poate nici să vorbească, nici să ne audă?..." "Dacă ar fi fost altfel, domnule, mi-aș fi dat seama de mult! Nu l-am părăsit de fel în timpul acestor trei ani..." Am crezut-o fără să șovăi; părea că ține mult la el. Am mai întrebat-o: "Dar el ține la tine?" "Nu știu, mi-a răspuns cu tristețe. N-are cum să-mi dea de înțeles"... l-am explicat micuței Solange că într-o zi nu prea îndepărtată tînărul său prieten își va putea exprima sentimentele și am adăugat: "Ți-ar face plăcere să-l auzi pe Jacques spunîndu-ți că-i ești cea mai bună prietenă?..." "De ce căutați imposibilul? fu răspunsul. Ceea ce e sigur, e că mă preferă persoanelor din casă. Nu-mi îngăduie decît mie să-l mîngîi pe obraz"... "Nici mamei sale?" "Nici", a răspuns Solange aplecîndu-și capul. Îl ridică apoi brusc spre a mă întreba cu o neîncredere copilărească:

— Cine sînteți dumneavoastră, domnule?

— Eu? Sînt un părinte oarecare al unei famiiii numeroase: am trei sute de copii! Ce părere ai?

— Și îi iubiți pe toți?

— Desigur!

Drăguța Soiangă nu-și revenea, dar fiindcă-i și cîștigasem încrederea, a început să-mi explice cum a reușit să-l învețe pe Jacques o mulțime de lucruri, încît au ajuns să se înțeleagă destul de bine între ei:

— Își închipuie cu toții că Jacques n-ar fi în toate mințile. Fals! Eu știu că-i foarte inteligent...

— Cum ai ajuns s-o afli?

— Datorită Flanellei...

— Cine-i Flanelle? am întrebat-o destul de surprins.

— Păpușa mea, pe care o ține și acum în mînă. N-avea jucării și nici altceva cu care să treacă timpul...

— Deci tu nu te mai joci cu păpușa?

— Prefer să mă joc cu Jacques: e mult mai important! Nimeni altul nu vrea să se joace cu el... Îi dau păpușa și din cînd în cînd i-o iau înapoi... A îndrăgit-o mult pe Flanelle și cînd i-e dor de ea, mi-o cere. Pentru asta am inventat un mic semn: apasă cu degetul arătător peste palma mea

dreaptă. Cu asta vrea să spună: "Dă-mi păpușa!" Și i-o dau... Când vreau să mi-o dea înapoi, fac la rîndul meu același semn în palma lui, în sens invers!

— Dar cum ți-a venit ideea să vorbești așa, prin semne? am întrebat-o intrigat.

— Prima oară cînd i-am dat-o pe Flanelle, i-am luat-o înapoi la ora cinci: s-a supărat, tăvălindu-se pe jos și lătrînd ca un cățel. A trebuit să-i dau înapoi păpușa. După ce i-am lăsat-o un timp în brațe, i-am reluat-o făcînd în același timp semnul. S-a mîniat din nou, dar abia cînd i-a venit ideea să facă și el însuși semnul, i-am dat-o pe Flanelle înapoi. Din acea zi nu mai adoarme fără s-o țină în brațe.

— Nu ți-a părut prea rău după Flanelle?

— O, nu... E nițel ca și cum ar fi copilul nostru, al lui Jacques și al meu...

— Și ce l-ai mai învățat?

— Să ceară ce-i place să mănînce. Mama îi pregătește pe ascuns unele bunătăți...

— Cine e mama ta?

— Servitoarea doamnei Vauthier.

Eram din ce în ce mai mirat și am întrebat-o:

— Jacques reușește să ceară, prin semne, tot ce dorește să mănînce?

— Nu totul; felurile sale preferate... Din primele zile în care mi-a fost dat în grijă, mi-am dat seama că-i place pîinea și ouăle... Într-o zi, după ce a pipăit cu lăcomie un ou moale fiert în coajă, pregătit de mania, i l-am luat și am desenat cu arătătorul, în palma lui stîngă, un mic rotogol care să reprezinte oul. S-a supărat foc și cum nu voia să repete noul semn nu i-am mai dat oul, ci o bucată de carne în loc. Jacques n-a fost mulțumit și pipăia toate felurile puse pe masă, ca să vadă dacă-și regăsește oul. A doua zi i-am așezat alt ou pe farfurie: după ce l-a pipăit, i l-am luat din față și am repetat încă o dată semnul oval în palma lui sîngă. De data asta a făcut și el semnul: i-am restituit oul! De atunci am inventat alte semne pentru pîine și toate celelalte alimente...

— Știi că mi-ai putea fi o ajutoare prețioasă la Sanac, micuța mea Solange?

— Deci nu locuiți la Paris?

— Nu. Am venit să-l iau pe Jacques și să-l duc cu mine acolo.

— N-o să mi-l furați? întrebă ea răvășită.

— Ai să-l revezi peste cîtva timp... Înțelege-mă, Jacques nu poate să rămînă toată viața în starea de acum! Evident, tu l-ai învățat o sumedenie de lucruri folositoare și pentru asta te felicit! Totuși nu-i de ajuns; el trebuie să se instruiască, să-și dezvolte cunoștințele încă rudimentare, pentru ca să devină și el cineva...!

— Nu sînt îngrijorată pentru Jacques! E atît de inteligent... Cîteodată am impresia că înțelege totul doar cît îmi atinge mîna. Ah, dac-aș putea născoci și alte semne!... Le-am epuizat pe toate și altele nu mai găsesc. Toată noaptea trecută am căutat un mijloc prin care să-l fac să-nțeleagă că are o mamă, după cum și eu am...

— Și l-ai găsit?

— Nu.

— Din moment ce-ți recunoști singură neputința, înțelegi că Jacques are acum nevoie de alt sprijin, în stare să ducă mai departe opera pe care ai început-o atât de bine.

— Dacă-aș fi mai instruită, știu că aș izbuti și singură! N-ar avea nevoie de nimeni...

— Desigur, semnele pe care le-ai inventat sînt ingenioase, dar l-ar obliga pe Jacques să nu se poată lipsi de ajutorul tău. Trebuie să poată cere pe Flanelle sau un ou primei persoane înlînite. N-o să reușească decît atunci cînd va cunoaște alfabetul și se va putea sluji de el ca tine și ca mine...

Ochii Solangei se umplură de lacrimi; nu înțelegea că Jacques s-ar putea lipsi de ea:

— Dacă-l luați pe Jacques, n-o să-l țineți multă vreme?

— Asta depinde de progresele ce le va face... Nimic nu te împiedică să vii din cînd în cînd la Sanac, să-l vezi. Poți conta pe cuvîntul meu: Jacques își va aminti de tine...

N-aș fi crezut atunci că făcusem cunoștință cu aceea care va purta mai tîrziu numele noului meu elev.

Yvon Rodelec tăcu.

— Ne-ați dat a înțelege, spuse președintele Legris, că familia Vauthier nu se ocupa de loc de fiul lor?

— Departe de mine acest gînd, domnule președinte. Rostul meu pe pămînt nu-i să judec comportarea celorlalți, ci să vin în ajutorul aproapelui meu...

— Cum s-a petrecut această primă călătorie cu noul dumneavoastră elev? întrebă președintele.

— Mai puțin rău decît m-aș fi așteptat. Solange, căreia mama ei îi dăduse voie să ne conducă pînă la gara Austerlitz, a avut buna inspirație s-o aducă pe Flanelle, pe care Jacques a mîngîiat-o tot timpul în tren. Am ajuns în aceeași seară la Sanac, unde dădusem dispoziție să se pregătească pentru copil o cameră ce dădea într-a mea. Nu putea intra în discuție, în starea lui, să-l instalez imediat într-un dormitor de surdo-muți sau de orbi.

— Între cei trei sute de pensionari pe care îi aveți, întrebă președintele, se mai aflau și alți surdo-muți-orbi din naștere la venirea lui Jacques Vauthier în Institutul din Sanac?

— Nu. Predecesorul său direct, cel de al optsprezecelea elev de acest fel, căruia îi terminasem educația, ne părăsise cu șase luni în urmă spre a ocupa un post de ajutor-tîmplar într-o întreprindere în care izbutisem să-l plasez. Era de altminteri mai bine ca micul Jacques să fie singurul surdo-mut-orb, ca să facă progrese rapide. Preferam să mă ocup personal de Jacques, după cum făcusem și cu cele optsprezece cazuri precedente care mi-au permis să dobîndesc o mare experiență. Hotărîsem să încep de a doua zi de dimineață, după ce va fi dormit bine.

— Consider indispensabil, declară procurorul general Berthier, ca martorul să explice Curții diferitele stadii ale acestei educații, care a făcut din mica brută amorfă — Jacques Vauthier la zece ani — un om normal, înzestrat cu toate facilitățile intelectuale. Domnii jurați nu se vor mai lăsa amăgiți asupra adevăratei personalități ascunse sub o aparență fizică

destul de înșelătoare.

— Curtea se asociază punctului de vedere al domnului procuror general. Vă ascultăm, domnule Rodelec!...

— În timpul acestei prime nopți petrecută de Jacques sub acoperișul institutului nostru, începu bătrînul, m-am consacrat rugăciunii și meditației, care urmau să-mi fie cele două puncte de reazim în bătlia aspră pe care trebuia s-o dau în zorii zilei următoare. În primul rînd m-am rugat Sfintei Fecioare, făcătoare de minuni. Oare nu ne vine întotdeauna în ajutor nouă, bretonilor, în cazurile desperate? Ea m-a luminat...

Șovăiam încă în alegerea metodei pe care s-o folosesc pentru educația tinerei brute. O fi oare Jacques într-adevăr inteligent cum afirmase drăguța Solange cu inima ei cea bună, sau nu era decît un copil mediocru? Inteligența încă amortită se va arăta oare activă și dornică de a ieși din beznă sau, dimpotrivă, pasivă, gata să înregistreze totul în virtutea rutinei? Puteam să mă lămuresc folosind cele cîteva elemente pe care tandrețea fetei le întrebuițase ca trăsătură de unire între ea și Jacques: păpușa, un ou, o lingură, o farfurie, un pahar... Și va trebui să înaintez progresiv, aproape pe pipăite, de la cunoscut la necunoscut... Știam că orice copil, chiar înainte de a cunoaște alfabetul și primele noțiuni de gramatică elementară, intuiește sensul general al unei fraze pe care ar fi încă incapabil s-o articuleze ori s-o analizeze amănunțit, dar căreia îi va prinde semnificația după ureche sau după expresia fizionomiei, sau, de asemenea, poate și datorită misterioasei intuiții pe care o aducem cu noi în viață, o dată cu întîiul scîncet.

La micul Jacques mîna va fi aceea care, o data exersată, va deveni în același timp urechea și vîzul care să înmagazineze întregul limbaj, gîtlejul și gura care vor sfîrși prin a le reproduce... Urma să stau de veghe și să nu-mi cruț oboseala timp de săptămîni, luni și poate chiar ani, să scormonesc această letargie în căutarea inteligenței îngropate care rătăcește, la întîmplare, în mijlocul unei zdrobitoare conspirații de umbră și tăcere, departe de orice rază, departe de toate rîsetele și lacrimile, de toate cîntecele, departe de viață...

Deșteptarea, a doua zi dimineața, a fost normală. Primele dificultăți au început o dată cu toaleta matinală, pe care a trebuit să i-o impun cu forța lui Jacques: își dădea bine seama că nu sînt aceleași mîini care-l săpuneau, îl spălau pe față și-l pieptăneau de obicei. De furie a răsturnat de mai multe ori ligheanul și s-a rostogolit pe pardosea. După fiecare criză de felul acesta îl ajutam să se ridice și umpleam din nou ligheanul, străduindu-mă să nu arăt că-mi pierdusem răbdarea: începuse lupta surdă dintre voințele noastre, din care a mea avea să înlocuiască deficiențele celeilalte și nu trebuia să încetez pînă la victoria deplină. Cu cît mai anevoioasă va fi această primă toaletă, cu atît mai ușoară va deveni cea de mîine, iar cea de poimîine va fi banală. Totul în educația micului Jacques se va rezuma la o repetare metodică a celor mai mărunte acte din viața de toate zilele. Iar fiecare dintre bătlîi îmi va da posibilitatea să descopăr alte trăsături caracteristice ale ciudatului meu elev. E drept că, la început, nu vor fi decît indicații vagi — cînd un strigăt răgușit sau o strîmbătură a feței, cel mai adesea un gest dezordonat de brută — dar experiența cu elevii precedenți mă învățase să utilizez cele mai mici

indicii.

...Ea mi-a dat ideea să țin timp de cîteva secunde mîna dreaptă a lui Jacques sub jetul de apă rece ce curgea din robinet îa chiuvetă și să exercit o apăsare foarte lămurită în palma înghețată a mînuței sale. Am reluat de zece ori această experiență, menținînd sub apă brațul ce se încorda. De sub pleoapele neconținut coborîte au pornit să curgă lacrimi: erau primele lacrimi pe care le vedeam izvorînd din ochii stinși... Am îndrăgit aceste lacrimi... Nu erau oare expresia limpede a vieții care nu cerea decît să se exteriorizeze? Jacques se calmă: se resemna să suporte senzația dezagreabilă a lichidului rece. I-am atras numaidecît mîna, pe care am aplicat-o pe obrazul meu: copilul descoperea, prin contrast, binefacerea căldurii. Senzația de *frig* și de *cald* își făcea loc în conștiința lui...

Mîna lui, călăuzită neîntrerupt tot de mine, pipăia de astă dată conturul chiuvetei în timp ce imprimam în palma inertă, gata să primească un alt semn caracteristic foarte diferit de primul... Deodată elevul meu se îngălbeni, apoi roși la față înainte de a se imobiliza într-un extaz suprem. Negura insondabilă era sfîșiată: găsise! Din hăul neantului o lumină strălucitoare pătrunsese subit în conștiința lui somnolentă, făcîndu-l să priceapă că fiecare dintre cele două semne noi ce-i fuseseră imprimate în palma dreaptă, corespundeau unui obiect dintre cele pe care le pipăise: lichidul rece și metalul chiuvetei. Căpăta dintr-o dată două noțiuni esențiale: conținut și *conținător*. Simțea în același timp, confuz, că va putea pe viitor să ceară, să obțină, să asculte, să se înțeleagă printr-un schimb de semne sistematice cu Necunoscutul care eram încă pentru el și care-l atingea fără încetare... Evada în sfîrșit din micul său univers, mult prea redus, inventat de solitudinea Solangei, dar care se limitase doar la cîteva alimente preferate sau o păpușă de cîrpă.

Beat de o bucurie brutală, Jacques începu să atingă tot ce se afla în cameră: masa pe care era ligheanul, prosoapele cu unele părți uscate și altele umede, săpunul care-i aluneca printre degete, buretele pe care-l storcea cu înfrigurare spre a face să țîșnească din el lichidul rece... Ducea instinctiv fiecare obiect la obraz ca să-l simtă, să-i tragă mirosul în piept, să-l respire, să se impregneze de izul lui particular... Mușcă pe rînd din burete și bucata de săpun, strîmbîndu-se: săpunul ăsta nu era bun de mîncat!... L-am lăsat să facă tot ce dorea timp îndelungat, pentru a-i compensa cei zece ani de beznă din trecut. Eram martorul unui extraordinar miracol: cele trei simțuri care vor servi să-i fac lui Jacques educația completă începeau să conlucreze, ajutînd creierul să înțeleagă. Succesiv, mirosul și gustul au venit în ajutorul pipăitului. Totul s-a petrecut cum nu se poate mai simplu: mi-era de ajuns să observ gesturile copilului — cînd dezordonate cînd mecanice — pentru a vedea că fiecare obiect fusese pipăit cu degete febrile, mirosit de nări fremătătoare și gustat de buze însetate de a ști.

Însăși expresia feței, închisă ermetic pînă-n clipa aceea, părea că se străduie să afle numele obiectelor. Jacques avea cheia ce urma să-i deschidă porțile înțelegerii. Aveam și eu dovada că posedă o inteligență vie: inima bună a Solangei nu se înșelase... S-au scurs o oră, două, trei, îmbogățite cu noi conținuturi de viață, în timpul cărora mă-ntreceam să-l

fac să pipăie, să respire, să miroasă metodic obiectele cu care se familiarizaseră mâinile sale averse, dându-le o denumire tactilă... Respirația lui era gâfâitoare. Am înțeles că nu trebuia să insist prea mult la acea prima lecție, altminteri creierul său încă fraged nu va suporta șocul. Mîine voi reîncepe cu aceleași obiecte uzuale de toaletă, cărora voi încerca să le adaug și altele. În așteptare, consideram că plămînii lui Jacques trebuiau umpluți cu aer proaspăt și să-l oblig să facă mișcare. Prodigioasa muncă pe care o îndeplinise în numai cîteva ore, necesita o relaxare fizică reparatoare. L-am luat cu mine în parcul institutului și, acolo, l-am făcut să urmeze itinerarii trasate dinainte. În acest scop pusesem să fie legați între ei, prin frînghii, cîteva copaci. Jacques nu avea decît să se țină de aceste frînghii și să ajungă de la un copac ce-i servea ca punct de reper la altul. Trei zile mai tîrziu, datorită acestui procedeu, putea să se plimbe singur. Învăța astfel noțiunea de *spațiu*. Înțelese foarte repede noțiunea *mișcare* și a descoperit că picioarele sale nu acționează decît sub controlul vionței.

Natural că în cursul acestor plimbări rămîneau aproape de el ca să-l feresc de vreun accident, dar evitam să-l orientez; îl lăsam să se descurce singur... De îndată ce învăța pe dinafară un prim parcurs în parc, găseam altul, deplasînd frînghiile. Nu era bine să se obișnuiască prea mult cu un singur itinerar determinat.

După ce l-am dresat pe Jacques să deseneze fiecare obiect uzual printr-un semn mimic, i-am tratat numai ca pe un surdo-mut, învățîndu-l alfabetul dactilologic aplicat pe epidermă, sistem de care se folosește acum interpretul care îi transmite cuvintele mele... După aceea l-am tratat ca pe un simplu orb, învățîndu-l alfabetul Braille, care i-a permis să citească. Dar încă nu știa să recunoască și să deseneze decît obiecte concrete sau acțiuni materiale: ca să mă pot adresa direct inimii și sufletului său, era necesar să-i vîr în cap și cîteva noțiuni esențiale.

Am început cu cea de *înălțime*, silindu-l să pipăie pe doi dintre colegii săi: unul înalt și celălalt scund. Nu-mi rămînea decît să continui strădania în această ordine de idei. Într-o seară, cînd un vagabond s-a abătut pe la institutul nostru cerîndu-ne adăpost și un codru de pîine, l-am conștientizat eu însumi pe noul venit aproape de Jacques, încît proaspătul meu elev să poată, pipăi hainele zdrențuite și încălțămînta scîlciată ale acelui nefericirii. Experiența a fost crudă, dar necesară. Jacques a manifestat o foarte vădită repulsie la acest prim contact cu mizeria. După cîteva minute i-am făcut să pipăie hainele bine îngrijite, lingerie fină, ceasul-brățară și pantofii noi ai doctorului Dervaux, medicul institutului nostru. Jacques mi-a declarat de îndată în limbaj mimic: "Nu vreau să fiu sărac! Nu-mi plac cerșetorii!" "Nu ai dreptul să spui așa ceva, i-am răspuns vorbindu-i cu «mîna»». Mă iubești un pic?"

O expresie de infinită tandrețe i-a luminat fața. "Mă iubești! am continuat eu, cu toate acestea și eu sînt sărac..."

Jarques înțelese că nu-i dezonorant să iubești pe cei săraci și căpătă în același timp noțiunea de *bogăție* și de *sărăcie*. Am profitat de excelența lui dispoziție ca să-i apuc amîndouă mâinile și să i le aplic pe obrazul meu. După ce mi-a pipăit îndelung zbîrciturile, făcu o comparație cu obrazul său strălucitor de prospețime. L-am explicat că va veni și ziua cînd el, Jacques, va căpăta zbîrcituri pe obraz: noțiunea de *bătrînețe* începu astfel să prindă

contur în creierul său. Revolta a fost spontană: declară că nu se va întâmpla așa, că el înțelege să rămână de-a pururi tânăr și că pielea lui nu va căpăta niciodată zbîrcituri! Mi-a fost infinit de greu să-l fac să înțeleagă că orice om îmbătrânește și că-și va da singur seama că bătrânețea nu e tristă dacă știe să se-nconjoare de tinerețe. Singura tinerețe adevărată nu e oare cea pe care o păstrăm în inima noastră?

Cîteva zile mai tîrziu pe cînd Jacques, supravegheat de mine, se plimba prin parc mergînd de-a lungul frînghiilor, mi-a venit ideea să-i sugerez o noțiune indispensabilă: aceea de *viilor*. Explicațiile ar fi fost destul de anevoioase cu toate strădaniile mele dacă, pentru prima dată, copilul nu mi-ar fi luat-o înainte făcînd un gest simplu care dovedea că mă înțelesese perfect: cu brațele întinse în față, părăsind din proprie inițiativa drumul jalonat de copaci, merse repede înaintea mea după ce găsisese în sinea lui eterna comparație a vieții cu un drum, așa cum o ilustrase Bossuet. La întoarcerea din acest marș entuziast care-i deschidea perspective infinite, Jacques a luat un prim contact cu *moartea*. Îl socoteam destul de oțelit ca să poală înțelege și această noțiune penibilă, acum cînd știa ce înseamnă *viitor*.

Fratele Anselme, economul institutului, adormise întru Domnul după ce-și petrecuse cincizeci de ani din existență slujind institutul nostru. Jacques se atașase mult de fratele Anselme, care-i strecura în buzunare pachetele cu ciocolată de cîte ori venea să-l vadă. Am început prin a vorbi elevului meu, cu blîndețe, despre mort, explicîndu-i că s-a culcat pentru totdeauna, că nu se va mai ridica, că nu va mai putea umbla și nici să-i mai dea ciocolată. "Atunci cine o să mi-o dea?" mă întrebă Jacques îngrijorat. I-am propus să se apropie de mort. Cînd l-a atins, așa cum se afla lungit, l-a înmărmurit răceala cadavrului. Aflînd că și el va muri și că trupul lui va fi la fel de rece ca al fratelui Anselme, Jacques se revoltă încă o dată: în fața monstruoasei descoperiri fu zguduit de un plîns cu hohote. I-am explicat că și eu voi muri și că nu mă temeam de moarte. Nu trebuia să las să i se-nfigă în creier o idee atît de materialistă și incompletă asupra morții: era nevoie să-l fac să înțeleagă existența *sufletului*.

Invizibila prezență a Solangei, mereu vie în inima lui Jacques, mi-a servit ea declanșator al mecanismului ce va călăuzi tînăra inteligență către sferele cele mai abstracte. L-am întreat: "O iubești pe Solange? Cu ce o iubești? Cu mîinile? Cu picioarele? Cu capul?" Jacques răspundea clătînd negativ din cap la fiecare întrebare. "Ai dreptate, micul meu Jacques! E altceva în tine care o iubește pe Solange... Acest «altceva» care iubește este închis în trupul tău, iar trupul tău fără acest «altceva» ar rămîne nemișcat. Acest «altceva» se numește suflet, iar în clipa morții trupul și sufletul se despart. Cînd a murit fratele Anselme, i-ai pipăit trupul. Și era înghețat fiindcă-l părăsise sufletul. Plecase în altă parte... Sufletul său te-a iubit, nu trupul, iar acesta va trăi de-a pururi și te va iubi mereu..." Așa au început să încolțească în spiritul copilului dificilele noțiuni de făptură imaterială și de nemurire a sufletului. Îmi rămînea numai să-l ridic pînă la punctul culminant al educației progresive: Dumnezeu. Și, ca să izbutesc, am luat ca sprijin auxiliarul cel mai puternic și mai generos pe care îl cunoaște omenirea: soarele...

Astrul care răspîndește viață și înnoire, ale cărui raze binefăcătoare

pătrund pînă în colțurile cele mai ascunse și izbutesc să înveselească locuințele întunecoase, să mîngîie pînă și obrazul micului Jacques încă de pe vremea cînd lumina părea să-i fie inaccesibilă... soare pe care elevul meu îl iubea pentru căldura lui, cu aceeași intensitate cu care detesta moartea care nu aducea cu ea decît răceala... De fiecare dată cînd îl luam pe Jacques la plimbare, puteam constata în ce măsură apreciază efluviile calde ale astrului-rege. Întindea mînuțele spre partea din care i se părea că vine căldura și încerca cîteodată, în parc, să se cațere în copaci doar ca să se apropie de acest soare și să-l ajungă.

Într-una din zile, după ce alergase pe cîmp și revenea spre mine transpirat, fericit, cu obrajii pîrguiți și cu epiderma impregnată de soare, plin de admirație copilărească pentru astrul care-i oferise acea baie de tinerețe, l-am întrebat: "Jacques, cine crezi că a făcut soarele? Să fie cumva tîmplarul?" "Nu, mi-a răspuns el, brutarul!" Făcuse o apropiere naivă în creierul său, în care se învălmășeau atîtea noțiuni noi, între căldura solară și cea a cuptorului în care se rumenea pîinea. l-am atras atenția că brutarul nu putea face soarele, că-i peste puterile lui, că brutarul e numai un om ca el și ca mine, care cunoaște pur și simplu meseria de a frămînta făina... "Acela care a făcut soarele, Jacques, e cu mult mai mare și mai puternic decît brutarul sau noi doi, și știe mai multe decît întreaga lume..." Jacques mă asculta buimăcit. Am putut să-i vorbesc atunci despre facerea lumii, să-i descriu admirabilul cer cu stelele și luna...

Îmi continuam lecția puțin cîte puțin. Cunoștea curînd pe dinafară pasajele principale din *Istoria sfîntă*, care l-a entuziasmat ca pe toți copiii. După *Vechiul testament* urma *Patimile Domnului nostru*. Jacques era foarte emoționat, dar cum noțiunea de timp era destul de neprecisă pentru el, m-a întrebat cu neliniște: "Oare tata era printre oamenii răi care l-au ucis pe Isus?" "Nu, copilul meu. Tatăl tău, ca tine și ca noi toți, face parte dintre cei pentru care Isus a devenit Mîntuitorul..." Am profitat de această aluzie la tatăl lui pentru a-i dezvolta noțiunea — încă destul de confuză — despre *familia* sa...

L-am făcut să înțeleagă că și el are o *mamă* pe care trebuie s-o iubească din toată inima și s-o respecte. Și-a manifestat în mai multe rînduri mirarea că nu-i vede mai des pe ai săi și, îndeosebi, pe mama lui. Nu puteam să-i răspund decît: "Va veni curînd..." Și, efectiv, ea veni la sfîrșitul anului. Din nefericire, această întrevvedere în care îmi pusesem atîtea speranțe, a fost sfîșietoare.

— Doamna Vauthier ne-a povestit ea însăși întrevederea, spuse președintele Legris.

Yvon Rodelec păru surprins de această veste, clătină din cap și spuse fără grabă:

— Ceea ce doamna Vauthier n-a știut, fără îndoială, niciodată, e că fiul ei a vrut să se sinucidă după ce a fugit din vorbitor, unde ea încercase zadarnic să-l rețină în brațe...

— Explicați-vă, domnule Rodelec, ceru președintele.

— Amănuntele au puțină importanță. Jacques se refugiase în podul clădirii centrale a institutului, de unde s-a azvîrlit în gol cînd și-a dat seama că-i descoperisem ascunzătoarea. A căzut din fericire pe o claie de fîn, care i-a amortizat șocul. Abia după cîteva zile am izbutit să-i smulg

motivul acestui gest. Mi-a spus: "Credeam că ați venit să mă căutați pentru a mă arunca din nou în brațele acelei femei... Prefer să mor decît s-o revăd! Degeaba îmi spuneți că-i mama mea. Știu că nu mă iubește. Nu m-a iubit niciodată! Am recunoscut-o după miros. Nu s-a ocupat de mine nici cînd locuiam la dînsa! Nimeni nu mă iubea acolo, în afară de Solange..." M-am gîndit îndelung la această dramă de familie... Am ajuns la concluzia că lucrurile se vor atenua pe măsură ce Jacques va crește și că era preferabil să lăsăm timpul să lucreze. L-am domolit, totuși pe Jacques; m-a ascultat și a făcut un efort serios ca să-și întîmpine mama binevoitor, cînd ea a revenit să-l vadă un an mai tîrziu... Dar am înțeles în timpul celei de a doua întrevederi că elevul meu nu-și va putea iubi niciodată mama și nici pe alt membru al familiei sale. Am rămas multă vreme nedumerit, întrebîndu-mă care să fie cauza adîncă a acestui resentiment?

— Și... ați găsit? întrebă sceptic procurorul general.

— Cred că da... Cînd venisem la Paris să-l caut pe Jacques, nu mi-a scăpat amănuntul că plecarea lui la Sanac era o adevărată izbăvire pentru toată familia, inclusiv — mă văd nevoit s-o spun — mama lui... Am fost mîhnît și am înțeles că va trebui să creez pentru bietul copil o nouă familie la Sanac, în care să se simtă înconjurat de dragostea comunității noastre. După a doua vizită a doamnei Vauthier la Sanac, am socotit mai cuminte ca întrevederile între mamă și copil să fie rărite. Am greșit? Gîndesc că nu! Dac-aș fi insistat prea mult, puteam să mă aștept la tot ce-i mai rău și Jacques n-ar mai fi avut încredere nici în mine și nici în alții. Or, trebuia negreșit să aibă încredere ca să continue progresele.

— Jacques Vauthier era coleg bun cu ceilalți pensionari ai dumneavoastră?

— Un coleg excelent! Încă de la început a fost îndrăgit la Sanac pentru drăgălășenia lui și, după cîteva luni, admirat pentru ardoarea extraordinară cu care se instruia.

— N-a avut printre colegi și un anume Jean Dony, care s-a ocupat de el în mod deosebit? întrebă procurorul general.

— Da, într-adevăr. Și l-am ales intenționat pe Jean Dony, care nu era decît orb, să vegheze asupra lui Jacques. Alegerea s-a dovedit judicioasă... Cei doi tineri au devenit prieteni și au fost nedespărțiți timp de cîteva ani...

— ...pînă la venirea Solangei Duval la Sanac? insinuă procurorul general.

— Cînd Jacques a ajuns la vîrsta examenelor, m-am gîndit că Solange Duval îi poate fi o colaboratoare mai prețioasă. Cu toate că avea destule calități, Jean Dony era cam exclusivist în prietenii lui: devenise bănuitor de la intrarea tinerei fete în viața lui Jacques. Și greșea... l-am dat să înțeleagă că el nu va putea să continue a se ocupa întotdeauna de prietenul său mai tînăr. Efectiv, Jean urma să ne părăsească cîteva luni mai tîrziu, spre a-și ocupa slujba de organist la catedrala din Albi unde mai este și acum. Solange Duval urma să fie înlocuitoarea sa... Jean Dony părea că înțelesese argumentele mele și a dovedit că nu păstra supărare, în ziua cununiei lui Jacques cu Solange. Într-adevăr, ne-a făcut surpriza să vină anume din Albi, ca să cînte la orga din capela noastră în timpul ceremoniei.

— Ne-ar putea explica martorul ce scop a urmărit prin aducerea la Sanac a Solangei Duval și a mamei sale? întrebă procurorul general.

— N-am urmărit nici un scop; era necesar, răspunse cu simplitate Yvon Rodelec. Educația lui Jacques ar fi fost incompletă dacă n-ar fi simțit în preajma lui și acea formă a tandreței care se numește dragoste împinsă pînă la o totală abnegație. Trebuia deci să i se dea acestui copil atît de înzestrat și de sensibil și noțiunea atotcuprinzătoare de *Iubire*: iubirea aproapelui, iubirea de sine care-i va îngădui să dobîndească adevărata demnitate de om... Numai Solange Duval avea puțința să cristalizeze în spiritul său toate aceste forme de tandrețe. Cu cît mă gîndeam mai mult la cazul ciudat al acestor doi copii, cu atît mai mult căpătăm certitudinea că cel de-al nouăsprezecelea surdo-mut-orb al meu nu e sortit pentru viitor la viața singuratică a celor optsprezece predecesori ai lui. Doctorul Dervaux, medicul institutului pe care l-am consultat, a fost de părerea mea. Nu era oare mai bine, în situația micului Jacques, să lăsăm natura să lucreze cu fierbințelile, cu aspirațiile, poftele și chiar cu dorințele lui trupești? Nici o lege divină nu-i interzicea lui Jacques să procreeze într-o zi! Omul n-a fost zămislit să viețuiască de unul singur, decît dacă Cerul l-ar fi ales, din vremuri imemorabile, să asigure mîntuirea sufletelor. Oare nu Providența, cu nețărmurita ei înțelepciune, a trimis-o pe Solange în calea infirmului?

Solange îi scria lui Jacques în fiecare săptămînă. Aceste scrisori pe care le citeam cu atenție și cărora le răspundeam pentru elevul meu încă neînstare s-o facă singur, se adunau într-un sertar al mesei mele de lucru. În sfîrșit, într-o zi am putut să le dau lui Jacques. Acesta le citi cu aviditate după ce i le transcriesem în Braille. Dar nu numai elevul meu făcuse progrese. Solange, ajungînd o domnișoară, scria acum într-un fel cu totul fermecător. Lecțiile pe care i le dădea la Paris o soră de-a noastră, la rugămintea mea și cu consimțămîntul mamei, dădeau roade. Cînd va ajunge la majorat, Solange Duval va avea o cultură solidă, care-i va fi indispensabilă ca să-l ajute cu folos pe Jacques. Fiindcă acum eram sigur că elevul meu nu va putea trăi niciodată singur și că are nevoie alături de el, în permanență, de o tovarășă devotată. Mă preocupasem deci să-i pregătesc această tovarășă, prin sora Maria a Milostivirii, care-mi scria cu regularitate spre a mă înștiința de progresele făcute la Paris de tînăra ei elevă.

I-am recomandat stăruitor sorei Maria să evite ca tînăra fată, fină și sensibilă, să poată bănuî că făurim un vast proiect pentru viitorul ei dar, mai ales, că descoperisem în scrisorile ei, printre rînduri, sentimentul foarte curat pe care-l păstra în inimă pentru Jacques și care creștea neconținut. Sora Maria și cu mine socoteam că doar Providența poate să grăbească evenimentele, cînd le-o veni sorocul. Solange și Jacques erau încă prea tineri: trebuia așteptat majoratul lor. Al Solangei venea primul, iar cînd Jacques va împlini douăzeci și unu de ani, fata va avea douăzeci și patru. Asta nu-mi dispăcea: era mai bine ca tovarășa de viață să fie mai în vîrstă. Nu ea va conduce barca menajului?

Deci, citind și recitind scrisorile pe care i le transcriam în Braille, Jacques descoperea sufletul fetei care-l învățase altădată să-i ceară bucatele preferate și îi dăruise pe Flanelle. "Cînd va veni?" mă întreba fără

să ostenească. Iată de ce, când am auzit chiar din gura doamnei Vauthier că nu-i mai dă mîna să țină în serviciu pe Melania și pe fata ei, am scris doamnei Duval și i-am propus să lucreze la institutul nostru; ea să poarte grija rufăriei, iar fiica ei, care împlinise douăzeci de ani și era instruită temeinic, să înlocuiască pe Jean Dony în pregătirea lui Jacques. Doamna Duval a acceptat cu entuziasm. O lună mai tîrziu Jacques avea alături de el pe cea pe care o așteptase de atîta timp și, după părerea lui, nu trebuia să-l mai părăsească niciodată. M-am înșelat oare procedînd astfel? Nu cred!

— Considerați, așadar, întrebă președintele Legris, că Solange Duval era tovarășa ideală pentru un tînar afectat de o triplă infirmitate?

— Era singura tovarășă posibilă. Dar de ce să vorbim la trecut? Solange Vauthier este și azi o tovarășă iueală pentru soțul ei...

— El e singurul care ne-ar putea-o spune! declară procurorul general Berthier. Din nefericire, atitudinea adoptată de acuzat față de soția lui după comiterea crimei, pare să demonstreze mai curînd că doamna Solange Vauthier nu se bucură de toată încrederea soțului ei...

— Apărarea nu recunoaște dreptul Ministerului Public, strigă Victor Deliot, să facă asemenea afirmații care nu se întemeiază pe nimic precis. Pînă la proba contrarie, afirm că armonia și buna înțelegere nu au încetat să domnească în menajul Vauthier...

— În acest caz cum explică apărarea, întrebă procurorul general din ce în ce mai îndîrjit, că de cînd se află încarcerat, acuzatul a refuzat cu îndărătnicie să primească vizita soției sale?

— Acuzatul n-a vrut să vadă pe nimeni; nici pe mama, nici pe soția lui. Aceasta ar fi mai degrabă dovada unei demnități curajoase! răspunse Victor Deliot.

— Mi-e teamă, domnilor, să nu ne rătăcim... remarcă președintele. Ne puteți spune, domnule Rodelec, la ce dată și în ce împrejurări a fost decisă căsătoria?

— Cînd elevul meu a avut douăzeci și doi de ani, iar Solange Duval douăzeci și cinci. Jacques nu se mai putea lipsi de Solange, care îl ajutase să-și desăvîrșească studiile de filologie și îi adunase documentarea care i-a dat posibilitatea să scrie romanul său, *Izolatul*. După apariția acestei lucrări, Jacques Vauthier a devenit celebru peste noapte: presa se interesa de cazul lui și, în mod indirect, și de institutul nostru. Chiar și America a dorit să cunoască pe straniul autor al acestei cărți. Dar mi-a fost cu neputință să-mi însoțesc elevul în Statele Unite pentru turneul de conferințe ce urma să-l facă. Sarcini urgente cereau prezența mea la Sanac. Știam totodată că acest turneu de conferințe pe care-l va face elevul meu, va fi pentru marele public un bun prilej de a cunoaște opera noastră și, cine știe? ne-ar putea procura și subsidiile de care avem nevoie și să proiecteze o lumină puternică asupra metodei franceze de educație a surdo-mușilor-orbi, nu îndeajuns de cunoscută. Trebuie să spun că un reprezentant al Ministerului Educației Naționale s-a deplasat special la Sanac spre a ne face cunoscut că guvernul apreciază favorabil acest turneu de conferințe în Statele Unite și că va face toate înlesnirile trebuincioase pentru călătorie. Aveam dreptul să refuz? În sfîrșit, și Jacques ținea să plece. Un singur lucru îl mîhnea: că va trebui să se

despartă de Solange. Numai dacă... El însuși mi-a împărtășit dorința fierbinte de a o lua în căsătorie. L-am sfătuit să se gîndească bine. Mi-a răspuns că în cei cinci ani de cînd o are pe Solange alături, a avut destul timp să se gîndească. Nu-mi rămînea decît să mă înclin și am primit, la cererea lui, să fiu mesagerul lui Jacques pe lîngă cea pe care o dorea ca tovarășă.

— Care a fost prima reacție a Solangei Duval? întrebă președintele.

— Mi-a părut tulburată de bucurie dar, în același timp, și puțin îngrijorată. Am liniștit-o scoțîndu-i în evidență faptul că, în fond, ea și Jacques s-au iubit din cea mai fragedă copilărie. După trei luni se oficia în capela noastră prima cununie a unui surdo-mut-orb din naștere: pentru comunitatea noastră a fost cea mai frumoasă ceremonie din lume. L-am văzut pe Jacques, pe "micul nostru Jacques", pe care îl promisem cu doisprezece ani în urmă într-o stare aproape bestială, ieșind din capelă surîzător, strălucitor, avînd la braț pe aceea carc-i va aduce de acum înainte, în viață, sprijinul ochilor ei luminoși, a urechilor sale delicate, a vocii sale armonioase și totodată — de ce să n-o spunem? — a brațelor sale de femeie care vor ști, ca pe rînd, să-l ocrotească de greutățile vieții și să-i dăruiască mîngîierile de care fusese întotdeauna lipsit.

— Tînăra pereche a părăsit numaidecît institutul? întrebă președintele.

— În aceeași seară plecau în voiajul de nuntă la Lourdes, unde Jacques făcuse legămînt să meargă spre a-i aduce mulțumiri Fecioarei Făcătoare de Minuni, dacă Solange va consimți să-l ia de soț. Nu se petrecuse oare o minune?

— De cîte ori ați revăzut pe Jacques Vauthier și pe soția lui după căsătorie?

— O singură dată: la înapoierea lor din voiajul de nuntă. Au trecut pe la Sanac înainte de a pleca la le Havre, de unde urmau să se îmbarce.

— Ați avut impresia că sînt fericiți?

Yvon Rodelec, înainte de a răspunde, avu o ușoară ezitare, care nu-i scăpă lui Victor Deliot:

— Da... Evident, tînăra femeie mi-a împărtășit anumite dificultăți de ordin intim peste care trebuia să treacă... Am sfătuit-o să aibă răbdare, punînd accentul pe faptul că o legătură durabilă cere uneori timp ca să se cimenteze... Am avut satisfacția să primesc, după o lună, o scrisoare lungă din New York, în care Solange îmi scria că avusesem dreptate și că e fericită.

— Martorul a păstrat această scrisoare? întrebă procurorul general Berthier.

— Cred că o am la Sanac, răspunse Yvon Rodelec.

— În general, îl întrebă președintele, e prima oară după cinci ani cînd revedeți pe fostul dumneavoastră elev?

— Da, Domnule președinte.

— Vreți să vă întoarceți spre el și să-l cercetați cu atenție? S-a schimbat de cînd l-ați văzut ultima oară?

Bătrînul făcu un efort puternic spre a îndeplini gestul pe care i-l cerea Curtea. După ce privise cu insistență și îndelung pe acuzat, așezat în boxă între doi jandarmi, răspunse cu o voce surdă:

— S-a schimbat mult, într-adevăr...

A fost o clipă de stupoare.

— Ce vreți să spuneți?

Yvon Rodelec nu răspunde numaidecît și părăsi banca martorilor pentru a se apropia de banca apărării unde interpretul, în picioare, continua să transmită amănunțit, pe manile acuzatului sprijinite mereu de marginea boxei, cuvintele rostite în sală. Ajuns în dreptul lui Jacques, educatorul lui se întoarce ca să-l întrebe pe președinte:

— Curtea mă autorizează, domnule președinte, să pun eu însumi, direct, o singură întrebare fostului meu elev?

— Curtea vă autorizează, domnule Rodelec, cu condiția să ne spuneți cu voce tare această întrebare înainte de a o pune acuzatului în alfabetul dactilologic.

— Iată întrebarea: "Jacques, copilul meu, spune-mi de ce nu vrei să te aperi?"

— Îi puteți pune întrebarea, declară președintele.

Degetele bătrînului atinseră falangele infirmului, care tresări la acest contact.

— Răspunde? Întrebă președintele.

— Nu. Plînge... răspunde cu simplitate Yvon Rodelec, revenind la bară.

Pentru prima oară jurații văzură curgînd lacrimi pe obrazul de pe care dispăruse brusc imobilitatea lui nepăsătoare, spre a face loc unei dureri cumplite.

— Curtea vă autoriză să-i puneți și alte întrebări acuzatului, domnule Rodelec, spuse președintele, care înțelegea deopotrivă cu întreaga asistență că acest bătrîn în sutană e primul martor a cărui depoziție reușise să ajungă la inima lui Vauthier.

— Toate strădaniile mole vor fi zadarnice, răspunde cu tristețe directorul Institutului din Sanac. Jacques va tăcea. Îl cunosc bine! Să nu credeți însă că o face din orgoliu. Mi-e teamă mai degrabă să n-aibă de ascuns ceva ce nu vom ști niciodată!

— Martorul a vrut cumva să spună că și el îl consideră vinovat pe acuzat? Întrebă procurorul general.

Yvon Rodelec nu răspunde. Un sentiment de jenă cuprinse asistența. Victor Deliot se și ridicase în banca apărării:

— Dacă domnul Yvon Rodelec nu răspunde, domnule procuror general, e numai fiindcă încearcă să descopere cauza profundă care a determinat atitudinea de neînțeles a lui Jacques Vaulhier după drama de pe *De Grasse*.

— Apărarea îmi va permite să-i atrag atenția, replică procurorul general, că Ministerul Public consideră dimpotrivă că atitudinea acuzatului a fost aceeași din clipa crimei! O crimă al cărui autor s-a recunoscut formal în diferite rînduri, fără să încerce măcar a se disculpa! Cum privește asta fostul său profesor?

Glasul lui Yvon Rodelec se auzi din nou, cu o vehemență pe care încă n-o atinsese pînă-n acea clipă, în timpul lungii sale depoziții:

— Gîndesc că Jacques Vauthier suferă în momentul de față calvarul unui om ce s-a autoacuzat de o crimă pe care nu a săvîrșit-o, pentru a salva capul adevăratului ucigaș; probabil că el e singurul care-l cunoaște... Și deoarece Curtea mi-a cerut, îi voi mai pune lui Jacques, direct, și a doua

întrebare, fără mari speranțe de succes de altfel.

Era din nou în fața infirmului căruia îi luase mâinile și în vreme ce degetele sale lungi și descărnate alergau peste falangele inerte, bătrînul traducea cu voce tare, pentru Curte:

— Jacques, răspunde-mi: cine-i ucigașul? Simt că-l cunoști! Sînt sigur! Nu tu ești criminalul, copilul meu. Tu nu ești în stare de asemenea faptă. Nu-mi poți ascunde adevărul mie, profesorul tău... mie care ți-am dat mijloacele prin care să înțelegi să te exprimi! De ce nu dezvălui numele făptașului? Fiindcă ți-e drag? Fiindcă-l iubești? Chiar așa să fie, încă e de datoria ta să-i spui numele, tu, care ai fost întotdeauna însetat după adevăr! E de datoria ta: nu ai dreptul să te lași osîndit, fiindcă ești nevinovat! De ce această tăcere? Ți-e teamă? Teamă de ce? Teamă de cine? O, Jacques, dac-ai ști cît rău îmi faci în clipa asta!

Descurajat, bătrînul reveni încetișor către bară repetînd:

— N-a ucis, domnule președinte! Trebuie făcut imposibilul pentru a se descoperi adevăratul criminal!

— Afirmațiile martorului sînt desigur demne de compătimire, declară sec procurorul general Berthier. Din nenorocire, domnul Rodelec uită că acuzatul nu numai că a recunoscut crima sa, dar că a și semnat-o cu propriile sale mâini!

— Chiar dacă mi s-ar arăta cele mai zdrobitoare dovezi, răspunse bătrînul, n-aș crede în vinovăția lui Jacques!

— Curtea știe, îl întrerupse președintele, că sînteți omul care-l cunoaște cel mai bine pe acuzat. Ea vă cere deci să-i răspundeți la următoarea întrebare: în inima și în conștiința dumneavoastră îl considerați nevinovat pe Jacques Vauthier?

— În inima și în conștiința mea, răspunse cu tărie Yvon Rodelec, sunt sigur că-i nevinovax!

— În acest caz, ați putea lumina Curtea asupra persoanei adevăratului criminal?

— Cum aș putea s-o fac? Am aflat din ziare de moartea tînrului american, deopotrivă cu toată lumea...

— Considerați că în pofida tăcerii pe care și-o impune și a refuzului său de a răspunde, acuzatul se află în deplinătatea facultăților sale mintale?

— Sînt convinși! Doar o taină de nepătruns pentru noi toți îl obligă să tacă.

— Inteligența lui, pe care ați format-o de-a lungul anilor, este într-adevăr excepțională?

— Jacques e unul dintre creierele cele mai bine organizate pe care le-am întîlnit în cursul îndelungatei mele existențe.

— Concluzia e deci simplă, tot ce face Jacques Vauthier e voit... A cincea întrebare: ce părere aveți despre romanul său *Izolatul*?

— La fel de bună ca a tuturor celor care l-au citit cu imparțialitate, răspunse cu blîndețe bătrînul.

— L-a scris singur, sau în colaborare?

— Jacques și-a scris cartea în Braille absolut singur. Rolul meu s-a limitat a-l transcrie cu fidelitate în scrierea obișnuită.

— Considerați că lucrarea oglindește adevăratele sentimente ale acuzatului?

— Așa gîndesc... și e unul dintre motivele pentru care nu pot admite ca unui om care a scris niște pagini atît de sublime despre Caritate, i-a putut trece prin minte — chiar și o clipă — să facă vreun rău aproapelui său...

— Între paginile pe care martorul le califică drept "sublime", atrase atenția procurorului general, nu se găsesc și cîteva consacrate propriei familii a autorului, a căror noblețe spirituală ar putea să pară destul de îndoielnică cititorilor obișnuiți?

— Am regretat-o întotdeauna, mărturisi Yvon Rodelec. Dar toate încercările mele pe lîngă Jacques pentru a-l convinge să suprimе anumite pasaje din lucrarea sa au rămas fără rezultat. Foarte tînărul autor îmi răspundea invariabil: "Am scris și nu voi scrie niciodată decît ceea ce gîndesc, altfel n-aș fi sincer cu mine însumi!"

— Curtea vă mulțumește, domnule Rodelec... și înainte de a vă vedea părăsind această Sală, ține să recunoască eficiența generoasei opere pe care dumneavoastră, împreună cu colaboratorii, o îndepliniți în liniștea Institutului din Sanac.

— Aș fi preferat, domnule președinte, răspunse bătrînul cu voce stinsă, să nu fi primit vreodată aceste felicitări, într-o astfel de incintă și în asemenea împrejurări!

Yvon Rodelec se îndreaptă către ieșire cu capul plecat și cu spatele îndoit. Acest om admirabil nu-și putea da seama de efectul pe care depoziția sa, calmă și măsurată, emoționantă în sinceritatea ei, îl produsese asupra Curții, juraților și a întregii asistențe.

Sentimentele noi care o însuflețeau pe Daniela Gény erau aceleași cu ale majorității persoanelor ce se aflau prezente. Cu bunul său simț și cu noblețea sa, directorul Institutului din Sanac proiectase — fără a fi încercat măcar s-o facă — o lumină nouă asupra personalității acuzatului, destul de obscură pînă atunci. Punctul culminant al lungii sale intervenții fusese clipa în care punîndu-și degetele peste falangele infirmului, Yvon, Rodelec făcu să izvorască lacrimi din ochii lui stinși. Nu era oare o revelație subită aceea că ființa pe care toată lumea o considera ca pe o brută, era capabilă să se emoționeze? Vălul se sfîșiasse dintr-o dată și Daniela gîndea, ca mulți alții, că un om tare, care plînge, e capabil să aibă suflet. Această concluzie atenua mult în ochii tinerei fete aspectul acestui ins brutal pe a cărui figură se precizau de acum încolo trăsături omenești. Se sugestionă că Vauthier devenise aproape frumos cînd i-au apărut lacrimile. Poate că nu era decît o iluzie? Cu toate astea era sigură că în acea clipă remarcase o lumină peste trăsăturile aspre, pînă atunci impasibile. Avusese senzația că infirmul vede și aude mai bine decît un individ normal, atît de puternic i se deschisese fața spre lumea exterioară...

Nu fusese de altfel decît o scînteie stinsă repede de voința lui Vauthier, care își reluase masca de bestialitate amorfă. Acum, cînd îl privea din nou, Daniela se întreba dacă nu cumva fusese — deopotrivă cu întreaga asistență — jucăria unei halucinații colective? Dar nu, bruta plînsese...

— Domnule doctor Dervaux, spuse președintele Legris noului martor, după obișnuitul interogatoriu de identificare, știm că deși îngrijiiți la Limoges o clientelă numeroasă, îndepliniți în același timp și funcția de

medic titular al Institutului din Sanac, unde vă deplasați de trei ori pe săptămână pentru a da elevilor asistență medicală. Așadar, dumneavoastră vă revenea sarcina să-l îngrijiți și pe Jacques Vauthier când era nevoie?

— Într-adevăr. Dar trebuie să spun de la început că Jacques Vauthier, a cărui constituție este excepțională, n-a fost aproape niciodată bolnav. L-am examinat amănunțit la infirmerie, în prezența domnului Rodelec, chiar a doua zi după venirea lui la Sanac. Starea sănătății copilului era normală. S-a dezvoltat și în continuare surprinzător de bine. De aceea, domnul Rodelec a putut intensifica educația copilului fără teama unui eventual accident: ceea ce i-a reușit perfect.

— Martorul consideră drept o "reușită" educația pe care domnul Rodelec i-a făcut-o lui Jacques Vauthier? Întrebă cu ironie procurorul general Berthier.

— Ar trebui multă rea-credință ca să n-o recunoști! Iar eu sînt aici cu atît mai imparțial cu cît, contrariu fraților Ordinului Sfîntul Gabriel, n-am crezut niciodată în miracole ci în știință. Domnul Rodelec l-a putut smulge treptat pe Jacques Vauthier din starea de inferioritate fizică, înlocuind simțurile ce-i lipseau copilului prin dezvoltarea celor rămase în stare de funcționare normală. Contrariu domnului Rodelec, am gîndit întotdeauna că bunătatea poate exista foarte bine fără a i se aplica o etichetă religioasă... De asemenea, cîteva zile după sosirea lui Jacques Vauthier la Sanac, am profitat de faptul că domnul Rodelec mi-a împărtășit părerea că elevul său este foarte inteligent, ca să-i vorbesc cam așa: "De ce nu ați încerca să-l educați pe micul Jacques fără să-i îndopați prea mult creierii cu *Evangelia*? Rezumați-vă la principiul: «Să lăsăm lucrurile să se desfășoare în voie...» întrucîtva după sistemul din *Emile* al lui Jean-Jacques Rousseau".

Domnul Rodelec mi-a răspuns că dacă mie imi revine sarcina să îngrijesc trupul lui Jacques Vauthier, de suflet se va îngriji el. Amîndoi, a conchis el, vom face treabă bună! Ei bine, în pofida aparențelor actuale care se coalizează împotriva noastră, persist să cred că domnul Rodelec și cu mine am făcut o treabă excepțională cu Jacques Vauthier.

— În general, dacă a înțeles bine Curtea, constată procurorul general, martorul ține să împartă cu domnul Rodelec răspunderea educației lui Jacques Vauthier, care l-a condus de-a dreptul la crimă?

— Îmi fac un titlu de glorie, răspunse cu tărie doctorul Dervaux, de a fi colaborat de-a lungul anilor cu un om de talia lui Yvon Rodelec, pentru a ameliora soarta unor copii nefericiți și protestez cu energie împotriva unor afirmații care tind să acrediteze ideea că omuciderea de care este acuzat — pe drept sau pe nedrept — unul din acești copii, este rezultatul educației pe care a primit-o la Sanac! E lipsit de sens! Credeți-mă, domnilor, dacă aceste mici brute n-ar fi fost culese și crescute de un Yvon Rodelec, ar fi devenit cu siguranță o primejdie teribilă și chiar un flagel pentru societate, pe măsură ce poftele și dorințele lor s-ar fi dezvoltat în haosul unei vieți animalice! Întreaga omenire ar trebui să fie recunoscătoare unora ca Yvon Rodelec! Și afirm cu tărie că dacă există undeva pe lume o școală opusă celei a crimei, ea este fără discuție Institutul din Sanac, în care prima regulă educativă constă în a-i învăța pe

elevi dragostea pentru aproapele lor!

— Curtea, spuse președintele, i-a adus adineauri domnului Rodelec un omagiu public, pentru a-i dovedi că nu pune la îndoială o singură clipă eficiența sistemului său de învățământ... Deoarece dumneavoastră ați fost medicul permanent al institutului, ne-ați putea spune, domnule doctor, căror cauze atribuiți anumite reflexe nesăbuite ale lui Jacques Vauthier, cum ar fi și tendința lui de sinucidere după prima vizită a mamei sale?

— Acest incident m-a lăsat perplex multă vreme. După diferite convorbiri, domnul Rodelec și cu mine am căzut de acord asupra unui punct precis: că acea fugă disperată a copilului din fața mamei sale era o dovadă că repulsia lui — căci era neîndoios o repulsie — datează din primii ani de viață. Minunata răbdare a domnului Yvon Rodelec izbutise să modifice sentimentele copilului, după o ședere la Sanac de numai câteva luni. Din nefericire educatorul, printr-un exces de zel, a făcut poate greșala de a idealiza prea mult în creierul înfierbântat al lui Jacques noțiunea de "mamă". Când copilul a pătruns în vorbitor spre a lua în sfârșit contact cu acea mamă minunată pe care și-o imaginase, aproape că alerga spre o Făptură Ideală. Dar brusc, ajuns aproape de doamna Vauthier și simțindu-i mirosul, s-a schimbat — după câte se pare — la față. Într-o clipă memoria îi amintise că era tocmai prezența pe care o detesta, iar inteligența l-a făcut să înțeleagă că această femeie de care îi era groază, se identifica cu conceptul ideal despre mamă pe care domnul Rodelec se străduise, nu fără efort, să-l sădească în spiritul copilului. S-a cutremurat. Yvon Rodelec îmi destăinuia în aceeași scară: "E cumplit, doctore! Copilul e încredințat că l-am înșelat sugerându-i o părere ideală despre cineva care, după el, nu o merită. Dacă aceste îndoieli vor persista în creierul său fragil, mă tem că nu voi mai putea obține nimic de la el: va deveni refractar... Știți tot atât de bine ca mine că nu trebuie să înșeli niciodată încrederea unui copil normal: cu atât mai puțin încrederea unui infirm! Însăși baza metodei mele este încrederea absolută a elevului în profesorul său. Vedeți deci că problema e gravă. Trebuie să mă ajutați, doctore!"

I-am răspuns că din moment ce e convins că Jacques nu-și va iubi niciodată mama, cel mai bine ar fi să-i găsim imediat un derivativ puternic; pentru aceasta trebuia creată o altă afecțiune care să înlocuiască în inima copilului pe cea a mamei sale. Domnul Rodelec îmi vorbise deseori despre micuța Solange și de scrisorile pe care le trimitea în fiecare săptămână lui Jacques. După Yvon Rodelec, Solange sintetiza totul: mama și poate, de asemenea, tovarășa de viață pentru mai târziu. Mi-a amintit că-l sfătuisem, a doua zi după sosirea noului său elev, să nu-i îndoape creierii cu prea multă *Evangelie* și-mi spuse cu mare modestie că, după ce a chibzuit îndelung asupra acestei probleme, a decis să-mi urmeze întrucâtva sfaturile, că voia să facă din Jacques un om în adevăratul înțeles al cuvântului și că se biziue pe mine pentru a izbuti. Am fost atât de fericit să văd că omul acesta sfânt ia o hotărâre în armonie cu legile firii, încât i-am făgăduit să-l ajut cu toate cunoștințele mele. M-am ocupat, la rîndul meu, cu o curiozitate intensă de băiețașul care devenise pentru domnul Rodelec și pentru mine un subiect de experiențe morale și fizice. În timp ce educatorul îi băga în cap toate noțiunile esențiale, eu supravegheam dezvoltarea lui fizică.

Mi-am dat seama foarte curînd că instinctul sexual va juca la el un rol predominant. Jacques nu se va putea lipsi de femeie... I-am împărtășit observațiile mele domnului Rodelec. Știam că fata nu se gîndește decît la Jacques... De ce n-ar fi același lucru și din partea băiatului? La el nu era dccit o dorință neexprimată... Jacques aflase, printr-o explicație din cele mai rudimentare pe care sîntem constrînși s-o dăm surdo-muților și orbilor noștri spre paisprezece ani, ce este femeia, actul de procreație, dar ținînd seama de tripla lui infirmitate, problema devenea infinit de gingașă. Pioasa seninătate a domnului Rodelec îl îndemna pe acest excelent educator să creadă că totul se va aranja pînă la urmă prin unirea celor două făpturi, dacă așa e vrerea Celui de Sus. Eu, din păcate, eram mai în măsură să știu că stîngăcia unui bărbat la primul contact fizic cu o fată virgină poate compromite iremediabil o legătură. Era de prevăzut că Jacques, incomodat de tripla sa infirmitate, va comite toate stîngăciile. Multă vreme am fost îngrijorat la ideea că Solange, singura tovarășă de viață pe care Jacques ar putea-o găsi vreodată, va trebui să joace față de el rolul odios pentru dînsa, de obiect de experiență. Pudoarea și prospețimea ei nu erau în primejdie să sufere cumplit? Iar rana psihică se va putea vindeca cu timpul? Nu s-ar putea naște din acest contact fizic un sentiment spontan de repulsie pentru infirm, care să se transforme treptat în ură? Va fi oare sentimentul de afecțiune mai puternic, încît să-l contrabalanseze pe celălalt? Ce-i de făcut? Am ajuns la concluzia că singura soluție posibilă — oricît de șocantă ar părea — ar fi fost ca Jacques să cunoască alte femei înainte de Solange... Dar și în această situație se ridica un obstacol: chiar neținînd seama de morala creștină, oare nu ne aventuram într-un joc primejdios? N-ar fi însemnat să trezim în Jacques gustul femeii, fără ca aceasta să fie încarnată de una singură: Solange, tovarășa indispensabilă? Și nu era mai de preferat să sădim puternic în inima infirmului ideea că numai Solange i-ar putea satisface dorințele trupești? Asta avea avantajul că-l putea atașa de singura femeie oare se arătase dornică să se ocupe de el cu devotament și afecțiune. Prezența continuă a Solangei ar fi fost pentru Jacques o garanție de fericire: era lucrul cel mai important... În sfîrșit, Yvon Rodelec nu se putea călăuzi decît de morala creștină...

Îmi voi aminti mereu sosirea tinerei fete la Sanac. Întrevederea s-a petrecut în vorbitor, în prezența noastră. De îndată ce Solange a intrat, s-a oprit ca împietrită la vederea lui Jacques pe care-l cunoscuse copil și acum i se dezvăluia sub aspectul unui bărbat. Era palidă și blondă. Primii pași i-a făcut Jacques: a înaintat încet spre ea ca atras de o forță misterioasă. Cînd a fost destul de aproape, s-a oprit să aspire îndelung: mi-a mărturisit după aceea că în acea clipă de neuitat a vieții sale regăsise "mireasma Solangei", mireasmă pe care o îndrăgise atît de mult odinioară, cînd vegeta în cămăruța din apartamentul parizian, mireasmă care contrastase totdeauna cu cea nesuferită a mamei sale... În același timp, ce deosebire între felul de a le primi! În loc s-o ia la fugă, întinse mîinile și începu să atingă cu blîndețe contururile obrazului iubit... Solange, nemișcată ca o statuie, abia îndrăznea să respire în timpul acestui examen. Brusc, mîinile infirmului apucară pe ale tinerei fete: degetele aspre ale băiatului alergau cu lăcomie peste falangele diafane. Îi vorbeau cu o volubilitate digitală

prodigioasă, pentru a-i spune, în sfârșit! direct, tot ce Jacques păstrase ani de zile în inima sa.

Yvon Rodelec și cu mine n-am știut niciodată care au fost, acele prime cuvinte de dragoste. În acest timp, contactul fusese stabilit pe viață...

Prezența neconținută a tinerei fete în preajma lui Jacques timp de cinci ani, mă obligă să-l inițiez pe băiatul ăsta mare în problemele fiziologice care-l frământau. Deși expresia poate să pară cam tare — și îmi cer scuze cu anticipație — ea rezumă însă starea fizică în care se găsea infirmul; *simțea* femeia alături de el. Atunci a trebuit să-l facem s-o descopere mai complet, încît să evităm transformarea curiozității sale nesatisfăcute în obsesie maladivă.

Yvon Rodelec mă lăasă să acționez singur, voind să-și limiteze rolul de educator la sferele intelectuale și morale.

Evident, nimeni nu era mai indicat decît un medic pentru aceste lucruri, dar sarcina mea ar fi fost grea dacă n-aș fi găsit în Solange însăși cea mai înțelegătoare și prețioasă colaboratoare. Ea acceptă să dea posibilitatea lui Jacques să descopere anatomia unui corp de femeie, așa cum se obișnuiește într-o facultate de medicină. Prefera să fie ea însăși, mai curînd decît o femeiușcă oarecare, aceea care să-i dea putința lui Jacques să descopere misterele femeii... După ce Solange se dezbracă, mă apropiu de Jacques apucîndu-i mîinile pentru a-l face să pipăie un bust de femeie, sîni de femeie, coapse de femeie. Îi explicam totul treptat. Chipul i se ilumina cînd înțelegea actul sublim al alăptării materne... Cînd îi descrii și actul dragostei care marchează împreunarea a două ființe, el păru să-l găsească extrem de natural. Asta voiam. Această stranie lecție de istorie naturală avu ceva biblic. În ce mă privește, încercam senzația că inițiez un nou Adam pur și cast, la cunoașterea unei Eve eterne... Infirmul fremăta: dorințele sale carnale se vor cristaliza acum firesc asupra Solangei, așa cum dorise Yvon Rodelec. Pe nesimțite, instinctele grosolane se vor preface la Jacques în necesitatea imperioasă de a crea și el viață cu această tovarășă ideală ce-i fusese așezată în cale.

Trecuseră cîteva zile, în timpul cărora îl simțeam din ce în ce mai obsedat, mai torturat. Avea nevoia să cunoască femeia pe de-a întregul. Așteptam cu îngrijorare clipa în care va veni să mă găsească din voință proprie, spre a-mi destăinui că o dorește pe Solange cu ardoare... Cînd aceasta s-a produs, l-am prevenit de îndată și pe Yvon Rodelec. Jacques avea douăzeci și doi de ani, Solange douăzeci și cinci: nu mai exista nici un obstacol... Trei luni mai tîrziu, Solange Duval devenea doamna Jacques Vauthier...

— Credeți sincer, domnule doctor, întrebă președintele, că această căsătorie a fost o reușită?

— Reușita ar fi fost și mai mare dacă ar fi existat și un copil...

— A fost vreo piedică? întrebă procurorul general Berthier.

— Nici una! Cei doi soți sînt bine construiți și dacă ar fi avut un copil în cei cinci ani de tînd sînt căsătoriți, acesta ar fi fost cu certitudine normal. Orbirea, muțenia și surzenia nu sînt ereditare. Cea mai bună urare pe care le-aș putea-o face lui Jacques Vauthier și Solangei este ca, după ce va lua sfîrșit această poveste tristă, să aibă în fine acest copil care va pecetlui definitiv unirea lor.

— Această urare, domnule doctor, presupune că sînteti convins de inocența acuzatului?

— Sînt, domnule președinte. Cînd am citit în ziare amănuntele crimei săvîrșite pe bordul lui *De Grasse*, am căutat cu tenacitate mobilul care ar fi putut să-l împingă pe Jacques spre a o comite. Și nu l-am găsit! Sau mai curînd — da! Am găsit un mobil: eu, care l-am studiat profund pe Jacques ani în șir; dar mi-a părut atît de neverosimil încît n-am zăbovit asupra lui...

— Spuneți-l totuși Curții, domnule doctor! îi suflă Victor Deliot din banca lui.

— Fie... Jacques își iubea prea mult soția ca să îngăduie cuiva să nu-i poarte respect... Nu vreau să împovărez aici memoria unei victime, cu atît mai mult cu cît nu știu nimic despre acest tînăr american. Dar, în sfîrșit, o anumită forță a pasiunii carnale concentrată la Jacques Vauthier asupra unei ființe unice — soția lui — i-ar fi putut inspira dorința să suprima nu un rival — căci nu poate fi vorba o singură clipă de rival cînd ai o tovarășă de o moralitate fără cusur ca Solange — ci un simplu necunoscut care ar fi încercat fără să se gîndească și numai findcă era un bărbat pus în prezența unei femei frumoase, să-și încerce norocul... Forța lui Vauthier e herculeană: aproape că ar fi putut ucide fără măcar să vrea... Aceasta ar fi singura explicație plauzibilă a repetatelor sale mărturisiri și a gestului său materializat prin amprente regretabile.

— Deducția domnului doctor Dervaux, care e totuși un martor citat de apărare, declară cu repeziciune procurorul general Berthier, merită să rețină întreaga atenție a domnilor jurați: este plină de bun simț. Poate că ne găsim efectiv dinaintea adevăratului mobil al crimei, pe care acuzatul se îndărătnicește să nu-l dezvăluie?

— Nu, domnule procuror general! strigă Victor Deliot. În dorința sa de a face totul pentru a găsi o scuză valabilă gestului criminal ce i se impută lui Jacques Vauthier, martorul a săvîrșit o eroare. Mobilul crimei, admițînd prin imposibil ca acuzatul a comis-o realmente, ar fi fost mult mai imperios: apărarea este întru totul îndreptățită să creadă că Jacques Vauthier a avut efectiv un motiv puternic spre a-l suprima pe acest John Bell și își ia sarcina s-o dovedească la timpul convenit. Numai că Jacques Vauthier nu și-a pus proiectul în executare!

— Ce vreți să spuneți, maestre Deliot? întrebă președintele.

— Pur și simplu, domnule președinte, că Jacques Vauthier nu a comis crima de care este acuzat!

S-a produs în sală o clipă de stupoare, urmată de proteste.

— Adevărat? exclamă domnul Votrin. Și ce faceți, scumpe maestre, cu amprente și cu mărturisirile acuzatului?

— Ei, Doamne! aceste amprente sînt incontestabil ale lui Jacques Vauthier dar... și tocmai aici solicit la rîndul meu întreaga atenție a Curții... Îmi pare că ancheta judiciară nu a fost condusă cu întreaga subtilitate pe care o cerea o crimă atît de stranie. Ne luăm sarcina să o demonstrăm, de asemenea, la timpul convenit. Cît privește mărturisirile, chiar repetarea lor — și să spunem cuvîntul, nu e prea tare — "complezența" de care a dat dovadă Jacques Vauthier din clipa descoperirii crimei pentru a-și recunoaște fapta, ne pun pe gînduri. Și nu ne pierdem speranța, în pofida circumstanțelor, să-l aducem pe clientul nostru în situația de a face în

această incintă, o răsunătoare retractare înainte de sfârșitul dezbaterilor. De altfel, asta nu se va întâmpla — sîntem de mult convinși — decît dacă-l punem pe Jacques Vauthier în fața unor probe atît de concludente despre nevinovăția sa, încît nu va putea să mai persiste în ceea ce am putea numi: "o admirabilă minciună"...

— Vreți să lăsați să se înțeleagă, întrebă președintele, că acuzatul nu a spus adevărul în cursul diferitelor interogatorii la care a fost supus de șase luni încoace?

— A mințit, domnule președinte! Clientul meu a mințit pe ofițerii de pe *De Grasse*, pe inspectorii de poliție, pe medici, pe judecătorul de instrucție, și-a mințit propria lui soție și chiar pe mine, care am datoriat să-l salvez împotriva voinței sale! În concluzie: Jacques Vauthier a mințit pe toată lumea!

— Dar cu ce intenții? întrebă procurorul general.

— A, domnule procuror general, aici se află cheia misterului! răspunse Victor Deliot. Cînd vom ști motivul exact pentru care clientul meu s-a acuzat de o crimă pe care nu a comis-o, spre a salva capul adevăratului criminal pe care în momentul de față e singurul care-l cunoaște — așa cum a lăsat să se înțeleagă și domnul Rodelec în remarcabila sa depoziție — nu vom fi departe de a descoperi pe asasin.

— Ministerul Public, ironiză procurorul general, este îndreptățit a se teme că acel așa zis "adevărat" criminal nu o să se arate niciodată justiției, pentru bunul motiv că nu există! Nu există decît un criminal, domnilor jurați: real, viu, care nu aparține unui regat al himerelor... omul care se află în fața dumneavoastră, Jacques Vauthier!

— Apărarea nu permite Ministerului Public să trateze pe clientul său cu un termen infamant, înainte ca ora rechizitoriului să fi sunat! strigă cu putere Victor Deliot.

— Nici Ministerul Public și nici domnii jurați nu se vor lăsa impresionați de vorbele sforăitoare ale apărării! răspunse procurorul general Berthier pe același ton. Și n-ar fi rău să amintim aici că judecata se face numai pe bază de fapte. Dacă apărarea continuă să persiste pe drumul pe care a pornit, îi cerem să ni-l arate pe acel faimos criminal necunoscut și noi vom fi primii care să cerem pur și simplu achitarea lui Jacques Vauthier... Sîntem tot atît de însetați de dreptate ca și apărarea... Și rolul nostru este să facem să triumfe Dreptul... Dar știm, de asemenea, că na există decît un singur criminal posibil în această dureroasă poveste.

— Incidentul este închis! tranșă președintele înainte de a se adresa doctorului Dervaux, care se mai afla la bară: mai aveți și alte declarații de făcut?

— Da, domnule președinte. Mă tem că onorata Curte s-a înșelat asupra cuvintelor pe care fără îndoială că am greșit lăsîndu-le să-mi scape adineauri și care au dat naștere acestei discuții... N-am exprimat decît o ipoteză care ar putea să explice mobilul crimei, dar înseși această explicație nu m-a satisfăcut niciodată pe deplin, fiindcă am fost mai în măsură decît oricine, în timpul celor doisprezece ani pe care Jacques Vauthier i-a petrecut la Sanac, să-i cunosc adevărata mentalitate. Împotriva tuturor aparențelor, care se coalizează împotriva lui, Jacques Vauthier nu putea să fi ucis, deoarece întregul bagaj moral pe care Yvon

Rodelec l-a înmagazinat în creierul și în inima sa, e de o asemenea calitate încît, cel care îl posedă nu se poate dedica decît Binelui... Jacques Vauthier n-a plecat în America decît cu dorința de a face cunoscute progresele obținute în educația dezmoșteniților soartei. Este de neconceput ca, pornit cu un țel atît de nobil, să revină în mijlocul nostru cu mîinile pătate de sînge!

— Curtea vă mulțumește, domnule doctor! Vă puteți retrage...

Depoziția care luase sfîrșit ridicase un punct delicat, la care Daniela nu se gîndise de fel de la începutul procesului: problema relațiilor fizice dintre infirm și aceea care acceptase să-i fie soție. La început, Daniela se cutremurase numai la gîndul că o femeie tînără și frumoasă, cum trebuie să fie această Solange după descrierea făcută de mai mulți martori, s-a putut lăsa în voia mîngîierilor unei brute... dar anumite cuvinte pronunțate de Yvon Rodelec și de doctorul Dervaux — cei doi oameni care-l cunoșteau cel mai bine pe Jacques Vauthier — o puneau acum pe gînduri. Dragostea nețărnută a infirmului pentru Solange nu mai putea fi pusă la îndoială. În fond avusese un anumit noroc această Solange Duval, ca să fie iubită astfel. Cîte dintre biete femeii s-ar putea lăuda că au reușit să subjuge în asemenea măsură un om atît de puternic? Daniela sfîrșea prin a gîndi că, la urma urmei, această Solange nici n-a fost atît de nefericită cu bruta "sa" pe cît își imaginează muritorii de rînd. Cu cît tînăra fată observa mai amănunțit pe Jacques Vauthier, cu atît mai mult se simțea dispusă să creadă că senzația de a te lăsa cuprinsă în brațele acestui colos trebuia să fie prodigioasă... Și, în primul rînd, acest Vauthier nu era numai o brută: avea totodată și o inteligență frumoasă. În sfîrșit, inima lui era în stare să se emoționeze... dovada fusese făcută în plină ședință. Dar chiar presupunînd că n-ar fi fost decît o brută, poate că nu era chiar atît de dezagreabil în dragoste? În fond, ca multe dintre tinerele femeii și fete care urmăreau cu pasiune dezbaterile, Daniela sfîrși prin a se lăsa înduioșată de bruta tăcută, fără să-și dea seama și aproape împotriva voinței ei... Era nerăbdătoare s-o vadă, în sfîrșit! pe această Solange Duval, elogiata la superlativ de cîțiva martori distinși, pe cînd majoritatea o vorbea de rău. În orice caz, o femeie care dezlănțuie opinii atît de contradictorii nu poate fi o făptură de rînd...

Noul martor care înainta spre bară purta, ca și Yvon Rodelec, o sutană neagră și un jabou albastru. Dar Dominic Tirmont, fratele-portar al Institutului Sfîntul Iosif din Sanac — era pe atît de rotofei și de scurt în picioare, pe cît era de impozantă statura lui Yvon Rodelec. Chipul jovial al noului venit exprima o permanentă bună dispoziție.

— Domnule Tirmont, ați putea expune în fața Curții tot ce știți și ce părere aveți despre Jacques Vauthier?

— Ei, drăguțul de el! exclamă fratele Dominic. Am numai păreri bune, ca și despre toți elevii noștri... Sînt atît de drăgălași!

— V-ați ocupat în vreun fel de Jacques Vauthier pe cînd se afla la Sanac?

— Aș spune mai curînd că directorul nostru își asumase această obligație... Totuși, am "trăncănit" adesea cu acest copil drăguț, prin

mijlocirea alfabetului dactilologic. Și, deopotrivă cu ceilalți membri ai corpului profesoral, m-a izbit mereu inteligența lui cu totul remarcabilă... Cred că mă iubea mult din ziua când îi făcusem o rochie frumoasă și nouă păpușii sale Flanelle, pe care o adusese în ghereta de la poartă. Poate să fi fost un an de la sosirea lui... Îmi amintesc foarte bine conversația noastră din ziua aceea... Tocmai îi spusese, ca să-l tachinez: "Rochița Flanellei nu mai e la modă; și nici părul; e prea lung..." "Ce culoare ar trebui să aibă rochia ei cea nouă?" mă întrebă de îndată Jacques. Am fost atât de surprins de această întrebare în care copilul orb îmi vorbea despre *culoare*, încît am șovăit un pic înainte de a-i răspunde: "Roșie! Dar, de fapt, cum îți închipui tu roșul?"

— Trebuie să fie o culoare caldă! mi-a răspuns.

— Ai dreptate, micuțule Jacques. Domnul Rodelec te-o fi învățat și culorile spectrului solar? "Da. Mi-a explicat chiar și cum e făcut curcubeul!" Cel mai extraordinar în cazul acestui copil drag era că în răspunsul pe care mi l-a dat nu se afla nici un pic de fanfaronadă. Procedînd prin analogie, el își formase o imagine despre culori gîndindu-se la varietatea mirosurilor și gusturilor. De exemplu, deosebirea dintre mirosul unei portocale și al unei pere, sau dintre o caisă și o piersică îi sugera pe cea dintre alb și negru, sau roșu și verde... Prin deducție, reușea să-și dea seama de gradația tonurilor și de gama nuanțelor. Nu se gîndea niciodată la un obiect fără să-l îmbrace, din instinct, cu elementele cromatice ale curcubeului.

— Martorul poate să ne spună dacă imaginea fundamentală a culorilor era exactă în creierul lui Jacques Vauthier? Întrebă Victor Deliot.

— Nu. Mi-am dat seama aproape numaidecît de această lacună care, din nefericire, nu va putea fi niciodată remediată pe viitor, când m-a întrebat: "Ce culoare au ochii Flanellei?" I-am răspuns că sînt albaștri și că are părul negru... Copilul își manifestă o vie dezamăgire: "Nu-mi place! a spus. Flanelle ar fi mult mai frumoasă dacă ar avea ochii galbeni și părul albastru!" Nu i-am răspuns imediat, considerînd că s-au văzut altele și mai rele în unele portrete din arta modernă. Oare creierul lui Jacques nu și-o fi creat o paletă picturală proprie în care verdele să fie sinonimul prosperității, roșul al forței și violenței, albul al candorii și purității? Dar chiar dacă coloritul din imaginația sa nu corespundea cu exactitate adevărului, asta n-avea decît o importanță foarte relativă deoarece, de fapt, nu există adevăr absolut în materie de descompunere cromatică a luminii. Oare cîți văzători, din care mulți sînt loviți de daltonism, cad de acord asupra naturii exacte a unei culori? Și despre cîți adepți ai luminii în pictură nu s-a auzit spunîndu-se că "pictează mai frumos decît natura?" În sfîrșit, cum spune un vechi proverb: "Despre gusturi și culori nu se discută!"

— Toate aceste considerații ale martorului cu privire la simțul culorilor la acuzat, declară procurorul general Berthier, sînt desigur foarte interesante, dar ni se par în afara subiectului.

— Nu, domnule procuror general, răspunse Victor Deliot. Dacă l-am lăsat pe domnul Tirmont să expună felul în care acuzatul își imaginează culorile inițiale, e numai pentru că una din aceste culori — oricît de neverosimil ar părea Curții — a jucat un rol decisiv în crima ce i s-a

imputat pînă acum, pe nedrept, lui Jacques Vauthier.

— Hotărît lucru, exclamă procurorul general, cu domnul Deliot mergem din surpriză în surpriză! Și dacă nu mi-ar fi teamă că jignesc demnitatea acestei instanțe, aș spune că datorită frazelor enigmatice ale apărării, ne cufundăm în plin roman polițist!

— Cine afirmă contrariul? răspunse bătrînul avocat. În orice povestire polițistă există o crimă al cărei autor nu e descoperit decît în ultimele pagini. Repet: adevăratul criminal de pe *De Grasse* nu va fi demascată decît în ultimele minute ale dezbaterilor...

— De ce nu dezvăluie apărarea imediat numele acestuia, din moment ce pare să-l cunoască atît de bine? întrebă procurorul general.

— Apărarea n-a spus niciodată că l-ar cunoaște pe asasin! răspunse cu seninătate Victor Deliot. A afirmat pur și simplu că nu clientul ei este adevăratul culpabil și că acesta crede că-l cunoaște în momentul de față pe criminal. Dificultatea — și Curtea va recunoaște împreună cu apărarea că-i destul de mare — constă în alegerea modalității sau șocului psihologic care-l va decide în sfîrșit pe Jacques Vauthier să ne spună tot ce știe. Singura afirmație pe care apărarea o poate face acum, este că cel puțin trei persoane puteau avea un motiv valabil să-l ucidă pe John Bell... Între acestea se află incontestabil și acuzatul; dar nu el a ucis: o vom demonstra.. Mai există și o a doua persoană a cărei atitudine e lipsită de claritate, dar care beneficiază de anumite alibiuri. Rămîne a treia care este — după toate aparențele — autorul crimei..: Din nefericire apărarea nu cunoaște încă această a treia persoană, altminteri procesul ar fi deja sfîrșit! Și ca răspuns la remarca domnului procuror general, care pare să conteste oportunitatea declarațiilor domnului Dominic Tirmont asupra simțului culorilor la acuzat, cerem domnilor jurați să nu piardă din vedere faptul că pentru individ singurele culori care contează sînt cele care-i plac — chiar dacă n-a putut decît să și le imagineze, cum e cazul cu Jacques Vauthier. Ce ne dovedește că închipuirea unui orb nu supralicitează frumusețea și bogăția irisului?

— Considerați domnule Tirmont, întrebă președintele pentru a reteza scurt, încă o dată, discuția dintre apărare și Ministerul Public, că Jacques Vauthier e capabil să fi comis crima de care e acuzat?

— Jacques? strigă fratele Dominic. A fost cel mai blînd pensionar din cîți a cunoscut instituția noastră. Avea din instinct oroare de răutate și de cruzime. Bătrînul grădinar Valentin îmi spunea despre el: "Jacques Vauthier și asasin? Excluz! Nu-i plăceau decît florile..."

— Landru, observă procurorul general, își adora trandafirii pe care-i îngrijea cu dragoste, între două crime!

— Acest Valentin, continuă președintele, nu folosea o baracă din fundul parcului pentru a păstra uneltele de grădinarit?

Fratele Dominic păru uluit că i se pusese această întrebare:

— Da, într-adevăr... Domnul președinte ne-a făcut poate o vizită la Sanac?

— Nu, răspunse președintele Legris, dar nădăjduiesc să mă duc acum... Mai există baraca?

— Da. Adică a fost reconstruită după incendiu.

— Ce incendiu?

— O... un mic accident, din fericire fără gravitate... În care — uite, curios! mă gîndesc acum — a fost amestecată Solange Duval, care trebuia să devină cinci ani mai tîrziu doamna Jacques Vauthier...

— Puteți să ne relatați incidentul? Întrebă președintele.

— Dacă-mi amintesc bine, domnul Garrick și cu mine ne plimbam prin parc într-o seară de primăvară, la căderea nopții, cînd văzurăm ieșind flăcări din baracă. Am alergat numaidecît, convinși că Valentin dăduse foc din neglijență. Dar, spre marea noastră surprindere, văzurăm în fața barăcii, aproape mistuită de incendiu, pe Solange Duval și pe unul dintre pensionari, Jean Dony, ale căror chipuri și veșminte erau negre de fum. Valentin nu era acolo...

— Pe cînd ați alergat spre baracă, l-ați întîlnit pe Jacques Vauthier care fugea spre clădirea centrală a institutului?

— Nu, domnule președinte. Dar întrebarea dumneavoastră îmi amintește o destăinuire ciudată pe care mi-a făcut-o Jean Dony, a doua zi, în ghereta de la poartă. A intrat pe cînd eu eram ocupat cu clasarea corespondenței și mi-a spus: "Ați auzit ce a răspuns Solange fratelui Garrick aseară, cînd a întrebato: «Ce s-a întîmplat aici?»" "Da, i-am răspuns. Și ce-i cu asta?" "Este că, îmi spuse în taină Jean Dony, Solange a mințit declarînd că incendiul s-a datorat numai stîngăciei sale. Nu ea a răsturnat lampa cu petrol: Jacques a trîntit-o de pămînt cu intenția să pună foc și a fugit după ce ne încuiase cu cheia în baracă, pe Solange și pe mine..." "Ce tot spui acolo? i-am răspuns lui Jean Dony. Îți dai seama că acuzația e gravă și că nu ai dreptul să calomniezi un coleg? În primul rînd, Jacques nu era acolo!..." "Era, frate Dominic, dar a avut timp să fugă pe cînd făceam eforturi disperate să deschid ușa pe dinăuntru. Și dacă n-ar fi cedat în ultima clipă, ați fi dat peste două cadavre carbonizate: al meu și al Solangei... Jacques a încercat să ne facă de petrecanie!" "Ei nu, ești nebun dc-a binelea, Jean? De ce vrei ca el să fi comis o faptă atît de lipsită de sens?" "Fiindcă-i gelos pe mine, îmi răspunse Jean Dony. Își închipuie că Solange mă iubește pe mine și nu pe el!..."

Am fost destul de perplex riteva zile: trebuia să dau crezare spuselor lui Jean Dony, care a fost întotdeauna un pensionar model și urma să ne părăsească după cîteva săptămîni? Sau era mai bine să relatez directorului nostru acea convorbire stranie? Mă temeam că domnul Rodelec, care-mi cunoștea firea destul de vorbăreață, să nu-mi răspundă: "Prea te amesteci unde nu-ți fierbe oala!" Și domnul Rodelec ar fi avut dreptate... A treia soluție era să întreprind o anchetă discretă pe cont propriu, pentru a încerca să aflu care-i adevărul. Am profitat de o vizită a lui Jacques Vauthier în ghereta mea, ca să-i spun: "Bietul meu Jacques! Trebuie să fi fost foarte emoționat aflînd că Solange și bunul dumitale prieten Jean erau cît p-aci să ardă de vii în baraca lui Valentin?" Jacques mi-a răspuns cu simplitate: "Nu înțeleg cum s-au putut petrece lucrurile! În tot cazul, ceea ce știu e că Jean nu mai îmi este bun prieten..." N-am mai putut obține de la dînsul nici un alt răspuns. Am încercat apoi să-l fac și pe Dony să vorbească din nou, dar acesta, care regreta poate vorbele sale, nesocotite, făcea tot ce putea ca să nu mai dea ochii cu mine. M-am hotărît să dau uitării tot ce-mi istorisise Jean Dony. Și n-am procedat bine? Fiindcă am avut apoi bucuria să-l văd revenind special din Albi la Sanac și

să ne cînte la orgă în ziua cununiei lui Jacques cu Solange. Atunci am tras concluzia că nu-și păstrasera dușmănie...

— Ce gîndiți despre Solange Duval? Întrebă președintele.

— Numai bine, cum gîndește și directorul nostru.

— Cînd a avut loc ceremonia căsătoriei ați avut impresia că tinerii soți erau fericiți?

— Dacă erau fericiți, domnule președinte? Dar fericirea le ilumina chipurile pe cînd ieșeau din capelă uniți pe viață! Toată lumea era fericită în ziua aceea! Ce frumoasă ceremonie! Am văzut și trag nădejdea să mai văd multe sărbători la Sanac, dar nu cred că vreuna va atinge bucuria pe care o răspîndea aceasta cununie — prima care a fost celebrată în capela noastră din Institutul Sfîntul Iosif. Aveam cu toții senzația că am fost puținel făurarii acestei fericiri...

— Ați mai revăzut pe cei doi soți după aceea?

— O singură dată, la întoarcerea lor din voiajul de nuntă și înaintea plecării în Statele Unite.

— În acea zi păreau la fel de fericiți ca în ziua cununiei?

— Mi s-a părut că da și am mulțumit Atotputernicului că a îngăduit această fericire... Asta mă îndreptățește să cred că Dumnezeu nu a putut să-l părăsească pe Jacques, după ce l-a ajutat atît de mult ca să devină un om întreg. Am încredere nu în îndurarea sa — fiindcă refuz să văd în acest copil drag un vinovat — ci în felul în care-l va face să treacă biruitor peste această încercare...

— Curtea vă mulțumește. Vă puteți retrage... Introduceți martorul următor!

Apariția unei tinere femei blonde, cu ochii albaștri azurii, a cărei talie micuță contrasta izbitor cu statura athletică a lui Vauthier, făcu senzație. Privirile asistenței se plimbau alternativ de la făptura plăpîndă cu chip adorabil și puțin îmbujorat, care părea foarte intimidată că se află într-un asemenea loc, spre colosul al cărui chip imberb rămînea impasibil. Solange se apropiase de bară, fără să-și întoarcă privirile către boxa acuzatului, și stătea țeapănă în fața președintelui, de parcă s-ar fi temut să privească pe cel în favoarea căruia va depune mărturie.

"Iat-o, în sfîrșit! gîndi Daniela Gény. Este chiar așa cum mi-am imaginat-o!" Așadar, nici martorii cei mai favorabili nu exageraseră frumusețea ei: această Solange era foarte drăguță. Viitoarea avocată era un pic geloasă. Era stupid, dar ce putea face? Mergea chiar pînă acolo încît își închipuia că Jacques — așa numea acum bruta de odinioară — era pe cale să le observe pe amîndouă, pe Solange și pe ea și să le compare. Tripla lui infirmitate conta de acum înainte mult mai puțin. Căuta stigmatul egoismului pe fața candidă a Solangei: "Aha, nu prea se preocupase dumneaei de nenorocitul infirm de cînd se afla la închisoare!" Aflase chiar din gura lui Victor Deliot și din pricina asta purta un dinte tinerei femei.

— Doamnă Vauthier, spuse președintele, cu blîndețe. Curtea știe în prezent că l-ați cunoscut pe Jacques Vauthier cu mult înainte de a vă căsători cu el, de pe vremea cînd atît dumneavoastră cît și el nu erați decît niște copii.

Fără grabă, tînăra femeie descrise impresiile pe care le încercase în acea epocă, mila ei pentru copil și indignarea împotriva părinților lui. Evocă mîhnirea pe care o simțise cînd Jacques plecă la Sanac, speranța că-l va regăsi și educația pe care o primise la surorile Ordinului Înțelepciunii.

— În timpul celor șapte ani de despărțire care au precedat sosirea dumneavoastră la Institutul Sfîntul Iosif, ați rămas în corespondență cu Jacques Vauthier?

— Îi scriam în fiecare săptămînă. În primii doi ani îmi răspundea pentru el domnul Rodelec, apoi Jacques mi-a scris singur, în Braille — scriitură pe care o înțelegeam perfect. Foloseam același procedeu ca să-i răspund.

— Vă amintiți de un coleg al lui Jacques Vauthier, ceva mai în vîrstă decît el, Jean Dony, care se afla de asemenea la Sanac?

— Da, răspunse Solange simplu.

— Ar fi important, doamnă, să luminați Curtea asupra unui punct precis: Jean Dony însuși a afirmat la această bară că i-ați făcut anumite confidențe...

— Ce confidențe? întrebă Solange cu vioiciune.

— Grefier, spuse președintele, vreți să citiți doamnei Vauthier declarațiile martorului Jean Dony?

Grefierul citi depoziția pe care tînăra femeie o ascultă în tăcere. După care, președintele întrebă:

— Sînteți de acord, doamnă, cu termenii acestei depoziții?

— Jean Dony, răspunse ea cu fermitate, și-a permis să tragă din acel regretabil accident, care din fericire n-a avut urmări tragice, concluzii mincinoase care-l puneau într-o lumină favorabilă, departe de rolul pe care l-a jucat! Jacques să mă fi ademenit în baraca grădinarului spre a încerca să abuzeze de mine? E ridicol! Jacques mă respecta prea mult! Dar n-aș putea afirma același lucru despre Jean Dony, de aceeași vîrstă cu mine, și ale cărui maniere mi-au displicut întotdeauna. În ziua aceea el a jucat un rol mîrșav și a fost vinovat de tot ce s-a petrecut...

— Ce vreți să spuneți, doamnă?

— Sînt îndreptățită să cred că onorata Curte m-a înțeles perfect și că nu este necesar să revenim asupra unui eveniment din trecut care, la urma urmei, nu prezintă decît un interes neînsemnat... Și țin să precizez că nu am făcut niciodată vreo confidență cît de mică lui Jean Dony!

— Curtea ia act și ar dori să știe acum, doamnă, continuă președintele, dacă ați colaborat efectiv cu Jacques Vauthier la redactarea romanului său?

— În nici un fel. Jacques și-a scris romanul singur! Eu n-am făcut decît să-i adun, la cererea sa, documentarea necesară. Iar domnul Rodelec își luase numai obligația să-i traducă lucrarea în scriitura obișnuită.

— N-ați fost totuși, doamnă, într-o oarecare măsură, cea care a inspirat lucrarea, îndeosebi în pasajele în care este vorba de familia eroului? insinua procurorul general Berthier.

— Ceea ce spuneți, domnule, este lipsit de eleganță! Dacă am înțeles bine sensul cuvintelor dumneavoastră, încercați să mă faceți răspunzătoare pentru aprecierile amare făcute de Jacques asupra familiei sale? Ei bine: vă rog să aflați o dată pentru totdeauna că nu l-am influen-

țat niciodată, nici înainte și nici după căsătoria noastră.

— Se pare cu toate acestea, doamnă, spuse președintele, că Jacques Vauthier a dat dovadă de o mare timiditate când a fost vorba să vă ceară mîna?

— Care om, domnule președinte, nu s-ar fi aflat într-o stare sufletească asemănătoare în atari împrejurări din viață?

— E destul de adevărat, doamnă, dar Curții i-ar place să cunoască cu precizie, chiar din gura dumneavoastră, felul în care directorul Institutului din Sanac s-a substituit într-un anume fel unui Jacques Vauthier prea timid spre a vă cere să-l luați de soț.

— Curtea consideră că o asemenea întrebare, la care răspunsul poate să fie destul de delicat pentru martor, este indispensabilă pentru buna desfășurare a procesului? Întrebă Victor Deliot.

— Curtea, răspunse președintele, consideră necesar să fie lămurită asupra raporturilor ce au existat între acuzat și soția lui, de când s-a pus problema acestei căsnicii.

— În cazul acesta, răspundeți doamnă, spuse Victor Deliot tinerei femei, al cărui obraz se împurpură ușor când începu:

— Când am venit la Sanac să-l întâlnesc pe Jacques, m-am aflat în prezența unui bărbat tînăr, repezit și sensibil, ale cărui adevărate sentimente pentru mine s-au manifestat curînd. Am fost în același timp fericită, dar și puțin îngrijorată. Îmi era drag, firește, dar încă nu-l iubeam: era prea multă milă în afecțiunea mea. Și nu iubești oamenii de care ți-e milă... Îi plîngi! Trecură astfel cinci ani, ocupați din fericire de o muncă intensă, apoi de pregătirea *Izolatului*...

Romanul apăru în sfîrșit și Jacques deveni celebru. Curînd după aceea, domnul Rodelec bătu într-o seară la ușa camerei pe care o ocupam în institut. Acest om admirabil mi-a spus: "Să nu fii tare supărată pe mine, micuța mea Solange, că vin să-ți vorbesc la un ceas atît de tîrziu. Dar am lucruri grave să-ți spun... Ai înțeles de multă vreme că Jacques este îndrăgostit de dumneata. Numai că Jacques este un timid. Nu îndrăznește să-ți mărturisească sentimentele. Sînt deci un tată adoptiv care vine să ceară, pentru fiul său, mîna unei fete încîntătoare... Nu cumva să crezi că vreau să te influențez! Gîndește-te bine! Jacques și dumneata aveți tot timpul..."

Cum răspunsul meu se lăsa așteptat, domnul Rodelec mă privi îndelung, cu insistență: "N-aș putea crede, îmi spuse el, că nu ai fi îndrăgostită de Jacques! Totul în purtarea dumitale față de el de ani de zile dovedește contrariul: afecțiunea dumitale de fetiță, scrisorile pe care i le trimiteai în fiecare săptămînă, bucuria căreia i-ai dat glas regăsindu-l aici... Înverșunarea cu care m-ai ajutat să fac din el un om... toate acestea pledează în favoarea unei legături durabile. Jacques este fără îndoială la începutul unei cariere de gînditor și scriitor. De pe acum e chemat în Statele Unire... Cine l-ar putea întovărăși mai bine, acolo, decît soția lui? Cine altul decît dumneata ar fi în stare să-l înconjoare de îngrijiri statornice, de solitudinea și de dragostea de care are nevoie? Gîndește-te la toate astea, Solange! Chiar dumneata, te simți capabilă să trăiești departe de el? Iată singura întrebare pe care ar trebui să și-o pună inima dumitale... Bună seara, mica mea Solange!"

M-am gîndit ore și ore în șir la toate cîte mi le spusese domnul Rodelec. Inima mea găsea cu ușurință răspuns la fiecare din întrebările sale, dar se frîngea la ultima: "Te simți în stare să trăiești de acum încolo fără el?" Am înțeles că-l iubesc pe Jacques cu o dragoste mai presus de orice, mai mare decît afecțiunea și a cărei intensitate făcea să dispară sentimentul de milă pe care mi-l inspirase vreme îndelungată cel pe care îl consideram "tînărul meu protejat". Trei zile mai tîrzlu i-am dat domnului Rodelec răspunsul: "Voi fi soția lui Jacques..."

— E o poveste de dragoste foarte frumoasă, recunosc președintele. Și nu v-a încercat nici o părere de rău cînd v-ați simțit legată pe viață de Jacques Vauthier?

— Am fost fericită, domnule președinte, spuse ea după o scurtă ezitare.

— Multă vreme? întrebă brusc procurorul general Berthier.

Solange izbucni în hohote de plîns.

— Reveniți-vă, doamnă, spuse cu blîndețe președintele în timp ce Victor Deliot se ridică de pe banca apărării strigînd:

— Considerăm că domnul procuror general a pus martorului o întrebare necuviincioasă!

— Ministerul Public, răspunse procurorul general, consideră că întrebarea are importanța ei.

Solange ridică obrazul scăldat în lacrimi:

— Chiar dacă Jacques ar fi săvîrșit crima de care e acuzat și de care sînt sigură că nu-i vinovat, aș fi fericită încă și azi dacă aș avea certitudinea că mă mai iubește... Dar de cînd cu această oribilă dramă, nu mai știu... N-a vrut să-mi spună nimic pe bordul lui *De Grasse*, în afara declarației sale mincinoase în care se acuza de o crimă pe care n-a putut-o săvîrși... Nici nu a vrut să mă revadă în timpul încarcerării, cu toate demersurile pe care le-am făcut pe lîngă apărătorii lui succesivi. I-am și spus unuia dintre ei, domnului de Silves, că eu numai exist pentru dinsul... E pornit împotriva mea și nu știu de ce! Dar, mai ales, nu mai are încredere în mine. Iar cînd nu mai crezi în cineva, înseamnă că nu-l mai iubești... Am pierdut, în urma acestei crime, dragostea oarbă și minunată pe care Jacques mi-o închinase încă din copilărie... Iată singura rațiune pentru care sînt nefericită!

— Curtea vă înțelege zbuciumul, doamnă, spuse președintele... Cu toate acestea, ați putea să ne dați cîteva detalii cu privire la desfășurarea vieții dumneavoastră conjugale? Domnul Rodelec ne-a lăsat să înțelegem în timpul depoziției sale că, la înapoierea dumneavoastră din călătoria de nuntă, i-ați împărtășit unele dificultăți de ordin intim care vă împiedicau să fiți fericită...

— Poate, într-adevăr... Dar timpul a îndreptat totul, după cum prevăzuse și domnul Rodelec. Jacques a devenit pentru mine tovarășul ideal...

— Această fericire a durat tot timpul pe care l-ați petrecut în America?

— Da. Călătoream din oraș în oraș și eram primiți peste tot de un auditoriu entuziast.

— Vă mai amintiți, doamnă, întrebă președintele, dacă în cei cinci ani de peregrinări prin Statele Unite ați întîlnit vreodată victima: pe domnul

John Bell?

— Nu, domnule președinte.

— Dar în primele trei zile de traversare a oceanului, soțul sau dumneavoastră i-ați vorbit lui John Bell?

— Nu. Personal nici nu știam că există. Pot afirma același lucru și în cel privește pe Jacques; el nu ieșea din cabina noastră decât de două ori pe zi însoțit de mine, pentru a face o plimbare de o oră pe puntea circulară. Restul timpului rămâneam în cabină, unde luam și mesele.

— Cum vă explicați deci că soțul dumneavoastră să se fi înverșunat asupra aceluia personaj, necunoscut pentru dânsul?

— Nu-mi explic, domnule președinte, pentru simplul motiv că am certitudinea că nu Jacques l-a ucis pe acel tânăr american.

— Ca să aveți o asemenea certitudine, ar trebui să bănuiți pe altcineva?

— Într-adevăr, bănuiesc pe toată lumea; pe toată lumea în afară de Jacques, fiindcă n-a putut ucide; eu, soția lui, îl știu incapabil să facă altuia un rău cât de mic.

— În fine, doamnă, exclamă procurorul general, cum vă explicați că soțul, care după propria dumneavoastră mărturie nu a părăsit cabina în cele trei zile care au precedat crima, fără să-l însoțiți, s-a putut sustrage totuși acestei supravegheri atente pînă acolo încît v-ați dus personal să semnați comisarului de bord dispariția lui, și asta exact în timpul cînd se săvîrșea crima?

— Am profitat de faptul că Jacques ațipise după dejun, cum avea obiceiul, ca să ies la aer pe puntea superioară. Cînd am revenit după douăzeci de minute, am rămas surprinsă că nu-l văd pe patul-cușetă. M-am gîndit că s-o fi trezit și c-o fi plecat pe vapor să mă caute. Asta m-a îngrijorat, fiindcă știam că nu prea cunoștea nenumăratele culoare și scări ale transatlanticului și am pornit numaidecît după el. După o jumătate de ceas de căutări am revenit în cabină, cu speranța că Jacques se va afla acolo. Dar nu era... Înnebunită la gîndul c-ar fi putut cădea victima unui accident, am alergat la biroul comisarului de bord, căruia i-am împărtășit temerile mele. Urmarea o știți...

— Ar putea martorul, spuse Victor Deliot, să dea Curții o precizare pe care nu a făcut-o ancheta judiciară? Doamnă Vauthier, ne-ați spus că absența soțului dumneavoastră din cabină, după ce l-ați lăsat dormind, a durat douăzeci de minute? Sînteți sigură că a durat numai atît?

— Poate să fi rămas douăzeci și cinci de minute pe puntea superioară, dar sînt sigură că n-am lipsit mai mult decât o jumătate de oră...

— Perfect, spuse Victor Deliot. Să socotim o jumătate de oră... Ați revenit apoi și ați plecat din nou să vă căutați soțul pe vapor timp de încă o jumătate de oră... Ceea ce înseamnă mai bine de o oră... Ați revenit pentru a doua oară în cabină și văzînd că soțul nu s-a înapoiat, v-ați dus la biroul comisarului Bertin. Acolo i-ați explicat temeiul îngrijorării dumneavoastră: să admitem că toate astea v-au luat încă zece minute. Abia din acea clipă, comisarul de bord și echipajul de pe *De Grasse* au pornit cercetările "oficiale", adică la un ceas și zece minute după ce l-ați văzut pe soțul dumneavoastră pentru ultima dată lungit pe cușeta sa. Cît timp au durat aceste noi cercetări pînă ce soțul dumneavoastră să fie

găsit așezat pe patul din cabina crimei?

— Poate trei sferturi de oră, a răspuns tînăra femeie.

— Unde v-ați aflat, doamnă Vauthier, continuă Victor Deliot, în timpul celor patruzeci și cinci de minute de noi cercetări?

— Așteptam în biroul comisarului Bertin. M-a sfătuit chiar dumnealui, spunînd că informațiile vor ajunge în primul rînd în acel birou... Așteptarea a fost lungă și chinuitoare... Am făcut toate presupunerile posibile în afară de una: aceea care făcea din sărmanul meu Jacques nu victima unui accident, ci un criminal! În sfîrșit, l-am văzut pe domnul comisar Bertin revenind însoțit de comandantul pachebotului: mi-au relatat amîndoi împrejurările bizare în care-l găsiseră pe soțul meu, iar cînd comandantul Chardot mi-a declarat că, după toate aparențele Jacques ar fi asasinul americanului, am leșinat... Cînd mi-am revenit, domnii mi-au cerut să-i însoțesc la închisoarea de pe bord unde îl încarceraseră pe Jacques, spre a le servi ca interpret pentru primul interogatoriu la care îl vor supune. Am alergat spre Jacques, căruia i-am apucat repede mîinile ca să-i pun o întrebare în alfabetul dactilologic: "Nu-i adevărat, Jacques? N-ai făcut una ca asta?" Mi-a răspuns folosind același procedeu: "Nu fi îngrijorată! Răspund pentru tot ce s-a întîmplat.. Te iubesc..." "Dar ești nebun, dragostea mea! Tocmai fiindcă mă iubești nu trebuie să te acuzi de o faptă neadevărată, de o crimă pe care nu ai săvîrșit-o!" L-am implorat, m-am tîrît la picioarele sale, dar nu mi-a mai spus nimic. Și cînd comandantul m-a rugat să-i pun întrebarea fatală, Jacques mi-a răspuns spre marea mea groază: "Eu l-am ucis pe acest om. O recunosc și nu regret nimic!" Asta a fost tot ce am reușit să-i smulg. A doua zi și în zilele ce au urmat pînă la sosirea noastră la Havre, repeta de fiecare dată aceeași declarație pe care o și semna de altfel în prezența mai multor martori, după ce o scria în Braille.

— Curtea o să mă ierte, spuse Victor Deliot, că revin asupra chestiunii duratei, dar mi se pare foarte important să atrag atențiunea domnilor jurați că totalizînd timpul scurs între clipa cînd doamna Vauthier l-a văzut pentru ultima dată pe soțul său lungit pe cușeta din cabina sa și acela în care stewardul Henri Téral l-a găsit în cabina de lux a lui John Bell, obținem un minimum de două ore... Două ore e mai mult decît ar trebui pentru a comite o crimă, sau chiar mai multe!

— Ce vreți să spuneți, maestre Deliot? întrebă președintele.

— Simplu: reamintesc Curții o declarație precedentă în care am afirmat cu apărarea socotește că cel puțin trei persoane puteau avea interesul să-l facă pe John Bell să dispară. Printre cei trei criminali ipotetici, Jacques Vauthier era — și asta la mare distanță de ceilalți — acela căruia crima îi repugna cel mai mult. Dacă a săvîrșit-o — oricît de fantastic, ar putea părea — n-a făcut-o decît constrîns de evenimente, dar Jacques Vauthier — și asta o datorăm admirabilelor principii de bunătate pe care i le-a insuflat Yvon Rodelec — avea și va avea mereu o conștiință care să-i arate drumul drept. Această conștiință îl împinge acum să se acuze de o fărădelege al cărei autor nu este. Dar mai e și un alt motiv de ordin mai puțin înalt care dovedește inocența acuzatului: chiar admițînd că nici conștiința lui Jacques Vauthier nu l-a reținut de partea binelui, tot n-a avut timpul să-și îndeplinească gestul ucigaș, deoarece în aceste două ore i-o

luase înainte adevăratul asasin!

— Serios? întrebă procurorul general. Și cine-i acest criminal?

— Îl vom cunoaște când va veni momentul.

— În așteptarea acestui lucru, i-o reteză președintele Legris, Curtea ar dori să audă chiar din gura doamnei Vauthier ce a făcut după ce soțul ei a fost predat în mâinile poliției, la sosirea în Havre.

— Am revenit la Paris cu trenul de legătură cu transatlanticul, întovărașită de mama mea, de care m-am despărțit în gara Saint-azare, cu toată dorința ei de a mă lua cu ea să locuim împreună.

— S-a creat oarecum impresia că v-ați ascuns pe toată durata anchetei judiciare.

— Nicidecum, domnule președinte... M-am prezentat la toate cele trei convocări ale domnului judecător de instrucție Belin, însărcinat cu ancheta. Abia după ce domnia sa mi-a spus că n-o să mai aibă nevoie să mă interogheze, am preferat să mă sustrag penibilei curiozități a presei.

— Deoarece soțul dumneavoastră nu a vrut să vă vadă după ce a fost încarcerat, e deci pentru prima oară că vă regăsiți unul în prezența celuilalt?

— Da... răspunse tînăra femeie lăsînd capul în jos.

— Domnule interpret, întrebă președintele, ce reacție a avut acuzatul cînd a aflat că propria lui soție se află la bară?

— N-a avut nici cea mai mică reacție, domnule președinte.

— V-a pus întrebări sau a făcut unele observații pe măsură ce se desfășura depoziția doamnei Vauthier?

— Nu, domnule președinte, nu a spus nimic.

— Această atitudine e totuși deconcertantă, declară președintele.

— Nu pentru mine, domnule președinte, spuse Victor Deliot ridicîndu-se. Cred că am găsit motivul, dar ca să fiu mai sigur, cer Curții permisiunea să mă servesc de prezența martorului pentru a încerca o experiență cu acuzatul...

După ce și-a consultat asesorii, președintele întrebă:

— Ce înțelegeți prin "experiență", maestre?

— A... un simplu contact.

— Curtea vă permite.

— Doamnă Vauthier, se adresă apoi Victor Deliot tinerei femei, vreți să aveți extrema amabilitate de a vă apropia de soțul dumneavoastră?

Solange păru să manifeste o anumită repulsie față de cererea avocatului, care adăugă pe cînd ea se găsea la numai cîțiva centimetri de mâinile infirmului:

— Acum, domnule interpret, vreți să luați mina dreaptă a acuzatului și să-l faceți să atingă ușor eșarfa de mătase pe care doamna Vauthier o poartă în jurul gîtului?

Interpretul a făcut gestul ce i s-a cerut. De îndată ce mîna lui Jacques atinse eșarfa soției sale, infirmul scoase un strigăt răgușit și fu scuturat de un tremur nervos, în timp ce mîinile îi alergau febrile peste cele ale interpretului.

— În sfîrșit, vorbește! strigă Victor Deliot triumfător.

— Ce spune? întrebă președintele.

— Repetă neîncetat aceeași întrebare: "Ce culoare are eșarfa pe rare o

poartă soția mea?" declară interpretul. Trebuia să-i răspund?

— Așteptați! strigă Victor Deliot. Spuneți-i că eșarfa e verde...

— Dar e cenușie! exclamă procurorul general Berthier.

— Știu! urlă Victor Deliot. Unul dintre martori, fratele Dominic, nu ne-a explicat chiar aici că în imaginația lui Jacques Vauthier culorile nu corespund de fel realității și n-am afirmat chiar eu însumi că una din culorile spectrului solar a jucat un rol decisiv în crima ce i se atribuie eronat clientului meu? Minciuna pe care o pretind este absolut necesară! Spuneți-i, domnule interpret, că eșarfa de mătase pe care o poartă doamna Vauthier în clipa de față e verde!

Interpretul transmise răspunsul. Infirmitul se ridicase, agitându-și brațele enorme. Mâinile sale reușiră chiar să apuce gâtul soției, ca să-i smulgă eșarfa... Cu toate eforturile jandarmilor, mâinile de ucigaș trăgeau din toate puterile fișia de mătase... Fața tinerei femei se învînețise câteva secunde după ce murmurase, gîfîind: "Jacques, îmi faci rău!"

Victor Deliot și interpretul se repeziră pentru a ajuta pe cei doi jandarmi și a fost nevoie de puterea unită a patru bărbați la un loc pentru a-l birui pe infirm. Acesta recăzu pe banca acuzaților ca o masă inertă, cu chipul bestial și lipsit de expresie. Victor Deliot sprijinea pe tînăra femeie, care-și venea puțin cîte puțin în fire:

— Nu-i nimic, doamnă... lertați-mă, dar experiența era necesară...

Cînd infirmul se aruncase asupra soției sale, întreaga asistență se ridicase făcînd o larmă imensă, apoi liniștea se reinstalase brusc. Mulțimea căuta să înțeleagă... Daniela își mușcase buzele ca să nu țipe. Acum, după ce criza trecuse, tînăra fată se întreba îngrijorată din nou, dacă în unele momente acest Vauthier nu era o bruta veritabilă? Nu-i istorisise Victor Deliot că infirmul încercase să-l sugrume și pe el în celulă, cînd îl vizitase pentru prima dată La Santé? Dar tentativa lui din baraca aceea cuprinsă de flăcări, pe cînd mai era la Sanac? Și toate declarațiile membrilor familiei sale care afirmau că pe cînd nu era decît copil, se arunca pe jos și spumega de furie în camera sa? Toate acestea erau tulburătoare... În pofida acestor lucruri, Daniela voia să creadă că se înșală și că-n clipa aceea toată lumea se-nșela deopotrivă cu dînsa asupra adevăratului caracter al lui Jacques... Ajunse foarte curînd să caute o scuză pentru gestul său violent: dacă ideea de a-și sugruma soția cu eșarfa țîșnise brusc în mintea nefericitului, e mai mult ca sigur că l-a împins un motiv foarte puternic. Această eșarfă pe care el și-o imagina, fals, de o anumită culoare, jucase pesemne un rol grav în existența lui. Era eșarfa care-i făcuse mult rău și Victor Deliot îi descoperise secretul? Dacă nu, de ce să fi încercat aceasta experiență cu infirmul?

Tăcerea fu sfîșiată de vocea sarcastică a procurorului general Berthier, care întrebă pe un ton ironic:

— Apărarea e satisfăcută de "experiența" sa?

— Foarte satisfăcută! răspunse Victor Deliot care își reiuase locul pe banca apărării.

— Curtea așteaptă, maestre Deliot, spuse președintele, să o informați despre scopul acestei experiențe și, mai eies, de ce a fost nevoie să recurgeți la o minciună publică față de acuzat?

— Curtea cu siguranță se va supăra puțin pe mine, domnule

președinte, răspunse Victor Deliot surîzînd, dar o rog să aibă răbdare pînă mîine. Mă angajez ca în cursul pledoariei mele să aduc toate lămuririle. Afară de asta, nu ne mai rămîn multe de învățat din admirabilul rechizitoriu pe care domnul procuror general nu se va lipsi să ni-l facă?

— Curtea vă mulțumește, doamnă, spuse președintele. Vă puteți retrage... Ședința se suspendă. Dezbaterile vor fi reluate mîine, la orele unu...

Acuzatul fusese deja luat de cei doi gardieni. În timp ce sala se golea, Daniela Gény îl ajunse din urmă pe Victor Deliot, care își ștergea tacticos ochelarii cu batista sa cadrilată:

— Maestre... e minunat!

— Ce-i minunat, fetița mea?

— Dar... Felul în care ați strecurat îndoiala în conștiința juraților asupra culpabilității acuzatului!

— Da... a fost destul de reușit, nu-i așa? spuse bătrînul avocat, schițînd un surîs vag. Și, mai ales, era absolut necesar: opinia generală nu ne era de loc favorabilă după defilarea martorilor acuzării! Trebuie să-ți fi dat seama după reacțiile asistenței...

— Dar, maestre, credeți că veți putea dovedi cele susținute?

— Ei, asta-i, fetițo! Mă iei, poate, drept un bătrîn nebun?

— O, nu, maestre! Sînt sigură ca și dumneavoastră că Jacques n-a ucis... Nu a putut ucide! E mult prea inteligent ca să fi comis o crimă atît de idioată... În cele din urmă mi-am dat seama că-i un om cu desăvîrșire bun sub aparența sa de brută...

În timp ce bătrînul ei prieten o privea curios și amuzat, ea nu îndrăznea să spună cu glas tare ce-și spunea în sine: "Jacques e o brută cumsecade... poate să fie nițeluș brutal și în îmbrățișări... E «bruta» care ar conveni multor femei! Mie...? Nu știu... Dar un asemenea om e destul să știi să-l domolești din cînd în cînd. Nu trebuie să fie prea greu! Numai că această Solange nu prea știe cum să umble cu el... Poate c-o fi știut cînd era fetiță și el un băiețel... dar apoi, cînd ea a devenit femeie și el o făptură virilă? Nu s-a căsătorit cu el decît din devotament, împinsă de Yvon Rodelec și nu din dragoste. Și ce i-ar fi trebuit sărmanului Jacques ar fi fost dragostea..."

Și, dintr-o dată, o idee nebunească țîșni din creierul înfierbîntat al tinerei fete: ce dovedea, la urma urmei, că această soție mediocră nu era criminala? Ar fi putut foarte bine să-l ucidă pe acel necunoscut, aranjîndu-se ca toată răspunderea să cadă asupra lui Jacques: era un mijloc abil ca să scape de infirm, a cărui prezență probabil că nu mai putea s-o suporte... "Nu, ar fi prea oribil! Ce gîndesc cu acum e îngrozitor, nedemn de mine și de această femeie..."

Rușinată, Daniela își prinsese capul în mîini, de parcă ar fi vrut să se ascundă. Ar fi fost înspăimîntător ca Victor Deliot, care continua s-o observe cu insistență, să-și fi putut da seama de gîndurile ce o bîntuiau. Făcu un efort supraomenesc pentru a-și recăpăta imediat stăpînirea de sine.

— Ei bine, fetițo, interveni Victor Deliot. Ce ți s-a întîmplat? Visezi rău?

— Da, maestre, chiar asta e... ați ghicit: un vis rău...

— La vârsta dumitale, spuse avocatul cu blîndețe, e nesănătos...

Apropo, am primit azi-dimineață răspunsul la telegrama pe care ți-am dat-o s-o expediezi ieri... Am fost chemat direct la telefon din New York. Iată într-adevăr o invenție minunată: telefonul... și, pe deasupra, atît de practică! E drept că poate să ducă și la ghilotină pe cine nu se așteaptă la una ca asta...

CAPITOLUL IV RECHIZITORIUL

— Are cuvîntul domnul avocat al părții civile...

— Onorată Curte, domnilor jurați! Începu adversarul lui Victor Deliot. Rolul meu se va mărgini exclusiv la apărarea memoriei victimei, John Bell, asasinat în mod sălbatic la 5 mai pe bordul pachebotului *De Grasse*. Îmi pare de prisos să revin asupra circumstanțelor în care a fost săvîrșită crima, deoarece ele au fost expuse cu limpezime în fața Curții. Prefer să mă limitez la personalitatea victimei... Se poate afirma cu certitudine că acest tînăr de douăzeci și cinci de ani era destinat celui mai strălucit viitor, dacă ne amintim desăvîrșita dezvoltare a adolescenței sale. După studii strălucite la Universitatea din Harvard, în timpul cărora și-a făcut un punct de onoare din însușirea limbii noastre pe care reușise s-o vorbească curent, John Bell se înrolă, la optsprezece ani, într-o unitate de elită care nu mai are nevoie de elogi: pușcașii marini americani. S-a înapoiat din Bataan, după capitularea Japoniei, fiind citat de patru ori pe ordin de zi.

Ca atîtia alți tineri ai căror ani poartă pecetea suferințelor din război, John Bell s-ar fi putut arunca în viitoarea plăcerilor ușoare. Dar n-a făcut-o! Războiul i-a desăvîrșit maturizarea și știind că urmările dezastruoase ale ostilităților au semănat mizerie în alte părți ale lumii mai puțin favorite decît America, el a ținut să se consacre fără întîrziere ingratei probleme a aprovizionării Europei ruinate.

Tatăl său, domnul senator Bell, a cărui pondere și măsură am putut-o aprecia aici, într-o depozitie din care orire tendință de a se răzbuna împotriva ucigașului unicului său fiu era exclusă, nu ne-a asigurat că cea mai mare bucurie a fiului său era că, în misiunea ce și-o asumase, avea contacte permanente cu cercurile franceze din New York? John Bell n-a mers pînă acolo încît să rupă legăturile cu o frumoasă fată de pe Broadway pentru a vizita, în sfîrșit, această Franță pe care o iubea mult fără să o fi văzut vreodată? Iar tatăl său nu i-a spus, îmbrățișîndu-l pentru ultima dată înaintea plecării lui *De Grasse*: "*Poate că ai să ne aduci o franțuzoaică din această călătorie? O doresc din toată inima!*" Într-adevăr, domnilor jurați, mi se pare că ar fi greu ca dragostea pentru Franța să poată fi împinsă dincolo de această limită; cu toate acestea, trei zile mai tîrziu, pe cînd tînărul american se afla pe bordul pachebotului francez *De Grasse*, deci chiar pe teritoriul Franței, a fost asasinat cu sălbăcie de unul dintre compatrioții noștri!

Firește că, dacă mobilul crimei rămîne o enigmă — și trebuie să-i

recunoaștem apărării meritul că și-a dat toată osteneala să strecoare îndoieli în inimi tocmai asupra acestui punct precis — crima s-a săvârșit de bună seamă aici, semnată de două ori prin amprente găsite aproape peste tot locul crimei și de repetatele mărturisiri ale acuzatului. Poate că am înclina să ne lăsăm înduioșați de tripla și regretabila infirmitate care a apăsător grea asupra existenței criminalului, încă de la nașterea lui. Am fi de rea credință dacă n-am recunoaște că situația unui surdo-mut-orb din naștere nu e de invidiat, dar justifică ea care un asasinat? Chiar dacă am admite că Jacques Vauthier este chinuit încă din copilărie de un resentiment maladiv împotriva celor care-l înconjoară și au norocul să se poată sluji de văz, de auz și de cuvânt, avea oare dreptul să împingă această ură înverșunată pînă la crimă? Îi era permis să atare un necunoscut, pe deasupra și străin, care nu-i făcuse nici un rău și pe care nici nu-l cunoștea? Pe acel tînăr american despre care tatăl său n-a șovăit să spună: *"sînt încredințat că dacă fiul meu ar fi cunoscut pe domnul Vauthier, s-ar fi interesat de cazul lui: avea o inimă atît de generoasă..."*

Singura scuză valabilă — presupunînd că o crimă poate fi scuzată! — pentru actul ucigaș al lui Jacques Vauthier, ar fi că nu s-ar afla în deplinătatea facultăților sale mintale. Unii dintre dumneavoastră, domnilor jurați, au putut crede la începutul procesului că se găseau în fața unui nebun periculos. Verdictul în acest caz s-ar fi modificat pe bună dreptate: responsabilitatea acuzatului fiind mult diminuată, apărătorii lui ar fi putut spera să-l vadă sfîrșindu-și zilele într-un ospiciu de nebuni, unde ar fi încetat să mai fie un pericol permanent pentru societate. Dar înseși desfășurarea dezbaterilor și depozitiile succesive ale martorilor — a căror competență, autoritate și vederi largi nu pot fi puse la îndoială — au dovedit că Jacques Vauthier se bucură de toate facultățile mintale.

Nu-i o brută decît în aparență: știe foarte bine impresia penibilă pe care o face asupra celorlalți fizicul său și se folosește de situație pentru a înșela pe toată lumea... El nu ezită, la nevoie, să simuleze în public crize de isterie brutală spre a întări părerea falsă pe care unii și-au făcut-o, din greșeală, despre el... Aceste strigăte guturale și inumane, balele ce i se preling din gură și gesturile de ucigaș sînt la el cele mai iscusite arme de apărare: joncă teatru! Știe foarte bine că ești înclinat să ierți faptele unui individ primitiv, incapabil să se controleze cît de puțin; nu-i același lucru cu un om cultivat, căruia nu i se iartă nimic! Fiindcă ne aflăm fără îndoială în fața unui intelectual, unui om ale cărui acte — oricît de mărunte — sînt calculate și care nu acționează decît cu bună-știință... Tăcerea îndărătnică în care Jacques Vauthier s-a închis din clipa în care și-a mărturisit crima, este o dovadă în plus: prin acest procedeu el speră să convingă juriul că, în pofida mărturisirilor și amprentelor sale, este totuși nevinovat. Nu s-a încercat chiar să ni se dea de înțeles că Jacques Vauthier a luat asupra sa crimă din complezență, spre a tăinui identitatea unui așa zis ucigaș pe care numai el l-ar cunoaște?

Din nefericire, aceste afirmații după care una sau chiar două persoane ar fi putut uide pe John Bell nu se bazează pe nimic, în timp ce amprente digitale constituie o probă de netăgăduit de care se vor sfărîma — izbindu-se — și cele mai subtile pledoarii! Datorită imaginației fecunde a domnului Deliot ne-am înfundat la un moment dat în plină

intrigă polițistă... dar și cele mai reușite povestiri de acest gen sfârșesc întotdeauna cu descoperirea criminalului. Iar când acesta este cunoscut — cum e cazul în speță — chiar din clipa în care stewardul Henri Téral a pătruns primul în cabina ocupată de victimă, el trebuie să-și primească pedeapsa neînduplecată, fiindcă altfel n-ar mai putea exista justiție pe lume!

Mi se pare indispensabil să reamintesc aici declarațiile anumitor martori aduși de acuzare... Mai întâi depoziția precisă a comisarului de bord: *"Singurul răspuns pe care l-am putut smulge lui Jacques Vauthier prin intermediul soției sale, a jost: eu l-am ucis pe omul acesta. O recunosc formal și nu regret nimic. Răspuns pe care acuzatul l-a scris singur cu împunsătorul și grila în scriitura Braille și pe care comandantul Chardot l-a remis inspectorului însărcinat cu ancheta, de îndată ce am acostat la Havre"*. Depoziția a fost confirmată de aceea a comandantului Chardot.

Depoziția doctorului Langlois, primul medic de bord, coroborată cu cea a profesorului Delmot care prezida comisia medicală însărcinată să examineze minuțios starea fizică și mintală a lui Jacques Vauthier, confirmă perfectul echilibru al creierului acuzatului. Oare domnul profesor Delmot n-a mers atît de departe încît să ateste sub prestare de jurămint că: *"inteligența lui Jacques Vauthier este chiar mult mai dezvoltată decît la media indivizilor și el cunoaște în profunzime toate mijloacele de exprimare care permit unui surdo-mut-orb să comunice cu lumea exterioară"?*

Nu vom omite să reamintim anumite cuvinte spuse aici de propria soră a acuzatului: *"Nu știu dacă Jacques e vinovat sau nu, dar când am aflat despre crima de pe De Grasse, din citirea ziarelor, am fost surprinsă doar pe jumătate..."* depoziție sprijinită și de cele ale altor membri ai familiei — un cumnat și soacra lui Jacques Vauthier: doamna Duval.

Nu a declarat și domnul rector Marnay, la întrebarea precisă a domnului președinte Legris, că romanul lui Jacques Vauthier ar fi: *"materializarea scrisă a celor mai intime sentimente ale unei inimi omeneste, aliată cu reflecțiile concepute într-un creier superior."?*

Ce s-ar mai putea adăuga la aceste declarații, dacă nu înseși depozițiile martorilor citați de apărare, cum au fost domnii Yvon Rodelec și doctorul Dervaux? N-a declarat oare primul, formal, la sfîrșitul depoziției, sale, că era sigur — în pofida tăcerii acuzatului, că *"acesta se află în deplîntatea facultăților sale mintale"* și că *"creierul lui Jacques Vauthier este unul dintre cele mai bine organizate pe care le-a întîlnit cîndva în decursul îndelungatei sale cariere"*? Cît privește pe al doilea martor, nu ne-a adus el o explicație foarte plauzibilă a crimei — cum foarte just a remarcat și domnul procuror general — prin gelozia oarbă a lui Jacques Vauthier împotriva oricărui ins normal care și-ar fi îngăduit să se apropie de soția lui?

Spre a conchide, domnilor jurați, probele, mărturiile și depozițiile abundă fără să se contrazică în nici un fel și ne arată pe ucigașul lui John Bell. Nu cred să depășesc atribuțiile mele de apărător al victimei, cerînd onoratei Curți să facă dreptate. Nu uitați, domnilor jurați, că vă privesc ochii întregii Americi și că în ciuda anumitor argumente invocate de

apărare, procesul depășește cadrul acestei incinte și va avea un răsunet considerabil dincolo de hotarele Franței. Veți ști să vă arătați la înălțimea misiunii ce vi s-a încredințat: să onorați memoria unei victime, pedepsind vinovatul cu cea mai mare asprime. Numai în asemenea condițiuni națiunea aliată, profund iubitoare de dreptate, din mijlocul căreia atîția fii valoroși au căzut pe pămîntul nostru în decursul a două războaie succesive pentru libertate, va continua să stimeze justiția franceză.

Domnul Voirin se așeză aruncînd o privire circulară, ca să constate efectul produs de perorația lui asupra asistenței: aceasta rămînea indiferentă... O a doua privire către banca apărării i-a dat prilejul să vadă un Victor Deliot care părea că doarme, cu ochii închiși în spatele ochelarilor...

Daniela nu-și mai lua ochii de la bătrînul său prieten. Era sigură că va izbîndi să-și salveze clientul, în pofida și împotriva tuturor. Trebuia... trebuia...

După ce și-a început rechizitoriul amintind la rîndul său, cu cele mai mici amănunte, descoperirea crimei de pe bordul lui *De Grasse* și demonstrase că vinovăția acuzatului nu poate fi pusă la îndoială date fiind propriile sale mărturisiri coroborate cu amprente digitale, care îl arată ca pe unicul ucigaș cu putință, procurorul general Berthier continuă:

— Mai rămîne totuși un punct care poate părea obscur, domnilor jurați, în această penibilă afacere: mobilul crimei. Dacă această crimă ar fi fost opera unui sadic sau a unui detractat mintal, am găsi mobilul acestui act în satisfacția morbidă încercată de criminal pe cînd ucide.. Avem toate motivele să credem că această ipoteză trebuie înlăturată: comportarea acuzatului înainte și după crimă, depoziții ca cele făcute de domnii doctor Langlois, profesor Delmot, rector Marnay și chiar de domnul Yvon Rodelec, au dovedit că Jacques Vauthier nu este numai sănătos la minte, dar că nu acționează niciodată cu ușurință. Am mai aflat, de asemenea, din depoziția domnului Jean Dony, care ne arăta de cîtă violență era capabil acuzatul încă de pe vremea cînd a trînit jos, în baraca grădinarului Valentin, o lampă cu petrol aprinsă, a doamnei și domnului Daubray înșiși, mărturisind la această bară că tînărul lor frate și cumnat fusese o autentică brută mică încă de copil și că Jacques Vauthier avea o pronunțată predispoziție spre violență. Nu am avut și noi o mostră penibilă chiar aici, în plină ședință, cînd domnul Deliot s-a dedat la ceea ce domnia sa numea o "experiență"?

Violență instinctivă pe care principiile înțelepte sădite de un educator remarcabil au reușit un timp s-o stăpî-nească, dar nimic nu ne dovedește că pe bordul lui *De Grasse*, nu s-a produs o bruscă redeșteptare a brutei, în timpul căreia i s-au trezit instinctele rele, frîmate cîndva de o morală religioasă, pentru a-și căuta satisfacerea într-o crimă monstruoasă? Ceea ce ne scăpa în timpul dezbatelor, a fost scînteia care a putut declanșa în creierul infirmului ideea crimei... Dar unul dintre martorii apărării, domnul doctor Dervaux, a venit să aducă în fața Curții o lumină nouă. Ca toți cei

care s-au preocupat în ultimele luni de straniul caz al lui Jacques Vauthier, medicul care se consacră de douăzeci și doi de ani îngrijirilor atente date pensionarilor Institutului din Sanac și care a studiat, timp de doisprezece ani consecutivi, psihologia acuzatului, a declarat chiar aici că a căutat cu perseverență mobilul căruia a putut să-i dea ascultare Jacques Vauthier, pentru a comite o asemenea crimă. Pinii la urmă n-a găsit decât o singură explicație valabilă... Îmi permit să citez declarația martorului, cu termenii săi proprii: *"Jacques își iubea soția prea mult ca să permită oricui să fie necuviincios cu ea. Nu vreau să împovărez aici memoria unui dispărut, cu atât mai mult cu cât nu știu absolut nimic despre acest tânăr american. În sfârșit, forța pasiunii carnale pe care Jacques Vauthier și-a concentrat-o astipra unei ființe unice: «soția lui», i-ar fi putut inspira o dorință subită să suprime un rival. Jacques Vauthier are o forță herculeană. Aproape că ar fi putut ucide fără măcar s-o vrea... Aceasta ar fi singura explicație plauzibilă a repetatelor sale mărturisiri și a gestului său."*

Desigur că domnul Deliot s-a grăbit să explice Curții că martorul se înșela! E întotdeauna supărător să vezi că depoziția unui martor pe care te bizi ai, se întoarce împotriva ta. Fiindcă oricine de aici va trebui să recunoască faptul că ipoteza emisă de domnul doctor Dervaux este cu atât mai puternică cu cât acesta n-ar putea fi socotit părtinitor decât în favoarea acuzatului! În ce ne privește, considerăm — și oricât am repeta-o n-ar fi de ajuns — că deducția făcută de domnul doctor Dervaux e plină de bun simț: Jacques Vauthier a ucis sub impulsul irațional al unei gelozii morbide față de acel necunoscut în care spiritul său neliniștit ar fi putut vedea pe cineva care încearcă să-i răpească soția... Știm bine că ni se va face următoarea obiecțiune: "Cum vă explicați că Jacques Vauthier s-ar fi înverșunat mai degrabă asupra lui John Bell decât asupra oricărui alt pasager de pe *De Grasse*, din moment ce nu-l cunoștea?" Noi vom răspunde că singura mărturie pe care ar putea să se sprijine Curtea spre a admite că acuzatul și viitoarea lui victimă nu s-au întâlnit niciodată înaintea crimei, este cea a Solangei Vauthier, propria soție a acuzatului. Dar această mărturie a unei soții care n-a venit la această bară decât cu dorința disperată de a-l dezvinovăți pe soțul ei, este valabilă? Domnii jurați vor aprecia...

În ce ne privește, avem convingerea că Jacques Vauthier cunoștea foarte bine victima înaintea crimei și că s-a dus de-a dreptul, fără cea mai mică ezitare și nici tatonare; spre cabina de lux ocupată de tânărul american, pentru a săvârși omorul. Totul a fost cîntîrit, meditat, voit și calculat în această crimă... Jacques Vauthier s-a prefăcut că aștește după dejun, așa cum făcea zilnic de la începutul călătoriei. Știa că soția lui va profita de acest răgaz spre a ieși la aer, pe puntea de promenadă. De îndată ce dînsa a părăsit cabina, s-a ridicat și el, a străbătut culoarul clasei întâia ce sfîrșea la palierul de acces al cabinelor de lux. Ajuns în fața cabinei lui John Bell, a bătut la ușă... Tânărul american care se odihnea, pesemne îmbrăcat în pijama, s-a ridicat să deschidă și a primit desigur pe vizitatorul său: John Bell n-avea nici un motiv să se ferească de un infirm, inofensiv în aparență și pe care-l cunoștea. S-a lungit din nou liniștit în pat, după ce a închis ușa ce dădea spre culoar: acest punct își are importanța sa, deoarece mă pune în contradicție formală cu domnul

inspector Mervel care socotește că asasinul a profitat de somnul victimei spre a o ucide. Ipoteză care mi se pare greu de susținut, altminteri cum ar fi putut pătrunde Vauthier în cabină? Ce a făcut infirmul după ce John Bell s-a lungit iarăși pe pat? A făcut fără îndoială în acea clipă efortul pe care refuză să-l facă de la arestarea sa, pronunțînd cîteva din acele exclamări guturale care pot da impresia că se exprimă și oral. S-ar putea ca Vauthier să se fi așezat chiar pe marginea patului și profitînd că tînărul american își concentra toată atenția încercînd să-l înțeleagă, să întindă mîna pe pipăite spre noptieră, cu speranța secretă că va găsi instrumentul care-l va ajuta să omoare pe tînărul întins pe pat? Degetele sale îndemînatîee întîlniră cuțitul de tăiat, hîrtie... N-a mai șovăit... Cu un gest brusc a apucat arma improvizată și a repezit brațul... gest pe care l-a refăcut fără să ezite, cu o precizie mecanică înspăimîntătoare cînd inspectorul Mervel a procedat la reconstituirea crimei, după sosirea pachebotului în portul Le Havre. Drama a fost fulgerătoare: cuțitul de tăiat hîrtie, foarte ascuțit — din care unul a fost pus la dispoziția Curții de domnul judecător de instrucție Belin — a retezat carotida nefericitului tînăr care, cu un ultim reflex, a mai găsit puterea să se tîrască horcăind pînă la ușa ce dădea spre culoar, ca să cheme în ajutor. Dîra de sînge mergînd de la perna pătată și pînă la ușă, care îmbîcșise covorul din cabină, o dovedește. Degetele crispate ale lui John Bell izbutiseră chiar să se agațe de clanța ușii, în momentul în care se prăbușea definitiv. Greutatea corpului său, suspendat de clanță, făcu ușa să se întredeschidă... În timpul acesta criminalul, năucit, se lasă să cadă pe pat și caută să șteargă cu cearceaful degetele de pe care îi picura sînge... După asta rămase sleit, fără să-i dea măcar prin gînd să închidă ușa întredeschisă, de care atîrna cadavrul pe care nu-l vedea... În definitiv de ce să fi închis ușa, dacă tot nu avea intenția să nege crima? Nu mai avea nici dorința să părăsească această cabină, să se înapoieze lîngă soția lui spre a-i mărturisi că ucisese sub imperiul unei gelozii oarbe. Singurul gest pe care l-a făcut înainte de a se așeza pe pat, a fost să se apropie de hubloul deschis și să arunce în mare cuțitul de tăiat hîrtie care-l umplea de groază, după cum i-a spus personal comandantului Chardot. După care a așteptat să intre careva în cabină și să descopere crima pe care nu o regreta. Cât o fi durat acea așteptare halucinantă, acel "tête-à-tête" al ucigașului infirm cu mortul îngenuncheat lîngă ușă? O jumătate de oră, poate maximum o oră pînă ce stewardul Henri Téral a făcut groaznica descoperire.

Crimă bestială și aproape de neconceput, care n-a avut drept mobil decît o gelozie stupidă și întru nimic justificată. Fiindcă nu ne putem imagina măcar o clipă că victima i-ar fi făcut doamnei Vauthier anumite avansuri — ar însemna să insultăm memoria unui mort — și nici că Solange Vauthier, a cărei comportare și atitudine față de soțul ei au fost întotdeauna exemplare, ar fi putut admite o singură clipă să-i fi devenit necredincioasă... Nu! Doar gelozia pătimasă a determinat actul fatal. "Dramă pasională" vor spune unii..., "Dramă de pe urma nebuniei" vor murmura alții..., "Crimă premeditată" susține Ministerul Public. Și dacă cineva s-ar întreba: "Cum s-ar putea înfige în creierul unui surdo-mut-orb din naștere acest sentiment de gelozie față de John Bell?", noi îi vom răspunde simplu: "Datorită mirosului..."

În fapt, să nu uităm fraza pronunțată ieri în această incintă de un orb, domnul Jean Dony: *"Noi, nevăzătorii, posedăm din fericire antene care ne permit să ghicim persoanele care se află în preajma noastră, și totodată să le pătrundem și în cele mai intime secrete ale inimii fără ca ele să bănuiască..."*

La Jacques Vauthier, care în același timp nu putea vorbi și nici auzi, s-a dezvoltat în schimb un simț care le-a înlocuit pe celelalte: mirosul... Un miros subtil și primejdios, care a crezut că descoperă prezența unui rival în viața soției sale. A fost de ajuns ca Jacques Vauthier, după ce identificase pe John Bell pentru prima dată în timpul unei întâlniri întâmplătoare, să încerce senzația că i-a regăsit mirosul — și nu posedă oare fiecare individ un miros deosebit și caracteristic pentru un surdo-mut-orb, după cum ne-a explicat limpede domnul Yvon Rodelec? — în preajma Solangei, sau chiar pe îmbrăcămintea ei, pentru ca gelozia să se declanșeze instantaneu... și aceasta fără ca John Bell sau Solange Vauthier să fi fost cît de cît vinovați... Chiar și noi, cei cu vedere bună, nu devenim circumspecți cînd vedem buze care se mișcă fără să putem auzi convorbirea a doi interlocutori aflați prea departe ca să-i auzim? De cele mai multe ori avem impresia — pe nedrept — că vorbesc despre noi. Și asta ne face să devenim morocănoși. Nu vom afla niciodată ce muncă cerebrală, prodigioasă și nefastă, s-a săvîrșit în imaginația exaltată a lui Jacques Vauthier în urma unei simple asemănări de mirosuri. E cert că și-a folosit tot timpul ca să-și pregătească răzbunarea. Nu era de altfel prima dată cînd recurgea la cutremurătoare acte de violență. Amintiți-vă, domnilor jurați, de incendierea barăcii! Cel mai bun prieten al acuzatului — după însăși afirmația domnului Rodelec — orbul Jean Dony nu a recunoscut la această bară ea: *"exact cu zece ani înainte de suirșirea omorului pe bordul lui De Grasse, Jacques Vauthier a mai încercat să asasineze două persoane"*? Și nu se afla printre ele chiar cea care urma să-i devină soție? Unicul mobil al acestui gest incendiar, cu consecințe din fericire fără gravitate, era încă de pe atunci gelozia... O gelozie acută față de cel mai bun coleg pe care îl bănuia — pe nedrept și atunci — că i-ar fi rival. Fratele portar al institutului, domnul Dominic Tirmont, nu ne-a relatat convorbirea pe care o avusese a doua zi după incendiu cu Jean Dony și în care interlocutorul său i-a răspuns categoric și fără să ezite, la întrebarea ce i-o pusese: *"De ce ai vrea ca Jacques să fi săvîrșit acest act nesăbuit?"* prin cîteva cuvinte care nu mai pot lăsa în spiritele noastre nici cea mai mică îndoială: *"Fiindcă e gelos pe mine... Își închipuie că Solange mă iubește și nu-l iubește pe el!"*

Această gelozie ascuțită răzbate de altfel și din paginile *Izolatului* consacrate familiei eroului, care este descrisă într-un ton penibil de arțăgos. Și aici Jacques Vauthier și-a exprimat ura ce o purta celor din jur și cărora le datora totul, abia dîndu-și osteneala să-și deghizeze propriile rude sub trăsăturile personajelor fictive. Contrariu celor ce s-ar putea crede, tripla infirmitate a lui Jacques Vauthier nu l-a diminuat de fel moralicește! Am fi mai curînd înclinați să credem că, dimpotrivă, inteligența lui s-a dezvoltat prodigios. Nu vă aflați așadar, domnilor jurați, dinaintea unui slăbănog care-și poartă în chinuri povara tarelor sale fizice, ci aveți în față un om care a luptat cu tenacitate să atingă nivelul

intelectual al semenilor săi, ba chiar să-l depășească... Un om prefăcut, ascuns, care știe să pună în slujba unui creier machiavelic o forță puțin comună, spre a da celorlalți impresia că este, înainte de toate, o brută întunecată și să se comporte ca atare atunci când îi dictează instinctele sale morbide. Știe, după ce a înțeles încă din tinerețe, mila hipnotică pe care o inspiră tripla sa infirmitate oamenilor normali, că poate să facă orice — chiar și răul — fără să riște mare lucru. Cine ar cuteza să se agațe de un om lovit de asemenea nenorociri de când a venit pe lume? Nimeni, dacă nu are o piatră în locul inimii... Și trage foloase! Iată ce nimeni nu a îndrăznit să spună cu voce tare pînă-n prezent în acest proces, dar fiecare a gîndit-o în sinea lui...

Desigur, îl deplîngem cu sinceritate pe Jacques Vauthier că nu s-a putut sluji niciodată de toate simțurile sale, dar avem sentimentul că nu-i place să fie deplîns fiindcă nu are nevoie și se știe destul de puternic, destul de sigur pe el ca să țină piept tuturor... chiar și apărătorul său care se înversunează — greșit după părerea noastră — să-l salveze fără voia acestuia și caută să-l smulgă pedepsei justificate ce-l așteaptă... N-a mers oare apărarea pînă acolo încît să încerce a ne face să credem că încă două persoane ar fi avut interes să-l facă pe tînărul american, să dispară? Afirmatie pur gratuită, după cum ne spunea pe bună dreptate și domnul avocat al părții civile, din moment ce mărturisirile acuzatului sînt consemnate în scris, iar amprentele sale înregistrate pentru totdeauna în arhivele poliției criminale: sînt probe care nu pot fi contestate!

Apărarea, după ce ne-a făcut să ne credem în mijlocul unei aventuri ca în romane, a recunoscut totuși că acuzatul este incontestabil una dintre cele trei personaje misterioase care l-ar fi putut ucide pe John Bell; dar că n-ar fi comis crima din două motive: pentru că i s-ar fi revoltat conștiința și, mai ales, pentru că n-ar fi avut timpul material, deoarece adevăratul criminal i-o luase înainte cu cîteva minute! Afirmatie foarte gravă: nu recunoaște ea oare, implicit, că Jacques Vauthier nutrea în conștiință intenția de a ucide? Și deoarece s-a dovedit din prima clipă a anchetei de pe bordul lui *De Grasse* că nu există alt criminal posibil decît el, știm chiar din gura apărătorului său că asasinatul a fost premeditat.

Concluziile mele vor fi simple: referindu-mă la articolul 302 din Codul Penal, care prevede pedeapsa cu moartea pentru orice crimă calificată și premeditată, cer Juriului să pronunțe o sentință pe care societatea e îndreptățită să o aștepte. Am încredere în echitatea verdictului său, atrăgîndu-i în același timp atenția că Jacques Vauthier nu poate nici măcar să beneficieze de circumstanțe atenuante pe baza triplei sale infirmități, care nu l-a diminuat mintal, cum a fost demonstrat de către cei mai eminenți specialiști. Și deoarece denumirea de "brută" a fost des întrebuintată în decursul acestui proces cînd s-a vorbit despre acuzat, noi nu ne vom lăsa înșelați de această impresie generală ci vom preciza: Vauthier este o brută ipocrită, a cărei inteligență admirabil organizată a pus la cale — în ceea ce noi, muritorii de rînd denumim "o noapte eternă" — o crimă cu care nu șovăie să se glorifice și pe care nu o va regreta niciodată.

Rechizitoriul precis, făcut pe un ton voit sec de către procurorul Berthier, a făcut asupra asistenței efectul unui duș înghețat. Daniela, îngrijorată, observă că paloarea lui Vauthier părea să se mai accentueze când interpretul i-a tradus cuvintele "cu moartea"... Ochii înspăimântați ai tinerei fete nu se dezlipeau de chipul palid al acuzatului, decît spre a-întîlni privirea calmă a lui Victor Deliot. Acesta se ridică modest, după ce își potrivise poate pentru a o suta oară în decursul procesului ochelarii tremurători pe nasul său brăzdat de vinișoare roșcate.

CAPITOLUL V APĂRAREA

— Onorată curte, domnilor jurați! Mă văd nevoit în primul rînd să vă solicit indulgența — pot spune chiar iertarea — pentru pledoaria mea care, contrariu celei a excelentului meu confrate Voirin și admirabilului rechizitoriu susținut de domnul procuror general Berthier, riscă să fie ceva mai lungă... O, nu pentru că aş avea intenția să vă emoționez cu acele nesfirșite fraze oratorice în care floricelele de retorică permit cîteodată apărătorilor abili să escamoteze fondul unei dezbateri pentru a pune în valoare numai un talent recunoscut, făcut din cuvinte îmbinate cu iscusință și din perifraze pe cît de sonore pe atît de inutile. Departe de mine și acel talmeș-balmeș care face să răsunе pretoriile și sălile de audiență de când avocații au dreptul la cuvînt și, fără îndoială, încă de la facerea lumii. Departe de mine toate aceste artificii, deoarece mă aflu în fața unei realități înfricoșătoare: să-l salvez pe Jacques Vauthier de la pedeapsa pe care distinsele personalități din care-i format juriul vor fi constrînse în inima și cugetul lor s-o pronunțe, după ce vor fi deliberat în toată libertatea, în cazul că nu voi izbuti să demonstrez că avem de-a face cu o eroare judiciară.

Într-adevăr, totul de la deschiderea acestui proces a contribuit să scoată în evidență, ba poate chiar să agraveze vinovăția lui Vauthior... Straniu acuzat, într-adevăr, a cărui personalitate tăcută n-a încetat să apese asupra acestor dezbateri și pe care numeroase mărturii ne-au descris-o mai mult sau mai puțin fericit. Am spus intenționat "mai mult sau mai puțin..." De fapt, am impresia că, dacă azi cunoaștem oarecum mai bine pe Jacques Vauthier, copil sau adolescent, nu prea știm însă mare lucru despre el ca bărbat. Nu rezultă de aici o lacună serioasă? Înainte de a judeca o faptură omenească pentru un delict atît de grav ca acela care i se impută lui Jacques Vauthier, mi-ar părea necesar ca cei chemați să pronunțe sentința să nu mai aibă nici o îndoială cu privire la ceea ce este el.

Iată-l, aşadar, pe Jacques Vauthier, un surdo-mut-orb din naștere, în vîrstă de douăzeci și șapte de ani, acuzat de a fi ucis pe John Bell, la 5 mai anul acesta, pe bordul pachebotului *De Grasse*. Cine este acest om? Nimeni n-a descris mai bine starea lui mintală decît el însuși, în pătrunzătoarea analiză pe care a făcut-o eroului său principal, la începutul romanului *Izolatul*. Eroul care îi seamănă ca un frate... Cei care citesc

Izolatul îl descoperă pe Jacques Vauthier. Dar, ca să vorbim deschis, câți din această incintă — și îndeosebi dintre dumneavoastră, domnilor jurați — au frunzărit barem câteva pagini din această lucrare extraordinară? Iar dacă vreunul dintre dumneavoastră a avut această curiozitate, nu crede că însăși cheia misterului cu care se înconjoară acuzatul de luni de zile se află în acest roman?

Să nu uităm nici o clipă această realitate înspăimântătoare: La zece ani, Jacques Vauthier făcuse deja zece ani de închisoare. Fusesse prizonierul nopții, prizonierul beznei care l-a înconjurat încă de la naștere. De fapt nu era decît o brută, dar o brută vegetînd în așteptarea instinctivă a unui eveniment care să zdruncine din temelii viața sa animalică. Se poate spune că, în mod confuz, fără să fie măcar în stare să analizeze acest sentiment, micul Vauthier avea speranță... Poate că ar mai fi și acum în același stadiu, dacă o umilă fetiță doar cu trei ani mai vîrstnică decît el, micuța Solange, n-ar fi venit să ciocănească la poarta închisorii sale cu o admirabilă îndărătnicie de copil! Solange a fost prima ființă care a spart zidul de tenebre și a deschis pentru infirm o fereastră către viață.

Doi copii așezați în fața unei ferestre deschise: aceasta a fost, domnilor jurați, imaginea pe care a avut-o Yvon Rodelec pe cînd pătrundea în acea locuință tristă. De aici încolo cele trei personaje principale ale dramei pe care vom trăi-o, sînt față în față. Voi merge chiar mai departe, spunînd: singurele personaje care trebuie să conteze pentru noi: Jacques, Solange, Yvon Rodelec... Ceilalți sînt doar figuranți. Să ne debarasăm deci de ei unul cîte unul, chiar în ordinea prezentării lor în fața Curții, zugrăvind-le chipurile în adevărata lor lumină. O dată curățit locul, ne vom putea întoarce la personajele esențiale. Vin întîi la rînd martorii citați de acuzare. Intenționat nu voi stărui asupra depoziției făcute de stewardul Henri Téral și de domnii comisar Bertin, comandantul Chardot, doctorul Langlois, inspectorul Mervel și profesorul Delmot. Am motive să cred că, de fapt, acești primi șase martori n-au făcut decît să ne relateze cu obiectivitate circumstanțele în care a fost descoperită crima pe bordul lui *De Grasse* și ce i-a determinat să procedeze la arestarea criminalului prezumtiv și la luarea primelor interogatorii. Îmi rezerv dreptul să revin ulterior asupra unor puncte din aceste declarații, rămase după părerea mea neclare, atunci cînd vom analiza însuși mecanismul crimei. Dar pentru moment îmi pare preferabil să ajung fără întîrziere la depoziția celui de al șaptelea martor: domnul senator Thomas Bell.

Acesta ne-a făcut un portret cît se poate de măgulitor și — s-o recunoaștem — emoționant al fiului, său John, victima. Un părinte, dacă nu e denaturat, va apăra oricînd memoria unui copil unic smuls vieții cu bruschete, în împrejurări tragice. Acest părinte crede cu sinceritate că-și îndeplinește o datorie, iar erorile sau omisiunile ce se pot strecura în depoziția sa, sînt în definitiv destul de scuzabile. Domnul senator Bell nu a scăpat de acea stare de spirit specifică părinților nefericiți. Dar țin să spun înainte de toate că sînt pe deplin de acord cu eminentul meu confrate Voirin, avocat al părții civile, cînd ne afirmă că: *domnul senator Bell n-a venit să depună mărturie la bară în starea de spirit a unui părinte care cere să fie răzbunat*. Sînt și eu pe deplin convins că martorul nu nutrește nici un sentiment de animozitate împotriva acuzatului. Dimpotrivă,

domnul senator Bell n-a traversat Atlanticul decît pentru a glorifica cu voce tare, pe teritoriu străin, meritele scumpului său dispărut... Am spus dintr-adins "în străinătate" căci s-ar părea că, din nefericire, tînărul John n-a fost un personaj chiar atît de apreciat în propria sa țară pe cît a binevoit să ne dea de înțeles ilustrul și respectabilul său părinte. Într-adevăr, John Bell a fost departe de a merge pe urmele părintelui său! Dacă s-a înrolat de foarte tînăr în marina americană, a fost pur și simplu pentru că domnul senator Bell l-a obligat s-o facă, după un prim scandal cu femeii. Cel mai puțin din cîte s-ar putea spune, este că acest tînăr clocotitor nu se ferea de fel să frecventeze asiduu acele amabile persoane de virtute îndoielnică ce-și țin reuniunile în barurile din Manhattan sau în cluburile de noapte de pe Broadway... John și-a făcut conștiincios datoria în timpul războiului cu Japonia, de unde a revenit efectiv cu patru citări. Dar contrariu celor afirmate de afectuosul său părinte, campania grea din Pacific nu l-a făcut mai înțelept. S-ar părea că, dimpotrivă, pofta lui juvenilă de femeii s-a redeșteptat cu o intensitate mult sporită.

Chiar în această perioadă a făcut cunoștință cu o făptură seducătoare, Phylis Brooks, a cărei profesie oficială de *Taxi-Girl* sau de "animatoare" într-un elegant dancing de pe Fifth Avenue, îi permitea să camufleze o profesie neoficială mai puțin avuabilă asupra căreia poliția închide adesea ochii, dar pe care morala o dezaprobă. Printre nenumărații prieteni pe care frumoasa Phylis îi primea în al său *furnished apartment* sau apartament mobilat, se găsea și John Bell care s-a lăsat repede fermecat de grațiile ei, pînă într-atît încît să vrea s-o ia de soție. Tatăl său, dorind cu orice preț să evite această uniune catastrofală pentru onorabilitatea familiei, îl constrînge pe John să se îmbarce pentru Franța pe primul pachebot: era *De Grasse*...

Dacă am ținut să fac această mică punere la punct, este în principal pentru că ar putea avea importanță în continuarea pledoariei mele și, totodată, să alunge din spiritul juraților ideea lansată cu îndemînare de domnul avocat al părții civile și de domnul procuror general, anume că John Bell nu s-a îmbarcat pentru Franța decît din unicul motiv de a-și satisface, în sfîrșit, dragostea de Franța! În realitate motivul acestei călătorii, decisă în ultima clipă, nu a fost decît o vulgară încurcătură cu o femeie. Domnul senator Bell, pe oare sînt din cale-afară de mîhnit că nu-l pot crede pe de-a-ntregul, nu ne-a repetat el însuși aici, acea frază pronunțată de propriul său fiu înainte de plecare și care rezumă de minune situația: *"Am înțeles foarte bine, papa, de ce ai fost atît de grăbit să mă vezi plecînd! Să știi că ai avut dreptate: fata asta nu era făcută pentru mine!"*?

Sîntem așadar departe — cum am mai subliniat deja — de o crimă pentru care sentimentul patriotic al unei mari națiuni aliate reclamă răzbunare. Statele Unite au dat dovadă de prea mult bun-sunț, ca să nu transforme într-o problemă de stat o simplă afacere particulară! Cert, domnul senator Bell — și nu știu cum s-o repet mai mult — este scuzabil că a venit să joace în fața Curții cu juri franceze rolul său de campion al dreptății. Dar am motive temeinice să gîndesc — după cum vor demonstra în continuare și faptele — că ar fi fost preferabil pentru dînsul să păstreze o rezervă prudentă. Cine vrea să dovedească prea multe, nu

demonstrează nimic! Depoziția acestui important martor fiind astfel rectificată, vom trece la martorul care i-a urmat: propria soră a acuzatului, doamna Regina Daubray.

Doamna Daubray a venit să depună mărturie împotriva fratelui său, cu o violență care nu putea să nu mire auditoriul. Depoziția ei, dragă doamne, nu ne-a adus nici o noutate extraordinară și nu a făcut decât să confirme punctul următor: că dacă Jacques Vauthier nu prea o are la inimă pe sora lui, se poate afirma că sora i-o plătește cu vîrf și îndesat! Îl detestă... Ba chiar îl urăște... Am căutat cauza profundă a urii acesteia care mînjește de părtinire întreaga sa depoziție. Degeaba se lăuda doamna Daubray cu așa zisele ei "principii religioase" care i-au interzis să divorțeze de Georges Daubray de care trăiește despărțită de paisprezece ani; realitatea este cu totul alta, infinit mai prozaică: dacă Regina Daubray nu a divorțat, este pur și simplu fiindcă ea continuă să se bucure de o pensie confortabilă pe care i-o acordă soțul ei, ceea ce îi permite să etaleze acea eleganță vestimentară pe care a putut-o admira toată onorabila asistență. Dacă doamna Daubray ar poseda într-adevăr convingeri religioase puternice, ar practica dragostea de aproapele începînd chiar cu fratele său. Or, repet: îl urăște! Ură care, de altfel, nu este decât finalitatea altor două sentimente profund înrădăcinate în inima martorului: interesul și orgoliul. Interes care era amenințat pe cînd Daubray, după sfaturile părinților săi, care se temeau de o ereditate încărcată, a preferat să se despartă de soția lui. Orgoliu care a transpirat de-a lungul întregului pamflet detestabil pe care nu s-a temut să-l facă împotriva romanului fratelui său, în care a crezut că se recunoaște sub trăsăturile unei eroine și, îndeosebi, împotriva cumnatei sale, dulcea și duioasa Solange, căreia nu-i va ierta niciodată de a fi fost fiica unei servitoare. Sînt de altfel încredințat, domnilor jurați, că această mărturie nu va avea decât foarte puțină greutate în deliberările dumneavoastră și trec la alt subiect.

Mărturia soțului ei, domnul Georges Daubray, ne-a părut plină de demnitate. Îi sîntem recunoscători că s-a ridicat de mai multe ori, în strada Cardinet, împotriva modului în care nefericitul copil era surghiunit departe de lume, în fundul apartamentului. Dar nu-i putem ierta martorului că s-a despărțit de soția lui numai din teama de a nu se vedea pricopsit cu un moștenitor care să-i semene tînărului său cumnat! Georges Daubray, agent de schimb cunoscut pe piața Parisului, se temea să nu i se azvîrle cîndva în față tripla infirmitate a lui Jacques. Dar ceea ce te poate mira cel mai mult, este că acest timorat a simțit și el nevoia să vină la bară spre a face cor cu ceilalți și să înfunde și el un piculeț pe cumnatul său, insistînd asupra *"aversiunii foarte pronunțate ce-i inspirau lui Jacques toți membrii familiei sale"*.

Și ajungem la soacra acuzatului, Melania Duval. Această femeie de treabă ne-a mărturisit că *Jacques nu era un copil rău cînd era mic*: se poate deci trage concluzia că la acea epocă, servitoarea familiei Vauthier avea milă de tînărul infirm. Dar acest sentiment s-a schimbat brusc în ziua în care s-a pus problema căsătoriei între Jacques și Solange.

În pofida obîrșiei sale modeste — sau poate chiar din cauza ei — Melania gîndea că fiica ei s-ar fi putut mărita cu oricare băiat normal și

bogat, în loc să-și lege existența de cea a unui infirm fără o lețcaie. Asta depășea bunul-simț popular al umilei Melania, care a trudit ani și ani ca să facă din fata ei o "doamnă". Și, colac peste pupăză, nu era o "rușine" — citez termenii proprii ai martorului — *să te gîndești că o fată atît de frumoasă să fie silită să-și ducă traiul cu un om care nu a văzut-o și nici nu o va putea vedea vreodată?*

De atunci înainte Jacques Vauthier nu va avea alt dușman mai înverșunat decît pe Melania. Această Melania care s-a prezentat la bară cu toată ura adunată de ani și ani, ca să strige: "*Dacă vă închipuiți că e vesel pentru Solange să fie nevasta unui ucigaș!*" Deci, pentru Melania — care habar n-are de felul în care s-a petrecut crima — nu există nici o îndoială: ginerelul ei este cu siguranță un asasin! Ba chiar dorește ca Jacques să fie condamnat cît mai curînd cu putință, cu pedeapsa maximă, pentru ca Solange să fie, în sfîrșit! liberă și să-și poată reface viața. Amintiți-vă, domnilor jurați, că ura unui creier mărginit este neîmblînzită! În această ură Melania l-a inclus în mod firesc și pe Yvon Rodelec, admirabilul educator din Sanac, pe care nu se poate împiedica să nu-l învinuiască de toate păcatele din lume, pentru că a fost "instigatorul" căsătoriei. Și bătrina servitoare nu se sfiește să afirme că: "*acest domn Rodelee i-a hipnotizat fata!*", ba chiar să emită în fața Curții aprecieri nesăbuite despre frații Ordinului Sfîntul Gabriel.

Motivele care au împins-o pe Melania Duval să vină spre a depune mărturie împotriva ginerelui său sînt mîrșave și lipsite de orice greutate în fața justiției: Curtea le-a apreciat deja la justa lor valoare.

Ca o prima concluzie, apărarea are temeiuri să spere că domnii jurați vor sfîrși prin a înțelege motivul profund pentru care Jacques Vauthier s-a arătat destul de sever în romanul său cînd a zugrăvit pe cei care-l înconjoară pe eroul său principal, surdo-mut-orb ca și dînsul, într-adevăr, domnilor jurați, ar fi cazul să exclamăm: *halal familie!*

Ultimul martor citat de acuzare a fost domnul Jean Dony. Aici ne aflăm în fața unei cu totul alte probleme care, vai, ni se pare la fel de penibilă ca și celelalte! Depoziția acestui așa zis "prieteni" a fost — la mare distanță — cea mai abilă și cea mai plină de ură. Domnul Dony a izbutit chiar, domnilor jurați, să strecoare o îndoială serioasă în spiritele dumneavoastră, povestindu-vă într-o manieră personală un anumit incendiu la o baracă și căreia i s-ar putea da, în mod nedrept, poate, mai multă importanță decît are. În realitate, ceea ce ar fi putut fi o dramă la acea dată, nu a fost decît consecința fără gravitate a geloziei lui Jean Dony față de Jacques Vauthier.

N-avem nici o îndoială că acesta din urmă a iubit-o pe Solange încă din copilărie și în continuarea pledoariei vom dovedi cu fapte că dragostea profundă a lui Jacques pentru cea care trebuia să-i devină tovarășă de viață, creștea tot timpul. Nici faptul că Solange avea în epoca în care a venit la Sanac sentimente foarte duioase pentru Jacques nu poate fi pus la îndoială cu toate ezitățile — destul de lesne de înțeles — pe care le-a avut cîțiva ani mai tîrziu, cînd domnul Yvon Rodelec a sfătuit-o să se mărite cu Jacques. Dar că Jean Dony se îndrăgostise cu disperare de această fată frumoasă și fermecătoare — care nici nu-l băga în seamă — este fapt cert. De altfel, contrariul ar fi fost surprinzător: o mică anchetă personală pe

care am întreprins-o recent la Sanac mi-a dovedit că Solange a lăsat acolo amintiri de neuitat. S-ar putea chiar spune că întreg Institutul Sfântul Iosif era îndrăgostit de această fată luminoasă și surîzătoare, a cărei prezență a adus brusc, în viața studioasă și austeră a institutului, ceva din acea feminitate căreia atât domnul Rodelec cât și doctorul Dervaux aveau mii de motive să nu-i fie dușmani... Jean Dony nu a putut scăpa de acest sentiment unanim față de noua venită. Nu ne-a declarat chiar el că: *"Am știut de la colegii mei surdo-muți că este o tânără foarte frumoasă... Singurul lucru pe care l-am remarcat ușor noi, orbii, era dulceața glasului ei..."*?

A, domnilor, câte visuri! Câte simțăminte noi și impetuoase trebuie să fi izbucnit în inimile acestor tineri prin simpla prezență a unei femei! Stare de spirit capabilă să dezlănțuie totodată și gelozii... La Jean Dony, gelozia era dublă: cea a omului care simte că femeia la care visează nu va fi niciodată a lui, de asemenea gelozia împotriva acestei tinere care-i luase locul în rolul de "protector" al lui Jacques Vauthier, rol pe care îl juca de șase ani la Sanac. *"Simțeam în unele intonații ale Solangei Duval că sub o aparentă dulceață care putea să inducă în eroare pe văzătorii seduși de aspectul ei fizic, se ascunde o voință de fier..."* Cât venin ascund aceste cuvinte ale martorului! Gelozia l-a făcut pe martor să se contrazică singur în propria-i depoziție. O iubește pe Solange și, în același timp, o urăște. A venit și el din inițiativă proprie să depună mărturie împotriva fostului său coleg și prieten, ca indirect să o strivească pe aceea care i-a respins odinioară avansurile. Depoziția lui este mărturia unui înăcrit. Celebritatea care s-a lipit câțiva ani mai târziu de numele lui Jacques Vauthier, când a apărut *Izolatul*, n-a făcut decît să întetească acest resentiment. Rivalul său păstra în exclusivitate nu numai dragostea Solangei, dar mai cucerise și uri titlu de glorie care îl va face să crească în inima iubitei! Asemenea lucruri se iartă greu cînd ai inima unui Jean Dony...

Nu a venit la Sanac să cînte în ziua cununiei, decît în urma repetatelor stăruințe ale domnului Rodelec și care nu voia să persiste cea mai mică urmă de stinghereală. Dar Jean Dony, rival învins, a crezut că și-a găsit răzbunarea în ziua în care a aflat despre crima de pe *De Grasse*. N-a mers pînă acolo încît și-a justificat prezența sa voluntară în fața judecătorului de instrucție însărcinat cu ancheta drept un caz de conștiință? Voi repeta chiar cuvintele sale: *"Aveam oare dreptul să las lumea să creadă că Jacques Vauthier nu poate fi un criminal sau, dimpotrivă, să arăt că acuzatul nu e la prima sa încercare? Datoria, oricît de penibilă ar fi fost, mi-a poruncit să lămuresc justiția"*. Domnilor jurați, credeți într-adevăr că acestea sînt cuvintele pe care trebuia să le pronunțe în fața domniilor voastre cel care se intitula singur: *"cel mai bun prieten din tinerețe al lui Jacques"*?

Dar cea mai abilă minciună pe care o putea născoci un creier uman a fost povestea cu incendiul! Poveste a cărei relatare nu corespunde de fel cu realitatea, după cum ne-a făcut să înțelegem Solange Vauthier, cu o pudoare care îi face cinste. Nu vom stărui mai mult decît ea și decît fratele Dominic asupra acestui incident, atrăgînd totuși atenția că domnul procuror general nu a scăpat prilejul de a folosi în rechizitoriu depoziția înșelătoare a lui Jean Dony spre a ne da de înțeles că se făcuse dovada că

Jacques Vauthier nu era la prima sa încercare, acolo, pe *De Grasse*. După umila noastră părere concluziile domnului procuror general — care nu s-a temut să facă o legătură directă între o simplă ceartă a unor tineri cu o crimă săvârșită zece ani mai târziu — ne par cel puțin neașteptate.

Victor Deliot își luă timp spre a-și șterge conștiincios ochelarii, înainte de a continua:

Să trecem acum în revistă declarațiile martorilor citați de noi, care — oricât de bizar ar putea părea Curții — sînt departe de a ne fi dat satisfacție deplină, cu toate sentimentele de afecțiune și stimă ce au fost exprimate în favoarea acuzatului. Am chiar impresia că acea revărsare de dragoste a unei mame ca doamna Vauthier, sporovăială surîzătoare a unui om de treabă ca fratele Dominic și afectuoasa limpezime de vederi a unui practician de talia domnului doctor Dervaux, au putut lăsa oarecare îndoieli în conștiința domnilor jurați și să facă acuzatului mai mult rău decît bine.

Doamna Simona Vauthier s-a exprimat în fața Curții cu patosul unei mame ce se căiește. Mi-am cîntărit bine cuvintele: aidoma celorlați membri ai familiei, Simona Vauthier a neglijat pe micul infirm în primii săi zece ani. Nu a început să se intereseze de el decît în ziua în care nu l-a mai avut în apropierea ei. În definitiv, nu făcea decît să cedeze în această împrejurare aceluia sentiment bizar care te face să descoperi nenumărate calități persoanelor pe care nu le mai ai în preajma ta. Greșeala inițială a Simonei Vauthier a fost gravă: o mamă care nu poartă nici cea mai mică afecțiune copilului său nefericit apare ca un monstru. Copilul a înțeles acest lucru din instinct și s-a desprins de această femeie a cărei prezență după ce îi fusese indiferentă, îi devenise odioasă. Nu se mai putea face nimic ca să apropie mama de fiu: mărturia lui Yvon Rodelec și a doctorului Dervaux sînt categorice asupra acestui punct. Toate tentativele de apropiere au eșuat lamentabil. Dacă unii dintre membrii juriului ar mai putea avea încă unele îndoieli asupra naturii exacte ale raporturilor dintre Jacques Vauthier și mama lui, s-ar fi lămurit pe deplin chiar aici, constatînd impasibilitatea de care acuzatul a dat dovadă în prezența lacrimilor tardive ale Simonei Vauthier care-l implora să se apere, strigînd în fața lumii că Jacques al ei e nevinovat. Că această mamă e convinsă de nevinovăția fiului său sîntem siguri, dar durerea Simonei Vauthier nu este, în fond, decît expresia unei duble răniri a unui orgoliu prost plasat: furie — mergînd chiar pînă la turbare — de a fi văzut că o altă persoană, Yvon Rodelec, a în locuit-o în inima lui Jacques și disperare — ușor de înțeles — că vede numele pe care-l poartă amestecat într-o crimă.

Auzindu-mi cuvintele, mulți se vor întreba de ce am ținut să fie citat acest martor? Le-aș răspunde că locul unei mame nu poate fi decît în tabăra apărării. Am preferat să ascult strigătele de reproș ale unei Simonei Vauthier adresate celor pe care îi acuză pe nedrept că i-au răpit dragostea copilului său, decît accentele de ură ale unei surori mai vîrstnice. Cu sinceritatea ei de mamă puțin rușinată de purtarea din trecut, Simona Vauthier ne-a demonstrat că dacă toți membrii familiei s-au comportat odinioară ca niște monștri față de micul infirm, cel puțin unul dintre acești monștri a fost în stare să se răscumpere în ultima clipă. Veți uita, ca și mine, domnilor jurați, regretabilele sentimente exprimate de această

mamă împotriva tuturor celor care au avut asupra fiului ei o înrîurire mai bună decît a sa, pentru a nu reține decît imaginea acestei nefericite prăbușindu-se fără cunoștință în fața barei, după ce strigase: "*Vă implor, domnule interpret, spuneți-i lui Jacques că mama lui e aici, foarte aproape de el, ca să-l ajute... Mama lui care știe mai bine decît oricine că el este incapabil să ucidă...*"

Cred foarte sincer că, de fapt, o mamă ghicește într-adevăr dacă fructul pîntecului său a ucis sau nu. Pentru Simona Vauthier fiul ei Jacques este inocent. E o mărturie care are valoarea ei!

Domnul Dominic Tirmont, simpaticul frate portar al Institutului Sfîntul Iosif din Sanac, este un om cumsecade, dublat — cum este adesea în tradiția corporației fraților portari — de un palavragiu amabil. A simțit o adevărată plăcere să ne povestească, într-o manieră personală, incendierea barăcii. Pentru dînsul nu a fost decît un fapt divers: nu vom stărui mai mult. Prin contrast, această ușurință de a vorbi ne-a fost prețioasă într-un singur punct: nu ne-a explicat el cu nenumărate detalii felul în care acuzatul posedă simțul culorilor?

Am aflat în felul acesta că ideea de bază despre culori era falsă în creierul lui Jacques Vauthier. Contrariul, ce-i drept, ar fi fost surprinzător! Procedînd prin analogic, Jacques Vauthier și-a format o idee asupra nuanțelor, gîndind la o varietate de mirosuri și de gusturi. De asemenea, acuzatul nu se gîndește niciodată la un obiect oarecare fără să-l împodobească din instinct cu o anumită culoare. Această confuzie a jucat un rol de prim rang în momentul crimei de pe *De Grasse*, după cum vom demonstra curînd. Curioasa experiență la care l-am supus pe Jacques Vauthier nu de mult, în prezența soției sale, v-a și dovedit două lucruri, domnilor jurați: Jacques Vauthier acordă o importanță majoră eșarfei de mătase pe care o poartă soția lui și nu poate "auzi" pe mîinile sale cuvintele "culoare verde" fără să-l apuce groaza... Reamintiți-vă aceasta, domnilor jurați: acuzatul are oroare de verde! Pentru ce această repulsie? O logică simplă ne furnizează explicația! fiindcă verdele îi recheamă o amintire neplăcută... Să spunem chiar: o amintire oribilă! În ce privește eșarfa de mătase pe care o purta soția lui — și care în realitate era gri și nu verde — trebuie să vă fac o mică mărturisire: chiar eu i-am cerut Solangei Vauthier să vină ca martor cu această eșarfă în jurul gîtului. Era indispensabil pentru reușita planului meu. Și nu regret, cu toată latura destul de penibilă a acestei experiențe... Deci, să mulțumim totuși fratelui Dominic pentru aportul adus prin mărturia sa și să examinăm depoziția ultimului martor al apărării, domnul doctor Dervaux...

Așadar, domnul doctor Dervaux a venit și el aici, la această bară, cu dorința sinceră de a-l dezvinovăți pe acuzat. Mărturia ponderată a acestui eminent practician care, după domnul Rodelec, este neîndoios omul care-l cunoaște cel mai bine pe Jacques Vauthier, a avut o greutate considerabilă. De data asta ne-am aflat efectiv în prezența unui om de știință al cărui spirit practic rămîne nealterat chiar și în fața avîntului unei nobile credințe. Oare nu ne-a mărturisit doctorul că: "*fără să fie ceea ce se numește un ateu, a fost din totdeauna un sceptic*"? Scepticism care nu se înclină decît în fața rezultatelor științifice ale unei metode experimentale. Gustul înnăscut pentru *Experiență* este deci foarte dezvoltat la acest

practician. Ceea ce l-a și determinat să-l sfătuiască pe Yvon Rodelec nu numai să încerce a-l educa pe micul Jacques fără să-i îndoape creierul cu *Evangelia*, dar să și deștepte în inima micului infirm o tandrețe nouă care s-o înlocuiască pe cea a unei mame puțin prea egoistă. Se poate afirma că în imensa lui dorință de a face totul cum trebuie, omul de știință — personificat de doctorul Dervaux — a fost la fel de răspunzător ca și omul bisericii — încarnat de Yvon Rodelec — de căsătoria lui Jacques cu Solange. Responsabilitate pe care o găsesc admirabilă, deoarece persist să consider această căsătorie ca o reușită perfectă. Din nefericire însă, spiritul științific al bunului medic îmbinat cu o deformare profesională, l-a stîrnit să împingă cam prea departe micile sale investigații personale, cînd a auzit vorbindu-se despre crima de pe *De Grasse*. Neputînd descoperi soluția dublei probleme a amprentelor și repetatelor mărturisiri ale acuzatului, creierul analitic al doctorului Dervaux sfîrși prin a găsi, aproape împotrivindu-se, un fel de scuză pentru crima lui Jacques Vauthier. Nu ne facem nici un fel de iluzii: cu toată declarația sa finală prin care bunul doctor — după ce și-a dat seama de paguba pe care depoziția sa i-o pricinuisese celui pentru care venise cu cele mai bune intenții din lume — s-a străduit fără mult succes să-i explice Curții că vorbele sale au fost interpretate greșit. Acest martor se prezentase la bară fiind convins în forul său interior de vinovăția lui Jacques Vauthier!

De altfel, domnul procuror general n-a scăpat prilejul să folosească o atare mărturie ca să tragă concluzii net defavorabile acuzatului. Abia după ce noi am afirmat că vom fi în măsură să probăm, în cursul pledoariei, că nu Jacques e adevăratul asasin, domnul doctor Dervaux a încercat, oarecum prea tîrziu, s-o mai dreagă puțin — spiritul său prea științific era răspunzător de tot ce spusese — aducînd dezbaterile pe un plan strict moral. Și a găsit, pe legea mea, un argument reparator nu lipsit de valoare, cînd ne-a declarat că: *"Jacques își idolatriza prea mult soția pentru a o împovăra cu o astfel de faptă dezonorantă ca aceea pe care o îndură de șase luni"*. Aici nu mai vorbea savantul ci omul de bun-simț, dublat de un om de inimă. Fără să-și dea măcar seama, în momentul acela doctorul Dervaux a atins adevărul: această crimă — în care singura greșeală a acuzatului este că a făcut totul pentru a părea că este adevăratul făptaș — nu este, de fapt, decît rezultatul unei imense iubiri dusă pînă la sacrificiul suprem al unui om pentru tovarășa lui. Și asta ne readuce foarte natural la Solange Vauthier, personaj esențial al dramei... O Solange Vauthier pe care o vom urmări pas cu pas, studiind mecanismul crimei...

În depozițiile lor, domnii comisar Bertin și comandant Chardot au declarat, deopotrivă, că Solange Vauthier a comunicat cu soțul ei de îndată ce a fost pusă în prezența lui, în închisoarea de pe bord, după crimă. Această convorbire tăcută și neînțeleasă pentru cei doi martori, a avut loc "de la mîna la mîna": degetele agile ale soției au vorbit pe mîna soțului ei. Ea însăși ne-a afirmat că nu i-ar fi pus decît o singură întrebare: *"Nu-i așa că nu-i adevărat, Jacques, că tu n-ai făcut una ca asta?"* Iar el i-ar fi răspuns: *"Nu fi îngrijorată! Iau totul asupra mea... Te iubesc..."* Răspuns posibil, dar nu cert. Jacques Vauthier nu i-o fi spus mai degrabă soției sale: *"Știu că tu ești vinovată, dar să taci! Ai făcut bine că l-ai ucis..."*

Să nu recunoști nimic! Te voi salva...”? ceea ce, evident, ar schimba aspectul problemei. Avem toate temeiurile să credem că acesta a fost adevăratul său răspuns. Pe moment Solange rămase împietrită. Vinovată? Era, desigur... dar nu în sensul în care o credea soțul ei. Jacques Vauthier era convins că descoperise o dovadă certă și de neînlăturat că soția lui adorată era într-adevăr ucigașa lui John Bell. Și acum e în aceeași stare de spirit! Priviți-i în clipa de față chipul încordat, neliniștit: interpretul îi transmite fiecare cuvânt al meu. Vauthier nu cere altceva decât să fie izbăvit de groaznica îndoială care-l obsedează. Se teme că soția lui, blînda și drăgălașa Solange care reprezintă totul pentru el și fără de care nu poate trăi, să nu fie inculpată. Priviți sudoarea care-i brobonește fruntea! O sudoare de agonie... Facă Cerul să nu fie o agonie a dragostei! Așteaptă... Și începe să se întrebe dacă această vită bătrînă de avocat care luptă de săptămîni să-i salveze capul — cu toată împotrivirea sa — nu va sfîrși prin a face să izbucnească adevărul?

Jacques Vauthier! Îți voi dovedi că soția dumitale nu a ucis... Și abia din acea clipă vei înceta să te mai închizi în minciuna dumitale eroică. De la prima vizită pe care ți-am făcut-o la Santé știam că mințeai pe toată lumea, Jacques Vauthier... chiar și pe mine, în care n-ai avut mai multă încredere decât în ceilalți! În acea zi te-ai năpustit asupra mea, ca să mă faci să-nțeleg limpede că nu ai chef să vezi un avocat amestecîndu-se în treburile dumitale și, mai ales, ca să mă lași să cred că nu erai decât o brută vulgară! Nu izbutiseși să faci pe mai toată lumea să admită acest lucru, începînd cu comandantul lui *De Grasse* și pînă la judecătorul de instrucție însărcinat cu ancheta, trecînd pe la inspectorul Mervel și la nenumărații medici alieniști și specialiști, fără să uităm pe apărătorii dumitale care m-au precedat și s-au văzut nevoiți să se lepede de dosarul dumitale împovăraător, de teamă că nu vor putea scoate nimic de la dumneata, riscînd în același timp să fie gîtuiți de degetele dumitale de temut? Recunosc: adoptînd această falsă atitudine de brută, ai fost genial, Vauthier! Culmea abilității dumitale a fost că l-ai păcălit chiar și pe acel cumsecade paznic al celulei: acest om admirabil era atît de încredințat că nu erai decât o jivină răufăcătoare, încît m-a sfătuit în diferite rînduri să fiu cît se poate de prevăzător în ce te privește. Spre nenorocul dumitale — să spunem mai curînd spre norocul dumitale — ai dat peste mine, o bătrînă mîrtoagă reînviată.

Și, pe legea mea, întrucît perspicacitatea dumitale tăcută este de o rară subtilitate sub această aparență de încăpățînare ermetică, ai înțeles foarte repede că scamatoriile dumitale savante nu se prind la un pișicher bătrîn ca mine! Atunci, fără să mai insiști, ți-ai recăpătat calmul.

M-am prefăcut că mă prind în jocul dumitale, fiind însă decis să te fac să părăsești acest calm exasperant la timpul potrivit.

Am și izbutit acest lucru de două ori în cursul acestui proces. Prima oară cînd ai plîns la contactul cu mîinile zbîrcite ale bătrînului dumitale educator; nu ți-ai mai putut reține lacrimile fierbinți, Jacques Vauthier! Au fost frumoase, fiindcă-ți izvorau direct din inimă. A doua oară cînd ai atins eșarfa soției dumitale: furia neputincioasă care te-a însuflețit în acea clipă, a fost sinceră... Am avut deci de două ori dovada strălucită că întreaga dumitale atitudine din clipa în care ai fost găsit prăbușit pe patul lui John

Bell, nu era decît o comedie fantastică. Că ai putea fi și brută, nu neg! Ai și fost o dată — o singură dată în existența dumitale — și într-un grad rareori atins de o făptură omenească... Îmi voi lua sarcina să-ți amintesc împrejurările precise, atunci cînd va suna ceasul să dau pe față ultimele cărți de joc: dar că ai fi o brută în permanență — cum gîndesc cei mai mulți dintre cei prezenți întrucît ai reușit să le dai această iluzie — e fals!

Ți-am spus chiar adineauri că soția dumitale nu a ucis: asta nu vrea să însemneze că nu-i vinovată. Vinovăția ei este de cu totul altă natură — asta e totul! Dar n-ar trebui să fii supărat decît pe dumneata însuși: tăcerea și neîntrerupta dumitale minciună m-au aruncat în tragica alternativă de a te lăsa să fii condamnat în timp ce ești nevinovat, sau să-ți dezvălui public ceea ce ai fi preferat să nu știi niciodată.

Nu ești singurul care a mințit: ne-a mințit și soția dumitale, modificînd primul răspuns pe care i l-ai dat în închisoarea de pe bord. Dar putea să procedeze altfel?

Solange Vauthier, domnilor jurați, știa că soțul ei o crede într-adevăr ucigașa lui John Bell, pe cînd ea nu avusese nici un amestec în crimă, dar ea înțelegea de asemenea că această convingere a lui Jacques era pentru el un fel de balsam care îl liniștea cu totul în privința purtării soției sale și aproape că-i făcea plăcere; iubirea acestui tînăr pentru soția lui e atît de mare, încît preferă să o considere ca pe ucigașa unui om de care se debarasase definitiv spre a-i respinge avansurile, mai curînd decît complicea unei legături vinovate. Solange ucigașa lui John Bell este pentru Jacques eroina care a ucis pentru a nu-l înșela pe el, Jacques... Din clipa cînd a crezut că este în posesia adevărului, Vauthier n-a mai avut decît un singur gînd: să salveze pe admirabila sa soție, care a împins fidelitatea pînă la a-i ucide un rival! Iată de ce a așteptat cu răbdare în cabina crimei să fie arestat de ce a trucat crima cu o abilitate supremă spre a face să se creadă că o săvîrșise el și nu soția lui, de ce, în sfîrșit! a dat soției sale acel răspuns straniu: *"Știu că tu ești vinovată, dar să taci! Ai făcut bine că l-ai ucis! Mai ales, nu recunoaște nimic! Te voi salva..."* Atitudine care se explică perfect cînd înțelegi dragostea imensă pe care Jacques i-o poartă Solangei, dar care nu mai are nici o rațiune dacă se dovedește — contrariul celor ce crede Vauthier — că soția lui n-a ucis pe John Bell, care fusese asasinat de către o a treia persoană. Ceea ce confirmă tot ce n-am încetat să repet: trei persoane aveau interesul să suprimă pe tînărul american. Vauthier pentru a se debarasa de un rival; Solange pentru a șterge un trecut care o jena și o apăsă greu pe conștiință... În sfîrșit, criminalul veritabil pentru cu totul alte motive, pe care le vom explica la timpul cuvenit...

Știu, onorată Curte, cît de extravagantă trebuie să vă pară pledoaria mea, dar vă cer încă un efort de atenție spre a vă readuce în imaginație cele șase luni care au precedat înapoierea soților Vauthier în Europa, pe bordul lui *De Grasse*.

De la început, o nouă și dublă minciună a lui Vauthier și a soției sale v-a făcut să credeți că tînăra pereche nu văzuse niciodată victima înaintea crimei. O singură dată apărarea este în deplin acord cu Ministerul Public, afirmînd că Solange și Jacques Vauthier cunoșteau foarte bine pe John Bell. Un mesaj telefonic primit ieri dimineață din New York mi-a confirmat

că tînărul american, bine înfipt în cercurile franceze din Statele Unite, a fost cuprins de o mare amicitie pentru familia Vauthier. Amicitie a cărei reciprocitate nu e certă din partea lui Jacques și a Solangei. Cu unicul scop de a cunoaște natura exactă a relațiilor existente între aceste trei personaje, îmi pare indispensabil să apară din nou la bară Solange Vauthier, pentru o depozitie complementară. Cer deci domnului președinte să binevoiască a dispune aducerea martorului în vederea celei de a doua audieri.

— Curtea consimte să dea curs cererii apărării, declară președintele Legris, după un rapid conciliabul cu asesorii săi și un semn de încuviințare al procurorului general.

Tînăra veni din nou în fața barei, nu fără a lăsa să se întrevadă semne de nedumerire.

— Doamnă Vauthier, continuu bătrînul avocat apropiindu-se de bara în fața căreia dînsa se ținea aproape sleită de puteri, îndrăznesc să sper că nu veți fi prea supărată pe apărătorul soțului dumneavoastră, că v-a făcut să veniți a doua oară, dar e absolut necesar pentru ca să atingem, în sfîrșit, țelul pe care îl urmărim, dumneavoastră și eu, să facem ca Jacques să fie dezvinovățit... Îmi voi permite să vă reamintesc la început o întrebare precisă pe care v-a pus-o domnul președinte Legris în timpul primei dumneavoastră depozitii: "*Vă amintiți, doamnă, dac-ați întîlnit în decursul celor cinci ani de peregrinări prin Statele Unite victima, pe John Bell.?*" Ați răspuns negativ.

Ei bine, oricît mi-ar fi de penibil, îmi fac datoria să vă răspund, la rîndul meu, că ați mințit, Solange Vauthier! Ați cunoscut foarte bine pe acest John Bell, de mai bine de un an! A venit să vi se prezinte spontan dumneavoastră și soțului, la ieșirea de la una dintre conferințele pe care le-ați ținut la Cleveland. L-ați simpatizat de îndată pe John Bell: nu-și dădea oare multă osteneală spre a vă ușura călătoriile și șederea în diferitele orașe pe care le-ați vizitat? Nu împinsese amabilitatea pînă la a vă transporta el însuși cu mașina proprie? Atențiile lui față de dumneavoastră n-au fost oare fermecătoare? Și s-a întîmplat ceea ce era fatal să se întîmple: tînărul american era frumos... N-avea asupra soțului dumneavoastră avantajul neprețuit de a vă putea contempla? Vă sorbea din ochi obrazul, silueta elegantă pînă în cele mai mici detalii exprimînd dorința arzătoare a unui yankeu normal și sănătos pentru o femeie drăguță din Franța... Cu toate că aveți o imensă duioșie pentru soțul dumneavoastră, nu v-ați putut obișnui însă întru totul cu ideea că cel căruia îi aparțineți este singurul om care nu vă putea vedea niciodată, pe cînd ceilalți puteau să-și sature ochii cu frumusețea dumneavoastră. În prima depozitie ați pronunțat, doamnă, o frază cumplită: "*Se amesteca prea multă milă în tandrețea mea... Și nu iubești oamenii de care ți-e milă: îi plingi!*"

Îmi pare foarte rău, Jacques Vauthier, că mă văd nevoit să-ți dezvălui astăzi toate acestea fără cel mai mic menajament, dar putem face altfel? Chipul dumitale îmi apare din ce în ce mai crispat, mai nenorocit, mai patetic... Te implor, Jacques Vauthier, să păstrezi aceeași stăpînire de sine de care ai dat dovadă cînd te-ai acuzat de o crimă pe care nu ai săvîrșit-o și să ascuți urmarea pledoariei mele, cea mai ingrată, desigur, din cîte a

trebuit să facă vreodată un apărător... Mai trebuie să știi că Solange s-a decis pînă-n cele din urmă să te ia de soț numai în urma demersului stăruitor făcut de Yvon Rodelec pe lîngă dînsa, într-o seară anume... Solange nu te-a luat de soț decît din milă, pe cînd dumneata erai îndrăgostit de ea cu patimă.

A fost, cum ne-a spus acel cumsecade frate Dominic, un eveniment fără precedent în analele Institutului Sfîntul Iosif... Amintește-ți de strania ceremonie din capela în care copiii din cortegiu erau surdo-muți, iar cei din cor nevăzători... de abatele Ricard, duhovnicul institutului care a ținut o predică minunată pe care dumneavoastră, Solange, o traduceați treptat pe falangele lui Jacquos... Procedeu acesta nu a fost folosit și repetat în toate băncile capelei, unde fiecare nevăzător servea de interpret vecinului său surdo-mut? Atunci nu știați dacă trebuie să rîdeți sau să plîngeți, Solange Duval!... Să rîdeți nu de bucurie ci de enervare în fața laturii bizare a acestei ceremonii a cărei eroină erați; să plîngeți la gîndul că vă înlănțuiți viața de aceea a triplu infirm... Iată ce vă trecea prin minte cînd, după terminarea ceremoniei, ați trecut la brațul lui Jacques printre cele două șiruri de curioși, personaje austere cu sutane negre și jabouri albastre, și infirmi... Sus, la tuburile orgii mari, degetele lui Jean Dony făceau să răsunе un marș nupțial, care vă apărea aproape ca o batjocorire... Iar dacă privirea dumneavoastră coborită sub vălul de tul s-a înălțat pentru cîteva clipe, ați făcut-o poate pentru a o încrucișa cu cea a unui băiețandru cu căutătura atentă și luminoasă, care vă contempla cu aviditate chipul... o căutătură încărcată de dorințe, pe care nu o veți întîlni niciodată la soțul dumneavoastră cu ochii morți...

Suferința dumneavoastră a fost atroce în acea zi și nu a făcut decît să sporească în zilele următoare, în timpul acelei oribile călătorii de nuntă din care ați revenit disperată. Fiecare ceas din această călătorie se adăuga martiriului... A trebuit să faceți un efort supraomenesc de voință, ca să treceți peste repulsia fizică și să n-o luați la fugă cînd brațele puternice ale soțului infirm au vrut să vă cuprindă.

Fiindcă a existat o primă noapte, a cărei amintire nu vi se va putea șterge niciodată din memorie și în care v-ați dat seama de imensitatea sacrificiului făcut. Ați înțeles îndeosebi că, înainte de căsătorie, totul vi se părea simplu și ușor, deoarece imaginația nu cunoaște opreliști. Numai că în clipa în care ați trecut de la visul ideal la realitatea brutală, inferioritățile tovarășului dumneavoastră de viață au ieșit la iveală. Mărturișiți că e trist, Solange Vauthier, să fii sărutată de buze ce nu pot murmura un singur cuvînt de dragoste, să te afli față în față cu neantul unui chip fără vedere... În asemenea condițiuni, actul dragostei nu provoacă decît repulsie. Mai curînd decît ați fi gîndit — parcă ați gîndit măcar în beția sacrificiului care v-a făcut să răspundeți "da" lui Yvon Rodelec? — contactul fizic cu infirmul v-a descurajat și v-a redus la nepuțință cele mai nestrămutate hotărîri. Cum să nu fiți înțeleasă? Ca să puteți îndura această lungă încercare ar fi trebuit să aveți o forță sufletească așa cum noi, bieți oameni, nu avem decît rareori!

Dar el? Nu vi se pare, Solange, că trăind zi de zi alături de dumneavoastră, a sfîrșit prin a-și da seama tot mai limpede de inferioritatea lui? Dezechilibrul său tainic creștea neconținut: sentimentele

lui de mîhnire disperată, de gelozie și de neîncredere au început să vă umbrească menajul... Cu toate acestea el se încleșta de dumneavoastră. Avea și va avea întotdeauna o nevoie neostoită de dumneavoastră: nevoie fizică și morală. Iată de unde a luat naștere acea neînțelegere surdă, ale cărei pricini mai adînci ați preferat amîndoi să nu le căutați, prin nu știu ce fel de pudoare reciprocă! Se poate afirma, domnilor jurați, că în timpul celor cinci ani de căsnicie, s-a dat o luptă neîntreruptă între duiosia plină de chibzuință a tinerei femei și dorințele carnale ale infirmului. Se poate imagina, de asemenea, ce trebuie să fi fost acea călătorie de nuntă pe coasta Bascilor! Ziua, cînd nu era vorba decît de a comunica prin înțelegere, totul mergea strună: era armonia între doua ființe care se completau, întrucît cel puțin unul dintre doi depindea totalmente de celălalt... Dar noaptea! Rolurile se inversau: mărturisiți, Solange, că ați fi dorit să vă aflați la capătul lumii, decît să vă lăsați în voia unor mîngîieri care vă terorizau! Descurajată, nemaiputînd aproape suporta prezența fizică a unui Jacques pe care ați greșit, poate, idealizîndu-l peste măsură, i-ați împărtășit lui Yvon Rodelec temerile dumneavoastră cînd ați revenit amîndoi să-i faceți o vizită de adio la Sanac, înainte de marea călătorie în Statele Unite. Și, încă o dată, cuvintele înțelepte și sfaturile judicioase ale educatorului au reușit să atenueze dezamăgirile dumneavoastră de femeie tînră. Călătoria într-o țară atît de nouă pentru Jacques și dumneavoastră aranja puțin lucrurile. V-ați obișnuit cu o existență în același timp activă și resemnată alături de infirm.

Fără să fi vrut pentru nimic în lume, aproape luptîndu-vă cu dumneavoastră înșivă, ați devenit pentru Jacques femeia rară care îndestulează fericirea unui bărbat, pur și simplu fiindcă acel bărbat nu a cunoscut și nici nu va cunoaște vreodată altă femeie și alte senzații. I-ați dat iluzia, pe cînd vă lăsați în voia mîngîierilor sale, că e un om ca oricare altul...

Pentru a încerca să uitați clipele penibile pe care o asemenea pasiune te constrînge să le suporti, v-ați aruncat cu trup și suflet în viața trepidantă a Lumii Noi, mergînd din oraș în oraș, din conferință în conferință dînd interviuri la radio, participînd cînd la o recepție, cînd la alta, unde străluceați din ce în ce mai mult. Frumusețea dumneavoastră triumfa la fiecare pas. Se părea chiar că prezența alături de dumneavoastră a acestui colos infirm, urmîndu-vă peste tot ca o umbră sau ca un sclav, contribuia să vă pună și mai mult în valoare, să facă să strălucească și mai mult lumina dumneavoastră surîzătoare. La începutul șederii dumneavoastră acolo ați avut impresia că sînteți fericită, Solange! Ați și scris chiar cîteva săptămîni după sosirea în Statele Unite, unicului dumneavoastră confident: Yvon Rodelec. Dar vai, chiar atunci vi s-a ivit în cale John Bell, la Cleveland...

Interesul pe care tînrul american părea să-l poarte cazului excepțional al lui Jacques Vauthier, romancier francez surdo-mut-orb din naștere, nu era decît un paravan, un mijloc de a ajunge la cea la care rîvnea de cînd o zărise: la dumneavoastră, frumoasa soție a infirmului... Atențiile lui deveniră din ce în ce mai stăruitoare. V-a luat să faceți plimbări în doi cu mașina, fără ca soțul dumneavoastră să vadă în asta cel mai mic inconvenient. Jacques nici nu putea măcar presupune că i-ați fi necredin-

cioasă... Cu toate acestea, așa s-a întâmplat: câteva luni după întâlnirea lui John Bell la Cleveland, ochii limpezi ai acestui tânăr frumos se scăldau în ai dumneavoastră, buzele sale șopteau cuvinte de dragoste pe care le-ați așteptat de atîta amar de vreme... Dacă fericirea dumneavoastră a fost trecătoare, era cel puțin completă: "erați iubita lui"!

Tînăra femeie pălise și se încleștase de bară în momentul în care soțul ei scoase un lung strigăt răgușit în boxa acuzaților, din care încercă să scape, ca să se arunce asupra lui Victor Deliot. Dar cei doi paznici îl siliră să se reazeze.

— Știu că-i pricinuiesc acestui nefericit o mîhnire îngrozitoare, continuă avocatul. Dacă ar putea, în această clipă m-ar uide... Priviți-l! Iată-l, domnilor jurați, pe Vauthier pe care vroiam să vă fac să-l descoperiți, pe Jacques Vauthier care nu devine realmente o brută decît atunci cînd e vorba să apere ceea ce crede a fi un bun numai al său: soția lui. Priviți-o și pe dînsa, gata să se prăbușească, incapabilă să respingă grava acuzație ce i-a fost adusă. Ce ar putea ea spune altceva decît că a sfîrșit prin a ceda insistențelor tînărului american, fiindcă nu se mai simțea în stare să aparțină numai unui om care nu o va putea vedea niciodată?... Aici e toată drama tinerei femei. Să nu credeți în nici un caz, domnilor jurați, că Solange ar fi fost îndrăgostită de John Bell! Foarte repede, relațiile sale cu tînărul american, care o urmărea din oraș în oraș, au început să-i producă oroare.

Cuprinsă de remușcarea de a înșela un om pentru care însemnați totul, ați încercat imposibilul, Solange Vauthier, spre a rupe definitiv cu amantul dumneavoastră întîmplător. Dar el nici nu vroia să audă: nu se mai putea lipsi de dumneavoastră! Dorința dumneavoastră de a rupe creștea de asemenea din teama pe care o aveți, văzînd că soțul are unele bănuieli. Fără a fi prea sigur, soțul dumneavoastră infirm începuse să suspecteze pe John Bell. Din fericire, Jacques nici măcar nu se gîndea că i-ați putea fi necredincioasă! În spiritul său neliniștit, singurul vinovat era acest american care vă dorea și împotriva căruia era încredințat că luptați cu disperare pe cînd, în realitate, erați amanta lui de câteva luni!

Ca să scăpați de un amant primejdios, ați luat hotărîrea bruscă de a vă reîntoarce în Franța cu primul pachet. Dar ceea ce nu ați prevăzut era că și John Bell se va afla pe bord, pentru a continua să vă urmărească! Dumneavoastră și soțul l-ați întîlnit pe vapor câteva ore de la plecarea din New York. Pentru a salva aparențele față de Jacques, John Bell a explicat că pleca într-o misiune în Franța, pentru planul de ajutorare a Europei. Ciudat fel de a ajuta Europa, într-adevăr!

Nevrînd să mai riscați o altă întîlnire asemănătoare, ați avut ingeniozitatea să-l convingeți pe soțul dumneavoastră să ia mesele în cabină, din care nu ieșeați decît foarte rar. Totuși, a doua zi John Bell a reușit să vă întîlnească singură pe culoar. S-a înfuriat, a implorat... Ați fugit înnebunită. O clipă v-a trecut prin cap să vă sinucideți. Dar v-ați gîndit că Jacques nu va supraviețui dispariției dumneavoastră: Jacques nu mai putea trăi fără dumneavoastră. Nu era mai bine să-l fi sacrificat pe John, de care nimeni nu avea nevoie? Ideea acestei crime a început să vă urmărească tot ca o modalitate de a-i da satisfacție lui Jacques. Nici nu se pot imagina, domnilor jurați, sentimentele contradictorii și uneori

monstruoase care pot cotropi inima unei femei cinstite care regretă o greșeală!

John Bell continua să vă asalteze. Îl zăreați de cum întredeschideți ușa cabinei voastre. Chiar și soțul îl simțea dîndu-vă tîrcoale. Cu extraordinarul lui simț olfactiv, îi descoperise prezența în umbra dumneavoastră și v-ați temut de o izbucnire. Torturată, ați vrut să aveți cu fostul dumneavoastră amant o ultimă întrevvedere decisivă.

Deliot o părăsi pe Solange ca să lanseze Curtii un avertisment:

— Onorată Curte, domnilor jurați, ne apropiem de momentul crimei...

Reveni la Solange prăbușită pe un scaun:

— Soțul dumneavoastră, doamnă, se odihnește pe cușeta lui, ca în fiecare zi după masa de prînz. Ieșiți pentru o clipă să luați aer pe punte. Poate că ați strecurat în poșetă acel revolver pe care, după cum mi-ați destăinuit în decursul celei de a doua întrevvedere pe care am avut o, îl aveți mereu la îndemîină în timpul voiajului, ca să vă apărați cu el. Vă îndreptați spre cabina lui John Bell. Planul pe care l-ați făcut e destul de simplu: veți bate la ușă, el vă va deschide încîntat, convins că ați venit în sfîrșit ca amantă. O dată singură cu el veți încerca să-l convingeți că vă pune pe amîndoi în primejdie — pe dumneavoastră și pe el — îl veți conjura să vă lase în pace și poate îl veți convinge, deoarece nu-i cu desăvîrșire ticălos! Iar dacă nu... Dacă nu, micuțul revolver e la îndemîină, în poșetă... Să-l folosiți spre a vă elibera definitiv? Să-l azvîrliți apoi în mare, prin hublou și să reveniți liniștită la-nceput pe punte — așa încît vîntul dinspre larg să împrăstie mirosul tînărului bărbat, mirosul amantului — după care să vă înapoiați în cabină unde soțul o fi ațipit fără îndoială, în timpul absenței dumneavoastră?

Din păcate, cînd ați ajuns în fața cabinei lui John Bell, lucrurile nu s-au petrecut cum ați prevăzut. Ușa cabinei era întredeschisă. Intrigată, ați împins-o cu precauție și ați rămas împietrită în fața unui spectacol hidos: amantul dumneavoastră zăcea mort, întins pe pat, cu gîtul însîngerat. Înnebunită, nici n-ați observat măcar atunci o eșarfă de mătase verde, avînd o ciudată asemănare cu una dintr-ale dumneavoastră: o eșarfă pe care ați purtat-o adesea, pe care soțului îi plăcea s-o mîngîie, și care zăcea aruncată pe măsuta de noapte... Însăimîntată, ați fugit...

Aerul proaspăt v-a limpezit gîndurile. Străbătînd puntea ați început să înțelegeți că cineva v-o luase înainte cu cîteva minute, cu cîteva clipe poate, și îl ucisese pe amantul dumneavoastră. Fusesse ucis, nu încăpea îndoială, cu toate că nu ați cutezat să atingeți cadavrul încă nerăcit. Dar cine să-l fi ucis? Un rival? Deodată vă trecu prin minte: n-o fi fost cumva Jacques? Dar ar fi fost cu neputință: nu v-ați părăsit soțul toată ziua înainte de a-l fi lăsat adormit în cabină... și cum v-ați îndreptat pe drumul cel mai scurt spre cabina lui John Bell, n-ar fi avut timp să v-o ia înainte pentru a săvîrși crima. Cel mult v-ar fi putut urma: dar n-a fost cazul... Ați fost absolut singură cînd ați făcut macabra descoperire...

Atunci cine să fi avut interesul să-l înjunghie pe tînărul american? Altă femeie? În definitiv de ce nu? Cineva, bărbat sau femeie, vă făcuse un serviciu apreciabil, debarasîndu-vă în sfîrșit, de acest amant pe care nu-l mai puteați suferi și care continua să vă urmărească cu asiduitățile și cu amenințările sale... John fusese ucis. Nu de Jacques, și nici de

dumneavoastră. În timp ce reflectați la toate acestea, pe punte, o clipă v-ați gândit să vă descotorosiți de revolver, zvîrlindu-l peste bord. Dar la ce bun, din moment ce arma nu fusese folosită? Nu mai era un corp delict compromițător! Și ați păstrat revolverul, care nu vă părăsește niciodată... care este și în clipa de față în poșetă, deoarece ați avut multă vreme intenția să-l folosiți chiar împotriva dumneavoastră înșivă dacă va veni clipa în care se va face lumină...

Tresărind, tînăra femeie făcu o mișcare bruscă, dar Victor Deliot, care rămăsese neconținut alături de bară, îi smulse poșeta strigînd:

— Nu, doamnă! Asta nu! Trebuie să trăiți fiindcă nu ați ucis, fiindcă soțul dumneavoastră are acum și mai multă nevoie de dumneavoastră, fiindcă trebuie să ispășiți tot restul vieții neajunsul pe care i l-ați pricinuit.

În timp ce vorbea, avocatul scoase din poșetă revolverul, pe care-l dădu președintelui înainte de a continua:

— După ce v-ați liniștit, nu vă mai rămînea decît să vă întoarceți în cabină. Dar vă aștepta o altă surpriză: soțul dumneavoastră nu mai era acolo. Ați fost cuprinsă din nou de cumplita îndoială: o fi el într-adevăr ucigașul? Dar încă o dată simpla logică dovedea că era imposibil: n-ar fi avut timp să ajungă înaintea dumneavoastră în cabina lui John Bell și să-și desăvîrșească nelegiuirea, pentru că John ar fi opus rezistență... Unde ar putea să fie Jacques? Și de ce să fi părăsit singur cabina, fără a fi însoțit, cum obișnuia întotdeauna de la plecarea din New York?

Neliniștea crescîndă trebuie să vă fi împins să vă duceți din nou în cabina amantului, ca să vedeți dacă nu cumva soțul dumneavoastră se află acum acolo și să continuați apoi investigațiile... dar numai ideea că vă veți afla din nou în prezența cadavrului lui John v-a împiedicat să vă puneți planul în aplicare. Și prudența vă dicta să nu dați tîrcoale locului crimei... Cine știe? Oare ușa întredeschisă a cabinei nu atrăsese atenția și crima nu fusese deja descoperită? Cel mai înțelept lucru vi s-a părut să așteptați întoarcerea lui Jacques în propria dumneavoastră cabină. Dar așteptarea se prelungea...

După douăzeci de minute, neliniștea dumneavoastră se transformase în îngrijorare: ce-o fi cu Jacques? Unde era? Nemaiputînd dormi, o fi preferat poate să vă caute pe punte? Ar fi teribil dacă nu v-ar găsi acolo! Acest ultim gând v-a determinat să ieșiți din cabina proprie. După jumătate de oră de căutări zadarnice, cum ați declarat chiar dumneavoastră în prima depoziție, ați revenit în cabină cu speranța că Jacques s-o fi întors. Dar nu se afla acolo... Disperată, v-ați temut de tot ce poate fi mai rău: i s-o fi întîmplat un accident? Jacques, orb, o fi căzut în mare? Înnebunită, v-ați dus la biroul comisarului de bord. Restul îl știm...

În timpul anchetei ați fost în mod constant obligată să tăceți: să povestiți macabra descoperire ar fi însemnat să mărturisiți în același timp că ați fost în cabina tînărului american! Și bănuielile ar fi putut cădea asupra dumneavoastră: asta vă putea fi indiferent, dar vă era teamă — pe bună dreptate — ca aceste destăinuiri să nu-l facă pe Jacques să descopere — cu întîrziere — legătura dumneavoastră cu John Bell. Și asta nu o vroiați cu nici un preț! În fine, erați năucită de amănuntele pe care le dădeau primii anchetatori. Buimăceala s-a accentuat și mai mult cînd ați auzit bizarele declarații ale lui Jacques. Nu puteați pricepe de ce se acuză

de această nelegiuire, nici semnificația frazelor sale: *"Nu fi îngrijorată! Iau totul asupra mea... Ai făcut bine că l-ai ucis! Te iubesc..."* Sau Jacques înnebunise subit, când s-a convins că dumneavoastră ați comis crima, sau el era cu adevărat făptașul, în pofida logicii dumneavoastră personale care spunea contrariul... Începând din acea clipă și pînă acum, Solange Vauthier, ați fost și dumneavoastră sub imperiul cumplitei îndoieli: chiar și atunci când ați venit la bară spre a vă apăra soțul, v-ați mai întrebat dacă nu el o fi comis crima.

Și acum, după ce am izbutit să-i dovedesc soțului că nu ați avut nici un amestec în moartea lui John Bell, gîndesc că pot să vă demonstrez că nici Jacques nu este asasinul fostului dumneavoastră amant și, mai ales, să vă explic de ce s-a acuzat în mod fals de această crimă. Dacă binevoiți, domnilor jurați, să ne înapoiem cu gîndul la clipa precisă în care Solange Vauthier a părăsit cabina unde soțul ei ațipise.

...Ceea ce însă doamna Vauthier nu știa, era că soțul ei nu dormita în ziua aceea. De îndată ce soția lui a ieșit din cabină, s-a ridicat, a întredeschis la rîndul său ușa cu precauție și și-a urmărit soția de la distanță, ca să nu-i atragă atenția. Bănuia că se duce să-l întâlnească pe american... Cum a urmărit-o el, orbul, prin întortocherea de scări și de coridoare ale imensului vapor? Datorită mirosului său... Acelui simț al mirosului, pe care-l avea ascuțit la extrem. Soția lui, Solange, întrebuița mereu același parfum, un parfum care lui îi era drag deoarece, ca toți orbii, adoră parfumurile. A fost o joacă pentru el s-o urmărească "după miros" pe culoare.

Apariția acestui infirm străbătînd culoarele pe pipăite, urcînd și coborînd scările cu nările dilatate de parfumul călăuzitor, trebuie să fi fost halucinantă. Te cutremuri când cugeți la gîndurile pe rînd desperate și răzbunătoare care au asaltat creierul lui Vauthier în timpul acelei stranii urmăriri. Ideea de crimă încolțise neîndoișor atunci în creierul său. Nu știa spre care primejdie aleargă, nici măcar nu încerca să-și imagineze scena în fața căreia se va găsi peste cîteva minute — scenă pe care extrema lui sensibilitate îl va ajuta să o priceapă într-o clipă... Mai spera că soția i-a rămas credincioasă, dar îndoielile îi crescuseră și-l îmboldea gelozia... Întocmai cum ne-a demonstrat atît de perfect domnul procuror general, o trezire înspăimîntătoare a instinctelor se petrecea în sinea lui Jacques în timpul acestei urmăriri tăcute, de fiară care-și simte prada foarte aproape. Instinctele primare, înăbușite atîția ani datorită înțeleptei înrîuriri a lui Yvon Rodelec, ieșeau la suprafață ca duhoarea dezgustătoare a unei mlaștini. Vauthier era hotărît la orice, chiar să ucidă! Pe cine? Încă nu știa... Pe el, sau pe ea? Fără îndoială că pe cel care va cădea primul în mîinile sale răzbunătoare... poate chiar pe amîndoi! Mergea spre destinul său de-a lungul coridoarelor cabinelor, urmărind parfumul care îl tîra spre viață sau spre moarte...

Ajuns în fața cabinei lui John Bell, avu o clipă de ezitare: ciudat... mirosul plutea deopotrivă și în continuarea culoarului. Vauthier era perplex. Care să fie pista cea bună? Trebuia să intre în cabină, sau să străbată culoarul? Pînă la urmă a împins ușurel ușa întredeschisă...

Să-l urmărim acum în cabină, unde nările îi descoperă mirosul omului pe care îl detesta: americanul... Două mirosuri ce se amestecau atît de

strâns nu puteau fi decât dovada vinovăției de netăgăduit a două ființe. Și sînt aici... Nu îi vor scăpa! N-are nevoie de nici o armă: îi ajung cele două mîini! De ce să fi irosit vremea în căutarea unui oarecare stilet de tăiat hîrtie? Sigur pe forța lui herculeană, Vauthier nu s-a gîndit nici o clipă să folosească un obiect ucigător. Singurul reflex care-i vine natural celui care nu vedea, este cel pe care i-l inspiră cel de al doilea simț de care știe să se folosească precum un virtuos: pipăitul... Și pipăitul pretinde un contact nemijlocit: așadar, va sugruma!

Dacă-mi iau îngăduința să insist asupra acestui punct, domnilor jurați, e numai pentru a rectifica monumentală eroare psihologică ce s-a făcut în timpul reconstituirii crimei. Dacă Vauthier ar fi ucis, nu s-ar fi servit de un stilet pentru tăiat hîrtie, ci de mîinile sale atît de prompte și de agile! Însăși reconstituirea ar fi trebuit să mire pe domnul inspector Marvel și pe colaboratorii săi: gestul făcut de infirm cu precizia unui profesionist al crimei, era prea perfect ca să fie adevărat. Nu era decât un gest bine studiat și repetat cu anticipație, în timpul jumătății de oră în care s-a aflat singur cu mortul, Vauthier știa bine că osîndirea lui va depinde în mare măsură de felul în care va executa acest gest... și era ferm hotărît să ia asupra-și crima pentru a-și salva soția! Trebuia deci să-i convingă pe anchetatori cu orice preț și să le ofere certitudinea absolută că el, infirmul, era perfect capabil să mînuiască un stilet de tăiat hîrtie, ascuțit, și să izbească precis dintr-o singură lovitură, cu toate că era orb...

Și aici a început să se poticnească ancheta. Dar să revenim la clipa în care infirmul înaintează încet în cabină, cu brațele încrucișate amenințător... Mîinile lui care s-au întins instinctiv înainte, se proptesc într-un trup culcat... trup în care distinge mirosul nesuferit, în care se amestecă pe lîngă parfumul iubit al Solangei unul mai aspru, de sînge. Începe să duhnească deja a cadavru...

Vauthier s-a retras îndărăt, apoi mîinile sale au înaintat iarăși spre trupul americanului... Degetele atinseră pieptul și urcară încet către față, ca să se imobilizeze la înălțimea gîtului unde s-au scăldat într-un lichid calduț și vîscos: sînge! Degetele pipăie contururile tăieturii de la gît... Orice îndoială este exclusă pentru infirm: un pumnal săvîrșise opera... Degetele sale coboară din nou spre piept și se opresc un timp în regiunea inimii. Pipăitul lui nu dă greș: inima a încetat să mai bată. Americanul era așadar mort, asasinat!... Degetele încep să se plimbe pe pat, în jurul cadavrului, căutînd cu febrilitate arma crimei... Deodată una dintre mîini o găsește: Jacques Vauthier recunoaște într-o clipită modelul stiletului pentru tăiat hîrtie pe care și el îl folosește adesea, în propria sa cabină, ca să taie paginile pe care Solange vrea să i le citească...

Degetele sale nesatisfăcute continuă să atingă totul, în speranța că va găsi vreun indiciu... Atingînd măsura de noapte ele se imobilizează din nou, ca împietrite, pe un obiect pe care-l înhață: o simplă eșarfă de mătase pe care o mîngîiase adeseori, impregnată cu parfumul Solangei. Este pătrățul de mătase pe care Vauthier avea obiceiul să-l numească *eșarfa verde*, într-adevăr eșarfa soției sale! Dovadă indiscutabilă că nici Solange nu e departe... clar unde se ascunde?

Vauthier părăsește patul ca să dea ocol cabinei, să pătrundă în cabinetul de toaletă, să ia pe rînd pereții de-a lungul, să scotocească

printre draperii și în debaraua în care sînt depozitate cuferele de voiaj... Nimic! Nimeni! Și, într-o străfulgerare, înțelege... Acum totul se explică! Totul e atît de simplu, de limpede! Sub un pretext oarecare americanul a izbutit s-o ademenească pe Solange în această cabină, dar ea s-a apărat. N-a vrut să-i cedeze și, printr-un gest pe care el, soțul, îl consideră eroic, l-a izbit pe ticălos cu primul obiect care i-a căzut sub mîină: stiletul pentru tăiat hîrtie ce se afla pesemne zvîrlit pe măsuța de noapte...

Din nefericire, însă, în zăpăceala gestului făcut, Solange și-a pierdut eșarfa, rămasă în cabină după fuga ei: eșarfa verde. Acum înțelege pentru ce mirosul parfumului ei continua pe culoarul cabinelor: după ce l-a ucis pe american, Solange a fugit pe culoar spre punte fără a mai avea timpul necesar să închidă în urma ei — din precauție — ușa cabinei, care rămăsese întredeschisă... Deoarece actul de dreptate fusese făcut, trebuia evitat cu orice preț ca Solange să fie acuzată de crimă! Nu era de pierdut nici o secundă... Dintr-o clipă într-alta putea să vină cineva și să descopere crima înainte ca el, Jacques, să fi avut timp s-o camufleze. O soție atît de desăvîrșită merită să te sacrifici pentru ea! Cel mai nimerit mijloc, totodată și cel mai sigur spre a deturna bănuielile, era ca el să se substituie Solangei în rolul de criminal. El, infirmul, va fi cel care-și va lua crima în cîrcă. Nu risca decît cel mult cîțiva ani de închisoare... Cine va cuteza să condamne la pedeapsa capitală un surdo-mut-orb din naștere? Va beneficia așadar de serioase circumstanțe atenuante... De altminteri, mijlocul lui de apărare va fi simplu: o tăcere încăpățînată care să impresioneze juriul și să facă să planeze asemenea îndoieli, încît pedeapsa lui să fie cît mai mică... Pe urmă, cînd va ieși din închisoare, va regăsi pe tovarășa lui minunată, alături de care va continua să ducă o existență fericită, departe de orice rival... Toate aceste gînduri tumultoase s-au învălmășit probabil în creierul său înfierbîntat, în răstimpul a numai cîteva secunde. În primul rînd urmau să dispară cele două corpuri delictive: stiletul pe care se află cu siguranță amprentele Solangei și, mai ales, eșarfa de mătase verde. A aruncat eșarfa în mare, prin hublou. Dar cînd să repete gestul și cu stiletul pentru tăiat hîrtie, Vauthier ezită. Cînd îl vor aresta, va fi întrebant cum a procedat ca să ucidă cu *această*, armă? Trebuia deci să repete la rece gestul executat de Solange într-o clipă de nebunie și asta pînă ce va fi în stare să-l execute la perfecție, fără cea mai mică ezitare. Degetele sale s-au încleștat pe mînerul stiletului. De cîteva ori brațul său a coborît automat. Abia după ce a fost sigur că va putea reface gestul asasin la reconstituirea crimei, s-a decis în sfîrșit să arunce în mare, prin hublou, stiletul pentru tăiat hîrtie care purta, desigur, amprentele soției sale...

Acum trebuia să imprime crimei propriile sale amprente. Apăsă deci cam peste tot degetele sale pătate de sînge... Crima "lui" era semnată... Pentru a da impresia că americanul se luptase, ridică mortul din pat și îl tîrî pînă la ușă, după ce răsturnase intenționat cîteva mobile. Nu mai avea decît să întredeschidă din nou ușa cu băgare de seamă, încît prima persoană care ar trece pe culoar să descopere crima și pe pretinsul asasin. Așteptarea fu lungă; dar îi găsi o savoare particulară... Al treilea simț al lui îl făcea să "guste" plenitudinea crimei, a ceea ce considera că este "crima lui"! Am spus, onorată Curte, că o dată — o singură dată în

strania sa existență — Jacques Vauthier s-a arătat o brută autentică: a fost în timpul acestei așteptări. A retrăit cu o intensitate prodigioasă fazele unei crime pe care nu o comisese. Revedea în imaginație brațul său, care avea dreptul să pedepsească, năpustindu-se asupra americanului... Nu se mai îndoia că n-ar fi într-adevăr ucigașul și se îmbăta cu nesaț de nelegiuirea lui imaginară... Jacques Vauthier nu regreta nimic: moralicește îl asasinase și el pe John Bell... Iată crima lui, domnilor jurați! Este mare, desigur, dar nu ține de justiția domniilor voastre...

Cuvintele pe care le pronunțase avocatul, înfiorară asistența. Daniela era zguduită. Gîndul că un om de o inteligență atît de excepțională se poate transforma într-o brută capabilă să ucidă din dragoste, o tulbura într-un fel straniu... Și sentimentul de admirație mută, pe care tînăra fată i-l închinase acuzatului puțin cîte puțin, sporise ciudat: nu era un om cu adevărat minunat acest Jacques, pentru care nu conta nimic în afară de femeia lui iubită?

Victor Deliot nu dădu nici un fel de atenție neliniștei pe care o provocase. Lăsă murmurul să se domolească și continuă cu calmul de care nu se despărțea niciodată:

— Vă rog acum, domnilor jurați, să-l priviți pe Vauthier prăbușit în boxă. Priviți cum obrazul său, impasibil pînă acum, s-a schimonosit! De data asta nu mai joacă un rol: descurajarea lui e sinceră, totală... Visul lui de dragoste extaziată s-a năruit... A aflat de asemenea că nu Solange l-a ucis pe amantul ei și că nu făcuse gestul pe care el, în orbirea unei inimi sfîșiate, l-ar fi socotit reparator. Nu mai are, așadar, nici un motiv să poarte pe umeri responsabilitatea crimei... Domnule interpret, dacă domnul președinte nu are nimic împotrivă, v-aș cere să fiți atît de bun și să-i puneți acuzatului următoarea întrebare: "Jacques Vauthier, descrierea pe care am făcut-o felului în care ai descoperit și ai camuflat crima în cabină este exactă?"

Interpretul transmise întrebarea pe falangele acuzatului. Atunci acesta își îndreptă statura înaltă în boxă și, pentru prima oară de la începutul procesului, făcu în alfabetul mimic, cu degetele, o serie de semne grăbite pe care întreaga asistență le-a putut vedea. Interpretul traducea cu voce tare: "Descrierea este exactă..."

— În cazul acesta, continuă avocatul, puneți-i o ultimă întrebare după care îi vom da pace: "Jacques Vauthier, mai persiști în declarațiile dumitale că și asasinat pe John Bell în ziua de 5 mai, pe bordul pachebotului *De Grasse*?"

Jacques, rămas în picioare, răspunse prin același procedeu:

— Recunosc că am mințit ca să-mi salvez soția! Nu eu l-am ucis pe John Bell!

După care recăzu pe bancă, doborît de durerea lui morală, stîrnind milă.

— Amintiți-vă, domnilor jurați, v-am spus ieri că am speranța să-l aduc pe clientul meu în situația de a face în această incintă o retractare răsunătoare înainte de încheierea dezbaterilor. Aveam însă nevoie, ca să ating acest țel, să-l pun pe Jacques Vauthier în fața unor probe atît de zdrobitoare, încît să nu mai poată persista în a se închide în ceea ce eu continui să numesc "o admirabilă minciună din dragoste"... Acum nu-mi

mai rămîne decît să pun trei întrebări și doamnei Solange Vauthier, rugînd-o să mă scuze că o sîcîi în timp ce este atît de istovită. Am toate temeiurile să cred că doamna Vauthier nu mai are nici dînsa motiv să nu ne spună adevărul... Solange Vauthier, John Bell a fost amantul dumneavoastră, da sau nu?

Tînăra femeie făcu o sforțare pentru a răspunde și i se auzi vocea slabă:

— A fost amantul meu...

— V-ați dus în cabina lui în ziua de 5 mai, continuă avocatul, către orele două după-amiază, da sau nu?

Solange răspunse cu mai multă siguranță:

— Da... Vroiam să obțin promisiunea lui John că nu va mai căuta să mă vadă niciodată. Iar în cazul că ar fi refuzat, cred că l-aș fi ucis fără milă spre a salva fericirea lui Jacques... Dar cînd am intrat în cabină, John... era deja mort...

— A treia și ultima întrebare, doamnă, pentru care vă rog să faceți un foarte serios efort de memorie: acum, după ce modestele mele deducții personale v-au îngăduit să vă împrăștiți anumite întâmplări, vă amintiți dacă ați văzut eșarfa verde pe măsuta de noapte, în apropierea corpului victimei?

— Nu. Eram prea tulburată cînd l-am văzut pe John, ca să mai bag de seamă amănuntele... Era oribil! Peste tot sînge!... Sînge!... Destul!

Tînăra femeie își acoperise fața cu amîndouă mîinile, de parc-ar fi vrut să scape de imaginea înspăimîntătoare: plîngea cu hohote...

Daniela înălță ușor din umeri, gîndind cu oarecare amărăciune că Solange, care nu avusese nici o atracție adevărată pentru soțul ei, plînge moartea amantului... Dovadă că această femeie nu l-a iubit pe Jacques și nici nu-l va iubi vreodată.

Victor Deliot o mai întrebă cu glas foarte scăzut:

— N-ați observat înainte de săvîrșirea crimei că ați pierdut această eșarfă?

— Ba da. O aveam cînd ne-am îmbarcat la New York... Dar chiar în seara plecării n-am mai găsit-o. M-am necăjit! Nu i-am spus nimic lui Jacques; știam că ținea mult la eșarfă... Pînă-n cele din urmă nu m-am mai gîndit la ea.

— Așadar, doamnă, eșarfa dumneavoastră v-a fost furată de adevăratul criminal, cu trei zile înainte de crimă... Trebuie să fi fost cineva care vă cunoștea bine, care știa că purtați mereu la gît această eșarfă impregnată cu parfumul dumneavoastră? Cineva care se găsea de asemenea pe *De Grasse* și avea intenția fermă să-l asasineze pe John Bell, lăsînd în preajma lui unul dintre obiectele dumneavoastră obișnuite, încît răspunderea crimei să cadă asupra dumneavoastră... Cineva care nu nutrea împotriva soțului dumneavoastră nici un gînd răuvoitor, dar avea o răfuială cu dumneavoastră și cu John Bell.

În timpul unor lungi nopți de veghe am căutat și eu, deopotrivă cu doctorul Dervaux și cu domnul procuror general mobilul care a putut să ducă la această crimă atît de bine pregătită, căreia ați fost cît p-aci să-i deveniți de asemenea victimă. Gîndiți-vă că dacă soțul nu ar fi aruncat acel corp delict — care era eșarfa verde — și nu ar fi împrăștiat cu dărnicie

propriile sale amprente, dumneavoastră ați fi fost judecată azi în locul lui și am toate temeiurile să cred că nici un apărător din lume n-ar fi putut să vă scape de pedeapsă!

Așadar, cineva vă vroia răul, la fel ca și tânărului american. Dar cine? Cineva căruia dumneavoastră sau John i-ați pricinuit vreun neajuns. Ce neajuns? Material? Asta mi s-a părut neverosimil de la început. Un neajuns moral? Mă apropiam de adevăr... Și, în definitiv, de ce nu un neajuns sentimental? Ne aflăm deci în preajma unui mobil pasional... Cum de nu mă gândisem mai curînd la această posibilitate și, înaintea mea, nici unul dintre anchetatori, sau apărătorii care m-au precedat? Criminalul sau instigatorul la crimă — și insist în mod special asupra celui de al doilea element — putea să fie bărbat sau femeie... Un bărbat ar fi putut însemna un amant înlăturat de dumneavoastră, doamnă Vauthier; o femeie putea fi o iubită căreia i-ați luat locul în inima lui John Bell.

M-am oprit îndelung asupra primei ipoteze, dar eram sigur că aventura dumneavoastră cu tânărul american trebuia pusă pe seama unei slăbiciuni trecătoare. Mărturisesc totuși că m-am întrebat o clipă dacă acel Jean Dony, cu care ați avut altădată o aventură destul de neplăcută la Institutul Sfîntul Iosif, n-o fi cumva amestecat. În crimă? Dar am căpătat dovada că Jean Dony era tot organist la Albi și în momentul crimei de pe *De Grasse*. Rămînea cea de a doua ipoteză: a unei rivale. Atunci lucrurile au devenit surprinzător de simple...

Să presupunem deci, domnilor jurați, că John Bell ar fi avut ca amantă timp de cîteva luni sau de cîteva ani o tîină frumoasă dar lipsită de scrupule, de soiul acelei animatoare din clubul de noapte despre care s-a mai vorbit aici: Phylis Brooks. Știm acum din propria mărturisire a Solangei Vauthier că a făcut cunoștința lui John Bell cîteva luni înainte de a se înapoia în Franța și că acesta i-a devenit amant. Ardoarea tînărului american pentru frumoasa Phylis trebuie să se fi domolit sensibil din ziua în care acest tînăr întreprinzător a cunoscut-o pe drăgălașa franțuzoaică. Phylis Brooks, care ținea să-l păstreze numai ea în mreje, mai mult din interes decît din pasiune pentru John Bell — nu era oare fiul unic al unui bogat și influent membru al Congresului? — trebuie să fi fost mînioasă pe ea, mînie care s-a prefăcut în ură cînd s-a convins că Solango Vauthier o înlocuise complet în inima lui John Bell. Bineînțeles, doamnă Vauthier, că acesta din urmă nu vă vorbea niciodată de Phylis și nici de scenele interminabile, aproape zilnice, în care-i strecura diverse amenințări. John, însă, pe măsură ce dumneavoastră ați început a regreta legătura cu el, se crampona și mai mult de dumneavoastră. Auzind că ați hotărît brusc să vă înapoați în Franța împreună cu soțul, s-a prefăcut că acceptă vederile părintelui său, domnul senator Bell, care considera că un voiaj în Europa ar da prilej fiului său să se debaraseze pentru totdeauna de frumoasa Phylis. John s-a imbarcat așadar, fără să vă prevină... de unde și surprinderea dumneavoastră de a-l întîlni pe covertă, cîteva ore după plecarea din New York!

Phylis, cu toate acestea, nu era chiar cu totul absentă. Avea un reprezentant pe bord... soțul ei! Soțul lui Phylis, care o surprinsese chiar în ajunul plecării pachebotului, alături de amantul ei — frumosul John... A fost o scenă de pomină, desfășurată chiar în apartamentul lui Phylis din

New York...

În după-amiaza aceea soțul ieșise în oraș. Phylis, știind că nu se va înapoia decât seara târziu, profitase de ocazie ca să dea un telefon imperativ lui John Bell. Vroia să-l revadă și să-l determine pentru ultima oară să nu o părăsească. John, care în fond fusese întotdeauna destul de slab în fața femeilor, s-a lăsat convins de accentul imperios, la telefon, al celei pe care se pregătea s-o părăsească pentru totdeauna. Se poate chiar să-i fi fost și teamă ca fata asta lipsită de scrupule să nu stîrnească unul din acele scandaluri mondene de care America este atît de avidă și care putea pricinui o pagubă considerabilă tatălui său, onorabil membru al Congresului și aflat în plină campanie electorală. John socoti că-i mai cuminte să se ducă la Phylis și să-ncerce a o potoli printr-o înțelegere bănească. De altfel, tînărul nu-și făcuse niciodată prea multe iluzii cu privire la natura adevărată a sentimentelor pe care femeia asta le nutrea: ceea ce o interesa pe Phylis la John era doar numele său binecunoscut și, mai ales, banii pe care îi avea. Phylis era o autentică femeie ușoară de pe Broadway, frumoasă și intrigantă, mărginită și lacomă, care nu vedea în bărbat decât o mașină de procurat bani, cu atît mai mult cu cît soțul ei nu-i dădea de fel.

Un sfert de ceas după convorbirea telefonică, John se afla în apartamentul lui Phylis Brooks pe al cărei soț nu-l cunoștea. Aflase chiar de la ea că e măritată, dar în același timp că acest soț trebuie considerat un personaj neglijabil... unul dintre acei soți comozi care prezintă avantajul de a se afla mai totdeauna în călătorie... John nu știa nici numele acestui soț model: Phylis își păstrase numele de fată: Phylis Brooks. Era mai puțin stîngenitor în profesia ei de "animatoare"...

Nu-i prea greu de imaginat convorbirea dintre femeia ușoară și cel care încerca să-i scape. Trebuie să fi început printr-o scenă de vrajă, dar tînărul nu se lăsă prins în capcană. Creierul și inima îi erau prea pline de imaginea blîndeii franțuzoaice, a cărei comportare era cu totul opusă manierelor grosolane și interesate ale tinerei americance! John a preferat să intre de îndată în miezul chestiunii!

— Cît vrei?

— Cincizeci de mii de dolari, răspunse Phylis sigură de sine.

În cele din urmă, după o tîrguială josnică, s-a ajuns la douăzeci și cinci de mii de dolari. Cecul a fost semnat la purtător, încît femeia să-l poată încasa imediat. Din nefericire pentru dînsa, cînd s-a prezentat a doua zi la bancă, Phylis Brooks a fost nevoită să prezinte un act de identitate. Acesta era întocmit pe numele ei adevărat — nume pe care i-l dăduse soțul, prin căsătorie. Phylis și-a încasat cecul, dar numărul actului de identitate a rămas înregistrat la bancă: un nume prețios pentru corespondentul meu din New York...

În clipa cînd John urma să-și ia rămas hun pentru totdeauna de la femeie, o cheie s-a răsucit în broască; era soțul, care se înapoiasse mai curînd decât fusese prevăzut. Cei doi bărbați nu s-au văzut — și insist în mod deosebit asupra acestui punct — deoarece tînărul a izbutit să fugă pe scara de fier exterioară, de securitate, cu care sînt prevăzute mai toate imobilele din New York. Soțul avu doar timpul să vadă fuga unei siluete masculine. Dar însăși această fugă era o mărturisire. Soțului nu-i rămînea

decît să se întoarcă la nevasta lui ca să-i ceară explicații. Ceea ce a și făcut cu asemenea brutalitate, încît Phylis s-a văzut într-o secundă înghesuită pe o pernă-colțar avînd în jurul gîtului mîinile bărbatului, care se strîngeau din ce în ce mai tare, gata s-o sugrume. Frumoasa Phylis a mărturisit într-un geamăt: "A fost John... John Bell... Dar n-am să-l mai văd: se îmbarcă mîine, împreună cu cea pe care o iubește, pe același vapor cu tine..."

Fiindcă John Bell nu știuse niciodată că soțul lui Phylis Brooks era francez și că profesia îl obliga să plece în fiecare lună în Franța, pe pachebotul *De Grasse*...

După un ceas soțul, împăcat, își ducea nevasta să cineze într-un cabaret, ca să petreacă împreună o seară plăcută înainte de plecare. Ea primise, încîntată de această destindere și la gîndul că va încasa cei douăzeci și cinci de mii de dolari fără știrea soțului ei. În fond, îi ieșiseră bine socotelile în această aventură. A doua zi soțul se îmbarcă. *De Grasse*, cum am mai dat de înțeles, nu mai avea nici un secret pentru soțul francez al lui Phylis, după trei ani de cînd făcea naveta pe acel pachebot între New York și Le Havre. Omul cunoștea amănunțit așezarea cabinelor de lux și a celor de clasa întii, labirintul de scări și de culoare, cele mai mici tabieturi ale pasagerilor, regulamentul de bord, pe scurt: întreaga viață intensă care animează un asemenea oraș plutitor. Și nu i-a fost greu de fel să afle ce cabină au reținut soții Vauthier și John Bell. Avînd toate aceste informații, el căută încă din primele ore ale călătoriei să pună mîna pe vreun obiect de uz curent care aparținea celei pe care vroia s-o facă răspunzătoare de crimă: Solange Vauthier, noua amantă a lui John Bell...

Răzbunarea unui soț ultragiāt a fost premeditată cu o logică necruțătoare: va începe prin a-l ucide pe John Bell. În felul acesta va fi sigur că Phylis nu-și va revedea niciodată amantul. Își rezerva satisfacția s-o anunțe personal pe Phylis, printr-o telegramă laconică, de moartea lui John Bell: va fi o surpriză dublată de o spaimă salvatoare pentru frumoasa creatură care, pe viitor, va șovăi poate să-și ia alt amant... Spre a-și asigura impunitatea, va aranja totul în așa fel, încît bănuielile să cadă asupra iubitei franceze a tînărului american. Se va considera la urma urmei normal ca John Bell să fi fost asasinat de o femeie măritată, care căuta să-și salveze onoarea... La început moartea fiului senatorului va face o vîlvă imensă. Ucigașa prezumtivă, împotriva căreia anumite probe vor părea copleșitoare, va fi judecată de o Curte cu juri din Franța și — aproape sigur — condamnată. În timpul acesta asasinul va continua să ducă o viață dacă nu tihnită, cel puțin pasionată alături de frumoasa Phylis...

De îndată ce o identifică pe Solange Vauthier, observă că tînăra doamnă poartă ostentativ în jurul gîtului o eșarfă de mătase verde. După ce a atins-o în treacăt pe Solange de două-trei ori, în îmbulzeala dinaintea plecării, l-a izbit și parfumul ei foarte caracteristic — parfum de care eșarfa de mătase trebuia să fie impregnată... Nu-i rămînea, deci, decît să fure această eșarfă și s-o plaseze la vedere la locul crimei, după ce totul se va fi sfîrșit. Astfel, anchetatorii nu vor mai avea nici o îndoială asupra identității ucigașei.

Să recunoaștem că toate acestea nu erau rău combinate! Din

nefericire, executarea planului nu i-a reușit decât pe jumătate: dacă partea întâia, respectiv crima, s-a desfășurat după schema dinainte stabilită, partea a doua a eșuat datorită amestecului — pe care l-am putea califica drept "miraculos" — al lui Vauthier și, pe legea mea! a fost primul și singurul care a căzut în cursa întinsă de o minte vicleană, când a descoperit în cabina crimei eșarfa parfumată a propriei sale soții! Restul îl cunoaștem...

O persoană a cărei surpriză trebuie să fi fost mare, a fost frumoasa Phylis, după ce a citit ziarul new-yorkez din dimineața zilei de C mai, care publica amănunte despre crima săvârșită asupra unui cetățean al Americii Libere, pe bordul lui *De Grasse*, aflând că ucigașul fusese prins pe vapor, dar că nu era soțul ei, ci al rivalei sale! Înțelegea cu atît mai puțin, cu cît o telegramă destul de laconică pe care o primise în ajun, a orele cinci după amiază, semnată "Henri" — prenumele soțului ei — o anunța în limba engleză: "Îți împărtășesc durerea..." Ne aflam în pline condoleanțe!

S-ar putea ca în prima clipă, Phylis să fi suferit un șoc nervos. Dar grație temperamentului ei solid de femeie ușoară, practică și liberă — care nu era făcută să se emoționeze — îi trecu repede. În definitiv, încasase cei douăzeci și cinci de mii de dolari! Barem dacă imbecilul ei de soț nu s-o fi vîrît prea din cale afară în această istorie!... Ar fi grav, deoarece poliția ar putea începe să despice firul în patru și să descopere, spre exemplu, că unul dintre ultimele cecuri semnate la New York de John Bell, fusese achitat unei anumite femei care purta același nume cu ucigașul! Phylis era îngrijorată... Așa încît lectura ziarelor, a doua zi, o miră dar o și liniște. O să afle ea adevărul cînd i s-o întoarce bărbatul la New York, la cea mai apropiată călătorie...

Așadar, acum o cunoaștem întrucîtva pe Phylis Brooks. Nu ne mai rămîne decât să descoperim identitatea soțului ei, și prin urmare a ucigașului lui John Bell. Această mică operație, după ce adunasem atîtea elemente, nu era mare scofală. Dar îmi permit să semnalez Curții că nu consider necesară și prezența doamnei Vauthier pentru sfîrșitul pledoariei mele, după ce a stat atîta timp în picioare lingă bară.

— Vă puteți retrage, doamnă, spuse numaidecît președintele Legris...

După ce tînăra femeie a ieșit, Victor Deliot reluă:

— Pentru a stabili repede această identitate, îmi pare necesar să fie reascultați la bară primii martori care au depus în cursul procesului. Vreau să spun martorii absolut "obiectivi"; cei care nu aveau legături de rudenie și nici de prietenie cu acuzatul și s-au mărginit să ne expună faptele și expertizele. Dacă nu mă înșeală memoria, au depus pe rînd: stewardul Henri Téral și domnii: comisar Bertin, comandant Chardot, doctorul Langlois, inspectorul Mervel și profesorul Delmot... Deci, dacă onorata Curte nu vede nici un inconvenient, aș propune ca fiecare dintre acești martori enunțați să revină la bară, pentru a răspunde la cîteva întrebări precise pe care ani intenția să le pun.

— Curtea nu vede nici un inconvenient, răspunse președintele Legris.

— Mulțumesc onoratei Curți... Cred c-ar fi cel mai bine ca martorii să compară chiar în ordinea pe care a stabilit-o domnul procuror general, pentru depozițiile lor anterioare. Primul a fost, mi se pare, stewardul Henri Téral?

— Domnule Téral, începui bătrînul avocat de îndată ce stewardul se afla în fața barei, dacă-mi amintesc bine, ne-ați spus că dumneavoastră ați fost primul care a descoperit crima din cabina de lux ocupată de John Bell?

— Într-adevăr...

— N-ați întreprins cercetarea metodică a cabinelor de lux, la care asigurați serviciul, decît în urma ordinului expres al domnului comisar Bertin care dorea să satisfacă rugămintea doamnei Vauthier?

— Este exact.

— Cînd ați văzut de pe culoar ușa cabinei ocupate de John Bell întredeschisă, nu ați fost peste măsură de surprins!

— Cum adică?

— Fiindcă v-ați așteptat oarecum, domnule Téral! Dar ceea ce v-a surprins într-adevăr, era că ați găsit corpul prăbușit lîngă ușă iar pe Vauthier șezînd pe pat, năucit.

— E drept...

— ...Cu atît mai mult, continuă avocatul, cu cît această viziune stranie nu corespundea de fel cu cea pe care ați avut-o în cabină cu două ceasuri mai înainte?

— Nu înțeleg...

— Se va înțelege totul îndată! afirmă Victor Deliot. Cu două ceasuri înainte de... să zicem "descoperirea dumneavoastră oficială" a crimei, ați mai intrat o dată în această cabină cu ajutorul unui paspartu pe care îl poartă obligatoriu asupra lui fiecare steward de pe bord, pentru a-și putea îndeplini serviciul fără nici un inconvenient... Ați avut o deosebită grijă să nu faceți nici un zgomot ca să nu treziți din somn pasagerul culcat pe pat, în pijama, făcîndu-și siesta... Experiența primelor zile de călătorie v-a deprins cu micile tabieturi ale lui John Bell... Așadar, acesta dormea somnul dreptîilor, dar era încă în viață, și în perfectă stare de sănătate... Lîngă el, pe măsuta de noapte, se găsea stiletul de tăiat hîrtie pe care o fermecătoare atenție a Companiei generale transatlantice îl pune la dispoziția fiecărui pasager spre a-i înlesni lecturile. Acest stilet constituia, evident, o armă ideală: știați că o veți găsi acolo fără să o îi adus cu dumneavoastră... Vlăjganul aceia adormit nu putea opune nici o rezistență și, Doamne! va trece din lumea asta în cealaltă, alunecînd din somnul terestru în somnul de veci...

— Nu vă permit! urlă stewardul.

Sala s-a ridicat în picioare într-un vacarm imens.

— Liniște! ordonă președintele Legris.

— Așa... Nu-mi permiteți, domnule Téral? Ei bine, eu vă acuz formal că ați ucis pe John Bell în cabina lui, la orele 13 și 45 în ziua de 5 mai, retezîndu-i cu precizie artera carotidă cu stiletul de tăiat hîrtie, pe care sînt convins că nu au rămas amprentele dumneavoastră pentru că ați fost destul de precaut ca să purtați mănuși! Încît nu v-ați temut să lăsați arma crimei pe măsuta de noapte, alături de eșarfa de mătase verde pe care ați furat-o cu trei zile mai înainte doamnei Vauthier. Iată pentru care motiv mi-am permis, domnule Téral, să vă întreb dacă prezența cel puțin

neașteptată a lui Vauthier în preajma victimei dumneavoastră, nu v-a prilejuit un *șoc nervos*? Mărturișiți că ați fi avut de ce!

— Nu înțeleg nimic din tot ce spuneți! răspunse stewardul.

— Nu înțelegeți, domnule Téral, dar păliți din ce în ce! Și pentru că aveți o memorie slabă, am să v-o împrăspățez povestindu-vă în ce fel am descoperit că dumneavoastră sînteți criminalul... Cum ancheta magistraților n-a avut darul să mă lumineze, am întreprins și eu o mică anchetă proprie. Datorită ei am descoperit întreaga familie Vauthier, Institutul din Sanac... Dar am cercetat totodată și un anumit dosar al Companiei generale transatlantice. Am găsit în el numele absolut tuturor pasagerilor care călătoreau pe *De Grasse* în timpul tragicei călătorii. Am mai văzut și toate telegramele ce au fost expediate de pe vapor. Și, din maldărul de complimente și de ordine de bursă, atenția mi-a fost reținută de o telegramă semnată "Henri" și care glăsnia: "Îți împărtășesc durerea..." pe englezește: "*I share your sorrow*". Acești termeni puțin cam bombastici au putut foarte bine să nu rețină atenția radiotelegrafiștilor de pe *De Grasse*, căroră nu le-a venit ideea să facă o legătură între această "durere împărtășită" de la distanță și crima ce fusese comisă pe bord, dar nu același lucru s-a întîmplat cu un bătrîn încăpățînat ca mine... Am remarcat că acea telegramă semnată "Henri", fusese expediată de pe *De Grasse* cu mai puțin de o jumătate de oră după săvîrșirea crimei pe adresa unei anumite Phylis Brooks, locuind la New York. Am însărcinat fără întîndere pe un vechi prieten care trăiește în acest oraș de peste un sfert de veac, să facă o anchetă rapidă și discretă asupra acelei misterioase necunoscute. Am fost repede lămurit asupra personalității speciale a acestei fete frumoase și asupra relațiilor ei recente: printre acestea figura și un anume John Bell, asasinat în împrejurări tragice pe bordul lui *De Grasse*, în ziua de 5 mai trecut. Am aflat în același timp că această Phylis Brooks se căsătorise cu trei ani în urmă cu un cetățean francez, pe nume Henri Téral. Phylis continua să poarte numele ei de fată, din necesități... să le zicem "profesionale"! Iar telegrama expediată de pe *De Grasse* purta semnătura "Henri". Acest misterios Henri nu putea fi decît soțul lui Phylis și el se afla cu certitudine pe bord în momentul crimei! Trebuie să recunoașteți: era o coincidență cel puțin ciudată! Negăsind nici un Henri pe lista pasagerilor ce mi-a fost comunicată de amabila Companie, am cerut să consult și lista echipajului din timpul acelei călătorii. Și vă declar pe cuvînt că am găsit acolo prenumele de Henri care însoțea numele de Téral, steward atașat la cabinele de lux, printre care se găsea și cea ocupată de John Bell!

Un murmur de admirație străbătu sala. Daniela, uluită, contempla pe bătrînul ei prieten care, puțin tulburat el însuși, încerca în van să-și potrivească ochelarii pe nas. Tuși, își dresе glasul și reluă:

— Concluziile mele, onorată Curte și domnilor jurați, vor fi simple: adevăratul ucigaș al lui John Bell se află în fața domniilor voastre... El va fi judecat la timpul convenit și mă tem că sarcina apărătorului său va fi grea... În tot cazul prea grea pentru umerii mei bătrîni. În ce mă privește mi-am îndeplinit misiunea pe care mi-a încredințat-o domnul decan Musnier în ziua în care m-a numit apărător din oficiu în acest proces, urmînd să asigur apărarea lui Jacques Vauthier, pe care îl veți achita. Nu

aștept mulțumiri din partea nimănui și, mai ales, din partea ciudatului meu client, căruia știu că i-am făcut mult rău dezvăluindu-i lipsa de ținută a soției sale, nici de la dînsa, fiindcă e sigur că-mi poartă pică deoarece am scos în plină lumină anumite fapte din viața ei intimă și nici, în fine, din partea familiei acestui nefericit infirm, care nu-mi va ierta desigur niciodată că l-am scăpat pe acuzat printr-un fericit concurs de împrejurări de pedeapsa prevăzută în articolul 302 din Codul Penal, pedeapsă cerută de domnul procuror Berthier cu o vehemență care — din fericire — s-a dovedit inutilă! Singura persoană care trebuie să binecuvînteze cerul din adîncul iniinii, fiindcă a știut să mă inspire, e fără îndoială domnul Rodelec, admirabilul și modestul Yvon Rodelec, a cărui nobilă figură a ridicat pe cele mai înalte culmi nivelul scăzut al acestor dezbateri...

Și dacă ar trebui ca eu, la rîndul meu, să adresez mulțumiri, acestea s-ar îndrepta desigur către domniile voastre, onorată Curte și domnilor jurați, pentru că ați binevoit să ascultați această pledoarie lungă cu o răbdare care onorează justiția franceză...

CAPITOLUL VI VERDICTUL

Victor Deliot își regăsise, în sfîrșit, pe strada Saints-Pères, halatul de casă decolorat și își încălțase papucii... Înfundat în vechiul său fotoliu, cu capul sprijinit de spătar și cu ochii abia întredeschiși, părea să acorde o atenție destul de slabă cuvintelor tinerei sale confidente, Daniela. Ca în fiecare seară, cabinetul de lucru nu era luminat decît de lampa cu abajur așezată pe masă.

— Trebuie să fiți foarte obosit, maestre, după această zi istovitoare? N-ați dori să mă retrag?

— Nu, fetițo! răspunse avocatul fără să deschidă ochii. Mai rămîi puțin: prezența dumitale mi-e plăcută după febra de la Curtea cu juri. Și dacă n-ai fi alături de mine în aceste clipe, m-aș simți cam singur!

— O, maestre, dac-ați ști cît de admirabil ați fost! Nu numai că l-ați salvat pe Jacques de la moarte, dar l-ați și umanizat. Din bruta care părea, l-ați făcut o faptură emoționantă, sensibilă...

— Cu atît mai bine! Cel puțin pe dumneata nu te-a decepționat pledoaria mea. Am simțit că toți ceilalți erau supărați pe mine... începînd cu clientul meu, care cred c-ar fi preferat să fie condamnat pentru o crimă pe care nu o săvîrșise, decît să afle că soția i-a fost necredincioasă!

— Dac-ați fi văzut, maestre, cu cîtă pasiune v-a urmărit sala azi după-amiază, timp de trei ore! Toată lumea aștepta cu gura căscată fiecare vorbă a dumneavoastră: nici nu mai erați avocatul apărării, întruchipați întreaga justiție, fiind rînd pe rînd detectiv, judecător de instrucție, apărător și acuzator!

— De fapt am fost un fel de "Fregoli" al Palatului...

— Și acum, maestre, ce se va întîmpla?

— Lucruri foarte simple, fetițo. Adevăratul ucigaș, arestat chiar în instanță după pledoaria mea, va fi cu siguranță ghilotinat: în felul acesta

excelentul Berthier va fi satisfăcut... Din moment ce a pus mîna pe un cap, puțin îi pasă dacă e a lui Jacques sau al lui Henri.

— Și soția asasinului?

— Frumoasa Phylis? Nu-ți face griji pentru ea! La ora asta trebuie să fie în vreun local de noapte pe Broadway, fără să știe bine dacă trebuie să se îmbete spre a-și îneca necazul că a pierdut un amant bogat, sau să sărbătorească bucuria de a fi scăpat de un soț pe care îl disprețuia.

— De ce nu l-au eliberat numaidecît pe bietul Jacques? A suferit doar atîta!

— O să mai doarmă și noaptea asta la închisoare. Justiția, copila mea, e o cucoană bătrînă și susceptibilă. E teribil de ofensată că a fost făcută nițel de ocară de un orb, care a silit-o să confunde iepurele cu scripca. Dar fii pe pace: în mai puțin de trei zile Jacques Vauthier își va regăsi soția...

— S-o regăsească? Sper că n-o s-o mai primească în casă!

— N-o să aibă încotro, fetiço... Ce s-ar face fără ea? Și cum e un flăcău foarte inteligent, trebuie să fi înțeles că greșeala trecătoare a Solangei a fost un simplu fleac în comparație cu devotamentul pe care i l-a arătat încă de pe timpul copilăriei sale. Nu mi-l mai pot închipui pe Jacques fără Solange, după cum nu mi-o mai pot închipui pe Solange fără Jacques...

— Ar fi monstruos! răspunse Daniela cu patimă. O femeie rece, egoistă, nedemnă de dragostea pe care i-a purtat-o acest om excepțional... Ar fi monstruos, într-adevăr!

Deliot o privi surprins:

— Ce te-a apucat, fetiço?

Ea roși foarte tulburată, străduindu-se totuși să surîdă:

— Dar... nimic... Sau, cel puțin, nimic altceva decît emoția de a vă fi ascultat de-a lungul apărării. Și dumneavoastră, maestre, ce veți face acum?

— Eu? Voi încerca să dorm la fel de bine ca dumneata, micuță Daniela, în speranța că visurile n-or să-mi fie tulburate de surdo-muți, senatori americani, orbi, frați ai Ordinului Sfîntul Gabriel, medici legiști și fete de pe Broadway!

— Noapte bună, maestre!

Tînăra, ajunsă în dreptul ușii, se întoarse și spuse după o ușoară ezitare:

— Iertați-mă, maestre, dar înaintea plecării, aș vrea să vă cer lămuriri asupra unui amănunt care mă intrigă.

— Vorbește.

— Iată: am înțeles destul de bine mobilul și dedesubturile crimei. Expunerea dumneavoastră în fața Curții a fost destul de limpede... Cu toate acestea încă nu-mi pot explica în ce fel ați putut descoperi misterul acelei eșarfe verzi pe care Vauthier a zvîrlit-o în mare, el fiind la urma urmei singurul care putea să știe că se afla în cabină? Și, totuși, era un element esențial... Într-adevăr, dacă Vauthier nu ar fi găsit în preajma cadavrului acea eșarfă impregnată cu parfumul Solangei, pe care îl cunoștea perfect, el n-ar fi avut proba materială a vinovăției soției sale... Și-ar fi închipuit, desigur, că altă persoană necunoscută lui l-a putut ucide pe John Bell. Iar în acest caz nu ar fi avut nici un motiv să se acuze de această crimă! N-ar fi existat așadar nici o afacere Vauthier, ci pur și

simplu asasinarea unui american de către un X oarecare... și nici decanul nu v-ar fi numit apărător din oficiu!

— Ai perfectă dreptate, drăguța mea; numai că acea faimoasă eșarfă a existat într-adevăr! Cum de m-am gândit la eșarfă? Pe legea mea, destul de simplu... Aș spune aproape: copilărește... Îți amintești că prima mea întâlnire cu Solange a avut loc în urma unei chemări telefonice din partea ei și asta s-a petrecut într-o anume dimineață către ceasurile unsprezece, pe alea principală a grădinii Bagatelle?

— Într-adevăr, maestre.

— Trebuie să-ți dai seama că, în pofida miopiei mele, am studiat-o pe tînăra femeie din cap pînă-n picioare în timpul acelei prime întrevederi. Două detalii m-au izbit într-un mod ciudat: parfumul ei aparte și eșarfa gri, pe care o purta înfășurată în jurul gîtului... Mi-am dat seama pe dată că mai ales eșarfa era impregnată de acel parfum și, automat, asta mi-a readus în memorie un paragraf din romanul *Izolatul*, pe care tocmai îl terminasem în ajun. În acel paragraf autorul — adică Vauthier — scria cam așa cînd o zugrăvea pe soția eroului său, surdo-mut și orb ca și el: *"Ea purta adeseori, înfășurată în jurul gîtului, o eșarfă de mătase verde, pe care avea grijă să o parfumeze... Era la dînsa un semn de tandrețe pentru soțul ei căruia îi plăcea, fără ca s-o fi văzut vreodată, culoarea verde. De fiecare dată cînd aspira parfumul impregnat în eșarfa de mătase el se gîndea la verde, îl vedea într-un fel al său..."* Creierul meu a făcut numaidecît o apropiere între perechea Vauthier și eroii principali ai romanului... și am dedus că autorul cărții trebuie să fi îndrăgit și el, la rîndul lui, eșarfa parfumată pe care o purta soția! După care m-am gândit la cu totul altceva. N-am considerat nici măcar necesar să împărtășesc interlocutoarei mele, căreia aveam să-i pun o sumedenie de alte întrebări mult mai importante, aceste reflecții pur personale.

Au trecut alte trei zile pînă să am o nouă întrevedere cu Solange Vauthier, de data asta chiar aici, în acest cabinet. De îndată ce a intrat, am fost izbit de parfumul ei, mereu același, și vederea mi-a fost atrasă de eșarfa gri de mătase, pe care o purta peste taior. Am tras concluzia că Solangei Vauthier îi plăcea în mod deosebit această eșarfă de mătase gri, în afară de cazul că luase obiceiul să o poarte numai spre a face plăcere soțului ei, întocmai ca eroina romanului. Dar atunci, de ce eșarfa era gri și nu verde? Împins mai mult de curiozitate decît de îndatoririle profesionale, i-am spus că-mi place foarte mult parfumul ei. Ea mi-a răspuns cu melancolie că și soțului ei îi place la fel de mult. Cum știam ce rol de seamă joacă mirosul în viața infirmului, am conchis — încă o dată și numai pentru mine — că Vauthier nu se putea dispensa de acest parfum, care-l făcea să simtă prezența soției sale. N-am mai ezitat: am întrebat-o pe tînăra femeie: "Soțul dumneavoastră știe că această eșarfă este gri?" Ea mi-a mărturisit cu sinceritate: "Nu, din fericire soțul meu a crezut întotdeauna că e verde! Fiindcă, nu știu de ce, dar adoră verdele. În imaginația lui culoarea aceasta e sinonimă cu prospețimea..."

Cum păream intrigat, adăugă arătînd mătasea cenușie: "Această eșarfă își are mica ei istorioară... Închipuiți-vă că aveam de foarte multă vreme o eșarfă identică, doar că era verde... Mi-o cumpărase Jacques în Statele Unite. Ținea mult la ea, mai mult decît mine, fără îndoială! Îi

plăcea să știe că port această eșarfă, adeseori o pipăia și o mîngîia cu voluptate... Din nefericire, la numai cîteva ore după ce *De Grasse* părăsise portul New York, am observat că pierdusem eșarfa. Am căutat-o peste tot, amintindu-mi că o aveam la mine cînd m-am urcat pe vapor. Foarte necăjită și temîndu-mă ea Jacques să nu acorde o prea mare importanță acestei dispariții, sau să vadă în pierderea ei — care nu avea de altfel nimic tragic în sine — un semn rău, m-am dus — fără să știe el — la unul dintre magazinele de pe bord să cumpăr repede o eșarfă identică... Nu am găsit decît una: cea pe care o port acum. La pipăit, țesătura mătăsii era la fel: culoarea, după cum puteți constata și dumneavoastră, e gri... M-am gîndit că, în definitiv, Jacques n-o s-o vadă niciodată; ceea ce avea importanță era să semene la pipăit. Am cumpărat eșarfa, am dus-o în cabină și am vaporizat-o cu parfumul meu obișnuit. A fost o minciună pioasă: el n-a observat nimic..."

I-am răspuns Solangei Vauthier că aș fi procedat la fel în locul ei și am schimbat vorba. În clipa aceea eram departe de gîndul că toată cheia enigmei era povestea cu eșarfa care, Doamne sfinte! nu mi s-a părut decît o întîmplare fără importanță în desfășurarea acțiunii. Am mai chibzuit cîteva zile și am întreprins călătoria la Sanac. Am făcut apoi vizite peste vizite clientului meu, în închisoare, însoțit de interpret... Și am revăzut a treia oară pe soția lui: purta mereu faimoasa eșarfă parfumată, care izbuti să mă fascineze! Deveni pentru mine o adevărată obsesie; încetul cu încetul, creierul meu a descoperit substratul crimei... Această crimă purta în mod cert o semnătură: "Vauthier", datorită amprentelor sale răspîndite mai peste tot: doar că erau prea multe! Atunci, dacă Vauthier nu era adevăratul ucigaș și se acuza totuși de crimă, n-o făcea decît pentru a-l salva pe veritabilul asasin pe care-l cunoștea... Pe cine ar fi avut Vauthier interesul să-l salveze? Pentru cine ar face un om asemenea sacrificiu? Singura persoană care intra în discuție putea fi numai soția lui, frumoasa și blînda Solange... Așadar Solange îl ucisese pe John Bell, iar Vauthier găsisse dovada... Ce dovadă? La naiba, eșarfa verde! eșarfa-amuletă pe care Solange o pierduse pesemne în cabina americanului și degetele lui Vauthier au pipăit-o... eșarfa impregnată cu parfumul ei...

Atunci mi-am mai pus o nouă întrebare înspăimîntătoare de data asta: de ce să-l fi ucis Solange pe Bell? Ca să se debaraseze de el?... Exista deci o legătură secretă între Solange și tînărul american... Să fi ucis ea singură, sau s-a folosit de ajutorul unui complice? John Bell era robust... Ucigașul său putea fi o făptură atît de plăpîndă? Părea îndoielnic... Dar dacă — și abia atunci, micuța mea Daniela, s-a făcut lumină în mintea mea — asasinul ar fi fost necunoscut Solangei și ar fi dușmănit-o atît pe ea cît și pe John Bell? În acest caz, cea mai bună soluție pentru criminal ca să-i distrugă pe amîndoi era să-l omoare pe american, lăsînd să se creadă că Solange este ucigașa lui: pentru asta era suficient să lase o dovadă a prezenței tinerei femei în momentul crimei... La fel de bine ca și mine, asasinul n-a putut să nu observe la gîtul Solangei eșarfa parfumată... Nu-i rămînea decît să i-o fure: ceea ce a și făcut... Cunoști urmarea.

Doar că mă aflam în continuare în domeniul ipotezelor: trebuia să capăt dovada că Vauthier descoperise într-adevăr eșarfa verde a soției lîngă corpul neînsuflețit al lui John Bell. De aceea am sfătuit-o pe Solange,

În ajunul deschiderii procesului, să se prezinte la bară cu eșarfa gri în jurul gâtului. Planul meu era precis: voi aranja lucrurile în așa fel încât, la un moment dat, Solange să se afle lângă boxa acuzatului, destul de aproape de el încât să-i poată simți parfumul... Vom vedea atunci cum o să reacționeze. Ai văzut cu ochii dumitale reacția lui... A făcut tot ce a putut ca să smulgă eșarfa de la gâtul soției sale — eșarfă pe care o credea verde... această probă teribilă a vinovăției Solangei — gest care a umplut de stupoare asistența: Jacques nu înțelegea cum mai există această eșarfă, după ce avusese grija s-o facă să dispară chiar în timpul când camufla crima: Și iată lămurit, Daniela, întregul mister al eșarfei...

— Iertați-mă, maestre, dar nu mi-ați spus cum ați ghicit că Vauthier s-a debarasat de această eșarfă care-l deranja?

— Aici, pe cuvântul meu, am intrat în pielea personajului: ce aș fi făcut dacă m-aș fi aflat în cabină în locul lui Vauthier, descoperind în apropierea cadavrului un obiect cunoscut care aparținea soției mele, pe care vroiam s-o salvez cu orice preț? L-aș fi zvîrlit pur și simplu în mare, prin hublou, în același timp cu arma crimei. Nu știu, n-am văzut și dispărea orice urmă!... Noapte bună, fetițo! Nu te mai gîndi la toate astea: ai avea coșmaruri inutile...

Daniela îl asculta cu un aer puțin rătăcit, de parcă nu izbutea să se smulgă de la scena din cabină, în care un bărbat, din dragoste, se *acuza* în mod fals de crimă... Se îndreptă spre ușă ca un automat. În clipa cînd tînăra fată era pe punctul să iasă, Victor Deliot, care nu-și părăsise fotoliul încăpător, o rechemă spunînd:

— Fetițo!

Pronunțase acest cuvînt cu atîta blîndețe, încît ea se întoarse uimită.

— Vino! Vino! o îndemnă bătrînul. Apropie-te un pic să te văd mai de aproape...

Îl ascultă. Bătrînul își pusese pe nas veșniciei săi ochelari. Măsură în tăcere pe tînăra sa elevă:

— Nu-mi place mutra boțită pe care o ai în clipa asta... și nici privirea dumitale! Ce se întîmplă?

— Dar... nimic, maestre! răspunse ea în grabă.

— Serios? Atunci de ce ți-s ochii plini de lacrimi?

— Vă asigur că...

Nu mai avu tăria să-și termine fraza. Izbucni în hohotelor de plîns și-și ascunse obrazul, lipindu-se de brațul fotoliului.

— Haide, haide! spuse Victor Deliot și făcu un gest de care ea nu-l crezuse capabil pînă atunci: îi mîngîia părul... Tonul lui morocănos se îndulcise pe cînd adăugă: crezi poate că n-am înțeles nimic? Că un urs bătrîn ca mine e incapabil să ghicească sentimentele intime, stranii și în același timp pure, care pot însufleți inima fetei mele? Uită-te la mine... — o sili să-și ridice capul — și ascultă-mă: Jacques Vauthier, copilule, nu aparține aceleiași lumi cu dumneata și cu mine. Dumneata și el ați rămîne mereu străini unul pentru celălalt, în pofida a tot ce ai simțit în timp ce îl observai la proces. La început — pe nedrept — îți făcea oroare. Apoi, puțin cîte puțin, te-ai lăsat înduioșată... Toate astea, fetițo, nu duc prea departe: în fond, nu-i decît un sentimentalism de midinetă cu inima prea duioasă... Nu-mi place că ești așa, Daniela! Dar ca să-ți consacri viața unui surdo-

mut, orb din naștere, cred că ar trebui să ai inima de cremene... Solange are o astfel de inimă... A putut avea o slăbiciune trecătoare, scuzabilă în fond: știu că n-o s-o mai aibă. Criza a trecut... Cît despre dumneata, să nu uiți că dacă vrei să reușești în profesia noastră, nu trebuie să te lași nicio-dată înduioșată de vreunul dintre clienți! Cu alte cuvinte, să nu faci ca mine! Vezi unde am ajuns: un bătrîn avocat ratat! Haide, ridică-te, fetiço, și du-te acasă surîzînd. Trebuie să ai curajul s-o faci, după ce te-au încercat chinurile inimii...

Vremea era încântătoare: aprilie își răspîndise mugurii pe ramurile bieților copaci ai Capitalei, vrăbiuțele reîncepeau să ciripească prin curți și pe prichiciurile ferestrelor și Victor Deliot își arbora din nou canotiera lui de pai îngălbenită... După ritualul imuabil, bătrînul, după ce urcase scara principală a Palatului de Justiție și străbătuse Sala Pașilor Pierduți, se îndreptă către garderoba avocaților. Înlocui străvechea lui pălărie de pai cu o tocă la fel de veche. Apoi roba îi acoperi iar hainele sale vechi. Servieta de piele, deformată, în care se găsea eterna *Gazeta Palatului*, îi completa silueta. Victor Deliot își reluase — în totul — obiceiurile...

La intrarea în Galeria Tocmelilor se ciocni cu decanul Musnier, care exclamă:

— Deliot! Iată un strigoi! Dar bine, omule, unde ai dispărut? E mai mult de cinci luni de cînd n-ai mai fost văzut în Palat! E simplu, nu? După triumful tău în procesul Vauthier...

— Să nu exagerăm... răspunse avocatul cu blîndețe.

— Cum așa, dragă? Tot Palatul și întreaga presă n-au făcut altceva decît să vorbească despre tine! De la o zi la alta ai devenit celebru și, deodată... nici urmă de Victor Deliot. Marele Om a zburat... Ce ți s-a întîmplat?

— Mie? Nimic... Am așteptat acasă, răbdător și sigur de mine, să mi se propună cazuri interesante.

— Și... au venit?

— Nici unul! Oarecum, prevedeam așa ceva... Eh, ce vrei? Aparțin unei școli învechite: acea școală pe care tinerii ariviști o hărțuiesc mereu. Și nici prea monden nu sînt...

— Dar bine, omule! Trebuie să te zgîlțîie cineva! Ascultă: am tocmai un caz senzațional să-ți propun... E vorba de un mare mutilat care și-a ucis nevasta...

— Hotărît lucru, ții cu tot dinadinsul să faci din mine avocatul unei Curți a Miracolelor! Nu, mulțumesc! Vezi tu: prefer să mă întorc la bunele și vechile mele procese corecționale...

— Ești nebun?

— Poate... dacă nu sînt cumva înțelept!

— În sfîrșit, ești liber, evident, să procedezi cum îți convine... Dar asta nu te poate împiedica totuși să mă vezi din cînd în cînd! Am întotdeauna țigări de foi bune...

— Ei, dacă apelezi la sentimente...

Victor Deliot schiță un surîs în timp ce decanul se îndepărtă. Și își reluă liniștit plimbarea prin Palat, trecînd agale de la o grefă la alta, de la o

secție la cealaltă, spre a consulta avizierele care anunțau procesele aflate pe rol. Peste trei ceasuri, pierdut în mulțime, părăsea garderoba avocaților după ce dezbrăcase roba și scoase toca, luînd pălăria de pai. Aerul era plăcut și cald: te îmbia la visare... Victor Deliot își reluă drumul spre casă, hoinărind pe cheiurile Grands-Augustins, de-a lungul gheretelor de anticariat. Se oprea în fața fiecărei tarabe în voia vîntului, răsfoia cîte o carte îngălbenită, își potrivea cînd și cînd ochelarii spre a privi o stampă veche... În realitate, însă, nu vedea nimic... rămînea pierdut în visele sale care-l purtau departe, foarte departe, spre Institutul Sfîntul Iosif din Sanac, a cărui nostalgie o păstra de cînd îl vizitase. Acolo, cel puțin, găseai adevărata pace și uitai cu repeziciune toate socotelile și patimile oamenilor.

Ajuns pe platforma scării apartamentului său din strada Saints-Perts, fu destul de mirat găsind pe cineva care-l aștepta: Yvon Rodelec. Un Yvon Rodelec în sutană neagră și cu un jabou albastru, învîrtind în mîinile-i butucănoase tricornul de parcă ar fi fost intimidat, un om cu privirea veșnic luminoasă ascunsă în spatele lentilelor groase dar, în același timp, un moșneag a cărui statură înaltă părea că se încovoiasă și mai mult...

— Ce surpriză plăcută! exclamă avocatul poftindu-și vizitatorul în modestul apartament. Dacă m-aș fi așteptat să vă văd în după-amiaza asta!... Revenind de la Palat, mă gîndeam tocmai la dumneavoastră, la colaboratorii dumneavoastră din Sanac și la elevii dumneavoastră...

— În primul rînd trebuie să-mi cer scuze, scumpe maestre, spuse fratele Ordinului Sfîntul Gabriel cu dulceață în glas, că n-am venit să vă mulțumesc mai curînd pentru toate cîte le-ați făcut pentru micul meu Jacques... Dar n-am îndrăznit să vă revăd înainte ca totul să se fi terminat cu bine.

— A, da... adevăratul vinovat a fost pedepsit, iar nevinovatul achitat... Cum îi merge fostului meu client?

— Pesemne că trebuie să fiți tare supărat că nici el și, nici soția lui n-au venit încă să vă arate recunoștința lor?

— E în firea lucrurilor, domnule Rodelec... Chiar și dumneavoastră ați învățat de mult că adevărata recompensă nu stă în recunoștința oamenilor. Dar să nu mai vorbim de toate astea, vreți? Să revenim la întrebarea mea: ce face Jacques?

— Bine. Chiar foarte bine... Pot să spun acum că pentru el începe o fericire nouă...

— Cu atît mai bine!

— Da, scopul principal al călătoriei mele la Paris, a fost să-l împac cu soția lui căreia i-a iertat totul.

— M-am gîndit întotdeauna, ca și dumneavoastră că, în ciuda aparențelor, aceste două ființe au fost create una pentru cealaltă. Oare nu duiosia este cel mai durabil element al unei mari iubiri?

— Am gîndit întotdeauna așa... și sînt foarte, fericit să vă pot anunța că am reușit să-i hotărăsc pe Jacques și pe Solange să revină la Sanac pentru cîteva luni, care le va îngădui să se regăsească pe tăcute într-o atmosferă care le-a fost prielnică... Mîine dimineața luăm toți trei expresul de Limoges.

— Sînt încîntat de toate cîte mi le-ați spus. Dar dumneavoastră,

domnule Rodelec? Ce-ar fi să vorbim puțin și despre dumneavoastră? Cum o mai duceți?

— Îmbătrînesc, ca toată lumea. Deși port ochelari, nu mai văd prea bine: îmi slăbește vederea... și devin din ce în ce mai tare de urechi... Trebuie să recunoașteți că după ce am izbutit, de bine, de rău, să dau unor nefericiți mijlocul să vadă fără ochi și să audă fără auz, ar fi ciudat ca tocmai eu să ajung orb și surd! Dar chiar dacă mi se va întâmpla asta, voi mulțumi bunului Dumnezeu a cărui voie va fi să pot înțelege și eu o dată pentru totdeauna adevărata stare în care se găsesc scumpii mei elevi.

— N-o să vă schimbați niciodată, domnule Rodelec.

— Nici dumneavoastră, scumpe maestre!

— Nu-i oare privilegiul burlacilor bătrîni să semene puțin unii cu alții?

— Cu toată imensa plăcere pe care o resimt cînd stau de vorbă cu dumneavoastră, mă văd totuși nevoit să vă părăsesc, spuse Yvon Rodelec ridicîndu-se... Mai am de făcut o vizită...

— Pariez că e vorba despre un nou infirm, pe care intenționați să-l luați cu dumneavoastră la Sanac!

— Hotărît lucru, maestre, simțul dumneavoastră psihologic nu poate da greș! Da, e vorba chiar despre un copil lovit și el de o triplă infirmitate din naștere. Dar nu știu dacă voi putea lua copilul la Sanac, cu toată dorința mea fără margini de a nu părăsi această lume înainte de a educa și pe cel de-al douăzecilea elev...

Rămas singur, Victor Deliot se adînci în fotoliu după ce-și încălță papucii și se înfodolise în halatul decolorat. Cu toate că ținea pleoapele închise, nu dormea. Revedea în gînd întreaga afacere Vauthier cu nenumărații martori dintre care unii fuseseră odioși iar alții neîndemînatici dintr-un exces de bunăvoință, pe procurorul general certăreț și subtil, pe președintele calm și înțelegător și, în sfîrșit, pe acuzat închistat în tăcerea lui... Își imagină apoi bizara călătorie de mîine, în acel compartiment al expresului pentru Limoges, în care se vor urca patru persoane: Jacques, Solange, Yvon Rodelec și noul său pensionar... Avocatul cunoștea bine sufletul bătrînului pentru a ști că el nu va rezista imboldului de a educa o nouă inteligență, cu dorința tănuită de a dibui o inimă... Patru personaje care vor ajunge în mica piațetă din umila gară Sanac, peste cîteva ore, pentru a regăsi un frate Dominic surîzător și volubil, care le va istorisi ultimele cancanuri din ghereta sa de la poartă și îi va însoți la bătrîna haraba cu coviltir și cu un cal, ce slujește atît diferitelor curse în oraș, cît și pentru aprovizionarea institutului. Un vehicul care seamănă cu omnibuzul unui hotel și, în același timp, cu un tramcar cu bunci al cărui cal cenușiu și vînat-rotat rivalizează în bătrînețe cu Valentin, care cumulează slujbele de grădinar și de vizitiu. Victor Deliot știa, după ce fusese acolo, că fiecare ins din casa aceea îndeplinea mai multe funcții: așa încît nimeni nu avea vreme să se plictisească...

Și tot în visul său vedea cum se urnește vehiculul care te hurduca pe săturate, avînd pe capră, alături de Valentin, pe fratele Dominic împărțind o mie și unu de saluturi către toți cei pentru care acest echipaj vetust devenise familiar. Cine bănuia ca înlăuntrul lui se afla cel de al

douăzecilea mort-viu care își va întâlni frații de suferință, fără să aibă habar de ceea ce va fi pus să facă... al douăzecilea elev al lui Yvon Rodelec șezînd alături de al nouăsprezecelea, Jacques Vathier, care nu mai este o brută ci un om ca toți ceilalți, capabil să gîndească la o fericire nouă...

Drumul între gară și institut părea lung în vechea haraba: avocatul observase acest lucru în ziua cînd a fost condus la gară, după prima lui vizită pe care n-o va uita nicicînd. Un drum care-i apărea nesfîrșit unui om normal. Dar nici Vauthier cu chipul său înșelător, nici Solange atît de plăpîndă, nici prea bunul Yvon Rodelec, nici noul pensionar amorf, nici fratele Dominic cel vorbăreț și nici umilul Valentin nu erau ființe normale. Ei constituiau șase personaje aparte într-un secol al vitezei, al progresului, al lașității și al egoismului.

Victor Deliot vedea distinct cum harabaua se apropie de un portal înalt, deasupra căruia se poate citi, scris cu litere albe: INSTITUTUL REGIONAL DE SURDO-MUȚI ȘI ORBI. Zidurile care străjuiesc portalul de o parte și de cealaltă par imense, asemănătoare celor ale unei închisori cu cărămizile roase de intemperii. Portalul se deschise și harabaua trecu pragul cu un ultim efort. În timp ce porțile grele se închideau, lui Victor Deliot i se păru că aude bocănitul potcoavelor și scîrțîitul roților pe pietrișul din curtea interioară, apoi tăcerea se așternu din nou: nu mai străbătea nici un zgomot de după zidurile înalte...

Noua brută mică trebuie să fie năucă, așteptînd ca bunul Duh necunoscut să-i aducă Lumină... Mîinile tinere și blînde de Solange vor veni în ajutorul celor zbîrcite și uzate ale lui Yvon Rodelec, spre a săvîrși o nouă minune. Și s-ar putea chiar ca instinctul matern al tinerei femei care încă nu s-a putut revărsa asupra unui prunc născut din trupul ei, să născocască altă păpușă de cîrpă asemănătoare Flanellei, capabilă să-i stabilească micului infirm o primă legătură cu viața!
